بعون خدائے علام الغیوب و مطلوب قلوب

رنگین اشعار مجذوب ⁂ لازوال یادگار مجذوب

۱۶۵۳ء ۱۰۶۲ھ

الموسوم بہ

دیوان میرزا محمد

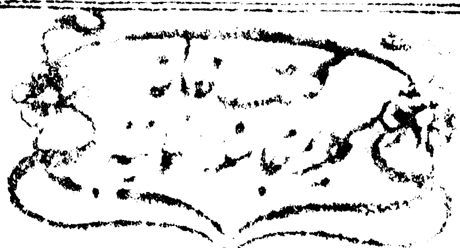
مجذوب تبریزی

منقول از کتبخانہ حکیم میرزا نادر علی صاحب رعد دولخانہ واڑی دکن

مطبوعہ عماد پریس چھتہ بازار حیدرآباد دکن

نعت از جناب علام الغیوب و ستار العیوب

این کلام غریب نظیر دیوان خواجہ حافظ شیرازی یعنی دیوان مجذوب تبریزی الموسوم بہ

دیوان مجذوب

سنہ ۱۰۶۶ ھ

ردیف الف

منقول از کتبخانہ حکیم میرزا نادر علی صاحب عہد حیدرآباد دکن

مطبوعہ [illegible] پریس اندرون موچی [illegible]

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الٰهی عبدک العاصی اتاکا ... مقرًا بالذنوب فقد دعاکا
فان تغفر فانت اهل لذالک ... وان تطرد فمن یرحم سواکا
الٰهی صل اهل الذکر منی ... وخلصنی بهم عما سواکا
الٰهی ارض عنی اهل بیتی ... رضاهم کان قطعا من رضاکا
الٰهی کافنی من کل بابٍ ... وقد کانت نجاتی من دراکا
الٰهی لا تمتنی میتة السوء ... واحیانی بروح من هواکا
الٰهی اعط ماء ذا حیات ... وقد کانت حیاتی من عطاکا

الٰهی عبدک المجذوب راج
تشرفنا وصبرنا فداکا

فگندی تا نقاب از رخ بیکبد بدن شدم رسوا ... تو دل بردی بیغما از میان و من شدم رسوا
شدم مجنوں نهادم سر بصحرا کو بکو گشتم ... بیک پیمانہ مے در گلشن و گلخن شدم رسوا
گہے با چشم پرخوں بحر کردم بر مجنوں را ... گہے چوں چشم دل در وادی ایمن شدم رسوا
گذشت از بیستون و نجد عشق آوازہ شورم ... غم فرہاد و مجنوں تازہ شد تا من شدم رسوا
نہ ہمچوں گل صبا با باغباں غماز رازم شد ... چو بلبل از فغان خود دریں گلشن شدم رسوا
گناه [illegible] زرو وگریہ نگاگوں نے دانم ... ز رنگ آمیزی آن غمزۂ پرفن شدم رسوا
بیا شیخ قیامت را ز من بشنو نہ از واعظ ... کہ عمرے از پئے آن سرو سیمیں تن شدم رسوا

من مجذوب را بیجا مکن منع اے نصیحت گو
تو ہم دانی کزیں سودا نہ تنہا من شدم رسوا

باز آکه بے تو قطرهٔ اشک از کنارِ ما / بیخونِ دل نمی گذرد چوں مدارِ ما
بے عارضِ تو غنچهٔ دل وا نمے شود / رحمے بکن بگلشنِ ماے بہارِ ما
از بسکه دیر دیر بما رخ نمودهٔ / تاریخ گشته روزِ خوش از روزگارِ ما
تا گشته بے تو دیدهٔ ما موج خیز خون / دریا کنار کرده ز دریا کنارِ ما
از نازِ چوں تو سنگدلے روئے دل نتافت / صد آفرین بحوصلهٔ انتظارِ ما
زاهد بیا که فیض خرابات دائم است / حاجت به صبح و شام ندارد دیارِ ما
تا سر بجاست نور بخشد چراغِ دل / افگندگی چو بار چراغ است بارِ ما
چوں نے مساز برگ خود و سرکشی مجوئے / تا کے زکار ما گره افتد بکارِ ما
روزِ ازل بما و تو دادند اختیار / اما نبود در کفِ ما اختیارِ ما
آسوده شو که خوب بهم تا بخورده است / سر رشتهٔ مدار فلک با مدارِ ما

باز آکه آب دیدهٔ **مجذوب** از کنار / بیخونِ دل نمے گذرد چوں مدارِ ما

دهد ز عشوه بتاراجِ عقل و ایمان را / بخنده جمع کند خاطرِ پریشان را
نظر بسورهٔ نور است و دل بآیهٔ فتح / بفالِ روئے تو چوں وا کنند قرآن را
بلاکشانِ غمت چوں نگاهِ قربانی / خریده اند بجان دیده هائے حیرانِ را
نه محفلے که بیا دلبست ز هوش روند / بروئے هم نفشانند آبِ حیواں را
بیا به شهر و ز دیوانه شهر را پُر کُن / بروں خرام و به از شهر کن بیاباں را
مکن ملامتِ دیوانگاں بعریانی / که پردهٔ به ازیں نیست رازِ پنهاں را
بجست شاهد و ساقی مست و باده بکوش / مساز دشمنِ خود شعلهائی سوزاں را
ز کنجِ مدرسه بگریز و کهنه اوراقش / بیا بمیکده و تازه ساز ایماں را
بخاکبازیِ اخلاص روئے نه بر خاک / بچشم پاک نگر ایں بلند ایواں را

شگفتہ باش کہ خاصانِ بارگاہِ قبول
کنند شاد بانگشتری سلیماں را

کشادِ کارِ تو مجذوب ازاں شہنشاہ است
کہ بستہ اند بنامش طلسمِ دوراں را

نظر بغیر نباشد اسیرِ بند ترا
بناز کس نکشد دل نیازمند ترا

بعمرِ خضر و حیاتِ مسیح رشکم نیست
کہ ہست نشۂ جاں لعلِ نوشخند ترا

فغاں کہ عالمِ بالا بلائے جانم ساخت
بقدرِ ہمتِ من قامتِ بلند ترا

ازاں اسیرِ تو گشتم کہ نامِ آزادی
چو سرو کردہ سرافراز پلئے بندِ ترا

کجا شدی کہ زتیرے نے شکار نشد
کدام سر کہ نہ پامال شد سمندِ ترا

چو شاہباز نظر در شکار گاہِ وجود
بہر چہ ہست رسا دیدہ ام کمندِ ترا

مشو تو بستہ فتراک خویشتن غافل
کہ مست کردہ ام از بوئے خون سمند ترا

گرہ بحلقۂ فتراک سرسری مفگن
کہ نیست تابِ جدائی اسیرِ بند ترا ۔

یقین کہ رحم بہ مجذوب خویش خواہی کرد
کہ تابِ صبر دگر نیست مستمند ترا

ساخت شوقِ تو زقیدِ دو جہاں فرد مرا
گرمیِ عشقِ تو کرد از ہمہ دل سرد مرا

سرکشی از قدمِ گبر و مسلمانم نیست
کردہ شوقِ تو سبکروح تر از گرد مرا

چہ تواں کرد کہ با ایں ہمہ پوشیدنِ راز
روشناسِ ہمہ کس کردہ رخِ زرد مرا

خصم بدخوئے زجاناں شدنم در عجب است
ہمچو خود یافتہ کم حوصلہ نامرد مرا

بروائے ناصحِ خود بیں خبر از دردت نیست
چند دلگیر کند دیدنِ بے درد مرا

در وطن بودن و کج بازیِ یاراں سہل است
سخت بیدرد شدم میکشد ایں درد مرا

نرد دہر است کہ بردش ہمہ در باختن است
نقشِ مقصود بود ششدرِ ایں نرد مرا

ہمچو مجذوب ز آرائشِ رنگینِ جہاں
بس بود گریۂ گلگون و رخِ زرد مرا

خارزارِ عشق را گلزار مے دانیم ما
راحتِ خود را دریں آزار میدانیم ما

مستیِ ما بے صلاحِ چشمِ مستِ یار نیست
خیرِ خود را در صلاحِ یار میدانیم ما

چشم او را ذوقِ مستان بر سرِ کار آورد
رونقِ هر کار را از هم کار میدانیم ما

هر چه پیش آمد دریں وادی جنون از پیش برد
عقل را در کار او بے کار میدانیم ما

آسمان تا آسمان گرد سپاهِ عشق ماست
خاکساری را سپه سالار میدانیم ما

با زبانِ خوش زبانِ خصمِ خود را بسته ایم
طرزِ افسونِ زبانِ مار میدانیم ما

قطرهٔ اشکِ ندامت را که هست از روئے درد
بهتر از هفتاد استغفار میدانیم ما

برگناهِ خویشتن از روئے عجز اقرار کن
رستگاری را دریں اقرار میدانیم ما

بے تکلف دیدهٔ بیدار هر مجذوب را
در دو عالم دولتِ بیدار میدانیم ما

تا چند از دستِ هوس خواهی کشید آزارها
هرکس گلے بر سر زند باشد بچشمت خارها

تا چند باشی در محن با آرزو هائے کهن
آخر ترا باید شدن غمخوار ایں بیمارها

تا کے به نیرنگ و حیل رنگین نمائی اے دغل
خارے ترا در پائے شل بهتر ازیں گلزارها

در راه آں ماه چگل در جاه تن افتاده دل
آخر کشید ایں مشت گل در راه ما دیوارها

غم نامه ها از هجر او در سینه دارم تو بتو
هر آه سر و شعله خو سطر است زاں طومارها

با علم و زهد و عادتے پختیم سودا مدتے
آخر جنوں با وحشتے برهم زد ایں بازارها

چوں صید زخمی هر زماں برخیز و بگریز از جهاں
تلکے ز دستِ ایں و آں باید کشید آزارها

مجذوب ساں رو پیشه کن صبر و وفا و راستی
تا دائمت لطفِ خدا فرصت دهد در کارها

ساقیا تا میتوانی پُر بده پیمانه را
تا ازیں دیوانه تر سازی منِ دیوانه را

راهِ دل را پرتوِ معشوق روشن میکند
شمعِ خود شمعِ هدایت میشود پروانه را

پردہ بردار از جمال و خشک و تر با ہم بسوز
تا یکے بینند شمع مسجد و میخانہ را

خندہ زن بر گریۂ واعظ کہ صیاد محیل
چند روزے ہم بہ صحرا ہرزہ پاشد دانہ را

واعظا از درد سر فارغ شدن دشوار نیست
ساغرے بر سر بکش کوتاہ کن افسانہ را

التفات میفروش از بادہ ما را خوشتر است
نعمتے چوں روئے خندان نیست صاحب خانہ را

گر کند افتادگی تسخیر دل ہا دور نیست
با سلامے میتواں کرد آشنا بیگانہ را

سیر با للہ از دنیا و از عقبیٰ گذشت
آفرین بر ما بنازم ہمتِ مردانہ را

گنج پنہانی کہ پیدا شد دلِ دیوانہ بود
جا بجا جُستیم ما مجذوبؔ ایں ویرانہ را

پردہ بردار جلوہ کن یارا
زملامت خلاص کن مارا

عشوۂ ہم بکار ناصح کن
تو کہ دیوانہ کردۂ مارا

چشم ناصح مگر نمے بیند
شوخ چشمانِ ماہ سیما را

مشتِ خلکے بہ تند باد بدہ
سیر کن اعتبار دنیا را

کو جنونِ کشادہ پیشانی
کہ بہ یکجا کنیم سودا را

پا بدامن کش و تصرف کن
قاف تا قاف ملک عنقا را

پاک چوں گشت دیدۂ عاشق
سیر در قطرہ کرد دریا را

از تماشائے صنعتِ فرہاد
میتواں یافت کار فرما را

ہمچو دیوانہ زیر پائے در آر
از سر کوہ شہر و صحرا را

چشم از خلق و عیب خلق بپوش
در قیامت کن ایں تماشا را

بخدا واگذار چوں مجذوبؔ
کار امروز و کار فردا را

گفتنم اگر با تو کنم دل دو تا
گفت بود قباۓ جاہل دوتا

دوش چہ خوش گفت یکے با یکے
جاں نتواں داد بیک دل دوتا

چشم ترے راکہ زدل بہرہ یافت
نخل یکے باشد و حاصل دوتا

دررہ دل خوف و رجا باہم است
ناقہ یکے باشد و محمل دوتا

معرفت اندوز کہ بے معرفت
بود یکے پیش بہ باطل دوتا

ترکِ نگاہِ تو بہر سو کہ تاخت
کشتہ ہزار آمد و قاتل دوتا

گر منِ مجذوب ندایت شوم
باز تواں ساختن از گل دوتا

خیز اے صوفی بجو آں آب آتش رنگ را
پاک ساز ایں خرقہ را و پاک سوز ایں ننگ را

گرد کلفت را برو از گوشۂ میخانہ شوئے
سنگ راہِ شیشۂ دلہا مکن ایں ننگ را

حلقۂ مستانِ برائے وجد صوفی بہتر است
نالۂ مستانہ زد و از جا در آرد سنگ را

واعظا چوں اختیار ہر کسے در دست اوست
بشنوم وعظ ترا یا ساز بے آہنگ را

زاہدا شب زندہ داری بر تو ہم آساں شود
گر بدست آری شبے آں طرۂ شبرنگ را

ہمچو من ناصح تو ہم با ناصح خود بد شوی
خوب اگر بینی سیہ چشمانِ شوخ و شنگ را

خوب بد مستانہ می آید بہ بزم انتقام
شیوۂ زیں بہ نباشد چرخِ پر نیرنگ را

باز بر دستے کہ تنہا بر صف دلہا زند
صلح بہتر باشد از آمادہ بودن جنگ را

تا توانی حرص دنیا را مبر با خود بگور
تنگ تر بر خود مکن ایں کوچہ ہائے تنگ را

بے ادب پا بر سر ایں مرد آدم خور منہ
شاہ من عزت نگہدار افسر اورنگ را

ہمچو مجذوب از دل و جاں خدمت میخانہ کن
تا زرشک خود بسوزی صاحبانِ ننگ را

ساقی بدہ آں ساغرِ یاقوت فشاں را
بابا دلیت نوش کنم رطل گراں را

زاں پیش کہ چوں بوئے گل ایام شتاباں
بر باد دہد رنگ گلستانِ جہاں را

مستم کن ازاں آتش گلگوں که مزاجش
دل زنده و خوشحال کند پیر و جواں را

نے مست تو آمد که در صومعه بندد
نے محتسب شهر در دیر مغاں را

اے مست تو در میکده با ساغر مے گیر
اے شیخ تو در صومعه ماه رمضاں را

سرخوش بدر میکده محتاج نباشد
هشیار ز زیارت نکند دیر مغاں را

از ناوک دلدوز نشانت نتواں داد
نشناخته غمزهٔ الماس فشاں را

چوں مار سر زلف بگیرد و لب خویش
در باب و فدا از دل و جاں کن دل و جاں را

تا آفت شهرت نشود فاش نیابی
بینائی دردی کش بے نام و نشاں را

بے مصلحتے جوهری کوئے خرابات
در حقهٔ دل جا ندهد لعل رواں را

هر بار که ابروئے کجت را مه نو دید
از طاق بزیر آمد و دزدید کماں را

مجذوب بکن وصف شراب و لب ساقی
تا آب با آتش ندهد تیغ زباں را

ساختم از لاله روئے تازه داغ خویش را
از چراغے کرده ام روشن چراغ خویش را

ماه از خورشید و خورشید از تو میگردد فروغ
هر کس از جائے کند روشن چراغ خویش را

لطف کن باز آ که با ایں دیدهٔ خونبار من
خوش بامیدے چراغان کرده باغ خویش را

میبردم کز بے دماغی آه نتوانم کشید
بسکه در فکر تو میسوزم دماغ خویش را

تا نگیرد ننگ بیدردی در آغوشم قرار
تنگ در بر می کشم چوں لاله داغ خویش را

با دل من آرزوئے پادشاهی چوں کنم
یا بعالم چوں دهم کنج فراغ خویش را

شاهباز همتم از اوج شهرت چوں گذشت
تا ز من عنقا کجا گیرد سراغ خویش را

زاهدا از زهد خشکت میتواں بیزار ساخت
گر بیک پیمانه تر سازی دماغ خویش را

شمع دل مجذوب آفت دار و از باد هوس
در پناه عشق روشن کن چراغ خویش را

بسکه آسان داده ام دل چشم جادوئے ترا
کرده ام شیرک بصید شیر آهوئے ترا

بسکه سنگ امتحان درکار ولها کرده
کعبه در زیر هر سنگے بود کوئے ترا

واجب عینی است در شرع محبت بخلاف
سجدهٔ خورشید و آتش واله روئے ترا

در محبت تا نباشد در نمازم هیچ کار
قبلهٔ خود کرده ام پیوسته ابروئے ترا

سرکشاں را جز بزور عجز نتواں رام ساخت
خوب میدانم علاج تندی خوئے ترا

پنجهٔ خورشید را بے پنجه درهم تافتن
از که می آید بنازم دست بازوئے ترا

جز بجا میم لبت تفسیر کردن مشکل است
کافها یا عین صاد مصحف روئے ترا

فارغم یکتار زلفت از غم کونین کرد
با دو عالم چوں تواں سنجید یکموئے ترا

مگذر از حق اے نصیحت گو تو خود انصاف ده
روئے خوباں را ببینم خوب یا روئے ترا

نالهٔ مجذوب مارا بر بتنگ آورده است
باز در کار است دشنامے دعا گوئے ترا

بهار آمد که سازد زیب گلشن بزم یاراں را
کشند چوں بوئے گل از پرده بیروں گلعذاراں را

دگر شورم ادیب صد گلستاں بید مجنوں شد
دگر شورم برقص بیخودی آورد یاراں را

دگر افغان من قانون بزم مے پرستاں شد
دگر جوش سرشکم آبروا فزود باراں را

زجوش گریهٔ منت بر زمین آسماں دارم
دریں موسم که مستاں از خدا خواهند باراں را

دراں وادی که دل صید است و چشم مست صید افگن
نگهدارد خدا از چشم بد چابک سواراں را

بیفگن پرده از رخسار تا خورشید دم ماند
که گردن در کمند کیست ایں آئینه داراں را

چو خوبان دگر از خانه گر بیروں نمے آئی
فریب وعدهٔ تسکین دل کن بیقراراں را

میاں دیده و دل با خیالت گفتگو دارم
بصد افسوں تسلی میدهم امیدواراں را

بدشنامے دل مجذوب را از خویش ممنوں کن
که تاثیرے اگر باشد دعائے دلفگاراں را

بازخودگم گشتگاں را کے کند گم یار ما
داغ ہا دارد نشاں در سینۂ افکار ما

چشم ساقی فتنہ انگیز و محبت زہر نوش
بوئے خوں مے آید از پیمانۂ سرشار ما

ہیچ میدانی چہ خونہا در دل ما مے کنی
چشم مستت تا کند پیمانۂ در کار ما

یا صمد ورد زبان و دل پُر از نقش صنم
آہ اگر سازند ما را حشر با کردار ما

ہر دو عالم را تواں تسخیر کردن بیخلاف
التفاتے گر کند کردار با گفتار ما

ما ملامت پیشگاں بیتاب از شرمندگی
در دل شبہا کند دریوزہ استغفار ما

آنکہ در رویے دوا را عین درماں کردہ است
راحت ما را بحکمت دیدہ در آزار ما

کرد اگر مستی من و مجذوب را رسوائے خلق
چیست غیر از لطف کار خالق ستّار ما

دل پُر از افغان و از لب بگذرد فریاد ما
عیش ہا دارد بخاطر خاطر ناشاد ما

شکوہ را با کیمیائے صبر میسازم شکر
آفریں بر درس حکمت گفتن استاد ما

دلربا اول بما دل داد و آنگہ دل ربود
تا نشد آں شوخ صید ما نشد صیاد ما

ما بیکرنگی نمک با مے پرستان خوردہ ایم
عہد و پیمان بست کے میرود از یاد ما

ہووش در میخانہ چوں تسبیح ذکر صوفیاں
حرف زلفت حلقہ شد در حلقۂ اوراد ما

ما حریف ترک تازیہائے ہجراں نیستیم
میکند امیدواریہائے وصل امداد ما

از تلافیہائے آں پیمانہ ہائے زہر و خوں
جز لب لعلت کہ خواہد داد دیگر داد ما

صبر دارد عیشہا مجذوب بیتابی مکن
صبر کن صبر از برائے خاطر ناشاد ما

شمع رخسار شما شد باعث ایجاد ما
شیوۂ پروانہ کے خواہد شدن از یاد ما

خلعت مہر شما روزے کہ میکردند بخش
اول از عرش آمد آواز مبارکباد ما

ہرچہ آمد پیش ما مشکل کشا نام تو بود
روز اول اینچنیں تعلیم کرد اُستاد ما

خاک آدم را خدا با مہر او درہم سرشت ہست میراث پدر اخلاص ما درزاد ما

توبۂ آدم بامداد لب او شد قبول تا شود رسم قدیم لطف او امداد ما

کار صیاداں بود آزاد کردن صید را نیست جز آزاد کردن شیوۂ صیاد ما

یا علیؑ یا بوالحسن یا ایلیا یا بوتراب ایں بود در راہ دیں ہر صبح و شام اَوراد ما

بے ترا طاعت ہر بندہ مقبول نیست آفریں بر درس اول گفتن استاد ما

دین ما مجذوب مہر حیدر و اولاد اوست
یارب ایں دولت بود تا حشر در اولاد ما

نگذرد توبہ اگر باد شود در بر ما سایہ لطف خدا کم نشود از سر ما

تا پناہ سر ما سایۂ ایں درگاہ است سایہ بر تارک گردوں فگند افسر ما

دُرِ اخلاص شہے در صدف سینہ ماست کابرو یافتہ آں خاک درش گوہر ما

تار و د ز ورق امید سلامت بکنار شدہ در دامن دل پائے وفا لنگر ما

اعتقاد ازلی سکہ نقد دل ماست شدہ رائج بہ ہماں سکہ عیار زر ما

رقم مغلطہ از دفتر ما نتواں یافت کز ازل نام تو شد سر ورق دفتر ما

کوکب از اوج سعادت نظر بیدار است تاج ہا بانظر سعد کند اختر ما

شمع درویشی ما را چہ غم از باد غرور گر ز خاک سر جمشید بود ساغر ما

خوش نماید ز تو مجذوب کہ در کوچۂ عشق
خاکپائے ہمہ کس باشی و تاج سر ما

تمام ردیف الف از ب تا ی آئندہ

رباعیات منجذوب

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

(۱)

آن شاہ قمر شگاف با آن ہمہ شاں
از وصف تو پُر بود دلش چوں قرآن
از خانہ کعبہ آمدی سوئے جہاں
چوں نام خدا کہ از دل آید بزباں

۲

شد مہر علیؑ برائے دلہائے جلی
در حفظ چو قرآن مجید بغلی
در قبر چو از خدا بپرسند ز من
گویم کہ امام اوّلم ہست علیؑ

۳

آن شاہ کہ معراج سخاوت کف اوست
در روز جزا صف کریماں صف اوست
بخشید کفش آنچہ بجود داشت گماں
دریائے نجف نمونہ از کف اوست

۴

برتر ز خیالِ ما علٰی پایۂ تست
لطفِ ازلی تمام سرمایۂ تست
خورشید بروز حشر ازاں پست شود
تا فاش ببیند کہ در سایۂ تست

۵

ہر چند علیؑ را ز نبی رنگ بروست
گر فرق کنی میانِ ایشاں نہ نکوست
آں شمع کہ روشن شود از شمعِ دگر
ہر چند از دست روشن اما چوں اوست

دنیا بتو عوض ماه تا ماهی کرد (۶) پیش کرمت چه شد که کوتاهی کرد
احسان تو د بهشت را پایان نیست بخشندگی بکام دل خواهی کرد

۷

شاهے که خداست یار دیرینهٔ او از نور نبیؐ است روشن آئینهٔ او
در سینه کعبه همچو دل کرد مقام او دل شد و خانهٔ خدا سینهٔ او

۸

بے مهر علیؑ ز دل تو ایمان مطلب از خانهٔ کافراں تو قرآں مطلب
شاها تو گدائی از گدائے او کن انگشترِ ملک از سلیمان مطلب

۹

تا جا به علیؑ سپرده پیغمبرؐ ما خالی ره دین نگشته از رهبر ما
با آنکه نبیؐ سایه نمی‌انداخت بخاک کم هیچ نشد سایهٔ او از سر ما

۱۰

دیں آر بدست از پے دینار مرو از دیدنِ زر چو طفل از کار مرو
بے تحفه ز پیشِ اهل منصب مگذر با دست تهی برسرِ بیمار مرو

۱۱

زاں مے نخورد زاهد پاکیزه خیال کاں نشهٔ دریں نشهٔ وبال است وبال
اے مایهٔ زرق و شید و تزویر بگو جز خونِ تو درجهاں چه چیز است حلال

۱۲

درگاه تو یا علیؑ شهاں را کافی ست ایں قبله نماز آسماں را کافی است
از روشنی مهر ز مهرت پیدا ست یک ذره ز مهر تو جهاں را کافی است

۱۳

روزے دو سہ دست و پا کشائیند ترا | تا از بد و نیک آزمائیند ترا
گرد تو فلک حصارے از آئینہ ساخت | تا ہر چہ کنی ہماں نمائیند ترا

۱۴

روزے کہ زبیم جملہ را دل خون است | منکر بگناہ ما کہ چند و چوں است
گر پلۂ حساب درمیاں مے آید | غفار ز قہار بسے افزوں است

۱۵

از آہن و نقرہ و طلا بے کم و کاست | شد فہم کہ در کار ترش لعل بہاست
چوں رحمت حق از ہمہ در کار تر است | ارزاں تر از و یقین نباشد پیداست

۱۶

گاہ از نفس سینۂ سوزاں پیداست | گاہے ز نگاہے گرم خوباں پیداست
با آنکہ نہفتند رخ بصد پردۂ راز | در ذرہ چو آفتاب تاباں پیداست

۱۷

مجذوب قناعتے کہ یزداں بتو داد | ہاں سلطنتِ ملکِ سلیماں بتو داد
تا جاں داری ز غیر مطلب مطلب | زاں کس بطلب کہ مطلب جاں بتو داد

۱۸

از مرتبۂ نبی شرف دارد حسن | از رنگِ رخِ علیؑ شغف دارد حسنؑ
یکراز نہاں دریں دو دل جلوہ گر است | یعنی کہ دو آئینہ بکف دارد حسنؑ

باقی رباعیات آیندہ

ناظرین دیوان مجذوب قلمی مورخہ ۱۰۶۶ھ سے میرے کتب خانہ میں موجود ہے۔ کلام مثل دیوان حضرت حافظ شیرازی ہے۔ چنانچہ خود مجذوب کا دعوے ہے۔ اور فی الحقیقت یہ دعوے زیبا ہے۔ ؎

نسبت شعر من و حافظ بگویم با تو چیست
ہست انگشتے کہ کار سبحۂ صد دانہ کرد

ایضاً

بشعر دلکش مجذوب تا کہ گوش کند
دراں مقام کہ حافظ بر آورد آواز

بالفعل مجموعہ غزلیات ردیف الف مکمل حاضر خدمت ہے اگر اس کی قدردانی ہوئی تو انشاء اللہ مکمل دیوان طبع ہو جائے گا۔ مجذوب صاحب کا نام اور استاد کا نام معلوم نہیں۔ غزلیات کے سوا قصائد بھی قابل دید ہیں۔ اگر یہ دیوان آج تک ایران وغیرہ میں طبع ہوا ہے تو ناظرین براہ کرم مجھ کو مطلع فرمائیں۔ تاکہ مکرر طبع کی ضرورت نہو ورنہ میں حتی الامکان پھر کوشش کروں گا کہ یہ دیوان مکمل طبع ہو جائے۔ بشرطیکہ مقبول خاص و عام ہو۔ بالفعل ۱ہ کے ٹکٹ ارسال فرما کر غزلیات ردیف الف طلب فرمایئے

والسّلام

راقم حکیم میر نادر علی رعد دواخانہ چیتا پور کن میر کاظم علی محلہ قطبی گوڑہ حیدرآباد دکن بمکان حکیم میر نادر علی اس پتہ سے بھی یہ کتاب بقیمت ۱ہ مل سکتی ہے۔ غزلیات نادر حصہ اول ۱ہ حصہ دوم ۱ر ترجمہ قصص العلما ۲ حصہ عہ مع محصول

گر شمار خاکساران تو داند آفتاب — در شمار ذرّه باشد که نباید آفتاب

ذرّه پروردن شود معلوم شاهان را که چیست — گر بخاک آستانت رخ نساید آفتاب

در قیامت ترسم آن نرگس نماند گرد مے — در پناه سایهٔ لطفت نباشد آفتاب

بر ملک شان تو ظاهر چون نماز انبیا — بر فلک حکم تو جاری چون دعای مستجاب

یکنفس دریای جودت گر نباشد موجزن — آسمان از بینوائی آب گردد چون حباب

عارضت قرآن و اشکت آیه‌های رحمت است — خاطرت گرد آیهٔ رحمت ز قرآن انتخاب

آبروی هر گناهی را که باشد ضامن است — بهر هر بیچارهٔ زان رو دوا باشد گلاب

شد ز بور آل پیغمبر کتابت را لقب — تا سر آمد همچو بسم الله شد بر هر کتاب

فتنه را دست از حصار این دعا کوته است — پیشتر از آسمان بود این دعا مستجاب

آبروی باغ جنت تشنهٔ اشک تو بود — تا نگریدی کے بخشند اند چمن ها را سحاب

مارها افتاده بر جان جحیم از دشمنت — همچو مار از پوست بیرون کرده خصمت را عذاب

خوش بعزت این غزل مجذوب را جا داده است
در نظرها همچو خاک آستان بوتراب

شد ز دیوان هدایت چارده بیت انتخاب — مطلعش پیغمبر آمد حسن مطلع بوتراب

بود حسن مطلع آنکه از نور حجاب — آبروی هر دو عالم بود چون ام الکتاب

هست آن برهان قاطع شهوار کائنات — مطلع این چارده بیت بلند انتخاب

آفتاب عارضت از رخ چو بردارد نقاب — سر زند از مشرق هر ذرّه چندین آفتاب

پر شود از نقش پیشانی زمین چون آسمان — تا نهد پای سعادت چون تو شاهی در رکاب

در رکابت پادشاهان را نمود ذره نیست — کے کواکب را وجودی هست پیش آفتاب

می شتابد آسمان نے روز میگوید نه شب — تا بسر پوید بکام دل تو هم در رکاب

رایتت همراه نصرت قد علم سازد زجا — چون دعای گز ته دل بر لب آید مستجاب

باقی آینده

کاتب سید رفعت شاه گیلانی

نسخۂ خلاف الطالب المطلوب و مطلوب حبیب محبوب

نسخۂ خوب کلام مرغوب نظیر دیوان خواجہ حافظ شیرازی یعنی دیوان مجذوب تبریزی

الموسوم بہ

دیوان مجذوب

سنہ ۱۰۶۶ھ

از ردیف ب تا خ مع متفرقات

منقول از کتبخانہ حکیم میر نادر علی صاحب رئیس حیدرآباد دکن دواخانہ یونانی

چلتا پور

مطبوعہ [illegible]

قیمت ۸ مع محصول

بسم الله الرحمن الرحیم

سمند عمر چو صرصر تکست و برق شتاب
خوش آنکه از می گلگون شویم مست خراب

ازین سرای دو در رو چون ضرورت است رحیل
نه شرط عقل بود غصه خوردن از هر باب

زبیم خواب عدم چون نمی توان آسود
همان به است که مستان شویم از می ناب

نه فکر خانهٔ دنیا نه آخرت دارد
جهان کرده بهمت جنون خانه خراب

بیا بحلقهٔ میخانه تا بدانی چیست
شعور آدم خاکی و فیض عالم آب

بیا برغم اسیران آب و گل ساقی
به می عمارت دل کن درین جهان خراب

ولم ز مهر جمالت بخویشتن [illegible] بالد
چو [illegible] آفتاب عالم تاب

بغیر من که بطرز تو آشنا شده ام
کسی بلطف جفای ترا نکرده حساب

ز کامیاب لبت دل کرمیتواند برد
نگاه خضر نیفتد بدام موج سراب

جمال وصف ترا جز بخواب نتوان دید
بچشم عاشق بیدل اگر نیاید خواب

بنوش باده و آسوده باش چون مجذوب
ز قید سبحه و وسواس زهد و فکر کتاب

گفتمش تاکی دهد نعمت فریب
گفت دل خوش دار گفتم یا نصیب

گفتمش درمان درد هجر چیست
گفت شاکر باش با یاد حبیب

گفتمش درد جدائی مشکل است
گفت آسان است در دست طبیب

گفتمش چون میتوان وصل تو یافت
گفت نزدیک است اما با شکیب

گفتمش عقل و دل و دین باختم
گفت ترک غمزه کرد آنها کئیب

گفتمش یاد غریبان خوش نماست
گفت از شاهان نباشد پر غریب

گفتمش آیینه شد دل از گداز
گفت وصلم رو نماید عنقریب

گفتمش مجذوب مے نالد مدام
گفت مے باید بنالد عندلیب

شب عید است و ہای و ہوی شراب — ماہ را خوش ببین بروے شراب
با کلید ہلال باز کشاے — در میخانہ را بروے شراب
محتسب را اگر شعورے ہست — دارد البتہ آرزوے شراب
آنچہ از خم نیافت افلاطون — میتوان یافت از سبوے شراب
عقل را صرفہ در میدان ہاست — تند و تلخ است بسکہ خوے شراب
بسکہ از زہد خشک منفعلم — ہست امیدم آرزوے شراب
روزگارم ہمہ بہ مستی رفت — یارہ ہم بجست و جوے شراب
چند آلودہ ریا باشی — پاک کن دل بہ شست و شوے شراب

از تو مجذوب تازگی دارد
مجلس درس و گفتگوے شراب

نعمت کند ار مست و خرابم چہ تعجب — نی گر فگنند در تب و تابم چہ تعجب
بحریکہ بیابان بود از گوہر مقصود — گر دادہ بکف دُرِّ خوشابم چہ تعجب
چون خضر محبت ہمہ جا راستیم دید — گر راست برد بر سر آبم چہ تعجب
عمریست کہ ببیت الحزن چشم براہم — گر گم شدہ خویش بیابم چہ تعجب
وصل تو بجز خواب کسی را نہ بدلست — گر خشم کند از مژہ خوابم چہ تعجب
خضرے چو توکل شدہ در عشق دو چارم — گر راہ نیفتد بسر آبم چہ تعجب
آن شوخ کہ بیمار غمش مرگ ندارد — از لب و ہد ار قند و گلابم چہ تعجب
در میکدہ ام زہد و ریا رفتہ بتاراج — گر دل بدہ و از دست شرابم چہ تعجب
گردیدہ سطرلاب دلم جام جہان بین — گر نیست تعلق بہ کتابم چہ تعجب

مجذوب کسے راکہ دل از کف نہ ربودند
گر منع کند از مے نابم چہ تعجب

صفا گر چہرہ پرداز نکوئیست
حیا آئینہ دار سرخ روئیست

حیا چوں نور چشم و چراغ خوبروئیست
حیا چشم و چراغ خوبروئیست

بخوش رنگی حیائے گلعذاراں
گل سرخ گلستان نکوئیست

گل سرخ از حیا صدبرگ باشد
گل رعنا تنک برگ از دوروئیست

چو بے باکاں مخند اے گل کہ پنہاں
سخن چین صبا در عیب جوئیست

مگو بلبل چرا پُر میزند حرف
خوشا در را ہنر بیہودہ گوئیست

بگو برخویش ناز و غیرت عشق
کہ خوش خلقی ز خوباں تندخوئیست

ازاں با ذوق مستی آشنائیم
کہ وی را یک ہنر ہم راست گوئیست

میان خلق چشم از خلق درپوش
کہ در خلوت نشستن عیب جوئیست

نگویم حرف یاراں را چو مجذوب
کہ دائم صرفہ ام در صرفہ گوئیست

افتادگی تو سرفراز یست
ایں سجدہ اگر کنی نماز یست

اصل ہمہ طاعت نماز است
باقی ہمہ قید احتراز یست

عمرے کہ گل از نماز شب چید
چوں روز بہار در دراز یست

از ما ہمہ عجز و احتیاج است
از وے ہمہ کبر و بے نیاز یست

از خورد و بزرگ بے رضایش
ہر کار کہ می کنند باز یست

یارب بشگفتی شکستہ دل باش
دریاب کہ وقت دل نواز یست

عزم سفر حجاز دارم
موقوف بلطف کارساز یست

توفیق طواف کعبہ دادن
کے کار عراقی و حجاز یست

مجذوب شکسته باش و شاکر
چون شیوهٔ دوست دلنوازیست

شراب ارچه ای شیخ نامش بد است — سخا و شجاعت کدامش بد است
هنرهای می چون شمارم مدام — چه نقص ار بگوئی تمامش بد است
زهر چیز دنیا چه فرموده اند — کدامش حلال و کدامش بد است
بیکبارگی ترک دنیا مکن — که در مذهب ما حرامش بد است
هنرهای زر بین و زر خرج کن — که بت کردن و احترامش بد است
بزر میتوان باغ جنت خرید — زر از بخل زر دار نامش بد است
چه لافی ز هنگامهٔ خاص و عام — که پندت ترا خاص و عامش بد است
زمردی بود لشهٔ خشم و کین — ولی با نکویان دوامش بد است

پناه تو مجذوب شاهنشهی ست
که کین با غلام غلامش بد است

نیست یکدل کز خدنگ چشم مستش خسته نیست — زخم در سر کار این ترکان ترکش بسته نیست
از بهشت وصل جانان بارها منادی میکند — وای بر جان کسی کز عشق ما دل خسته نیست
زر در دیگر چرا باشد در اچشم کشاد — من که بیدارم ز فیض تو هرگز بسته نیست

دُرفشانی کرده مجذوب اما پیش من
همچو مطلع هیچ بیت این غزل برجسته نیست

با آن گل خود رو که عیانش نتوان یافت — دارم بهاری که خزانش نتوان یافت
فریاد که افتاده سر و کار دلم را — با غنچه دهنی که زبانش نتوان یافت
آن گنج که پیدا و نهان در طلب اوست — پندار است که پیدا و نهانش نتوان یافت
خضر از ره دوری طلب چشمهٔ جان کرد — پنداشت که در کنج دهانش نتوان یافت

تا نام و نشان زا نشناسیم که مجذوب
بدنام کسے شد که نشانش نتوان یافت

شکر خدا که بازدم خوش در آمد است | یارم ز در در آمد و این لطف سرمدست
سرکرده آمدی بسرم با هزار ناز | نازت همیشه باد که لطفت سرآمدست
گر گوییت که لطف نمودی خوش آمدی | ترسم بهانه سازی و گوئی خوش آمدست
لطف تو لطف تست نگویم چرا کم است | جور تو جور تست ندانم چرا بد است
لب تشنهٔ مفرح یاقوت لعل تست | این حقه تهی که سراپا زبرجد است
اے گل بیا که با خس و خاشاک این چمن | چون عندلیب شیفته کارم خوشامدست
زاهد نماز و روزه بسیار ظاهر است | پاکیزه صحبتے است ولے کم در آمدست

در کار خود اگرچه جنون است ذو فنون
مجذوب ماست آنکه درین فن سرآمدست

به مستی ازاں گریه ام عادت است | که باراں بجا چون بود رحمت است
نم اشک عاشق باُمید وصل | نشان نمایان این دولت است
به مے کن علاج غم روزگار | که این خصم بسیار کم فرصت است
زمردانه گیها حیا سرخ روست | ز رنگش توان یافت بے علت است
ازیں دور مقصود خورشید و ماه | همان آفتاب قمر طلعت است

چه خوش گفت پیرے به مجذوب ما
که از هر دو جانب ادب عزت است

صد آن دیوان کجا باشد که گردون پست است او | سیر آن مجلس کجا باشد که آسمان پا مست است او
چرخ اگر دریا شود و اختر چو ماهی صد هزار | چیست آن دریا که این چرخ مشبک شصت است او
دوش در میخانه حرف از اغنیا در جبر شد | پیر ما گفت اغنیا را هر کسی در دست است او

نیست اورا جور و مارا ہم غمی از نیست نیست
ہست او را لطف و عالم را نظر برہست او

گر زنِ قمری بگویم در کمند طوق کیست
آنکہ در باغ وفا سرو سہی پابست اوست

نشئہ ساقی نہ بخشد گر شراب کوثر است
ہر کجا باشد کلید عیش ما در دست اوست

سر بآزادی برآرد در دو عالم ہمچو سرو
ہر کہ در باغ محبت روز و شب پابست او

نغمۂ بالا بلنداں تا قیامت قائم است
این قیامت ہا ہمہ تعلیم چشم مست او

ورنیارد گر زجا مجذوب را شعر بلند
علتش تمکین بے انصاف و طبع پست او

بیدلے را کہ ز دل غافل نیست
بخدا غیر خدا در دل نیست

دل ناپاک بحقیت عشق
گر نہ مرد است چرا قابل نیست

زنگ آئینہ ز خود میگیرد
جز خودی پیش خودت حائل نیست

حاصل میکدہ ہا گفتی چیست
آنکہ در مدرسہ ہا حاصل نیست

یک قلم نیست بدیوانہ قلم
ہر کہ دیوانہ نشد عاقل نیست

شہد امید بود تلخی صبر
زہر در کاسۂ ما قاتل نیست

یافت تا مشکل ما بادہ فروش
پیش ما گفت بیا مشکل نیست

سعی زاہد نشود بے حاصل
گر عبادت بر ما باطل نیست

بدعا کوش کہ در پیش کریم
تحفہ بہ ز کف سائل نیست

گر ز میخانہ نہ جنبد مجذوب
ما چہ گوئیم با و جاہل نیست

سینہ ام را دیدن روئے تو پاک آئینہ ساخت
مہ سکندر را بفکر انداخت تا آئینہ ساخت

چون نشاید نور مہرت از جبین آفتاب
کے تواں این مہر تابان را نہان در سینہ ساخت

یار آمد تازہ شد عہد و غم دیرینہ رفت
کار ہا ربط قدیم و خدمت دیرینہ ساخت

ریختیم اوراق را چون برگ بر آب روان
تا دلم در سیر خیالت را روان در سینه ساخت

چون فلک پیچیده بودم با حساب سال و ماه
تا جنون آمد سراسر هفته را آدینه ساخت

حرص دنیا در هلاک تشنگانش چون سراب
آبروی خویش را هم برد در دل کینه ساخت

قوت دل وام ازان کس کن که در باغ وفا
همچو به با رنگ زرد و خرقهٔ پشمینه ساخت

لطف را موقوف استغفار آدم کرده اند
ورنه ما را دلبر آن توبهٔ پیشینه ساخت

آنکه دل را مخزن گنجینهٔ اسرار کرد
بهر بانی را امانتدار این گنجینه ساخت

قدرت آئینه پرواز و دل مجذوب ما
میتواند هر نفس هژده هزار آئینه ساخت

مرو به صومعه کانجا شگفتگی عار است
سری به میکده‌ها کش همیں چه در کار است

کسیکه گفت درین روزگار عیش کم است
اگر به میکده راهش دهند بسیار است

ازان بشاهد و ساقی و باده و مطرب
شدم رفیق که گفتند چار ناچار است

دلا بس است همیں دانشت ز علم نجوم
که ملک فیض شب از دیده‌های بیدار است

ز رنگ رفته نشان دل شکسته مگیر
گواه خاطر بیمار رنگ بیمار است

فریب طاعت بسیار زاهدان نخورید
رواج کار فروشنده با خریدار است

امید بے عملان در هوائے باغ بهشت
خیال خام تهی دست و سیر بازار است

مگو نزا بگدا میں عمل دهند نجات
چو کار با کرم افتد بهانه بسیار است

ز درگهت بجفا سر نمی کشد مجذوب
بخاک پائے تو اقرار بنده اقرار است

مرا چه غم که ناز تو بیحد و غایت است
شکر خدا که لطف تو هم بے نهایت است

باید شکایت از دل ناساز خویش کرد
جائیکه نیم شکر به از صد شکایت است

عاقل بجائے غصه همان به که مے خورند
هشیار و مست را چو نظر بر عنایت است

مفتی اگر گفت آنچه نگفتند از حدیث
حیرت مکن ز واعظ و تبعیت عوام
واواعظا سیان حلقۂ مستان او سپہر
پیوستہ راہ میکدہ امن است آشکار
باکم ز سنگ محتسب و شیخ دہر نیست
آں ہدیہ کز تو لطفِ خدا میکند قبول

قربان حجتیو دلہ صحیح الروایت است
این زہد خشک بین چہ سریع الرایت است
پیر نیست زندہ دل کہ مدارش حکایت است
در ہا کشادہ اند سخن در ہدایت است
نازم بہ می فردش کہ کارش حمایت است
آن تحفۂ محبتِ شاہ ولایت است

مجذوب اگر شدم و تو ہم پر گناہ ترہ
شاکر خدا کہ لطفِ خدا بے نہایت است

ہوائے میکدہ ام باز در سر افتاد است
بکنج صومعہ خود را چرا کنم محبوس
ز بوسہ چوں نکنم در گہ ترا لب ریز
بتاجِ شاہ بگوائے صبا بہ سرگوشی
بدستم ایں قدح سبز را حقیر مبین
جہاز رنگ شہاں رخ نمود آئینہ را
بداغ لالہ سیاہی اگر زند ہنر است
بصحن میکدۂ ما کہ قاف تا قاف است
ز حرص مو چہ غم سفرۂ سلیمان را
نظر بہ عیب نداریم دہر نمی بینیم

ہزار شکر کہ کارم باین در افتاد است
مرا کہ گوشۂ میخانہ خوشتر افتاد است
در آستانِ توام کار بر سر افتاد است
کہ گو ہر از نظر ما مکرر افتاد است
زمردیست کہ از تاج سنجر افتاد است
ازان زمان کہ ز دست سکندر افتاد است
بدست غنچہ چہ شد پارۂ از افتاد است
بیا کہ سفرۂ احسان سراسر افتاد است
تو عمر خواہ کہ روزی مقدر افتاد است
نگاہ ما بہ تماشائی دیگر افتاد است

ز آستانۂ میخانہ سر مکش مجذوب
شگفتہ باش کہ کارت باین در افتاد است

ہر کرا تشنۂ وفا ز لیست
لب لعلت کلامِ ناطقِ ماست

ماہمچو مجذوب از سگان علیست
مہر روئے تو مصحف بغلیست

دل یک ذره نیست بی مهرت — همه جا نور آفتاب جلیست

هر کرا با زبان یکیست دلش — دست در دامنش بزن که ولیست

بی فروغ است علم بی عملان — وای بر آنکه علم او عملیست

ترک دنیا برای دنیا کرد — زاهد آنجا که در فن دغلیست

قلم اختیار ما با ماست — حرف در نقطه ریزی ازلیست

وصف مجذوب پیش ما چه کنی
مشناسیم از سگان علیست

ناز از تو خوش باشد لطف از تو مطلوب است — از تو بد نمی آید هر چه میکنی خوب است

آفتاب تابان را با تو هیچ نسبت نیست — ماه پاره چون گل تا دو هفته مطلوب است

بادشاهی بی عشق در میان ندارد هیچ — دولتی که بخشد کام در کنار محبوب است

وصل غیر شب خواهی ترک خواب راحت کن — با همین نگر [illegible] که محبوب است

عرض حال مشتاقان ناله میتواند کرد — این نه شیوهٔ عاشق این نه کار مکتوب است

هوشمند این مجلس از قیامت ایمن نیست — طرفه گردش چشمی در کمین آشوب است

در حساب چون از حد لطف بی نهایت را — بی حساب مشتی خاک از کجا که محسوب است

کو دلی و افزایش با زبان که یکتا باشد
بی ریا اگر خواهی آن دعای مجذوب است

پرتو رخسار ساقی بر شراب افتاده است — یا به لعل آبداری آفتاب افتاده است

ساقیا این باده حمراست یا لعل مذاب — یا ز عکس عارضت آتش در آب افتاده است

عارضت را طرهٔ شبرنگ دارد در میان — یا بچوگان بلند آفتاب افتاده است

زلف شب را کرده دور از جمال آفتاب — ناگهان جانب ز رخسارت نقاب افتاده است

باده نوشی گر ندارد رشک با زاهد بگو — از کجا آتش بجان شیخ و شاب افتاده است

پر ملاف از دفتر دانش که در میخانه‌ها
بارها این صرف بمعنی در آب افتاده است

تا به صحرای قیامت در بیابان امل
بر سر هم تشنه چون موج سراب افتاده است

نالهٔ مستان درین ره کم ز استغفار نیست
گریه‌ها هم پیش دعای مستجاب افتاده است

چون نسازم قبله‌گاه خود در میخانه را
بارها کارم بدین عالیجناب افتاده است

جبهٔ مجذوب نورانی تر است از آفتاب
تا رهش بر آستان بوتراب افتاده است

قطره از یم زغم دل که دل پر غم از وست
دوستم با همه عالم که همه عالم از وست

آنچه حسن است که دل میبرد از شاه و گدا
آنکه آنرا نتوان داد نشان آن هم از وست

لطف عامش همه کس را به همه درد دواست
هم زخم بهر دل که رسد مرهم هم از وست

رو بدرگاه کسی آر که رو داد ترا
پیش آنکس مکشا لب که لبت را دم از وست

در سراپای خودت بین و خدا را بشناس
که بسی نعمت در خاک بنی آدم از وست

کار او کن که همه کار از و گردد راست
دل باوده که بسر زلف بتان پرخم از وست

آتش عشق مرا کرده به از آب حیات
آنکه چون شمع دلم گریه کنان خورم از وست

آنچنان با غم عشقت دل بازی خور من
شده خورسند تو گوئی که مگر عالم از وست

دیو مکار به تلبیس سلیمان نشود
ملک ازان است که از روز ازل خاتم از وست

نظر تنگ گدا را خبر از جامی نیست
سلطنت بنده شاهیست که جام جم از وست

بینش مجذوب تو ویرانه و آباد یکیست
هر که دست از همه عالم بکشد عالم از وست

دارم هزار مژدهٔ خوب از زبان دوست
خیر است کارم از لب شکرفشان دوست

روزی شنیده‌ام که مرا برده است نام
شادم که نیست هیچ غلط در زبان دوست

میگفت دوستی که دوئی کفر دوستی است
شاکر خدا یکیست دلم با زبان دوست

ازدوست مطلبم بجز اغیر دوست نیست
بی ناله راه نیست کسی را بدرگهش
لطفش بهر که هر چه دهد بی بها دهد
افتاده رو بخاک که هر ذرهٔ ز خاک
هم صحبتی که در نفسش بوئی دوست نیست
ناکرده فرق دوستی و دشمنی زهم
گفتی چه گرد سرو که آزاد و خورم است
از تحفه گدا به گدا رحم می کنند

این ماجرا میان منست و میان دوست
انیست در میانهٔ مستان نشان دوست
عالم تمام مفت خورند از دوکان دوست
عمریست بر سر آمده در آستان دوست
گر جان بود که دوست ندارم بجان دوست
کفر است شکوه از دل نامهربان دوست
کاریست راست آمده در بوستان دوست
این نیم جان چرا نکنم جان فشان دوست

آب حیات از لب مجذوب می چکد
برخورده تا لبش بلب آستان دوست

گر بام را شگفتی عشق من و حسن تو ساختن
گریه لعلیست که از شرم عقیقت شد آب
عشق در لوح دلم باز به یک قد قلم
خورم آندل که بر دل از همه جا جای تو شد
عالم از رشک دلی سوخت که با داغ تو سوخت
دست بر زلف بلندت دلم آسان نکشید
آخر زمان کار قیامت ز قفا آمد راست
همچو خورشید به صحرائی قیامت برم
عشق تا دید که با دل قطرهٔ هست نرا
مدعی را سر فرمان بری عشق نبود
شمع دل تا نه شود شعلهٔ ادراک جنون

چون عقیقی که سهیلش ز دو برقش پرداخت
یا نشر ارای زرخت جست که یاقوت گداخت
نقش دیر و حرم و طرح خرابات انداخت
روشن آن چشم که تا دیده ترا فرو شناخت
همچو من کار کسی ساخت که با درد تو ساخت
دستها در دل شب بر کمر عرش انداخت
که سهی سرو بلندت علم سبز انداخت
به همان سایه که سرو تو بایں خاک انداخت
غیرتش آتش سوزان شد و بردلها تاخت
عذر بار تر ز گنراهش ز نظرها انداخت
از گل تیره چه داند قلم صنع چه ساخت

جز خجالت ز غلط بازی خود هیچ نبرد
آنکه بالعرف خود را تو دانسته بشناخت

همچو مجذوب کسے را دل آگاه دهند
کز جنبش بجز این در در دیگر نشناخت

تا حجاب نور برقع بر جمال از نور بست
عشق را رسم ادب بر سینه دست از دور بست

از تجلی چشم گستاخ هوس بے بهره بود
احتیاط آن رخنه را با سنگ کوه طور بست

عشقبازی کار هر نا شنده و حلاج نیست
افترائے بر خیال خام خود منصور بست

چشم ظاهر بین ز سر جام جم آگاه نیست
ظرف کم وسعت چه ظرف از باده انگور بست

آسمان روشند لانرا مانع معراج نیست
کے تواند پردهای چشم ره بر نور بست

عشق کوه بیستون را نرم تر از موم ساخت
تا نگه بندش طلسمی کوه کن بازور بست

هر کرا از زلف محبوبے پریشان خاطر است
واعظا ما هم دل خود را بزلف حور بست

تا نباشد بار منت تنگ چشمان را گران
حرص جا یکدست کوهی را بدوش مور بست

ناوک بهرام تا مژگان بچشم گور دوخت
دیده اش را همچو چشم گور خاک گور بست

با شراب ناب کن بیماری دل را علاج
پیر ما دائم با آتش تب رنجور بست

گرچه شد مجذوب یار از ما بما نزدیک تر
باید از روئے ادب بر سینه دست از دور بست

با تو یوسف طلعتان را شیوهٔ اعجاز نیست
ماه نخشب را فروغ ماه گردون باز نیست

ماه گردون با زهم پیش تو ماه نخشب است
سحر اگر بر آسمان رفته است چون اعجاز نیست

آب حیوان لبت سرچشمهٔ لطف خداست
آن دهان را هم بجز سر خدا همراز نیست

از همای اوج حسنت چون هدهد بے نشان
آنکه چون عنقای عشقت لامکان پرواز نیست

آسمان پیش از کواکب ماه طلعت دیده است
هیچ یک چون آفتاب عارضت ممتاز نیست

خون نشان رخسار آتش رنگ برهان حیات
این همه تابنده کوکب بے کواکب ساز نیست

دل بهر عالم که شد آوازهٔ حسن تو بود — معجز داؤد را این قدرت آواز نیست

شوق رخسار تو دارد یار بر رخ جنت کشود — بی نصیب آن دل که این در با بروئش باز نیست

سینه صافان را به راز افلاک داری در نظر — هرزه گاهی محرم این پرده های راز نیست

رد کن آن دل کز غم عشقت نباشد بسملے را — شکل آن آئینه کز حیرت نظر پرداز نیست

چون کمان خم باز پے در پیش ها یا کشید — هر که از جان سوی دل خصمت خدنگ انداز نیست

در نیاز و ناز تاج نمرود ال همت را ز حب — دل بعید پشه سبق شیوهٔ شهباز نیست

باز را بیداری شب میکند کامل شکار — چشم باز عاشقان کمتر ز چشم باز نیست

چند از حال گنهگاری که چون مجذوب ما
نابلد از التفات معصیت پرواز نیست

پرورش از بهر تا ریزی هیچکس را عار نیست — آبرو جز خاکساران درین دربار نیست

گر تهی دستان ببازی هم به قیمت میخرند — آرزو را خود میسر اینچنین بازار نیست

با گنهگاران کرم را التفات دیگر است — حجتی روشن تر از توفیق استغفار نیست

عالم جان سیر ما دارد گر از تن بگذری — درمیان ما و جان حائل جز این دیوار نیست

از گلی شاید که بوی آشنائی بشنوم — چون هوس چشمم به آب و رنگ این گلزار نیست

زشت رو با گور بهتر سازگاری میکند — زان گریزی دارد دنیا را ز دنیا دار نیست

بهر مردارے کرو البته خواهی زور شد — این همه فکر تلاش و خودکشی در کار نیست

هر کسی را در جهان مشغول کارے کرده اند — در کمین عاقلان دیوانه هم بیکار نیست

طینت بد خلق را رنگینی ظاهر شود — هیچکس را چشم بر نقش و نگار مار نیست

گریه نادرے نباشد کے بزور آید بدست — آه از آن ارزنده گوهرها که در بازار نیست

مطلب از شاه خراسان کن طلب مجذوب وار
پادشاهان را درین در از گدائی عار نیست

فیض در مسکن درویشان است | عیش در مامن درویشان است
شاه کو عرض تجمل نکند | بادشاهی فن درویشان است
خاتم دست سلیمان چون مور | چشم بر خرمن درویشان است
فتح شاهان جهان در عالم | از دعا کردن درویشان است
قصر فردوس که غم نیست درو | بی سخن مسکن درویشان است
نمکین زمزمهٔ ذکر خفی | بلبل گلشن درویشان است
آنچه شاهان بدعا می طلبند | در دل روشن درویشان است
آنچه ممتاز کند مرد از زن | کهنه دلق تن درویشان است
آنچه بر قامت مردان زیباست | شاه من در تن درویشان است
هیچکس خصم نگردد با هیچ | همه جا مامن درویشان است
عنقریب است که زرها بجهان | همه در دامن درویشان است
شاه من گوشهٔ بی توشهٔ فقر | وادی ایمن درویشان است
خاک شو تا که بر افلاک شوی | سرکشی رهزن درویشان است
مگذر از کوچهٔ دونان که بخیل | همچو سگ دشمن درویشان است

فیض آگاهی مجذوب مدام
از دل روشن درویشان است

هر سری را به تمنای تو سودائی هست | از تو در دیدهٔ هر ذره تماشائی هست
بوفای تو که در خاطر بی تشویشم | کافرم گر بجز تو تماشائی هست
مدتی شد که دل از غیر تو پرداخته ام | گر قدم رنجه کنی گوشهٔ تنهائی هست
ذره نیست که خورشید درو پیدا نیست | چشم آن کن اگرت دیدهٔ بینائی هست
طی این مرحله بی رهبر ممکن نیست | قطرهٔ ابر ندانست که دریائی هست

نه همین قطره براه تو بود قطره زنان — بحر را هم زگهر آبله پائی هست
ترک دیوانگی از طعنه مردم نه کنم — شهر اگر تنگ شود دامن صحرائی هست
منشین بے مے و معشوق بامید بهشت — خوشتر از میکده بیدرد دگر جائی هست
غم ناآمده امروز چرا باید خورد — نقد فرصت مده از دست که فردائی هست
عیب پوشی کن و جا در همه دلها میکن — چشم بینائے ترا گر خبر از جائی هست
آبروی طلبی گریه کن و دل خوش دار — بهتر از گریه مگر توشه فردائی هست

باز ابر نوبهاری یاد بستان کرده است — چشم بد دور آسمان را خوب نیسان کرده است
باد نوروزی چه افسون میدهد یارب که باز — در دمی از توبه صد کس را پشیمان کرده است
خوش تماشائیست در عالم که شور نوبهار — عالمی را با جنون دست و گریبان کرده است
تا شود هر روز داغ عندلیبان تازه تر — شاخ گل در آستین صد غنچه پنهان کرده است
چشم ساقی هر نگاهے را نگاهی میکند — میفروش امروز مے را سخت ارزان کرده است
باده گلگون بساغر ریز کین چرخ کبود — خاکها در کاسه سرها فراوان کرده است
بر عروس دهر بے بنیاد هرگز دل مبند — کے وفا این بیوفا با عهد و پیمان کرده است
می بدست آور که نتوان با زبان تقریر کرد — آنچه با خضر دلم این آب حیوان کرده است
در دل ویران ما هشدار گنج نهان نشان — عشق هم زین آرزو صد خانه ویران کرده است
راحت ما را بحکمت دیده در آزار ما — آنکه درد عشق خود را عین درمان کرده است

با تو گویم دل کدامین دلبر از **مجذوب** برد
آنکه پنهان با دلم لطف نمایان کرده است

فغان که رفت جوانی و وقت کار گذشت — گلے ز عمر نه چیدیم و نوبهار گذشت
نشد که صبح وصالے بروی ما خندد — شبے بروز نکردیم و نوبهار گذشت
بیا که بے تو ندیدست خواب آرامم — بیا که عمر نگاهم در انتظار گذشت

بیا که گذشت تهی بی تو چشم از خوناب
بیا که فصل تماشای لاله زار گذشت

شگفته ام چو گل از رنگ زعفرانی خویش
همیشه فصل خزانم به از بهار گذشت

بجشم چون همه را چشم بر عنایت اوست
خوش آنکه در روش گلشن با می و نگار گذشت

مرو بخواب که آهوی فیض پر وحشی است
مرد که تا مژه برهم زدی شکار گذشت

اگر چه پای ره عشق پر خطرناک است
پیاده شو که توانی به از سوار گذشت

قبای فتح بقا بر تنش مبارک باد
که چون من از سر این دلق مستعار گذشت

بکیش اهل توکل یقین مسلمان نیست
مدار هر که در اندیشهٔ مدار گذشت

بروزگار کسی خنده زد که چون مجذوب
گرفت دامن صحرا و از کنار گذشت

خنده دار و لبش کز آب حیوان خوشتر است
میبرد دل را بآیینه که از جان خوشتر است

فروغ حسن پر کن چشم گریان مرا
گر دولت را سیر دریا با چراغان خوشتر است

از پریشانی نیم آزرده خاطر جمع دار
بسته زلف پریشان هم پریشان خوشتر است

محرمی جز دل مدان زنهار سر عشق را
راز آن گنج نهان چون گنج پنهان خوشتر است

خون دل را نعمت الوان شمارد شاکرین
داغ دل را هم اگر سازی نمکدان خوشتر است

نیست معلومم که از خلق جهان خوشحال کیست
اینقدر دانم که حال می پرستان خوشتر است

عشقبازی با لباس عاریت عار است عار
با گریبان دست با دست دگر یبان خوشتر است

خاطرم مجذوب ازان شاد است با بخت سیاه
کز بهشتم روضهٔ شاه خراسان خوشتر است

یکچند هوس ما زر و لعل و گهر آویخت
عشق آمد و از هر مژه ام صد گهر آویخت

در دیر و حرم نام من امروز بلند است
عشق است که منشور مرا و بر در آویخت

در کام تو شیرین بود از عشق عنز لالیست
کی دیده کسی شعله که با نیشکر آویخته

ہر جا للے راہوس دیدن دل شد — گردید جہان را باہل نظر آویخت

افروختہ با آتش پروانہ رخ شمع — آن شعلہ دل بود کہ با بال و پر آویخت

خوش وقت اسیرے کہ بامید شہادت — با دامن صیاد بصد دست درآویخت

ہر سبزہ کہ در باغ جہان نشو نما یافت — خاریست کہ با دامن درویش درآویخت

بگریز ز مردم اگرت میل تریب است — کز ہر چہ رمیدیم بما بیشتر آویخت

دانی چہ بود بخت خداداد تو مجذوب
عشقے کہ بدامان دلت بیخبر آویخت

ہر شیشہ دلے کشت بہ سنگ آشنا شکست — غیر از دلم کہ تازورت شد جدا شکست

گفتی دلت کجاست چہ دانم کہ شیشہ ام — افتاد و در کجا بزمین در کجا شکست

زلفت شکن بروے شکن گر نمی فتاد — کے می فتاد این ہمہ در کار ما شکست

این بحر بیکران چہ بلا شد کہ زد رقم — ہر سو کہ رفت رنگ رخ ناخدا شکست

رنگ شکستہ زیب پریشانی دلت — پیوستہ خوشنماست بزلف دوتا شکست

ہوشم ہمتے ربود کہ طرز نگاہ او — بایک کرشمہ توبہ صد پارسا شکست

زاہد سرت ز بادہ نابے نگشتہ گرم — کے میتوان بسعی طلسم ریا شکست

دشمن شکستن دل ما گرفتہ سہل — غافل از آن کہ فتح شود بہر ما شکست

قانع نہ و گرنہ بیک صبر میتوان — صفرائے صد ہزار ہزار اشتہا شکست

مجذوب فتح ما ہمہ جا در شکست ماست
مے خور کہ شیشہ دل ما ہم بجا شکست

حسن آتش عاشقی آتش تماشا آتش است — تا تو معشوقی مدار چشم دل با آتش است

از جمال آتشین روے کہ آتش می چکد — چشم پوشیدن بلا ذوق تماشا آتش است

چون کنم چون روز عید است و صفا زادہ او — صبر زہر قاتل و عرض تمنا آتش است

گر بعد بیتابی پروانه با شمع دور نیست — جامهٔ گلگون که من دارم سراپا آتش است

حسن و عشقم هر دو مشغول تماشا کرده اند — دیده با طرح چراغان است و دل با آتش است

رونق دیر مغان و وادی ایمن یکیست — آنچه اینجا بادهٔ ناب است آنجا آتش است

رحم بر پروانه کردن در حقیقت دشمنی است — اشتیاق ما سمندر طینتان با آتش است

گوهر تاج شهان را مایهٔ حسرت مکن — گرچه آتش می چکد امروز فردا آتش است

اشک مجذوب مرا هر کس چه میداند که چیست
در نظر هر چند خون ناب است اما آتش است

کام دل از فیض جستن در دل شبها خوش است — سیر بیدار دلبر محبوب را تنها خوش است

چون صراحی بیدل آتش بجان افتاده ام — سینه بیغش دل پر آتش دیده خون پالا خوش است

هر طرف سروی بصد تمکین خرامان کرده اند — سرکشی یعنی همین از عالم بالا خوش است

تا نظرها را کنی تسخیر چون آب زلال — ظاهر و باطن ترا با نیک و بد پیدا خوش است

از بزرگان شیوهٔ کوچک دلی پر خوشنما است — خویش را نادان شمردن سخت از دانا خوش است

صحبت نیکان کند بد را ز بدنامی خلاص — لا گر تنها کفر شد پیوسته با الا خوش است

میل دنیای دنی از اهل بینش بدنما است — عاشق این زشت بد رخسار نابینا خوش است

غصهٔ دنیا بقدر مال دنیا میدهند — تا نگوئی حال دنیادار در دنیا خوش است

ماه و خورشید و زمین و آسمان از بهر ماست — قصر حور و جنت فردوس هم با ما خوش است

قطره های خون بود در دیدهٔ مجذوب ما
در نظر ها چون چراغان لب دریا خوش است

هر چه خواهد دلت بخواه از دوست — همه در قبضهٔ تصرف اوست

از کسی لاف دوستی شنوند — که نخواهد ز دوست غیر از دوست

لاف را امتیاز کن از عشق — که دلیری نه قوت بازوست

لالهٔ داغ عشق کم یاب است
گل آن باغ لالهٔ خوشبوست

عشق در پردهٔ پرورش یابد
مغز بالا بخویشتن در پوست

دل بمعشوق بستنت هوس است
آن بدست بتان سلسله موست

عشقبازی باختیار تو نیست
تا کرا عشق دوست دارد دوست

عیش شاهان ز کیسهٔ فقر است
آب شیرین بحر از لب جوست

یک زبان و دو دل مشو مجذوب
تا بدانند دشمنی یا دوست

میگذشتم ز در میکده سبحه بدست
دیدم افسوس کنان مغبچهٔ باده پرست

گفتم ای کافر شوخ اینهمه افسوس تو چیست
گفت افسوس از آن توبه که خواهیش شکست

گفتمش نی غلطی من پی کاری دگرم
گفت پیش آئی که هشیار غلط کرد نه مست

من نباشم تو بگو چون نکنم ترک صلاح
من نباشم تو بگو چون نشوم باده پرست

به شکر پاشی او چون نکنم سبحه نثار
باده اوهمی او چون ندهم دل از دست

دل ز کف دادم و ساغر زدم و مست شدم
چکنم بود همین قسمتم از روز الست

این فسانه است می و میکده و مغبچه چیست
این بهانه است که ساغر زد و زنار که بست

دل اگر هست بغیر از تو کسی در دل نیست
دل اگر نیست بغیر از تو در این خانه که هست

صوت پردهٔ دل جز رخ زیبائی تو نیست
از ازل روی چنین داد و چنین صورت بست

دل نشین نیست شهنشاه غمت را همه دل
خرم آن دل که در و نقش غمت خوب نشست

آفرین بر قلم قدرت استاد ازل
که به یک قدرت رسا این همه را بر هم بست

روبرو با تو نشینند همه جا چون مجذوب
هر که با خاطر جمع از همه جا دل بتو بست

پیمانه بکش چه جای بیم است
اندیشه مکن خدا کریم است

پیمانه پر از امید وار لیست — این باغ همیشه خوش نسیم است

صوفی بسنجد اگه تا در دوست — یکراه طریق مستقیم است

بیراه مرو که راه بی راه — چاهیست که آن سرش جحیم است

آن کهنه کتاب کیمیارا — بفروش به می که پر سقیم است

با فلسفیان تمام یونان — شد غرق عدم خدا حکیم است

هشدار که هست کر قیامت — از شاهد آن دلش دو نیم است

از راه برون مرو که رفتی — اندازه پای گلیم است

مجذوب مکن کناره از می
اندیشه مکن خدا کریم است

گناه غفلت و مستی اگرچه حالی ماست — ولی کلید شفاعت بدست والی ماست

چرا پیاله نگیرد لبی بخاطر جمع — که تحفه کرم دوست دست خالی ماست

پیاله گیر و کرم کن که یک نشان کرم — حکایت ملک و صورت مثالی ماست

کجاست مطرب خوش لهجه تا بر غم فلان — بخواند این دو سه مصرع که شعر حالی ماست

باختیار تو کردند زهد و رندی را — هزار مسجد و میخانه در حوالی ماست

از آن به سلطنت فقر خویش می نازم — که چشم قطره فشان مخزن لآلی ماست

کمال فضل بشر اعتراف نادانی است — بخود کمال سپردن ز بی کمالی ماست

ز هر کمال ترا این کمال بس مجذوب
که گفته دوست فلان رند لاابالی ماست

گنج گنج فراغ درویش است — زر خوش سکه داغ درویش است

کرم پادشاه شاه و گدا — روز و شب در سراغ درویش است

نکشد نیم جام در ره عشق را — دل روشن چراغ درویش است

دل که روشن کند نمازِ شبش
گوهر شب چراغ درویش است

آن فراغت که شاه می طلبد
وقت کنج فراغ درویش است

خواجه گو پُر بباغ خویش مناز
آسمان صحن باغ درویش است

مگذر از کوچهٔ خسان که خسیس
همچو سگ بید ماغ درویش است

ذکر پنهان شراب صاف دل است
فکر بر اصل باغ درویش است

دل دیوانه در جهان مجذوب
گنج کنج فراغ درویش است

پادشاهی کین رواق لاجوردی بر فراشت
زین تماشا در نظر لطف خود و جرم تو داشت

قاف تا قاف جهان گسترده شد خوان کرم
جا بجا آماده شد شاه و گدا را شام و چاشت

عیب جوشی ہائے لطفش میکند هر روز عزل
آن دو ناظر را که شب آگاهیش را بر گماشت

آفرین بر کلک آن نقاش نقاش آفرین
کاین همه تصویر بے مانند هم در پرده داشت

این تماشا خانه را دریاب و شکر چشم کن
تا ببینی قدر نقش آنجا چه صورت ها نگاشت

منزل عقبی ست آن تا هر تنے با خود چه برد
مزرع دنیاست این تا هر کسی اینجا چه کاشت

رند از کار آگهی نا داشت خورد و شکر کرد
سخت جانی سالها جان کند تا مرد و گذاشت

عاقبت آن عاقبت اندیش را باشد بخیر
کز جهان رفت و به نیکی در جهان نام گذاشت

ساعت توفیق ما مجذوب هرگز بد نبود
کوکب اقبال ما هم طالع تیمور داشت

چون تو ئی فریاد رس یا مستغاث
سوختم فریاد رس یا مستغاث

مانده ام در کنج غم نالان و نیست
جز توام فریاد رس یا مستغاث

مطلبے دارم بفریادم برس
مطلبم اینست و بس یا مستغاث

التماسم را قبولت آرزوست
هست اینهم ملتمس یا مستغاث

جد علینا یا غیاث المستغیث
هب لموسانا القبس یا مستغاث

بے نیازم کن ز عشق دیگراں
فارغم کن از ہوس یا مستغاث

باد گلشن محو گشت از خاطرم
بسکہ ماندم در قفس یا مستغاث

ہر کسے امیدوار است از کسے
نیست مارا جز تو کس یا مستغاث

وقت رفتن آنقدر ہوشم بدہ
تا بگویم آن نفس یا مستغاث

تاب آتش نیست مشت خاک را
رحم کن بر خار و خس یا مستغاث

رحم کن بر نالۂ مجذوب ما
چوں تو ئی فریاد رس یا مستغاث

پیوستہ گرد عارضت آن زلف پرشکنج
پیچیدہ چوں خیال پریشان بفکر گنج

آنکس کہ نقل لذت درد تو می کند
گوئی بعمر خود نشنیدہ ست نام رنج

خوش آنکہ انتخاب کند ہمدمی چو مے
خوش صحبت رسا و خوش آواز نکتہ سنج

تسخیر دل چرا نکنم با زبان خویش
چون من کہ بردہ راہ بگنج و کلید گنج

کس شیشہ را بشیشہ دیگر چرا زند
بیجا دلے ز خویش مرنجان و خود مرنج

خوبان شہر بین کہ ز ہم میبرند دل
ہر یک چو ماہ چاردہ با صد ہزار غنج

این نور ہا ز پردۂ یک نور شد عیاں
چوں از یکے دو تا و سہ تا تا چہار و پنج

مجذوب ما مگو کہ پریشان فتادہ است
زلف تو ہم فتادہ شکن بر سر شکنج

ساقی بیا کہ مست شویم از شراب صبح
دانستۂ کہ دشمن بخت است خواب صبح

آغوش کے ز خواب گراں میکند تہی
بختے کہ رخ نہ شست مگر ز آب صبح

ہرگز بخاطرش نہ رسد آرزوئے خواب
بختے کہ شستہ چہرۂ خود با گلاب صبح

بیدار ہیچ کس نکند بخت خفتہ را
بے ہائے ہائے گریہ و با آب و تاب صبح

خندان لب و شگفته رخ و سینه صاف باش　　آنگه جهان بگریه از آفتاب صبح
خواهی که مدعا بدعا آوری بدست　　یا وا رهائے دل بکنی انتخاب صبح
از فیض صبح گاه همین نکته است بس است　　کز روئے آفتاب کشاید نقاب صبح
ساقی شتاب کن که جهان را ثبات نیست　　غافل مشو ز جلوهٔ شام و شتاب صبح
در گردش آر جام صبوحی و شکر کن　　کز خواب شب دوچار نگشتی بخواب صبح
از فیض نالهٔ سحر و گریه هائے شب　　اقبال من نمود جمال از نقاب صبح

مجذوب خواب صبح بدشمن حواله کن
هرگز کسے مراد نیابد ز خواب صبح

ساقیا خنده زد صباح صبیح　　آنچه داری نهان بیار صریح
مے بساغر بریز و بخل مکن　　یاد گیر از من این حدیث صحیح
همه چیز تو خوب و بانمک است　　کل شیء من الملیح ملیح
همه کار رقیب نازیباست　　کل فعل من القبیح قبیح
بسته ام دل بلعل جان بخشت　　حبذا عمر خضر و روح مسیح
چکنم با تو درد دل اظهار　　گریه و ناله گفته اند صریح
همه دانند دل ز من که ربود　　من بیدل چرا کنم تصریح
صبح وصلت کجاست تا بینم　　روئے خندان آن صباح صبیح
من و میخانهٔ که چون دل صاف　　کان شکر است و معدن تسبیح

پا ز در مغان مکش مجذوب
قسمت میدهم بروح مسیح

طالع کو که چون صبا گستاخ　　گشتم آن طرهٔ دوتا گستاخ
بخت آن کو که چون سر زلفت　　سر گذارم ترا به پا گستاخ

نیست گستاخیم ز بے ادبی | کردہ لطفت چنین مرا گستاخ
خادمت وصل کو کہ ہمچو قبا | تنگ در بر کشم ترا گستاخ
تا گدا التفات وا نکشد | نشود پیش پادشا گستاخ
التفات تو دادہ رہ بہ نسیم | کردہ زلف تو شانہ را گستاخ
پُر بہ روے رقیب خندہ مکن | بے ادب را مکن بہ ما گستاخ
بادلم غم نخواندہ مے آید | باشد البتہ آشنا گستاخ
در مقامے کہ آبرو ادب است | رو نیاید بہ ہیچ جا گستاخ
بدعا کوشش کاندرین درگاہ | ہیچکس نیست جز دعا گستاخ

بے ادب گفتگو مکن مجذوب
نہ برد بہرہ از حیا گستاخ

از دتای باقی آیندہ

رباعیات مجذوب

گذشتہ سے پیوستہ

۱۹

آہم کہ نہفتہ ہا دہوے دارم | با پاے شکستہ جستجوے دارم
مجنونم و باسگِ تو در گفت و شنید | با خویش ہمیشہ گفتگوے دارم

(۲۰)

رخسار تو کردہ کفر و دین را ہم فرق | چون نہر کہ غرب را جدا کردہ ز شرق
از تیغ تو دین عیان شد از ظلمت کفر | چون راہ کہ در شب بنماید از برق

۲۱

مجذوب دگر مجوش از راه محیط
خاموش که قطره نیست دمساز محیط
ای چرخ تو هم زکبریا بی خبری
در گوش صدف نگنجد آواز محیط

۲۲

دست تو چها که با در خیبر کرد
بازوی تو دست چرخ را بقوت برگرد
انگشت تو شد کلید درهای بهشت
غیر از تو که کرد آنچه پیغمبر کرد

۲۳

برخاک نظر کرد که زر می سازم
بر آب گره زد که گهر می سازم
چون دید که در جهان نمی گنجد حسن
دل برد که عالم دگر می سازم

۲۴

تا وا همه را ز دل نکردیم بدر
این راه خطرناک نرفتیم بسر
تا دیده پر آب بشد چون گرداب
در بحر وجود خود نکردیم سفر

۲۵

زنهار که رخ نتابی از درویشان
تا دور نباشی از دعای ایشان
در نیست خط دانه گندم یعنی
نصفی از تست نصفی از درویشان

۲۶

تو غافل از آنی که ترا آنی هست
بشناس نشان خود ترا شانی هست
برگرد تو چرخ حلقه زده از صفت
پیداست که با تو گنج پنهانی هست

۲۷

تا دیده امم از غم تو گریان نشود
دریا بر خم زفیض خندان نشود
غم نیست که شد دلم پریشان زغمت
باید که غمت ز دل پریشان نشود

۲۸

مجذوب ز فکر بیش و کم سوختہ ایم
از دست ہوس ہا بہ ستم سوختہ ایم
امروز اگر از ترک غرضہا نہ تپیم
فرداست کہ در آتش ہم سوختہ ایم

۲۹

آن گل مگر از پردہ بروں می آید
کز رنگ بہار بوئے خون مے آید
آوردنِ او بہر تماشت بسرم
کاریست کہ از دست جنون می آید

۳۰

مجذوب بعشق خویش نازد مجنون
مستان ز قدح شاد و من از کاسۂ خون
از قسمت خویش گشتہ ہر کس ممنون
کُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ

۳۱

دنیا کہ ترا بمکر بے تاب نمود
رنگے بتو ہر زمان چو سرخاب نمود
گاہ از شفق و گہ از شب و گہ از روز
گلگونہ سرمہ و سفید آب نمود

۳۲

خواہی کہ ہمیشہ باشدت نعمت و ناز
باور و قناعت کن و با سوز بساز
گر نسبت سنگ و شیشہ را یافتۂ
خواہی ز کرانہ بدر آئی بگداز

۳۳

روزیکہ رسی بہ پرسش این دل ریش
جانے کہ تو دادہ کنم تحفۂ خویش
شاہے کہ بکلبۂ گدائے گذرد
از مال خودش ما حضر آرند بہ پیش

۳۴

دنیا گر باغ و گر قفس بود گذشت
گر خواب خیال و گر ہوس بود گذشت
بے توبہ فرو برادہ نفس زنہ کشی
کز جرم تو دست با نفس بود گذشت

۳۵

دنیا کہ نزاد و روزہ دارد دل خوش
یکسر سہ طلاقش بدا الصاحب ہُش
فلاک و عناصر بعد و سیر دہد
یعنی شنمم است عقد ایں شوہر کش

۳۶

روز یکہ زد ہر بر غرامت بردیم
آلودہ بصد رنگ ندامت بردیم
بر یاد تو از لحد رقص کنان
برخیز مم و راست تا قیامت بردیم

۳۷

دنیا مطلب کہ عور می باید رفت
نزدیک مشوکہ دور می باید رفت
خالی اسباب جہاں ہرزہ مکن
گر کوچہ تنگ گور می باید رفت

۳۸

مجذوب تنک مزاج می باید بود
بیگانہ اختلاط می باید بود
پُلہائے شکستہ و رہت بستہ قضا
یعنی کہ با احتیاط می باید بود

۳۹

گل شیفتہ نزاکت رخسارت
نرگس ہمیار نرگس بیمارت
بلبل چو گل آشفتہ روئے گلگوں
پروانہ نثار شمع مہر انوارت

تمام شد	باقی رباعیات کرم خوردہ	رباعیات

قصائد مجذوب

ہمچو لطفت نہر عزو جاہ زین و علم ہست
ہمچو جان پنہانی و پیداست فیضت در جہان
آستانت را دہد عیسیٰ شرف بر آسمان

ہمدرق در علم و رحم و جود و فضل و شانت انتخاب
روز از خورشید باشد گرچہ باشد در نقاب
تا تو باشی شمع بالینش نہ ماہ و آفتاب

دوستانت را نباشد باک از هر —   هر حریفی کی چون خرد جاهل باشد در حساب

قلب لشکر تا ز خصم دیو سیرت گشته پُر   برق تیغت میزند بر قلب چون تیر شهاب

چون گلستان پُر شود از خنده دست انتقام   لطف عامت چون بر آرد دوستان را از حجاب

دشمنت را موج تیغت میکند از بیخ و بن   گرچه پُر باشد سرش از باد نخوت چون حباب

دشمنت آندم عروس بخت گیرد در کنار   گر ز دم تیغت کف خاکی نباشد بی خضاب

شد لقب مجذوب را دریا دل و والا گهر
بسکه بر فرق جهان پاشیده شد دُرِّ خوش آب

از جمالت نور قرآن را درخشان دیده اند   وز جبینت فر شاهی را نمایان دیده اند

قایم آلِ محمد شمعِ ایوانِ تو شد   اهلِ دین این شمع را دائم فروزان دیده اند

مهر و ماه و بر و بحر از مشرقِ ایوانِ تو   آفتابِ دین و دولت را درخشان دیده اند

سرو بستانِ ترا روشندلان چون آفتاب   تا قیامت خرم و شاد و خرامان دیده اند

خواهد از شاهان حریم درگهت لبریز شد   دولتی در طالع خود خاکساران دیده اند

روز و شب ورد ملائک شد دعائے دولتت   این رعایا ها رعایت ها ز سلطان دیده اند

انبیا کز عالم بالا نشان ها داده اند   آسمان را در رهت با خاکساران دیده اند

سرمهٔ کز گرد او گرد سلیمان را بس است   خاکسارانت بیابان در بیابان دیده اند

آب حیوان را که پندارند جانِ آدم است   همچو شط بر خاک درگاهِ تو غلطان دیده اند

جمع یکجا دشمنانت مار و دوزخ می کنند   بسکه این دل مردگان خواب پریشان دیده اند

دوستان در خود نمی گنجند از شادی چو مهر   عکسِ رخسارِ تو در آئینهٔ جان دیده اند

در گدا این سینه گنجد شوکت وصف شما   اینچنین اعجازها مردم ز قرآن دیده اند

جرأتِ مجذوب در مدحِ شما هم از شماست
لطف ها بسیار درویشان ز شاهان دیده اند

ای جمالت زیب عرش و زینت خلد برین
نو بهار عالم دل رونق گلزار دین

تا رخت برج و بهم را از امامت داده زیب
نه فلک را بسته آیین زینت عرش برین

حاکمی در جای پیغمبر چو شاه اولیا
صلب جیبی در ره ولایت چون امیر المؤمنین

برتر از تخت شاهان چون امین جا شوی
بود حیدر بادشاهی شهپر روح الامین

همچو قرآن کز شعاع نور او دل روشن است
آفتاب عارضت تابنده بر عرش برین

سالها دریای رحمت را صدف شد آسمان
تا شود تاج امامت را دولت در نشین

سینه را لبریز کرد از نور مهر آفتاب
تا سلیمان دار عالم باشدش زیر نگین

دست قدرت بر در دولت سرایت کرده نقش
هٰذِهِ جَنّٰتُ عَدْنٍ فَادْخُلُوهَا خَالِدِین

آسمان با آنکه بی خوف و رتبت هرگز نبود
باز دارد رشک بر افتادگیهای زمین

خواست عالم شاهد مهر تو باشد تا بحشر
صبح چون موسی ید بیضا نمود از آستین

ظاهر از فضل شما شد بر جهان فضل شما
صاحب قرآن از آن رو خواند قرآن مبین

دیدن رویش مبارک بر جهان باشد چو صبح
نور مهرت هر کرا باشد نمایان از جبین

همه جهان را شاد و خرم خاک را حسرت گشته اند
چون بهار خرمی این سر زمین دلنشین

باز از این تیغ دو سر خواهد برون شد از غلاف
تا بر افتد خصم جاهت یکسر از روی زمین

بسکه از مدح شما مجذوب شد صاحب سخن
هر که بشنید این غزل گفتا هزارش آفرین

ای جمالت آفتاب لطف و ماه التفات
شمع ایوان رضا چشم و چراغ کائنات

روشنائی در سخاوت چون امیر المؤمنین
باهری چون جد خود در باب حل مشکلات

روز و شب در کار باشد آفتاب همتت
باز بر دست جواد تست چشم کائنات

هر که یکجا کرد طوف با امام هشتمین
هر دو منزل را یکی کرده است در راه نجات

کعبه گر شد قبله روی زمین از هر جهت
قبله دلهاست درگاه شما هم از جهات

خاک پایت تاج عزت بر سر شاهان نهد — کے گذارد خاکسارانرا ز چشم التفات

میکند گردے ز کویت عالمے را روسفید — قطرهٔ از آب جنت بحر را سازد فرات

آفتاب از فیض درگاه تو شد صاحب کرم — صبح زرین زر میفشاند بر روے کائنات

مهر با مهر تو باج از مشرق و مغرب گرفت — در جهان مشهور تر از آفتاب ست این برات

گنج علمت تا ابدها قسمت روزی نمود — کم نشد هرگز غذائے روح از آب حیات

آنکه مهرت را نداند بهتر از هر طاعتی — گو بشو دست از نماز و روزه و حج و زکات

در جهنم می گریزد مرگ هم از دشمنت — دیگر آنجا کے بجائے میرسد فکر نجات

روز بازار قیامت از تهی دستی چه باک — با تهی دستان چو احسان تو دارد التفات

بسکه از مدح شما مجذوب شد شیرین سخن
در دهن ها از خجالت آب میگردد نبات

آفتاب عارضت آئینه نور خداست — مسند جاه و جلالت صدر ایوان سماست

در دل پاک نبی جا داشتی این روشن ست — تا خدا داند دل پاک نبی را جا کجاست

بسکه احسانت مرا منعم و در دستش داد — چون دعا نام خوشت ورد شهنشاه و گداست

بارگاه تست شاها داده بار خاص و عام — یا سپهر دیگر از جوش ملائک پر صداست

آسمانرا صبح و شام روضه ات دارد بیاد — از زمین تا آسمان این روضه لبریز دعاست

رنگ روے آفتاب از گنبد زرین تست — آسمانرا نور چشم قوت دل این طلاست

گر فضائے عرش زینت یافت از قندیل عرش — در میان روضه ات قندیل قدرت خوشنماست

دست قدرت بر عمارت هائے جنت کرده نقش — لیکن بنا از دولت سلطان علی موسیٰ رضاست

همچو مهر امیدواران دل به مهرت بسته اند — چون نجات هر کسے وابسته بر لطف شماست

ما اسیرانرا شدی ضامن خدا هم شاهد است — ضامن بیچاره چندین شدن محض رضاست

دشمنت هیچ جهنم را نداند اعتقاد — خواهدش معلوم شد هیچ جهنم تا کجاست

چشم دادن دیگر و روشن نمودن دیگر است | نور هم داند که خاک پایت توتیاست
جز خدا از عهدهٔ وصفت که می آید برون | آنکه قرآن میتواند کرد انشا آن خداست

بسکه از مدح شما مجذوب عالی جاه شد
در فلک چون آفتابش چشم بر لطف شماست

باقی قصاید آینده

متفرقات

همین بس است بعالم نشان هستی دوست | که هر چه هست بعالم دلیل هستی اوست
بسکه شد از آرزو هر عقدهٔ حاصل مرا | رشتهٔ طول امل تلقین شد در دل مرا
چه سود ای شیخ ازین دکان رنگین | عمل گر نیست تو برخیز و برچین
برخوان جهرخ نیست بجز چند کاسه دون | اینهم غنیمت است ازین کاسه سرنگون
تا سلامت روشوی ای راهرو | آیت الکرسی بخوان در راه رو

مجذوب والدم چو طواف مدینه کرد | محرم به حج شدیم و مناسک تمام شد
بار دگر چو بهره ز طوف رسول یافت | جانرا فدا نمود و بدار السلام شد
تاریخ جستم از خرد فیض بخش گفت | آسوده در بقیع چه عالی مقام شد
۱۰۶۶ھ

پدر را پس از فوت دیدم بخواب | که میگفت با من بهشتی شدم
شمردم پس از خواب تاریخ بود | همان لحظه من هم بهشتی شوم

چونکه در سال هزار و شصت کرد | از سعادت در نجف بجستم نزول
سر بر دن کرد ندا از یک سپهر من | چون دو تن نور روز مولود رسول
از پی تاریخ تا رفتم به فکر | هاتفی گفتا زیارت شد قبول
۱۰۶۰ھ

سہ قطعات کا ترجمہ کو دیگران امیدن شاہ دارہ

بعون خدای علام الغیوب و ستار العیوب

این کلام مرغوب نظم دیوان خواجه حافظ شیرازی یعنی دیوان مجذوب تبریزی الموسوم به

دیوان مجذوب

سنه ۱۰۶۶ ھ

ردیف دال

منقول از کتبخانہ حکیم میر نادر علی صاحب عہد حیدرآباد دکن

مطبوعہ حیدری پریس اندرون موچی گیٹ لاہور

قیمت ۸/ معہ محصول ڈاک

بسم الله الرحمن الرحیم

دگر زلفت بهر تارے اسیر تازهٔ دارد
مبارک باشد اما دلبری اندازهٔ دارد

تغافل تا بکے لطفے نگاہے گوشهٔ چشمے
جفا قدرے ستم حدے وجور اندازهٔ دارد

چه حسن است این بنام ایزد که در آئینه دلها
خیالت هر نفس در جلوه روئے تازهٔ دارد

نباشد تا قیامت دفتر جمعیتش از هم
دلے کز تار زلفت رونق شیرازهٔ دارد

اگر سودائے لیلی بر سرت افتاده مجنون شو
که هر شهرے بصحرائے جنون دروازهٔ دارد

مشو در بند شهرت در شوی هم گوشه گیری کن
که عنقائے قناعت هم بلند آوازهٔ دارد

تعجب نیست گر عاقل ز مرگ خود نمی ترسد
خمار زندگانی یکنفس خمیازهٔ دارد

دل **مجذوب** خود را با تغافل بیش ازین مشکن
که در قانون خوبان امتحان اندازهٔ دارد

شبے دیدار ما هم در نظر بود
نگاهم گوش بر آواز در بود

بروئے ماه با چشم گهربار
زدم فالے و اختر در گذر بود

طپیدن هائے دل دیدم ز حد رفت
که دل ها را ز یکدیگر خبر بود

صدائے در شد و تا جستم از جا
جمال یار در حد نظر بود

لبش پر خنده و خود بود سرخوش
نگاهش مست و دستش در کمر بود

نگاه خیره عقلم تیره تر شد
که در شب آفتابے جلوه گر بود

دعا کردم نمی دانم چه گفتم
مرا هم این قدر از خود خبر بود

دران صورت چنان از هوش رفتم
که چون آئینه کارم یک نظر بود

نظر مست و تماشا مست و من مست
فلک آنشب مگر جائے دگر بود

دراں بزم بہشت آئین پر نور — کہ جوش فیض از دیوار و در بود
بگوشم ہاتفے از گوشۂ گفت — کہ ایں ہنگامہ از فیض سحر بود

نشستی روبرو با یار **مجذوب**
مرا ہم ایں تماشا در نظر بود

از فیض صبح کم نیست بیدار تاکہ باشد — میخانہ نیست بے مے ہشیار تاکہ باشد
از بہر راحتِ خلق شب چوں بوصہ آرند — ہر کس خزیدہ کنجے با یار تاکہ باشد
ہم گنج از دست ہم رنج ہم درد از دست ہم دل — ہم خود کند عیادت بیمار تاکہ باشد
ہر یک ازیں کم و بیش با صد ہزار تشویش — دل دادہ از کف خویش دلدار تاکہ باشد
در باغ آفرینش ہم خار ہست ہم گل — تا گل کہ چیند از گل با خار تاکہ باشد
دنیا و دین عقبیٰ است مذموم حبِ دنیاست — با زر بسے ہنرہاست زردار تاکہ باشد

مجذوب چوں شود شب از بہر خواب راحت
بیدار تاکہ خواہد با یار تاکہ باشد

لبت را چشمۂ نوش آفریدند — مرا زاں بادہ مدہوش آفریدند
ترا با سرکشی ہمدوشش کردند — مرا با غم ہم آغوشش آفریدند
قیامت را چو می کردند پنہاں — چرا سرو قبا پوشش آفریدند
شود خمیازہ کش تا حسرتِ از دور — قد و رفتار و آغوشش آفریدند
بقصدِ صبر و ہوش و عقل و ایمان — رخ و زلف و بناگوشش آفریدند
مکن واعظ ملامت میکشاں را — کہ ما را ہم باین ہوش آفریدند
جنون خواہند ماؤ وشنون است — شعورے راکہ مدہوش آفریدند
بیانش راکسے جز دل نہ فہمد — ترا بے راکہ خاموشش آفریدند
چہ باک از طعنۂ دشمن کہ ما را — ز داغ دل زندہ پوشش آفریدند

جنونِ کاملِ مجذوب مارا
ازاں سرجوش سرخوش آفریدند

غمزه اش مستاں رقم بر غارتِ ما می کند
خنده اش خون در دلِ خضر و مسیحا می کند

زردیِ رخسارِ ما از رازِ دل پوشیدن است
جمله را اظهار و ما را صبر رسوا می کند

غافل از تنها نشیں بزمِ تماشا هنشه مباش
عیش عالم را بکامِ خویش تنها می کند

بے نشانے را که نتواں داد از جایش نشاں
هر که در خود گم کند البته پیدا مے کند

جز لبِ جام جهے در نفسِ دورِ آفاق نیست
دیده هم از دولتِ دل ایں تماشا میکند

قفلِ وسواسِ خرد را با جنوں باید شکست
کے کلید ایں قفلِ درهم رفته را وا می کند

چرخ مینا رنگ از اسبابِ آفتها است
خوش دل آں رندے که حرفِ جام و مینا میکند

باده بر دیوانه در هر مذهبے باشد حلال
واعظا ما غیبتِ مجذوب بیجا می کند

خوش آں که صبح نظر بر رخِ تو باز کند
حضورِ قلب بدست آرد و نماز کند

حضورِ قلب کسے را بود که در قدمت
رخِ نیاز بدرگاهِ بے نیاز کند

رخِ نیاز کسے دارد آبروے قبول
که روئے عجز بدرگاهِ کارساز کند

که روئے عجز بایں ورنهاد کز شادی
چناں نشد که بخورشید و ماه باز کند

چناں نشد که شیے را بقوتِ زر و زور
شود نصیب که خود را ز اهلِ راز کند

شود نصیب بآں کس که با دلِ آزاد
ترا پرستد و از غیر احتراز کند

ترا پرستد و کس آبروئے خود خواهد
خوش آں که روئے بخاک آرد و نماز کند

زهر چه جز غمِ یار است هر که دل پرداخت
بسا که بر رخِ دولت شگفته ناز کند

خوش آنکه در طلبِ وصلِ یار چوں مجذوب
زهر چه جز غمِ یار است احتراز کند

مرا ہر دم بکوئیت شوقِ دلِ ناچار می آرد
نمیدانم کہ بیتابی ملامت بار می آرد

چہ شد سودائے عشقت برواز کف صبر و شکیبم را
دل آتش نہادہ دیدۂ خونبار می آرد

کدامیں سرگزشت خویش را در نامہ طے سازم
جدائی بر سرِ عاشق بلا بسیار می آرد

شبِ ہجراں بگو آخر ندارد صبح پیش آور
کہ آخر صبحِ وصلش مژدۂ دیدار می آرد

بنازم انجمن پیرائے چابک دست یکتا را
کہ ہر دم نو گلے دیگر بایں بازار می آرد

کسے جاں می برد آخر ز دست ننگ دانائی
کہ اول بر کمال نقص خود اقرار می آرد

مدہ زنہار بر باد تکبر خرمنِ دل را
کہ ایں سیلاب آتش بار آتش بار می آرد

دل **مجذوب** را خوش حال تا دیدم تفہیم شد
کہ عشق آخر طبیبے بر سر بیمار مے آرد

خاطرت بے جا ز رسوا گشتنم دلگیر بود
حسنِ عالم گیر کے بے عشق عالم گیر بود

آمدی شاد و غم دیرینہ رفت از خاطرم
لطف بے اندازہ ات را چوں بگویم دیر بود

گر بپا بوسم مشرف گشتنم از تدبیر نیست
در سرم ایں دولت از روز ازل تقدیر بود

عاشقاں را جز توکل نیست تدبیر دگر
عقل ازیں در سالہا آوارۂ تدبیر بود

در جہاں با ہر کہ بنشستم بدل با دست قید
حلقۂ زنجیر ہم در حلقۂ زنجیر بود

امتحاں بسیار کردم خصم بے انصاف را
بر دلش تیر تغافل بد تر از شمشیر بود

یک مریدِ واعظ مارم ز سالوسی نہ کرد
بسکہ آں گفتار بے کردار بے تاثیر بود

روز بازار قیامت را شبے دیدم بخواب
ہر چہ بر دم پیش غیر از عاشقی تزویر بود

بازبانِ خوش بیاں **مجذوب** عالم را گرفت
تیغ جوہر دار ہر جا بود عالم گیر بود

تا جہاں باشد جہانبانی ترا زیبندہ باد
چتر اقبالت بلند و دولتت پایندہ باد

تا گدائی میکند ماہ از جبینِ آفتاب
از جبینت آفتاب سلطنت تابندہ باد

در بیابانے کہ ہفتاد و دو ملت حاضر اند
نیک خواہت شادمان و دشمنت شرمندہ باد

خاکسارے کز تہِ دل شد گدائے درگہت
چتر شاہنشاہیش بر آسماں سایندہ باد

دیدۂ شب زندہ داری کز جمالت روشن است
تا قیامت آفتاب سلطنتش تابندہ باد

نابود صبر و وفا مشکل کشائے عاشقاں
ہمچو من جویائے وصلت ہر کہ شد پایندہ باد

طوطیاں را نابود ذکر مسلسل یا کریم
طوطی نطقم باوصاف لبت گویندہ باد

در پناہِ درگہت **مجذوب** را چوں آفتاب
خاطرش جمع و دلش شاد و روانش زندہ باد

دل ز دستم رفت و دین ہم می شود
صبر اگر اینست ایں ہم مے شود

ایں دلِ بے رحم تو اے سنگدل
رفتہ رفتہ آہنیں ہم مے شود

کج دلاں را بہرۂ زاں نشہ نیست
زاہد مسکین ازیں ہم مے شود

گر دلش از راز من آگاہ شد
آگہ از حسن آفریں ہم مے شود

گوشہ گیراں راز گمنامی چہ باک
بادشاہی بے نگیں ہم مے شود

طاقتے چوں گریۂ مستانہ نیست
مے دوائے دردِ دیں ہم مے شود

نیستی قانع وگرنہ نفس شوم
کور با قرصِ جویں ہم مے شود

ایں قدر بنشیں کہ گردی مست خواب
فرش اگر نبود زمیں ہم مے شود

بے علاج مرگ آسائش مجوئے
آں اگر خواہد شد ایں ہم مے شود

دل بدنیا دادہ را با دین چہ کار
ہر کجا دل رفت دیں ہم مے شود

ہجر را **مجذوب** وصلے در پے است
آں چناں شد ایں چنیں ہم مے شود

با شوقِ تو اندیشۂ ہستی نتواں کرد
با ہمت سودائے تو پستی نتواں کرد

دل خوں شدۂ لعل لبت در غم جاں نیست
با ننگ خودی بادہ پرستی نتواں کرد

بے عشق ز دل نالۂ مستانہ نہ خیزد
بے بادہ دریں میکدہ مستی نتواں کرد

تا کے فگنی عشرت امروز بہ فردا
وردار فنائے کہ بہ ہستی نتواں کرد

یکبار جوابِ ہوسِ نفس ندادی
با دشمنِ خود ایں ہمہ پستی نتواں کرد

از خاک سیاہیت کہ رنگیں شدہ از مہ
اے بے بصراں خاک پرستی نتواں کرد

تا لعلِ دل افروز تو دیوانہ نواز است
مجذوب ترا منع ز مستی نتواں کرد

بجز غمِ تو بیاد رجہاں کہ پردازد
بجز خیالِ تو با بے کساں کہ پردازد

دراں چمن کہ تو چوں گل شگفتہ بخرامی
بہ سرو یاسمن وارغواں کہ پردازد

دراں زمیں کہ تو با ایں جمال جلوہ کنی
بآفتاب و مہ و آسماں کہ پردازد

بہ محفلے کہ حریفان سخن بہ یار کنند
با ایں شکستہ دل بے زباں کہ پردازد

قدح بجلوہ درآمد کتاب را بردار
بہ محفلے کہ بود ایں بآں کہ پردازد

جنون رفیق شد و جذبہ خضر شوق دلیل
دگر بہ ہم سفر کارواں کہ پردازد

مگو کہ عاشق بے دل ز مرگ میترسید
چو در میاں نبود دل بجاں کہ پردازد

شراب و عشق بیغما چو دست بکشایند
بنام و ننگ دگر زاں میاں کہ پردازد

ز فکر اندک و بسیار فارغم **مجذوب**
جنوں کہ ہست بہ سود و زیاں کہ پردازد

چشم مستے باز ہوشم را بیک پیمانہ برد
طاق ابروے دگر دل از کفم مردانہ برد

باز ابروے فگند از طاق دل محراب را
گردشِ چشمے دگر مستم سوے میخانہ برد

قامتش در جلوہ آمد تا دلم را در ربود
خوش بہ تمکیں آمد اما سخت بے تابانہ برد

آنکہ نامش گاہ عارض گاہ گل گہ شمع بود
دل ز من طاقت ز بلبل صبر از پروانہ برد

باد خاکیشاں نمیدانم چرا دیر آشناست
آشنا روئے کہ دل از محرم و بیگانہ برد

قبلهٔ خود کرده ام خاکِ در میخانه را
طاق ابروے کہ برمم بر در میخانہ برد

بستهٔ زلفِ تو کار سجه و زنار ساخت
محو دیدار تو فیض از کعبه و بت خانه برد

چوں بگرد حلقهٔ مستاں نگردم من که دوش
عهد جهاں زنگ از دلم یک نالهٔ مستانه برد

نقش می باید کشاد کار با تدبیر نیست
اے بسا جاهل که نزد عاقل و فرزانه برد

نے غم دنیائے دوں دارد نه بیم آخرت
راحت کونین را مفت از میاں دیوانه برد

عهد و پیماں هر که چوں **مجذوب** با پیمانه بست
همتش از پیش کار خویش را مردانه برد

مجموعهٔ بیداد تو چوں ناوک دلدوز
یک مصرع دلچسپ خریدنده ندارد

آزرده از انم که دل آزردن اغیار
وابسته بلطفیست که پاینده ندارد

یک سجدهٔ مقبول نجات دو جهاں است
آں کیست کز و جبهٔ شرمنده ندارد

اندازهٔ هر ذره چناں است که با بیست
آں کیست کزو خلعت زیبنده ندارد

از خویش بنالید ز خورشید جهاں تاب
خفاش که تاب رخ تابنده ندارد

مجذوب که طول املش کرده هوس ناک
گویا خبر از گنبد گردنده ندارد

دیده پر خوں شد دل دیگر نمیدانم چه شد
آب ایں سرچشمهٔ احمر نمی دانم چه شد

گردش چشمے بیک پیمانه هوشم برد و رفت
تا بدور افتاد آں ساغر نمی دانم چه شد

گفتمش تا دید مست عقل و دل و دین باختم
گفت دیگر گفتمش دیگر نمیدانم چه شد

در محبت محضر عاشق دل پر داغ اوست
من از اں داغم که آں محضر نمیدانم چه شد

اضطراب روز محشر را شبے دیدم بخواب
چوں بیاد آمد غمت محشر نمیدانم چه شد

تیغ اسکندر سراسر ملک دنیا را گرفت
ملک آں ملک است اسکندر نمیدانم چه شد

خیمهٔ درویش را در سایهٔ طوبی زوند
چتر شاهنشاهی سنجر نمی دانم چه شد

پیش ازیں **مجذوب** آہن داشت تاثیر دگر
تیغ آں تیغ است و آں جوہر نمیدانم چہ شود

بے شوقِ تو کے واقفِ اسرار تواں بود — بے لطفِ تو کے از تو خبردار تواں بود
مشغولِ تو در کعبہ و بتخانہ تواں گشت — در ذکرِ تو با سبحہ و زنار تواں بود
با دردِ تو از منتِ کونین تواں رست — با کوہِ گرانِ تو سبکسار تواں بود
از لذتِ دیدارِ تو گر سیر تواں شد — در حلقۂ مستانِ تو ہشیار تواں بود
دانستہ بدامِ تو فتادیم کہ چوں دام — پیشِ تو بصد چشم گرفتار تواں بود
در راہِ تو چوں کار بافتادگی افتد — پیشِ ہمہ کس در ہمہ جا خوار تواں بود
رنجورِ تو حالِ دلِ رنجورِ تو دارند — با دردِ تو از درد خبردار تواں بود
با شوقِ دل افروزِ تو مجذوب تواں گشت — با نورِ رخت قاسمِ انوار تواں بود

مجذوب بہ یارے گذرد عمرِ تو خوشنود
از عمر چرا ایں ہمہ بیزار تواں بود

عاشقی را بنا نباید کرد — یا حذر از بلا نباید کرد
بدعائے تو گر فراغت تست — از دعائے وفا نباید کرد
شکرِ شکر را نہ کردہ نہار — خونِ دل ناشتا نباید کرد
آنکہ پا بر سرِ طمع زدہ است — سر ز پایش جدا نباید کرد
آزمایش نکردہ مردم را — آشنائی بنا نباید کرد
یا گروہے کہ آشنا گیرند — خویش را آشنا نباید کرد
نیک را نیک دان و بد را بد — تا بگوئیم چہا نباید کرد
بانکو کار دم نباید زد — شرم از بے حیا نباید کرد
یکزباں و دو دل نباید بود — شکوہ ہا از دعا نباید کرد

آہ دل خستگاں بلائے خواست
ایں بلا را ز جا بناید کرد

دیدن روئے خوب عیش دل است
عیش خود را قضا بناید کرد

شکوہ از ما تو مے کنی **مجذوب**
سر ایں حرف وا بناید کرد

ماہے کہ لب نوشش خاصیت جاں دارد
بے یاد لبش بودن البتہ زیاں دارد

گر خلد بریں خواہی پیداست سر کویش
در آب بقا جوئی در کنج دہاں دارد

یارب بہ چہ زیبائی از خانہ شود طالع
آں مہر کہ دیدارش مہ را نگراں دارد

دریاب زیارت کن دلہای پریشاں را
اینست نشاں ایدل گر دوست نشاں دارد

گر ماہ بہ زیبائی منظور جہانے شد
منظور دل مستاں ماہیست کہ آں دارد

ہرگز نبود از جا آسایش سلطانش
آں را کہ غم عشقت دارائے جہاں دارد

آں گنج کہ پنہاں است از غایت پیدائی
بیروں ز مکاں ور دل پیوستہ مکاں دارد

آں درد کہ درمانش در راست نہاں دارست
در پردۂ ہر جورے صد لطف نہاں دارد

آں را کہ زبان و دل با یک جہتاں کج باخت
او داند و شاہے کو تیغ دو زبان دارد

ایں شکوہ نما **مجذوب** بے شوق بکارے نیست
عشق است کہ آدم را پیوستہ زیاں دارد

ہر چند تماشا ز غرورش نتواں کرد
شادیم کہ دوری ز حضورش نتواں کرد

پیدا اگر از غایت قربش نتواں دید
گم نیز ز بسیاری نورش نتواں کرد

سودائے تو دردیست کہ درماں نہ پذیرد
درد تو بلائیست کہ دورش نتواں کرد

غم نیست از اں غم کہ علاجش نتواں یافت
فریاد از اں دل کہ صبورش نتواں کرد

چشمے کہ نشد عاشق و بیتاب نہ گردید
بیدار بصد نفخۂ صورش نتواں کرد

آں را کہ خرام تو ز رفتار بر آورد
از جا دگر از جلوۂ حورش نتواں کرد

بے ربط نہ فہمی سخنِ اہل جنوں را — در لیست کہ حالی بہ شعورش نتواں کرد

بے درد چہ پرسی سبب گریۂ **مجذوب**
برخیز کہ از کار ضرورش نتواں کرد

دردمنداںِ تو از درد دوا یافتہ اند — زہر نوشانِ تو از زہر شفا یافتہ اند
عاشقان چشم نیاز از ہمہ جا دوختہ اند — تا کہ گم کردۂ خود را ہمہ جا یافتہ اند
مگذر از آب و ہوائے در میخانۂ عشق — خورم آناں کہ درو نشو و نما یافتہ اند
سالہا گشتہ مقابل مہ و خورشید بہم — تا دو آئینہ زیک نور صفا یافتہ اند
طاقِ ابروے تو بہ اہل نظر حق دارد — قبلۂ راست ازیں قبلہ نما یافتہ اند
دل درویش بدست آر و نشاں گیر و برو — خرم آں قوم کہ راہے بخدا یافتہ اند
وقتِ مرغانِ گلستان قناعت خوش باد — کہ ز بے برگی خود برگ و نوا یافتہ اند
تا پریشاں نہ شوی خاطر جمعت ندہند — بیدلاں ایں نظر از زلف دوتا یافتہ اند
با بتاں مطلب دل را بزباں عرض مکن — تا گذشت است بخاطر بہ ادا یافتہ اند
منکرِ گوشہ نشینانِ خرابات مباش — تو چہ دانی کہ دریں گوشہ چہا یافتہ اند

خاکسار در میخانۂ دل شو **مجذوب**
دردمنداں ہمہ زیں خاک شفا یافتہ اند

مژدہ اے دل پیکِ جاناں میرسد — پیکِ جاناں است و خنداں میرسد
پیش مورے با نوازش نامہ ہا — ہدہد ملکِ سلیماں میرسد
باز بر درویش از درویش دوست — خلعت آں شاہ شاہاں میرسد
راہبر را تا نباشد ہمتے — راہ دورش کے بہ پایاں میرسد
بر جفائے عشق اگر صبرت دہند — درد بے درماں بدرماں میرسد
تا بہ بے برگی نسازی با خزاں — کے بسر و برگت بساماں میرسد

صبر اگر باشد بداد عندلیب
گل گلستان در گلستان میرسد

چشم من آخر بفریاد لبت
گروے از درگاه سلطان میرسد

حرص بر ما کار مشکل کرده است
ورنه رزق ہر کس آسان میرسد

تا جہاں باقیست از خوان کرم
قسمت گبر و مسلمان میرسد

ہر کہ از سر بگذرد و **مجذوب** وار
بر سرش البتہ جاناں میرسد

روزے کہ فلک در خم چوگان تو گردد
باید دو جہاں عرصۂ میدان تو گردد

خورشید جہانگیر شود نقش نگینت
چوں دوش فلک تخت سلیمان تو گردد

بیدار شود فتنۂ غوغائے قیامت
باید ہمہ جا از پے جولان تو گردد

خورشید قیامت کہ زوالش نتواں یافت
آرام گہش مشرق ایوان تو گردد

در بندگیت ہر کہ قدیم است ہماں است
مریخ ہماں بندۂ فرمان تو گردد

از راز دل خصم کہ چوں آتش خار است
آگاہ نگر ہر کۂ پیکان تو گردد

عیشے کہ شمرد است غنیمت دل خود را
میخواست کہ تا حشر ثنا خوان تو گردد

خضر از طلب چشمۂ حیوان بکند دست
تا باز جوان از لب خندان تو گردد

ناچار فلک دامن گسترده بچیند
روزے کہ پر از نعمت احسان تو گردد

مجذوب تو نوروز و شب عید نداند
آں روز کند عید کہ قربان تو گردد

مژدہ اے دل کہ یار مے آید
غم مخور غمگسار مے آید

دیدہ بکشا کہ گرد موکب شاہ
خوشتر از نوبہار مے آید

مسند دل ز غیر خالی کن
کاں شہ کامگار مے آید

صبح دولت کہ کردہ راہ دلت
آں ہم از یک کنار مے آید

گریہ گفتم بکن کہ عقدہ کشاست
نالہ گفتم بکار مے آید

ہر کرا گریہ رو دہد بے شک
نخل عمرش بہ بار مے آید

جانِ من بر جفائے خار لبباز
کہ گلت بر کنار مے آید

چشمِ من خویش را معاف مدار
گریہ کن کز تو کار مے آید

روزگارت اگر بنالہ گذشت
غم مخور روزگار مے آید

جانِ خود را فدائے جاناں کن
دیگر از جان چہ کار مے آید

می کنندش قبول چوں **مجذوب**
ہر کہ امیدوار مے آید

شب در نظرم بود کہ آں ماہ بر آمد
خورشید مرادم بہ سحرگاہ بر آمد

از شب نفسم بود کہ آں خسرو خوباں
چوں ماہ برافراختہ ناگاہ بر آمد

خنداں و برافراختہ و مست و خراماں
آراستہ تر از علم شاہ بر آمد

ہمرنگ زمرد قدحے داد بدستم
کز دیدن آں دیدۂ بدخواہ بر آمد

گفتا مکن از طارع درویش تعجب
خیر است کہ از دستِ شہنشاہ بر آمد

با خار جفا برد بسر بلبل بیدل
تا وصل گلشن خرّم و دلخواہ بر آمد

آہے بمراد دل پر درد کشیدم
کام دو جہانم بہ ہماں آہ بر آمد

چشم از ہمہ پوشیدم و نومید نگشتم
ایں کار نہ با ہمت کوتاہ بر آمد

از نیت خیر ہمہ کس فال گرفتم
تا کام من از ہمت افواہ بر آمد

دیدار دلِ گم شدہ ام گشت میسر
آں یوسف گم گشتہ ام از چاہ بر آمد

افتادگی و مسند دولت بدست است
عشقست کہ بر مسند آں راہ بر آمد

بر لوح دو عالم رقم وصل کشیدند
تا قرعہ بنام دل آگاہ بر آمد

مجذوب نجات دو جہاں نیست حرامت

اینست کہ از عہدۂ بدخواہ برآمد

نہ تنہا فارغم کرد از جہاں درد
زقید دل خلاصم کرد جاں درد

کسے با درد بیدردی چہ میکرد
اگر پیدا نمی شد در جہاں درد

علاج مرگ تا ہر کس نداند
چو خضر از چشم مردم شد نہاں درد

بغیر از درد ہیچم درمیاں نیست
چو مغزم کردہ جا در استخواں درد

بدست آرند صد دل را بہ یک تیر
نہ بیند دست بازوے بتاں درد

تو بے دردی و از دردت خبر نیست
چگویم تا تر آید از اں درد

نگویم درد عاشق را دوا نیست
اگر با کس نمی گوئی از اں درد

علاج نالہ می کردیم مجذوب
اگر میداد یکساعت اماں درد

ہر کجا صبر از دلم آں زلف کافر کیش برد
چوں تہی دستاں مرا فکر محال اندیش برد

راہ بے پایاں ایں غم را بپایاں بردورفت
ہر کہ از بسیاری آزار لذت بیش برد

ہر کہ چوں من خواست ہمت از وفا در استی
در طلب خواہی نخواہی کار خود را پیش برد

عقل و ہمت را نمیدانم کدامیں بہتر است
اینقدر دانم کہ ہمت ہر چہ کرد از پیش برد

گر نباشد ایں تکلفہاے رسمی درمیاں
میتواں عمرے بسر در خانہ درویش برد

با گدا تندی نباید کرد کز بے چارگی
ہر کجا شد تحفہ چوں آبروے خویش برد

پیش دانا سر نوشت اہل منصب روشن است
از ہماں آتش کہ شعلہ وار مینا پیش برد

شیوۂ افتادگی مجذوب را خوشتر فتاد
راحت کونین را مفت از میان درویش برد

ہر کرا روزی لطف تو رعایت نکند
گر دو عالم بدہندش کہ کفایت نکند

بچہ دل دم زہوا داری خورشید زند
ذرۂ را کہ پناہ تو حمایت نکند

خضر با ذره چه سازد اگرش جذبه نبود
تا به سرچشمهٔ خورشید هدایت نکند

خون دل ریختن از دیدهٔ نشان هوس است
زنگ هم پاید ازین شیشه سرایت نکند

سخن عشق نگوئی بکسے نتوان گفت
نتوان گفت بشر طلبه روایت نکند

عشق را کار نه با مقنعه و با دستار است
مرد آن است که از درد شکایت نکند

خاک بهتر بود از تاج شهنشاہے را
که گدائی در شاه ولایت نکند

چکنم گفته آن هرزه درآ واعظ را
گر ز مے و ساقی و میخانه حکایت نکند

واعظ از گفتهٔ **مجذوب** دل آزرده مباش
که خردمند ز دیوانه شکایت نکند

بهار آمد که گلشن بوی آن گل پیرهن گیرد
سراپای چمن را باز در مشک ختن گیرد

دگر خاک شهیدان غمش خونها بجوش آرد
دگر روی زمین را لالهٔ خونین کفن گیرد

بکویش میروم با دیدهٔ گریان و خوش حالم
چو آن مستے که بارانش بنزدیک چمن گیرد

بود در عشق بازی شیوهٔ پروانه استادم
بپای آن سر اندازم که لطفش دست من گیرد

جدائی آنزمان در آتش ناکامیم سوزد
که خوش حالی غمش را در وصال الله دست من گیرد

دل زارم شرارے کسب خاکستر نشین هم شد
هنوزم از شرار سینه آتش در کفن گیرد

دران محفل کند امیدوارم شوق بے پروا
که کام از شمع خود پروانه در انجمن گیرد

بدنیا دل نباید بست اگر از مرگ میترسی
سفر مشکل بود آنرا که الفت با وطن گیرد

حریف مستی **مجذوب** ما دیگر که خواهد شد
اگر پیمانه از دست آن پیمان شکن گیرد

روز عید آن شوخ اگر جولان کند
شهر و صحرا را پر از قربان کند

عالمے شاد اند و ما امیدوار
التفاتش تا کرا قربان کند

عشق هم میکرد از دنبال دل
تا فدائے غمزهٔ خوبان کند

نیست غفلت لاف انسانی مزن
درد باید تا ترا انساں کند

تا دلت آتش نگیرد ہمچو شمع
کے لبت را گریۂ خنداں کند

عجز کن تا التفات لعل یار
آتشت را چشمۂ حیواں کند

صبر باید عاشق بے چارہ را
تا دواۓ درد بے درماں کند

کو جنون دشت پیما تا کسے
چارۂ ایں راہ بے پایاں کند

محتسب را میتواں آگاہ ساخت
گوش را بر نالۂ مستاں کند

بیم اگر داری ز قاضی مے بنوش
تا شرابت رستم دوراں کند

کار بر بیچارۂ مشکل مساز
تا خدا کار ترا آساں کند

ما گنہگاریم و او صاحب کرم
حاکمست او ہرچہ خواہد آں کند

از وفا **مجذوب** صاحب دیدہ باش
تا جہاں از دولت قرآں کند

یکرنگ ترا کجدل و ابلق نتواں کرد
حق را بہ فسوں باطل و احمق نتواں کرد

توفیق بدل جذبہ دہد ورنہ دلے را
با حیلہ مقید بتو مطلق نتواں کرد

تا محمل دل کعبہ رواں را نکند گرم
خود را بہ صف قافلہ ملحق نتواں کرد

سر مشق بآنکس ندہند از خط تسلیم
رازے کہ نہاں است محقق نتواں کرد

تا دل نکنی صاف ز اسباب کدورت
آہنگ مے و جام مروق نتواں کرد

چشم طمع از خواب فراغت نتواں داشت
زم از نہ ایں طاق معلق نتواں کرد

انگشت نبی باید و تائید خدائی
دیباۓ قمر را بفسوں شق نتواں کرد

واعظ بدہ انصاف کہ بے ربط کسے را
سرکردۂ یک انجمن احمق نتواں کرد

مجذوب ترا وسوسہ مغلوب نسازد
حق را بفسوں باطل و ناحق نتواں کرد

با ژندهٔ تواں ساخت زرتار اگر نباشد — با کم تواں بسر برد بسیار اگر نباشد

با یاد دوست بودن گلگشت عاشقان است — در گلخنے تواں بود گلزار اگر نباشد

در کیش عشق بازاں رسم علاقہ کفر است — خاکے بسر تواں کرد دستار اگر نباشد

دنیائے دوں ندارد جز ایں ہنر کہ در وے — با اندکے تواں ساخت بسیار اگر نباشد

در کارخانہ صنع ہر چیز بہر کاریست — کے جلوہ میدہندش در کار اگر نباشد

عزلت چہ فیض بخشد بے اختلاط مردم — راحت چہ قدر دارد آزار اگر نباشد

نعمت ز شکر بسیار دائم زیادہ گردد — زنہار کم مکن شکر بسیار اگر نباشد

واعظ بہ ہرزہ خود چندیں مکن بفریاد — گفتار را چہ تاثیر کردار اگر نباشد

نیکو بود خموشی امانہ ہمچو حیوان — ممتاز کے تواں بود گفتار اگر نباشد

بازم فغان بلبل آورد بر سر کار — کے کار میتواں کرد ہم کار اگر نباشد

باید ہمیشہ دل را در جستجوئے دل بود — باید طبیب بیکار بیمار اگر نباشد

گردد ہمہ ہنرہا **مجذوب** در جہاں عیب
لطف خدا بہ عیبت ستار اگر نباشد

مرا کہ با لب او نوبت سخن نہ رسد — ازیں چہ باک کہ دستم بانجمن نہ رسد

اسیر زلف ترا در قفا بدل چمن است — کہ دست باد صبا ہم بانجمن نہ رسد

بخویشتن ہمہ شب ہمچو مار مے پیچم — اگر نصیبے ازاں زلف پر شکن نہ رسد

ز دوری تو ہوس ہاست در کمین دلم — بیا کہ ملک سلیمان بہ اہرمن نہ رسد

بغیر لالہ اگر ہمزبان خود سازم — مرا کہ دست بہ یاران انجمن نہ رسد

بجائے سبزہ اگر سرو قامت افزاید — بکے اقامت آں سرو سیمتن نہ رسد

تا چند آب حسرتم از چشم تر چکد — خونتابہ لالہ لالہ ز داغ جگر چکد

بنما برخ چو شمع کہ با صد ہزار شوق — پروانہ وار شعلہ ام از بال و پر چکد

تا غمزۂ تو در تب و تابم فگندہ است — از پیکرم بجائے عرق نیشتر چکد
در جانم آتشست کہ پیکان غمزہ ات — تا در دلم نشستہ بروے جگر چکد
گفتم بلفظ گریہ خبردار خود شوم — غافل کہ اشک تنگدلان بیخبر چکد
یک شہر را بہ تہمت خون کردہ مبتلا — اشکم زبسکہ در طلبت دربدر چکد
گلزار عیش را بوطن آب میدہد — خونابۂ کز آبلہ ہا در سفر چکد
گر وو دعائے صبح تو البتہ مستجاب — گر نیم قطرہ اشک تو وقتِ سحر چکد

مجذوب راز عشرت گلزار خوشتر است
آنجا کہ خونِ دیدۂ ما بیشتر چکد

بیا در وے توام سال و ماہ می گذرد — بیا کہ فرصت عمر نگاہ مے گذرد
فروغِ حسن ترا صبح و شام یکسانست — ہمیشہ ناز تو بر مہر و ماہ مے گذرد
بگوش دار کہ چشم از برائے دیدار است — بہوش باش کہ عمر نگاہ مے گذرد
چراغِ دیدۂ دل را سحر مکن خاموش — کہ وقت گریہ و ہنگام آہ مے گذرد
ز روئے آئینہ روشن تراست بر عالم — کہ حکمِ آہ تو بر صبحگاہ مے گذرد
شگفتہ باش کہ دشوار و سہل این منزل — اگر گدا است و گر پادشاہ مے گذرد

چہ شد گناہ تو **مجذوب** از شمار گذشت
یقین کہ لطف خدا از گناہ مے گذرد

تا جمالت شمع این کاشانہ شد — آفتاب از جان و دل پروانہ شد
تا صلا زد چشم مستت بر صلاح — صحن مسجد صفحۂ میخانہ شد
حسن در ہر جا کہ شمعے بر فروخت — عشق ہم چرخے زد و پروانہ شد
دل مگو عشق مجازی باخت باخت — روزگارے کعبہ ہم بتخانہ شد
منع مستان زاہدان بیجا کنند — قسمت از روز ازل پیمانہ شد

مے بدہ تا فاش گویم یا حکیم
ہر کہ عاشق شد چرا دیوانہ شد

در رہش اندیشہ بیچارہ بود
عشق ناچار از خرد بیگانہ شد

خانۂ دل شد غمت را ہم نشیں
ماند چندانے کہ صاحب خانہ شد

شعلۂ آں دل شود شمع مراد
کز ہوائے سوختن پروانہ شد

سرگذشت دہر باشد ایں دو حرف
روز و شب گردید و شب افسانہ شد

گر بہار از عارضت گلہا نہ چید
باز **مجذوب** از چہ رو دیوانہ شد

خوباں اگر بحسن و صباحت فرشتہ اند
مارا ہم از وفا و محبت سرشتہ اند

مستاں کہ میکشند بسر کاسہ خوں
دل را چو داغ لالہ بر آتش برشتہ اند

در آستانِ میکدہ افتادہ آسماں
چوں شیشۂ تہی کہ بہ یک گوشہ ہشتہ اند

آوردہ اند گر ہمہ سررشتہ ہا بدست
مستاں بجستجوئے سر اصل رشتہ اند

قرباں بلاں گوشہ ابروش چوں کماں
نام و نشانِ خویش بیک گوشہ ہشتہ اند

خوش حال گریہ کن کہ دریں کہنہ کشت زار
تخمے کہ کشتہ اند بامید کشتہ اند

آنانکہ مردہ را بہ سخن زندہ می کنند
نام ترا در اول دفتر نوشتہ اند

در کار خلق پردہ دری کفر شرع ماست
ہشتیم تا کہ سبز شود آنچہ کشتہ اند

داریم صاحبے کہ سگانِ جناب او
در صورت آدمی و بہ سیرت فرشتہ اند

دور از در توجہ **مجذوب** کے شود
تواں سترد آنچہ ز اول نوشتہ اند

ہر کہ آید بدر میکدہ دیوانہ کنند
آشنا ہر کہ شود از ہمہ بیگانہ کنند

آشنایاں ہمہ گر دشمن جانند چہ باک
آں مبادا کہ دلے راز تو بیگانہ کنند

میکشاں را سر طاعت تو پندار کہ نیست
نیست کارے کہ بہ از گریۂ مستانہ کنند

گریهٔ کز سر اخلاص بود عقده کشا است
قطره چوں پاک خند گوهر یکدانه کنند

مایهٔ عیش دل خوں شده و چشم تر است
ایں حدیث است که نقل از لب پیمانه کنند

تا نقابے که بجز حیش نکند دخل و فا
صرفه موقوف در آنست که میخانه کنند

پر مگو از پری انجمن اے واعظ شهر
بیشتر بے خردان گوش بافسانه کنند

در مقامے که به معشوق رسد شعلهٔ عشق
دوستی نیست اگر رحم به پروانه کنند

از سر کون و مکان همت مرداں برخاست
تا چها شیوهٔ آں همت مردانه کنند

رفت چوں کار تو **مجذوب** بمستی از پیش
همه یاران هوس شیوهٔ مستانه کنند

فروغ همت خم را نه ساغرے سبو دارد
دریں میخانه هر کس جا بقدر آبرو دارد

بیا در گوشهٔ میخانهٔ ما عشق همت کن
شراب است آنکه دائم آدمی را سرخرو دارد

ز دست تا بر آید شاد کن از خویش دلها را
خدا خیرش دهد ایں شیوه را ساقی نکو دارد

نداری گر زباں بلبے زبانی عرض مطلب کن
خموشی هم دریں درگاه راه گفتگو دارد

ز هر دل شاهراهے تا دیار دوست می بینم
ولے عاشق ره بسیار نزدیکی باو دارد

بجو چندانکه خود آید بدست آں گوهر نایاب
بجستن گرچه نتواں یافت ما را جستجو دارد

سراسر گشته ام بازار پر از هیچ دنیا را
هوس دکان رنگینی ز خون آرزو دارد

بدشمن تا نماید جوهرت از تیغ عریاں شو
که جوهر تیغ را در هر مقامے سرخرو دارد

اثر **مجذوب** بال گریهٔ وقت سحر باشد
که گوهر در جهاں قیمت بقدر آبرو دارد

آں زماں کیں فتنه ها در عالم ارواح بود
در دبستان جنوں رسم هو الفتاح بود

پیش ازاں کز فقر دریا خاکدل آید بدست
عشق هم دریا و هم طوفان و هم ملاح بود

آں زماں غواص دل بودم که با صد آب و تاب
گوهر یکدانه ام در قلزم ارواح بود

پیش ازاں کز آب حیوان خضر یابد کام دل
بزم رحمم را خیال لعل جاناں راح بود

تا کشاید عشق بر رویم در میخانہ ما
سالہا در و زبانم ذکر یا فتاح بود

صبح وصلم تا کند چاک گریبان آشکار
ورد صبحم سالہا یا خالق الاصباح بود

آگہی از راز افلاکم جنوں آسان نداد
سالہا سر مشق عشقم نقش ایں الحاح بود

گر جنوں اغماض کرد از عقل جائے شکوہ نیست
ایں کتاب پر غلط کے قابل اصلاح بود

روز گانرا بودہ لم سود اگر بازار عشق
باب آں باز و تکبر زاری و الحاح بود

در ازل ہم با ہمیں تیغ زباں مجذوب ما
دشمنانرا آفتِ دل دوست را مداح بود

جمال ترا ماہ تابندہ شد
جمالش درخشان و تابندہ شد

نہفتہ است رخسار خود را بہشت
مگر از جمالِ تو شرمندہ شد

جمالِ تو اقبال جاوید داشت
ازاں دولت عشق پایندہ شد

مگو زلف و رخسار یار اکہ دید
شبے بود برقے درخشندہ شد

بعاشق اگر نیست التفات
چرا چشم شوخت فریبندہ شد

خوشا فہم آں مرغ شب زندہ دار
کہ با بوئے گل خود سرایندہ شد

بلائے دل و آفت خرمنم
ہماں زلف و رخسار تابندہ شد

اگر دوستی نگذرا از کار رست
شتابے کہ عمرت شتابندہ شد

ازاں فرصت کارت از دست رفت
کہ کار تو موقوف آیندہ شد

بیک خندہ ام کردی امیدوار
دلم خون بامید آں خندہ شد

بحمد اللہ از یمن صبر و وفا
غمم شادی و گریہ ام خندہ شد

دریں بزم روشن دل آنکس نشست
کہ چوں شمع پیشت سر افگندہ شد

بہ سحر آفرینی ہزار آفریں

کہ مجذوبش از جان و دل بندہ شد

وقت آں شد کز دلم صبح سعادت سر زند
دولت دیدار یارم حلقۂ بر در زند

سرگذشت فیض شب را تا نویسد با طلا
مہر از خط شعاعی روز را مسطر زند

گر بدست آرم شبیہ آں طرۂ شبرنگ را
ہمچو موسیٰ آفتاب از آستینم سر زند

صبر کن تا نوگلے ہر دم ز باغ اعتقاد
خندہ ہا بر اضطراب ملحد مضطر زند

میتواند یک شرر آہ از سر اخلاص و درد
آتش اندر عقدہ ہائے عقل جادوگر زند

لامکانِ عشق باز آں صیدگاہ عقل نیست
باز را بر باد دہ جائے کہ عنقا پر زند

ہمت مستاں تواند چوں و بینیائے تہی
آرزوئے ہر دو عالم را بیک دیگر زند

نقد دل را با گداز عشق کن صاحب عیار
بادشاہ حسن باشد سکہ بر زر زند

در تلافی ہا لب لعل تو با مجذوب ما
چوں تغافل ہائے پے در پے مگر ساغر زند

عاشقاں در دلِ شب چشم تری بکشایند
باشد از غیب بروئے تو دری بکشایند

صبح خیزاں بدعایت ہمہ شب مشغول اند
باشد ایں در بہ کلید اثری بکشایند

آں در بستہ کہ یک عمر نخندید لبش
وقت آں شد کہ باہ سحری بکشایند

میفروشاں کہ دلے را بدو عالم ندہند
میشود جانب ما ہم نظری بکشایند

نا امید از گرہ کار فروبستہ مباش
دل قوی دار کہ وقت سحری بکشایند

وقت آں شد کہ اسیرانِ غمت فارغ بال
در فضائے چمنت بال و پری بکشایند

خرم آں قوم کہ با نشئۂ سرشار جنوں
در فضائے چمنِ عشق سری بکشایند

خاک آں سرو قداں شو کہ بمژگان سیاہ
ہر زماں بر دولت از غیب دری بکشایند

ہوشیاراں را بفسوں چوں نفسے رام کنی
جہد کن تا نفسے ہم کمری بکشایند

منعماں قفل دلے را کہ دعای عاجز اوست
میتوانند کہ با مشت زری بکشایند

خونِ دل تا نخوری غنچہ صفت با دل تنگ
گرہ از کار تو کے در سحری بکشایند

باش مجذوب صفت بر در میخانہ مقیم
باشد از غیب بروے تو دری بکشایند

عندلیبے در گلستاں نالۂ مستانہ کرد
عشق گل یعنے ببیں تا را چہ خوش دیوانہ کرد

در جوابش نالۂ قمری ز شاخ سرو گفت
طرفہ سروے ہم مرا در عاشقی دیوانہ کرد

خود بخود پروانۂ ہم در جواب ہر دو گفت
شب شود گویم کہ ایں آتشم پروانہ کرد

شمع گل رخسارِ من ہم گر اجازت می نمود
نماش میگفتم کہ ایں مہوشم دیوانہ کرد

عارضِ شمع و جمالِ گل مرا شیدانہ کرد
والہ و شوریدہ ام ساقی بیک پیمانہ کرد

نرگس رعنا غزالے دل ز دستم برد و رفت
با دل من ہر چہ کرد آں نرگس مستانہ کرد

در دلم ننشست او تا از سر جاں بر نخاست
آشنا چنداں نشد تا از خودم بیگانہ کرد

معبد آتش پرستاں را ز ما عشقی بگو
شعلہ شوقم دلم را باز آتشخانہ کرد

دین و دل رفت از کفم زاہد بگو تدبیر چیست
عشق زور آورد باز ایں کعبہ را بتخانہ کرد

بے ستوں ہم سنگ راہ ہمت فرہاد نیست
عشق ہر کارے کہ گفتندش بکن مردانہ کرد

نسبتِ شعرِ من و حافظ بگویم با تو چیست
ہست انگشتے کہ کارِ سبحۂ صد دانہ کرد

در سراغ جام جم آخر بجائے میرسد
ہر کہ چوں مجذوب از جاں خدمت میخانہ کرد

غمزہ ات ناوک فشانی میکند
با دلم خوش مہربانی میکند

قامتت را یکنفس ہر کس کہ دید
تا قیامت کامرانی میکند

ساقیا برخیز و در ساغر بریز
آنچہ لب را ارغوانی میکند

حیرتے دارم کہ بے لعلِ لبت
خضر ہم چوں زندگانی میکند

تا نباشد التفات سرمدی
جز تو باقی را کہ فانی میکند

راہ کلبن دراست و من بس ناتواں
بار عصیاں ہم گرانی میکند

پیر پا میگفت در میدانِ عشق
ہر کہ سر بخشد جوانی میکند

بے سر و پا شو کہ آخر در رہت
پائے سستی سرگرانی میکند

ہر کہ چوں مجذوب لب بندد ز جنبش
عیب خود را پاسبانی مے کند

آں زماں بہرہ ز نقل مے و جامت باشد
کہ لب ساقی خوش لہجہ بکامت باشد

خواستی عاقبت کار تو محمود شود
کہ گریزان ز برت گردد و رامت باشد

چوں دہی دل زکف آہو روشی پیدا کن
فکر معشوق بکن گرچہ غلامت باشد

در رہت مسجد و میخانہ بسے ساختہ اند
تا ازیں ہر دو سر میل کدامت باشد

رہ بہ میخانہ پاکاں چو برو چشم و لبت
گر بہ پاکی نہ خوری بادہ حرامت باشد

باادب گر سر میخانہ و مسجد گذری
چشم من حاصل کونین بکامت باشد

کے توانند کہ انگشت بحرف تو نہند
گر کمالِ تو مطابق بہ کلامت باشد

ایکہ اقبال ترا بدرقہ شد نیت خیر
تا ابد سکۂ توفیق بنامت باشد

خاک صحرائے نجف باش تو ہمچوں مجذوب
تا ہماں سجدۂ مقبول تمامت باشد

مژدہ ایدل کہ بہار آمد و گل پیدا شد
سر جنوں زن کہ دگر منزل ما صحرا شد

مے بدست آر بگلگشتِ چمن مست خرام
ہر کہ در فصل چنیں مست نشد رسوا شد

واعظا افسانہ بخواں روئے بہار است شراب
خبرت نیست مگر کز سر ما سرما شد

قامت سرو رخ ماہ نبرد از را ہم
آفت ہوش من آں سرو قمر سیما شد

تا ز اکسیرِ قناعت نظرم یافت جلا
گر بہ ام عقد گہ گشت و دلم دریا شد

در صفاہان گرہ از کار دلم عشق کشود
پیش دروازہ دولت بر خم در وا شد

عشق باید که سخن دلکش مشهور شود
مصدر صورت چین نقش پر عنقا شد

اختیار طرف جبر جنوں کرد و گذشت
عقل پیچیدہ دریں مسئلہ و غوغا شد

گر تنک حوصلۂ سر ترا فاش نمود
مگذر از سر انصاف گناہ از با شد

چہ بگویم تو مجذوب بہار است بہار
آں بدست آر کز وکار جنوں بالا شد

غم زلفت پریشاں دل دیوانہ میگردد
تہی دستے بیاد گنج در ویرانہ میگردد

نظر بر خط سبزت ہر کرا افتاد میگوید
بگرد آتش ایں ہندوچہ پیر پروانہ میگردد

نوشتہ خط سبزت ساقی ما بر لب ساغر
کہ ہر کس بو کند ایں غنچہ را دیوانہ میگردد

ہوائے ساغر زریں بگوش ذرہ می گوید
کزیں ساغر سر خورشید بیک پیمانہ میگردد

شتاب ابر صحرا گرد را دیدم یقینم شد
کہ اشک رہ نورداں گوہر یکدانہ میگردد

بروے کشتہ خود می نشیند ہر کسے آخر
ریا مسجد اگر سازد ہماں بتخانہ میگردد

سخن سنجیدہ گو تا دوست را دشمن نگردانی
ز حرف بے تامل آشنا بیگانہ میگردد

بگو مجذوب بر گرد مے و بتخانہ میگردد
بگو پروانہ در بزم دل مستانہ مے گردد

خوش آنکہ لبش جز بہ لب جام نباشد
اصلاح خرش از غم ایام نباشد

مے نوش کہ در مجمع ناموس خرابات
بدنام ہماں است کہ بدنام نباشد

خوباں چو بہم سلسلۂ زلف نمایند
آنست گرفتار کہ در دوام نباشد

رشک است کہ عاشق ز بلائش نہ برد جاں
معشوق ہماں بہ کہ دلش رام نباشد

گفتن بچہ آتش نتواں سوخت زباں را
میگویم اگر زاہد ما خام نباشد

صد شکر کہ چوں من ہمہ ہستند گرفتار
آنست بلائیں دو بلا عام نباشد

آں دل کہ ز ہم فرق کند شادی و غم را
آں روز نشود شاد کہ ایام نباشد

گفتم تو مجذوب علاج غم ایام

جز روے خوش و بادۂ گلفام نباشد

وقت آنست کہ در بزم محبت یاد کنند
تا بہ یک جرعہ دلت را ز غم آزاد کنند

میفروشاں کہ بیک جرعہ خرابت کردند
وقت آں شد کہ بہ یک ساغرت آباد کنند

شوخ چشماں کہ دلت را بہ نگاہے بردند
میتوانند کہ بازت بہماں شاد کنند

ناز خوباں ہمہ لطف است ولکن جورش نام
کے دلت را بربانید چو بیداد کنند

کہ دریں سلسلہ دل باخت کہ دلہا نہ ربود
زاں نمودند ترا صید کہ صیاد کنند

چوں گل از نالہ دل سوختگاں خوش دارد
عندلیباں ہمہ خو لیست کہ فریاد کنند

راستی پیشہ کن و شیوۂ ثابت قدمی
تا چو سرو از غم بے برگیت آزاد کنند

عشق دریاست خساں را بہ نظر کے آرد
چوں حباب از سر خود را ہمہ برباد کنند

تا بردے کہ کشایند در فیروزی
خرم آناں کہ ز جاں خدمت استاد کنند

گرچہ **مجذوب** دلت را بہ نگاہے بردند
دل قوی دار کہ بازت بہماں شاد کنند

گر نیرگی بصر نہ باشد
جز روے تو در نظر نہ باشد

آنجا کہ توئی تمام ہستی ست
اینجا کہ منم اثر نباشد

مجذوب تو بحر و بر ندانند
در راہ تو خشک و تر نباشد

بے فیض تو جوے خشک ماند
چشمے کہ ز گریہ تر نباشد

ہرگز بہ نظر ترا نیارند
گر رشک تو در نظر نباشد

در و ہر عزیز کے کنندت
تا رنگ تو ہمچو زر نباشد

آئینہ برت نہند ہر صبح
تا آہ تو بے اثر نباشد

مفتاح کشائش سعادت
جز آہ دم سحر نباشد

دریاب شمارۂ نفس را
شاید نفس دگر نباشد

با نیست خیر کن توکل	تا در سفرت خطر نباشد

مجذوب زبان و دل یکے کن
تا حرف تو بے اثر نباشد

اشک عاشق بر رخش چوں سیم و زر دارد نمود	سیم و زر ہر جا کہ باشد در نظر دارد نمود
بے گرفتاری دلت را از کشایش بہرہ نیست	ایں گرہ در زلف خوباں خوبتر دارد نمود
چوں دل روشن بزلف دل ستانے نسپرم	منکہ دائم شمع در شب بیشتر دارد نمود
گریۂ وقت سحر را از تو در دم میخرید	گوہر غلطانِ شبنم در سحر دارد نمود
مینماید از جبیں صبح سیمائے اثر	نالۂ سردہ بہ مطلب تا اثر دارد نمود
تا توانی از سفر تحصیل روئے تازہ کن	چہرہ خورشید دائم در نظر دارد نمود
دیدہ پر خوں کن چو ساغر تا بوسی لعل یار	چشم من در بزم مستاں چشم تر دارد نمود
غنچہ حب کنج غم را در جہاد آرزو	نقش پہلو ہمچو نرگس در نظر دارد نمود
ہر طرف گوئے سعادت دسیاں افگندہ اند	نام اگر داری دریں میداں ہنر دارد نمود
تیرہ دل را شہرت از اسباب رنگین است و بس	پرِ طاؤس از نمودن بال و پر دارد نمود

خونِ دل مجذوب در مژگانِ مستاں خوشنما است
نخلِ باغ عاشقاں ہم با اثر دارد نمود

آتشے دارد اضطراب سپند	مے تپے نیست پیچ و تاب سپند
چہ شود منکرانِ آتش عشق	وا رسند از دل کباب سپند
نفس گرم آتشینم ہست	نیستم عاجز از جواب سپند
بکجا میرسد دریں آتش	داد و فریاد بے حساب سپند
تاب آتش نہ کار ہر خام است	چوں نہ خندد و شرر بہ تاب سپند
یک نفس در کنار شعلہ نخفت	کہ نیاید دلم بخواب سپند

آتشِ دل یقیں کہ عقدہ کشاست	ہست این نکتہ در کتاب سپند
نقطہ انتخاب آتش ماست	چشم بد دور ز انتخاب سپند

چشم بد دور از دل **مجذوب**
کیست گو بدا گر جواب سپند

معشوق مگو وفا ندارد	عاشق تاب جفا ندارد
عاشق کہ مراد او غرض نیست	کارے بجز از دعا ندارد
آہو چشمے کہ زود شد رام	رامش بشوی وفا ندارد
معشوق کہ شد بہ بوسہ راضی	وا ایہ س کہ بوسہ جا ندارد
خوش دارد گل بکام بلبل	گویا خبر از صبا ندارد
در مد نظر ز چشم بد دور	سروے دارم کہ تا ندارد
خورشید کہ چشم شد سراپا	جز روے تو مدعا ندارد
عمر یست کہ خضر ہم دریں راہ	جز شوق تو رہنما ندارد
بے بادہ مکن ہواے گلشن	بے صحن چمن صفا ندارد

غافل مشو از بہار **مجذوب**
پیمانہ کشی قضا ندارد

ایدل ہوس وصل بتاں تا کے و تا چند	ایں نالہ و فریاد و فغاں تا کے و تا چند
بے زور و زرت کے مے و معشوق دہد دست	از دور بحسرت نگراں تا کے و تا چند
از ہم نہ کنی فرق چرا عشق و ہوس را	نشناختن سود و زیاں تا کے و تا چند
کہ جاہل مستی و گہے عاقل و بیکار	بودن خجل از پیر و جواں تا کے و تا چند
رفتن پے فرزند کساں تا بے و تا کے	مردن ز سراے دگراں تا کے و تا چند
با دیدہ نظر باز و بدل گشتہ ہوس ناک	اس حسرت بیداد نہاں تا کے و تا چند

فریاد ز چاہِ ذقن و طرۂ پر خم
این چاہ و کمند دگراں تا کے و تا چند

در نقش رخ سادہ چو خورشید پرستاں
این محو شدن از دل و جاں تا کے و تا چند

مجذوب دویدن ز پے ماہ جبیناں
اے شیفتہ بازی بگماں تا کے و تا چند

مستاں کہ دل بجز مے و ساغر نہ بستہ اند
امید جز بہ ساقی کوثر نہ بستہ اند

دلکش تر است سایۂ طوبیٰ و دائم است
زاں دل بہ چتر شاہی سنجر نہ بستہ اند

ہر شب ستارگان بتو چشمک ہمی زنند
یعنے بآبروے کسے ور نہ بستہ اند

مستاں کہ دیدہ اند وفا نیست بادہ رو
چوں سکہ دل بدوستی زر نہ بستہ اند

شیرافگناں خصم سوار پیادہ رو
دل ہمچو زیں بہ پشت تگاور نہ بستہ اند

رمز آگہاں حکایت دل سر نہ کردہ اند
تا قصہ تمام سمندر نہ بستہ اند

آں شب کہ میدہند دولت را دو چشم باز
مردانہ شو کہ باز ترا پر نہ بستہ اند

غافل مرو بدست دعا حلقہ بزن
رسم ادب نکوست بگو در نہ بستہ اند

طرفے نہ بستہ اند ز عمر دراز خویش
آناں کہ دل بزلف معنبر نہ بستہ اند

ملک بقا ز ملک فروشان این دہ است
تہمت بنام خضر و سکندر نہ بستہ اند

بازی مکن کہ از پے بازیچۂ فریب
ایں طاق ہفت قبۂ ششدر نہ بستہ اند

افتادہ شو کہ اصل طلسمات عالمے
خود را شکن کہ از تو عجب تر نہ بستہ اند

مجذوب بادہ نوش کہ مستان ہوشمند
امید جز بساقی کوثر نہ بستہ اند

جمال یار کہ تاب نگاہ خود دارد
دلے چو آئینہ را در پناہ خود دارد

چرا بدست نیارد دلے چو آئینہ را
بتے کہ تاب رخے ہمچو ماہ خود دارد

نظر بآئینہ دل نثار خوں نکند
بتے کہ چشم نیاز از نگاہ خود دارد

چہ اعتماد بزلف کجت اسیراں را / کہ چشم معذرت از بیگناہ خود دارد

چرا بدست نیارود دل پریشاں را / تبے کہ دست بزلف سیاہ خود دارد

شدیم خاک و ہنوز آں سوار شاہ شکار / غبار خاطرے از گرد راہ خود دارد

بہ ہمت سر زلفت باوج ماہ گذشت / سرم کہ رخصت پابوس شاہ خود دارد

سزد کہ بر دل **مجذوب** خود ببخشائی
کہ اعتراف بعجز و گناہ خود دارد

یارب دلم از درد تو بیکار نہ گردد / بیمار غم عشق تو بیمار نہ گردد

چوں دام بصد دیدۂ حسرت جہد از خاک / صیدے کہ بدام تو گرفتار نہ گردد

بے پرتو خورشید نشد ذرہ نمایاں / خورشید چرا گرد تو بسیار نہ گردد

تا زند گدایان تو بر سلطنت خویش / مسکین تو غمگیں نشود خوار نہ گردد

آں منکر بے دین کہ دلش منکر عشق است / یارب دلش از درد خبردار نہ گردد

گر سنگ شود منکر غوغائے قیامت / آنروز محال است کہ بیدار نہ گردد

آنرا کہ نظر بر نظر لطف خدا نیست / از منت ایں خلق سبکبار نہ گردد

آتش بہ حجاب بدن خاکی خود زن / تا خاک تو در راہ تو دیوار نہ گردد

پروانہ ثابت قدمی باش کہ چوں شمع / گر سر رودش از سر اقرار نہ گردد

مجذوب سر رشتہ اخلاص نگہدار
تار رشتۂ تسبیح تو زنار نہ گردد

کلبۂ احزان من بزم وصال تو باد / دیدۂ حیران من محو جمال تو باد

نور کلام مجید تا بجہاں روشن است / سورۂ فتح مبین آیۂ فال تو باد

شاہی کونین را با تو بود اتحاد / عاقل و دیوانہ را رشک محال تو باد

عمر مسیحا و خضر باد بکام لبت / چشمۂ حیوان ما لعل زلال تو باد

دور شو و جور تو از دل و جان رقیب
لطف تو با این کمال نقص کمال تو باد

کنج غمت را نشان در دل ویران دهند
این دل معمور من وقف خیال تو باد

شاهجهان کو بشو والی هندوستان
مردمک چشم من دانه خال تو باد

طرز خیال تو کرد عیش بخوبان حرام
آفت جادو شان سحر حلال تو باد

چون شرف آفتاب حلقت نوروزی است
دور فلک تا بود گردش سال تو باد

گر دل مجذوب من وقف خیال تو شد
جان و دل و دین من مال تو بال تو باد

ساقیا روے بهار تو مبارک باشد
باده پیش آر که کار تو مبارک باشد

لب پیمانه بلب گیر و صراحی به کنار
تا بما بوس و کنار تو مبارک باشد

چشم میخانه نشینان برخت روشن باد
روز نوروز دیار تو مبارک باشد

سر و جان و دل و دین آنچه مرا مقدور است
جان من بهر نثار تو مبارک باشد

دولت هست که یکدل ز کمندت نه جهد
شاه من عزم شکار تو مبارک باشد

گر کنی لطف که در میکده تحویل کنم
همه ایام دیار تو مبارک باشد

دیده وا دید اسیران ز دلت کرده خطور
لطف بیحد و شمار تو مبارک باشد

نیت خیر و دل صاف بدست آر چو صبح
تا به عالم همه کار تو مبارک باشد

با تو مجذوب چنین دوش بدوش ارزانی
شاه من فصل بهار تو مبارک باشد

امشب که بے تو جلوۀ مے جلوه ساز بود
بے نور تر ز جبۀ کاهل نماز بود

در اشتیاق بزم وصالت بنام نیک
چشمم بروے ساقی و گوشم به ساز بود

ناگاه صبح گشت و تو مستان چو آفتاب
از در درآمدی و در فیض باز بود

من همچو آفتاب پرستان ز دیدنت
مشغول سجده گشتم و وقت نماز بود

گفتی بنوش جام صبوحی و شکر کن — کز طاعت من و تو خدا بے نیاز بود

آمد بہ بزم و نور فشاں شد چو آفتاب — رخسارۂ کہ پردہ نشیں ہمچو راز بود

شکر خدا کہ ایں دل ناشکر بیقرار — شد صاف و دیدہ کز چہ سبب بے گداز بود

روشن دلم ز پرتو ماہے کہ سالہا — لطف خدا حصار و مقامش حجاز بود

اقبال یار و طالع **مجذوب** کرد کار — چوں نیستش بجز خدا کارساز بود

بیم نشستنہ بود مدارش نیاز بود — تا بود کار بندۂ او ہم نیاز بود

نزدیک و دور دلبر و دشمن گداز شوخ — وحشی و رام دلشکن و دل نواز بود

ساقی بیا کہ دولت محمود غزنوی — شیرازہ داشت تا سر زلفِ ایاز بود

چشمم بروے ساقی و دستم بزلف یار — گوشم بقول مطرب و ہوشم بساز بود

رفتم بہ سیر صومعہ واز ہجوم عام — دیدم کہ جانماز بجائے نماز بود

گشتم رواں بکوے خرابات یافتم — آبے کہ آتش طمع و حرص و آز بود

حیرت مکن کہ طالع من از چہ کار کرد — **مجذوب** بے نوا و خدا کارساز بود

کام دل غیر از کجا بدہد — مطلبِ بندہ را خدا بدہد

بکسے عجز کن کہ قدرتِ او — مطلبت را بمدعا بدہد

دل خود را بدست آنکس دہ — کہ تواند بدل صفا بدہد

حرز خود کن دعائے شاہی لا — کہ نجاتت ز ہر بلا بدہد

ہمت مے فروش را نازم — کہ کفش کام ہر کرا بدہد

زاہدے کو کہ یک پیالہ شراب — از سر رغبت و رضا بدہد

در میخانہ روز و شب باز است / بخت توفیق تا کرا بدہد

میکنم توبہ گر کسے باشد / کہ مرا توبہ بے ریا بدہد

رو دہد عیش اگر لب ساقی / مژدۂ عیدی بما بدہد

ہمچو **مجذوب** ہرچہ خواست دلت / از علی خواہ تا خدا بدہد

اے خوش آں ساعت کہ یارم از سفر پیدا شود / دیدۂ بختم بروے صبح دولت وا شود

صبح دولت روز عشرت چشم روشن روے یار / باز یکجا بر رخم درہاے رحمت وا شود

گنج باد آورد آں باشد کہ سازم خویش را / من سراپا چشم و یار از گرد رہ پیدا شود

از براے فال می بوسم لب پیمانہ را / با لب لعلت ملا فیہا اگر یک جا شود

در خم افلاک از آں شادم کہ در روز حساب / بار اوّل ایں گرہ از کار مردم وا شود

ساقیا چوں حشر ہر کس با رفیق و یار اوست / مے بدہ تا حشر من با ساغر و مینا شود

غصۂ دنیا بقدر مال دنیا مے دہند / کام عشرت خواجہ را تلخ است اگر دریا شود

تا نباشد ہمت عالے و استغناے او / ہر نگارے کے حریف عشوہ زیبا شود

کو خوش آوازیکہ خواند ایں غزل را در عراق / تا ز ہر بیتش غم دل کوہ کوہ از جا شود

میتواند چشم از عیب و زباں از خبث بست / ہر کہ چوں **مجذوب** بر عیب خود بینا شود

کے وعدہ ہائے وصل تو از یاد میرود / کے ذوق شادی از دل ناشاد میرود

حسن تو از خط نو یکے در ہزار شد / کے آب و رنگ حسن خداداد میرود

سودائے عشق اوست کہ سود است از زیاں / اینجا شکار از پئے صیاد میرود

سر رشتۂ شمار نفس را نگاہ دار / عمر عزیز تست کہ برباد میرود

ناچار میرود تن اگر شاہ و گر گداست / درویش بے علاقہ یقیں شاد میرود

اندیشه نیست نالهٔ شب راز راه دور — بیدار شو که فرصت فریاد میرود
هرچند در کف قلم اختیار هست — حرفی ز نقطه ریزی استاد میرود
یک جوی شیر تا بر شیرین کند رواست — صد دجله خون ز دیدهٔ فرهاد میرود
صد سال اگر جفا و مشقت کشیدهٔ — دور شگفتگی همه از یاد مے رود

مجذوب خود سر از پئے حافظ نمی رود
این راه از کرامت استاد میرود

نالهٔ مستانه‌ام بخت مرا هشیار کرد — هاے ہاے گریه‌ام این خفته را بیدار کرد
کوکب بختم مقابل شد سحر با آفتاب — دیدهٔ شب زنده دارم روبروے یار کرد
خاطرم از جانب زلف پریشان جمع بود — خسته‌ام را چون علاج آن نرگس بیمار کرد
نکهت زلفت صبا را کو بکو آشفته ساخت — آب و رنگ عارضت خون در دل گلزار کرد
آسمان کے میتواند شد نقاب آفتاب — چون تواند صاف دل مهر را انکار کرد
عشق هم شد دود آه و اشک سرخ و رنگ زرد — حسن چون خود را برنگے هر زمان اظهار کرد
دل ز یک نظاره کردن سالها در خون نشست — با دل من هرچه کرد این دیدهٔ خونبار کرد
هرچه پیش آمد درین وادی جنون از پیش برد — در گشاد کارها بیکاری ما کار کرد
شورش دیوانه را از طعنهٔ مردم چه باک — موج دریا را خسوهاں کے تواں هموار کرد
ما ز عیب دیگران بر عیب خود بینا شدیم — دشمنی بلو دوستی در حق ما بسیار کرد

بر رخ مجذوب درها از نظر بازی گشود
دیدهٔ من هرچه کرد از دولت دیدار کرد

خون افسرده شد آن دل که به قاتل نرسید — ماند در خاک شکارے که به بسمل نرسید
کشت ما را که درو برق کند کار سهیل — تا بسیلاب ندانیم بحاصل نرسید
کشتی اهل جنون تختهٔ تعلیم فناست — تا بگرداب نیفتاد بساحل نرسید

بسکہ ارباب جنوں محو تماشا شدہ اند
خبر از عشرت دیوانہ بغافل نرسید

عقل چوں نقش قدم تا بر رہ افتاد افتاد
کس بسر منزل وحدت بہ دلائل نرسید

طے ایں مرحلہ ہا در گرو بیداری ست
کس دریں بادیہ در خواب بمنزل نرسید

تا دلت خوں نشود گریہ اثر ہا نہ کند
فیض کمتر دہد آں میوہ کہ کامل نرسید

جرم **مجذوب** وصالے ز پے ہجر تو نیست
زانکہ آفت بتو از زہر ہلاہل نرسید

حرفے بچمن از غم آں نوش لب افتاد
از آتش دل غنچہ بگرداب تب افتاد

با آنکہ سراپائے تو خوں کردہ دلم را
فریاد ز خالے کہ بآں کنج لب افتاد

در پردہ گذشتی بسراپردۂ دل ہا
ہر کس بخیالے ز حیرت در عجب افتاد

جز لطف خدا در نظر ما سببے نیست
اینست کہ بر ما نظرش بے سبب افتاد

مجنونِ تو چوں گرد علائق ز خود افشاند
اول قدمش اصل و نسب از حسب افتاد

گفتی کہ دنیائے دنی کیست دنی تر
آں دل کہ بدام ہوس ایں طلب افتاد

جا در ہمہ دل کرد کسے کو ادب آموخت
از طاق دل افتاد اگر بے ادب افتاد

دریاب کہ عمر تو بغیر از نفسے نیست
صد سال اگر کار تو ہر روز و شب افتاد

حیرت مکن از صاعقۂ باد تکبر
گر خرمنِ آتش بدل بولہب افتاد

روزیکہ در قسمتِ اسباب کشودند
عیش و طرب و فیض و فراغت بہ شب افتاد

مجذوب تو مردانہ گذشت از سر برخاست
آں روز کہ مستانہ براہ طلب افتاد

شبے در انتظار صبح بودم ماہ پیدا شد
بدل گفتم خوشا حالت کہ یک شاہ پیدا شد

شتابان از پے مشتری ہم نقد جاں بر کف
چناں آمد کہ گوئی یوسفے از چاہ پیدا شد

زمانے زہرہ ہم بازی کناں و مست و دست افشاں
بچشم خوشنما از مشتری و ماہ پیدا شد

هنوز از مشتری و زهره و ماهم نظر بر بود — که صبح خنده روئے دولتم ناگاه پیدا شد

همان ساعت بآب دیده تجدید وضو کردم — که دانم از وضو فیض دل آگاه پیدا شد

ز قد قامت به نیت بسته دل افراختم قامت — که دیدم دائم از الله اکبر راه پیدا شد

ز الحمد و رکوع و سجده شد کام دلم حاصل — به تسلیم شهادت چوں سلام الله پیدا شد

دعائے صبح نا شد مستجاب از سجده شکرم — جمال آفتابم از افق ناگاه پیدا شد

بکام دل ادائے سجدهٔ شکر خدا کردم — بحمد الله غم دل کم شد و دلخواه پیدا شد

شب هجراں شد و نور روز وصلم رخ نمود آخر — بهار عالم آرا از پے وے ماه پیدا شد

ز شب هائے دراز غم نشد دل تنگ امیدم — نگو کام دلت با همت کوتاه پیدا شد

تعجب نیست از لطف شهاں و همت پاکاں — اگر در خانه درویش شاهنشاه پیدا شد

سرافرازی دریں ره رتبه افتادگی یابد — بدنبال دل درویش رفتم شاه پیدا شد

خجل بود از رفیقاں همت **مجذوب** مدتها — بحمد الله که مقصود دل آگاه پیدا شد

دل گواهی میدهد البته یارم میرسد — اضطرابم بیش شد بیشک نگارم میرسد

عمر هجر آخر شد و صبح وصالم رخ نمود — دیگر از غم غم ندارم غمگسارم میرسد

باغ فیض از شش جهت دیدم میکشاید بر رخم — بلبل شوریده ام فصل بهارم میرسد

لشکر غم از تزلزل در میان افتاده است — دیده ام کز گرد ره چابک سوارم میرسد

خوش دلم اما دل خوں گشته ام خوں میشود — تا دل آرام دل امیدوارم میرسد

چوں فراموشم نگردد شکوه هائے بے حساب — کاں دوائے درد بے حد و شمارم میرسد

ماه را در خواب دیدم خوش بسرعت می‌شتافت — تا شدم بیدار دیدم پیک یارم میرسد

دولت دیدار او حاصل بسعی گریه شد — حاصل این حاصل بچشم اشکبارم میرسد

تا گدائے در گهت گردیده ام از هر کنار — مژدهٔ شاهی بگوش از هر کنارم میرسد

آرزوئے بزم نوشانوش شاہان چوں کنم
منکہ از غیب ایں شراب بے خمارم میرسد

بے نوا بیم کرد ساز ارغنون و تار چنگ
زور دل بر نالۂ شبہائے تارم میرسد

بر سر کارم نیارد طعنۂ بے کاریم
با جنونم ہست شرطے وقت کارم میرسد

آب چشم گنج گوہر باشد و دریا کنار
گر بگویم حاکم دریا کنارم میرسد

صبر کردی سالہا **مجذوب** بیتابی مکن
دل گواہی میدہد البتہ یارم میرسد

ظاہر از بندہ حرفے با تو پنہاں گفتہ اند
گوش کن من ہم بگویم آنچہ ایشاں گفتہ اند

گفتہ می باشد در پیشت فلانی عاشق است
بیش از آنت دوست میدارم کہ ایناں گفتہ اند

والہ و شوریدہ و بیباک و مست و ماشقم
تا چہا از ذرہ با خورشید تاباں گفتہ اند

آنچہ از زلف درازت گفتہ اند از حال من
خاطرم جمع است میدانم پریشاں گفتہ اند

گاہی گفتند در مستی مدارش حرف تست
از لبت دیگر چرا پرسم چہ عنوان گفتہ اند

گوہرے گز سفتہ اند از گریہ ام در پیش دوست
اشتیاق بیدلے را پیش جاناں گفتہ اند

بیدلے گفتند لاف جانفشانی میزند
از زبان مور حرفے با سلیماں گفتہ اند

گفتہ اند از آستانت سر نمی سازد جدا
از وفائے خاکساری پیش سلطاں گفتہ اند

دوست با اہل غرض **مجذوب** صاحب لطف نیست
محض خیر ماست حاصل آنچہ یاراں گفتہ اند

باز راہم بدر خانہ خمار افتاد
گذرم باز بآں مخزن اسرار افتاد

جام مے در نظرم چوں گل شاداب نمود
نگہم باز بآں گلشن بے خار افتاد

شکر صد شکر کہ در حلقۂ مستانِ جنوں
نذر دیوانگیم باز بہ ہر کار افتاد

کز مئے غنچۂ نازم کہ بافسوں لبش
آب آتش شد و بر جانِ خریدار افتاد

روشن آں آتش گلگوں کہ غم دل را سوخت
خنک آں آب گوارا کہ بہ بیمار افتاد

بادہ نوشانِ خرابات مگو کم کارند
فرصت عیش بدست ہمہ بسیار افتاد

چوں تو اے شیخ بسے منکرے را دیدم
سبحہ بگسست و ردا گم شد و دستار افتاد

بہ تکبر مگذار از درِ میخانۂ عشق
کہ بایں در ہمہ را درہمہ جا کار افتاد

ہمہ را در رہش افتادگی در کار است
ہر کہ ہموار نیفتاد بآزار افتاد

برہمن را مگر از زلف بتاں نیست خبر
کہ بکارش گرہ از حلقۂ زنار افتاد

از در میکدہ **مجذوب** بجائے نروی
بارہا بر در میخانہ مرا کار افتاد

مژدہ اے دل کہ فلانی ز سفر می آید
رفت اگر عمر گراں مایہ دگر می آید

محفل دیدہ بیارائے کہ آں ماہ جبیں
از مہ چار دہ آراستہ تر می آید

دیدہ بکشائے کہ رخسار غبار آلودش
آفتابے است کہ از ابر بدر می آید

خرم آں دل کہ خراماں بر او دلدارش
روشن آں چشم کہ یارش ز سفر می آید

گر شبے از تہ دل نالہ کنی تا بہ سحر
غم ایام تو البتہ بسر می آید

نالہ کن نالہ کہ از نالہ اثرہا دیدم
گریہ کن گریہ کہ مطلب بہ اثر می آید

بے نم اشک چہ حاصل ز گلستانِ امید
ایں گلستاں بہ ہمیں آب بہ بر می آید

بے جفا گوہر مقصود مرادت نہ دہند
گریہ آں نیست کہ با خون جگر می آید

بہ ہماں یک نظر لطف کہ اول دیدم
کافرم گر دو جہانم بہ نظر مے آید

بہر بازار قیامت زر نقدے بکف آر
ورنہ در خواب بدست ہمہ زر می آید

ہمچو **مجذوب** گرت صبر و تحمل باشد
غم دل میرود و یار بہ بر مے آید

آناں کہ بہ فکر اعتبار اند
در دیدۂ اعتبار خار اند

در بحر فنا حباب چندے
در بند لباس مستعار اند

بدباطن و خوش برون و بے خبر — چوں سکۂ قلب بدعیار اند
ایں طرفہ کہ ایں گروہ جرار — افتادہ بدام در شکار اند
شاد اند ہمیشہ در صدا اند — مستند و ہمیشہ در خمار اند
شاد اند ز مردن خلائق — از مردن خود خبر ندارند
چوں پردہ ز روے کار افتد — خواہی دیدن کہ در چہ کار اند
دامست اگرچہ دانۂ زر — طوبیٰ گروہ اگر بکار اند
خرم دل آنکساں کہ باہیچ — ہر لحظہ دلے بدست آرند

مجذوب چہ لازم است گفتن
رسواست کہ خلق در چہ کار اند

سینۂ صافاں ز غمت چشم تری یافتہ اند — پاک بنیاں ز نگاہت نظری یافتہ اند
طوطیاں از لب لعلت شکری یافتہ اند — نکتہ سنجاں ز کلامت گہری یافتہ اند
نکتہ سنجاں کہ ز حرفت شدہ استاد ہمہ — اہل جیب اند و ز سیمرغ پری یافتہ اند
ہوشمنداں کہ در آئینہ دل حیراں اند — ہر دم از پرتو حسنت نظری یافتہ اند
آنچہ نام طرب افزاست چو نام خداکہ — تا گذشت است بدلہا اثری یافتہ اند
نیست مستان ترا واہمہ از روز جزا — چہ تواں کرد ز لطفت خبری یافتہ اند
ہیچکس در رہ وصف تو بپایاں نرسید — اینقدر ہست کہ راہ سفری یافتہ اند
خرم آنانکہ ملایک صفت از مژدۂ طوف — ہر نفس از طلبے بال و پری یافتہ اند
آنچہ در خواب ببینند شہاں یک نظرش — دُردنوشاں بدعائے سحری یافتہ اند
دادہ صد بایہ اجابت بدعا دست بدست — نیم نانے کہ گدایاں ز دری یافتہ اند

نظر عاقل و مجذوب بخاک در تست
خرم آناں کہ ازیں در نظری یافتہ اند

ساقی بیا کہ غنچہ دل پا نوا شود
یارب وجود فیض رساں بے بلا شود

بیگانگی مکن کہ نظر بر سلوک ما
بیگانہ آشناست اگر آشنا شود

رو از نگاہ آئینہ رو منحرف مساز
آئینہ روبرو چو شود خوشنما شود

آہن رباب سنگ دلانست حرف خیر
ایں دانہ گر بسنگ بکاری دعا شود

گفتی زخطِ جام چہ تحقیق کردۂ
اول ہمیں کہ مست یقیں بے ریا شود

ہر روز آسماں پئے تمہید دیگر است
تمہید روز حشر اگر تا کجا شود

آب بقا محبت شاہ ولایت است
ایں اعتقاد ہر کہ ندارد فنا شود

امید گاہ ما در دولت سرائے اوست
فیروز طالعے کہ بریں در گدا شود

مجذوب وا راز تہ دل یا علیؑ بگو
تا مطلبت حوالہ بلطفِ خدا شود

مژدہ ای دل کہ صف لشکر غم برہم خورد
خبر فتح بگوشش ہمۂ عالم خورد

بر جبینِ علم طالع ما نام کہ بود
کہ نسیم ظفرش آمد و بر پرچم خورد

ایں نسیمِ چمنِ لطفِ سلیماں حشمے است
کز ورش راتبہ جن و ملک و آدم خورد

از غم عشق تو ایں تجربہ ام شد حاصل
کہ دریں عرصہ غم ہر دو جہاں ہم خورد

ایں نسیم از نجف اشرف آں شاہ ہد است
کہ بہ تسلیم ودش پشتِ فلک ایں خم خورد

نعیش غافل و آسودہ زبد مستی چرخ
کہ بیک عربدہ اش مجلس جم برہم خورد

پورِ دستاں بدر خیمہ ہمیں حرف نوشت
رستم زال جہاں خورد و جہاں رستم خورد

من **مجذوب** و غم عشق تو خاطر جمع
شکر صد شکر کہ غمہائے دگر برہم خورد

سائبان فتح و نصرت بالِ اقبال تو باد
قاف تا قاف جہاں در سایۂ بال تو باد

چوں سپہ سالار اقبالت زند رائے ظفر
سورہ انا فتحنا آیہ فال تو باد

ہمت شاہانہ بر تسخیر دلہا بستہٴ
از دعائے خیر لشکرہا ز دنبال تو باد

تا نشنید شاد و خوش نو بعذ سلطانی بہ تخت
دور گردوں بر مراد گردش سال تو باد

شمسۂ ایوانِ عزت تاجِ اقبال تو باد
صنعۂ اوج سعادت تخت اجلال تو باد

سر گزشت طور سینا سر گذشت تخت نشینت
قصۂ آب بقا مستقبل حال تو باد

عین و غین و لام ذلت غل بدخواہ تو شد
فائے فتح و نون نصرت فن خوشحال تو باد

سین سہم و دال دہشت بند راہ خصم تست
حائے فتح لام دولت حل اشکال تو باد

ہمت و اخلاص ما **مجذوب** بال شوق تست
نشئۂ توفیق دائم قوتِ بال تو باد

بشنو از من سخنے کز غمت آزاد کند
بہ یقین شاد شود ہر کہ دلے شاد کند

بہتر از طاعت صد سالۂ درویشاں است
نیم ساعت کہ شہنشاہ در و داد کند

ذوق سربازی شیریں چو نشد بر سر عشق
قصد فرہاد ہماں تیشۂ فرہاد کند

کے شود صوفی جاہل خجل از وجد سماع
بے حیا را ہنر آنست کہ فریاد کند

غرضِ دوست ہمیں است کہ آخر ہمہ را
بہ کرم بندۂ خود سازد و آزاد کند

دل باو دہ کہ ترا جا بدہد در ہمہ دل
صید او شو کہ دلت بخشد و صیاد کند

از دعائے ہمہ آں طفل شود برخوردار
کہ دعائے پدر و مادر و استاد کند

یا علیؑ گویم و ایمن شوم از قہر عدد
کہ بیک مژدۂ رحمت ہمہ را شاد کند

بخت بیدار تو **مجذوب** ہماں ہمت تست
تا چہا ہمت ایں بخت خداداد کند

عقل چوں مشغول شد خود شہر زنداں ساختند
چوں جنوں از خود بتنگ آمد بیاباں ساختند

نا خدا تا شد ازاں غافل کہ کارش با خدا است
گرد از دریا بر آوردند و طوفاں ساختند

آسماں پیچید بر خویش و اجل بر خندہ زد
ہر کجا طاق و رواق و کاخ و ایواں ساختند

گرد آتش سرکشی شیطاں ز آتش شد پدید
خاک چوں افتادہ شد از خاک انساں ساختند

تا دریں درگاہ بے درماں نباشد ہیچ درد
درد عاشق را بحکمت عینِ درماں ساختند

کیمیا را کسب از ایشاں کن کہ در گنج مراد
خونِ دل را با قناعت آبِ حیواں ساختند

ہر کجا کردند دل را مخزنِ اسرارِ عشق
دیدۂ بیدار عاشق را نگہباں ساختند

رہروانِ راہِ دل **مجذوب** پیش امتحاں
با توکل ہر چہ مشکل بود آساں ساختند

ہیچ دل معشوق ما را رام نتوانست کرد
ہیچ جا آں طفل شوخ آرام نتوانست کرد

سرو لافِ دلبری برداشت اما در چمن
ہمسری با سروِ من یک گام نتوانست کرد

در جہاں فرہاد نامے بے ہنر بسیار ہست
کارِ شیریں را کسے با نام نتوانست کرد

عشق را داد خدائی داں کہ فکرِ ہر گدا
پادشاہی با خیالِ خام نتوانست کرد

آسماں ہم حلقۂ تنگی بود از دامِ عشق
ہیچ دانا سر بروں زیں دام نتوانست کرد

حیرت دیوانہ فکر شیشہ و آئینہ نیست
از تماشا قسمتِ ایام نتوانست کرد

جام جم ہم زر دولت داشت ہم تدبیر عقل
وقت رفتن چارۂ جم جام نتوانست کرد

صاف گشتن از ریا **مجذوب** آساں نیست
ایں ہنر جز رند دُرد آشام نتوانست کرد

از تماشائے جمالت باغِ رضواں ساختند
ایں خبر شد ہیں در عالم گلستاں ساختند

پیش ابروئے کجت کردند طرح قبلہ راست
نسخہ از روئے خوشت بردند و قرآں ساختند

گر ورا ہمت نشد فلک کردند قدرش را بلند
خاک پایت شد زمیں بردند و انساں ساختند

بارگاہِ عزتت را آسماں شد آستاں
آستانت پاسباں ہم خواست کیواں ساختند

تا نباشد منکر روزِ قیامت ہوش ما
سرو قدت را بصد تمکیں خراماں ساختند

از سرِ جاں بے سبب برخاستن آساں نبود
لعلِ خنداں ترا شیریں تر از جاں ساختند

تا شود روشن بعالم حجت اقبال ما | ذرهٔ مهر ترا خورشید تابان ساختند

تا عیان گردد که انگشتر سلیمان از که یافت | بهر سلیمانؑ ترا تخت سلیمانی ساختند

پرتو افگن شمع رخسار تو شد بر نخل طور | تا چراغ بخت موسیٰ را فروزان ساختند

سجده ها کردیم ما روزیکه در سرکار دوست | خلعت مهر شما را نور ایمان ساختند

وعده شد هر بیت را مجذوب بیتے از بهشت
در همان مجلس که حسان را ثنا خوان ساختند

لب لعل تو کار باده کند | نعمت را خدا زیاده کند

نیک خواهت سوار دولت باد | دشمنت را خدا پیاده کند

سرفرازی همان بود که کسے | خویش را در رهت فتاده کند

سر حکمت ازان زبان بشنو | کز لب جام استفاده کند

کرده ایم استفاده از لب جام | که تواند بما فتاده کند

ساده تو چیست مے که صحبت او | سینه را از نفاق ساده کند

هر که در سینه کین نگهدارد | مرضش را خدا زیاده کند

فیض صحرای دل شکار کسے است | که سگ نفس را قلاده کند

حج اکبر زیارت نجف است | نیک بختے که این اراده کند

به نجف باز میروی مجذوب
دولتت را خدا زیاده کند

اتمام ردیف دال باقی تا ی زیر طبع

گفت شخصے بشاه اسمٰعیل | کے فلک تخت و آفتاب اکلیل

شاه گفتا که با همه شرف | بود او نیز از سگان نجف

هر کرا نشهٔ وفا ازلیست | همچو مجذوب از سگان علیست

متفرقات و قصاید و مثنوی

اقبال چوں بلند ہدایت رفیق بود — کردیم باز در نجف و کربلا نزول
تاریخ جستم از خرد آسمان نورد — گفت اے بعقل و تجربہ سرکردۂ عقول
تاریخ سال بینش زیارت قبول شد — امسال ہم بگوکہ زیارات شد قبول
۱۰۶۱ھ

مشورت با عقل کردم از پئے تاریخ گفت — حج بیت اللہ چوں کردی بیاب اللہ رد
دل بخت را قبلہ کرد و جاں ز ہجر کعبہ سوخت — در تمامی اشتیاق و جاں سراپا در گرد
۱۰۶۱ھ

آسمان را سجدۂ خاک درت مدہوش کرد — روز و شب را طوف این در کربلا بے ہوش کرد
گر بود در حشر گردے بر جبیں از در گہت — ہفت دوزخ را تواں با آبرو خاموش کرد
آبرو بیت کرد آتش را گلستاں بر خلیل — خضر ہم روزے بیادت جام آبے نوش کرد
تا خدا بر دوستانت کرد کوثر را سبیل — آب حیواں از خجالت شمع خود خاموش کرد
منت خاک درت منانہ بر ہر دیدہ است — دیدہ با ایں سرمہ دل را صاف صاحب ہوش کرد
آنکہ چوں مہر نبوت جا نزا بر دوش داد — شاہیت را در شعور عز شناس پرانہ دوش کرد
بساتہ پیغمبر بخود بالید بر معراج رفت — چہ لبی تو سر بسے تربیت در گلشن آغوش کرد
پاک گوہر نیست ہر کس حسن عمدایت نکرد — ایں حقیقت را انصاف در جگر در گوش کرد
عزتش را دید واجب ہمچو خاک کربلا

این غزل را از لب **مجذوب** ہر کس گوش کرد

شمع دین و محفل دلہا فروزاں از تو شد
راہ گنج علم پیغمبر نمایاں از تو شد

صبح صادق روشناس عالم از نور تو گشت
آفتاب شرع پر ہر ذرہ تاباں از تو شد

باغ قرآن را زبانِ خوش بیانت شد کلید
روح ایماں تازہ چوں گلہائے قرآں از تو شد

تا قیامت از حدیثت میتواں گل چید رفت
ہمچو روئے دوستاں عالم گلستاں از تو شد

نور علم دین بر ایوانِ فلک تابندہ است
در زمیں تا محفل دلہا چراغاں از تو شد

کردۂ از نور خود روشن چراغ علم را
خضر ہم دل زندۂ این آب حیواں از تو شد

چوں جمال صبح کز خورشید یابد روشنی
بر جبینِ دل ہویدا نور ایماں از تو شد

بہر ایجاد تو الفت شد میانِ روح و تن
آشنا موج نفس با چشمۂ جاں از تو شد

آفتاب از دولت مہر تو عالم را گرفت
شد جہاں ملک سلیماں چوں سلیماں از تو شد

ہفت دوزخ در کمیں می آردش آخر بدست
ہمچو شیطاں کے تواند خصم پنہاں از تو شد

ہر چراغ کز تو روشن شد بعالم روشن است
مہر رخشاں روشناس مہر تاباں از تو شد

شہرت **مجذوب** از مدح تو عالم را گرفت
پر تعجب نیست گر مورے سلیماں از تو شد

اے درخشاں آفتاب لطف از سیمائے تو
شاہراہ شرع روشن از فروغ رائے تو

بر فلک شد جعفر طیار از ہم نامیت
صبح صادق ہم بخود می بالد از بالائے تو

در امامت چوں میانِ روز بودی درمیاں
آفتاب شرع روشن تر شد از سیمائے تو

عرش در ایوانِ عزت برتر از کرسی نشست
تا کہ باشد چوں دل پاک پیمبر جائے تو

تا بفرمانِ خدا محکوم حکمت گشتہ است
آسماں ننشیند از پا تا چہ باشد برائے تو

چوں بنو قند سازی علم تشنہ سعی آرائی کند
این سرافرازی قیامت را زپس از بالائے تو

تا نفس را موجۂ دریائے رحمت کردۂ
پر ز عنبر شد جہاں از مژدۂ غوغائے تو

کے دہد صبح سعادت مشرق دل را فروغ	تا بنابد روشنی از آفتاب رائے تو
کے تواند شد بروں از کوچۂ دشنام لعن	تا جہنم گردد خصم غمبیں سیمائے تو

کردہ مدحت نور چشم اہل دل **مجذوب** را
ور نظرہا کردہ جا پیوستہ خاک پائے تو

تا ملایک از رخت دلہا منور کردہ اند	ہمچو قرآں سربسر وصف تو از بر کردہ اند
صبح صادق را پئے خورشید باشد جلوہ ساز	ہر دو از یک نور عالم را منور کردہ اند
آفریں بر قدرت خود میکند عرش آفریں	تا ترا بر مسند تمکیں مصدر کردہ اند
ساکنانِ قدس پیش از کعبہ در عرش مجید	ہر طوافت را بچندیں حج برابر کردہ اند
عرش را نور پیمبر زیب دیگر دادہ است	تا ترا زیبندۂ جائے پیمبر کردہ اند
علم و دانش چوں نباشد معجزہ پیغمبراں	دفتر فضل ترا از بر سراسر کردہ اند
تا شدی بر تخت عزت دامن افلاک را	از نثار مقدمت پُر در و گوہر کردہ اند
گر بروے پادشاہاں از درت درہا کشود	خاکساراں ہم بزر گیمیا ازیں در کردہ اند
معجزہ خاک درت بر دشمناں ہم روشن است	امتحاں ایں سرمہ را کوراں بکر رکردہ اند
کے کند کار جہنم لعن اگر آتش شود	از برائے دشمنت تمہید دیگر کردہ اند

ہمچو زر **مجذوب** عزت یافت از مدح شما
خاک را بعیار از مدح شما زر کردہ اند

بقیہ اشعار قصاید کرم خوردہ ہیں۔ غزلیات و مثنوی وغیرہ مکمل۔

اے شدہ محبوسِ دام آرزو	نیست چیزے جز گرہ در دام او
ایں ہمہ موج سراب است آب نیست	تا نہ بینی بد نکو بنگر نکو
ہیچ باشد از برائے ہیچ ہیچ	ایں ہمہ فکر و تلاش و جستجو

گر جہاں پر باشد از آب حیات — ہر نفس دست از حیات او بشو

کے دہد آب حیات چو تنگ حقہ باز — سرنگوں ہر چند باشد ایں سبو

آنچہ ہستی آنچناں بنما کہ ہست — خصم یکرو بہتر از یار دو رو

ظاہر و باطن خبرہا مے دہد — بے خبر دل باخت انکہ رنگ و بو

ایکہ ہمت بستۂ در راہ دل — تا توانی ہمت از دلہا بجو

دل بدست آور نہ دلہا را بدرد — تا دعا خیزد بجائے آہ ازو

سیر دل کن نے ہوائے کشت و باغ — رنگ و بوئے غنچہ را از دل بجو

رنگ و بوئے گل دو روزے بیش نیست — دل بدست آور بچیں گلہا ازو

کار با یک رنگی و بوئے وفاست — مرد را رنگین کند ایں رنگ و بو

گوش بر فریاد آں واعظ مکن — کز مریداں دانہ سازد دام او

حرف آں واعظ اثر دارد کہ ہست — با دلش تاثیر بیش از گفتگو

روشنائی دل بدل بخشد نہ وعظ — زنگ را صیقل بروئے شست و شو

عیش خواہی عشقبازی پیشہ کن — تا دہد عیش تو بے تمہید رو

عاشقاں را عیشہا رو مے دہد — بے ندیم و مطرب ہنگامہ جو

سرگذشت دہر را از بیش و کم — بشنو از دیوانہ ہائے راست گو

بیش یا کم ہر چہ باشد بگذرو — بیش ازیں ہم خوبی از دنیا مجو

نفس را بند از گلو کن بیش ازاں — کز نفس خالی شود نائے گلو

خشم و شہوت را گلو سازد قوی — ایں دو ظالم را گلو بازد عدو

مرد خشم و مرد شہوت مرد نیست — بشنو ایں بیت نکو ہم زاں نکو

وقت خشم و وقت شہوت مرد کو — طالب مرد چنینم کو بگو

بیت مولانا شنیدی اے عزیز — بیتکے بشنو ز من ہم اے عمو

خشم و شہوت ہر کجا گردند رو — خشم ایماں برد و شہوت آبرو

گرد غفلت کہنہ شد خاکت بسر — زنگ ظلمت رو نہاد از دل برو

نالہ کن ایں زنگ را از دل ببر — گریہ کن ایں زنگ را از رخ بشو

نالہ ساز د سینہ را از کینہ پاک — گریہ بخشد رنگ و رو را آبرو

گر دعا گاہے نگردد مستجاب — مصلحت را او نکو داند نکو

کارہا دائم بمطلب خوب نیست — بد بود باد مراد از چار سو

آں کہ بے جا خبثِ مردم میکند — خبث او کن خبث او کن خبث او

آنکہ کارش رو برو غمز است و ہمز — گردنش باید زدن از پیش رو

گر نیاید گریہ ات ہم گریہ کن — باشد آب رفتہ باز آید بجو

تا چو من آید ہمہ کار تو راست — راست باش و راست بیں و راست گو

گوش کن بنمایمت راہ نجات — بشنو از من ہم طریق جست و جو

گوش اگر داری بمن دہ گوش ہوش — گوش اگر داری نکو بشنو نکو

بشنو ایں مطلع کہ جاں بخشد بدل — بشنو ایں مطلع کہ رنگ آرد برو

تا شوی در ہر دو عالم سرخ رُو — یا علیؑ ابن ابیؑ طالب بگو

فکر خود کن فکر خود کن فکر خود — ذکر او کن ذکر او کن ذکر او

تنگ باشد زندگی بے ذکر دوست — کفر باشد بندگی بے یاد او

جز خدایش ہر چہ میخوانی بخواں — جز خدایش ہر چہ میگوئی بگو

مہر حیدرؑ چشم دارند از ہمہ — آبرو خواہند از ما آبرو

گرد راہش واں زمیں را تہ بتہ — بلکہ ایں نہ حقہ را ہم تو بتو

اوست مقصود وجود از کائنات — اوست در ہر ذرہ ہزار آئینہ رو

خضرؑ را ہم اشتیاق کوثرش — تا قیامت کردہ گرم جستجو

در دو عالم هست او مشکل کشا
نابدی را گرچه از حد برده ایم
داده خاک پاس عالم را بباد
این نشان باشد غلامش را که هست
از غلامان علیؑ البته نیست
جمله خصمانش بدر افتاده اند
بهر ناحق پیش بروں چوں فلاں
بر فلاں پیوسته لعنت می کند
دم بدم ساعت بساعت روز و شب
لعن کن تا میتوانی لعن کن
بے تبرا فکر بے اصل نجاست
یکسر از او رضی [illegible] نیست
یکسر [illegible]
در رهش بهواش سر را داده اند

حل هر مشکل از او آید از او
او نکوئی را نکو دارد و نکو
یک نسیم مژدهٔ لا تقنطوا
خوش دل و صاحب گذشت و خنده رو
کیں نگهدار خبیس و تند خو
کے بروا افتاده باشد آبرو
هر که می افتد بروں لعنت برو
با هزاراں ذوق و شوق و ولسے هو
عرش و فرش [illegible]
از دل و جان [illegible] جان او
هست باطل چوں نماز بے وضو
[illegible]
[illegible]
[illegible] گفتگو

دوستاں را لطف او باشد پناه
دشمناں را قهر او باشد عدو

تا بیک منتظراں چشم براه اندازند
وقت آنست که مستاں نو با جوش و خروش
اے خوش آندم که دلیرانه کمند تسخیر
سلطنت ترک پرستاری یوسف نکند
خرم آں قوم که در حلقهٔ میخانه مدام
رفتن سوی آندش هر دو مبارک باشد

وقت آں شد که نظر بر رخ شاه اندازند
هر که جنید بته گرد سپاه اندازند
گوشه گیران تو بر گردن ماه اندازند
حاسدانش همه روزے که بچاه اندازند
کار خود را همه بر لطف اله اندازند
بیک آہے که سحرگاه براه اندازند

نخوری بازی دنیا که پر از پیچ بود	چوں گره بسته که دانسته براه اندازند
چوں کند رو بتو دنیاے دنی غره مشو	صید را عشوه فروشاں بنگاه اندازند
دل درویش میازار ویں کوچه تنگ	که کشتی آه اگر ناوک آه اندازند
مینوانی بفراغت نفسے زد مجذوب	اگر از دوش تو ایں بار گناه اندازند

هر سر موے تو آلوده بصد رنگ گناه
آه اگر کار به تصدیق گواه اندازند

لالهٔ رخسار تو گل چیده است	غنچه بامید تو خندیده است
گل بهوائے تو بغل کرده باز	سرو باقبال تو بالیده است
بسکه نگاهت به ستم کرده خو	چشم من از چشم تو ترسیده است

چیست عزت ز دیدن از اغیار	چیست عزت همیشه بودن خوار
بادشاهاں و صد جهاں شادی	عشق بازاں دیگر ماں غم یار
نیست جز یار در دل عاشق	لیس فی الدار غیره دیار
چوں چراغیست مرده بیروغن	دل بغفلت گرفته بے غم یار
بشکن آں پا که نیست درره دوست	بفگن آں سر که نیست بردر یار
بفگن سبحه و کتاب از دست	بشکن زرق و شید را بازار
گریهٔ کن که کار توبه کند	نالهٔ کن که باشد استغفار
بے ندامت گنه مکن که یکیست	گریه مست و توبهٔ هشیار
غافل از دل مباش و طاعت کن	که ثواب است دیدن بیمار
رو نگردان ز قبلهٔ دل خویش	که حرام است در نماز ادبار
چند در ششدر جهانِ دورو	چند در بند هفت و پنج و چهار

اجتنب اجتنب گریز گریز — الحذر الحذر فرار فرار
در غریبی مباش سست نہاد — تا توانی نہاد رو بدیار
جہد کن جہد تا مگر برسی — زیں نبه خاکداں لطیفۂ یار
آشنا کم گزیں کہ بسیار اند — خر طبیعت سگان مردم خوار
تا نہ میری نشر ندو بے ایماں — منشیں زیر ایں خمیده حصار
چه گشاید دگر ز بیداری — آب از سر گذشتہ کار از کار
چند مانی بخاک مرده صفت — چند باشی گراں چو سنگ مزار
خنده زن بر جہاں چو کبک دری — غم بے جا مخور چو بوتیمار
دار دنیا برائے آں خوب است — کہ نشیند بمرگ دنیا دار
کے نہی پا بروں ز صفحۂ دہر — کجروی پیشہ کرده چوں پرکار
راستی در طریق دیں آنست — کہ بانکار خود کنی اقرار
نشناسی تو عزت از خواری — نکنی فرق افسر از افسار
گرچه امروز بہجت انگیز است — زر خوشش سکۂ تمام عیار
آید آں روزہا کہ دست قضا — پیش چشم تو سازدش بیمار
چند باشی ز حرص افزونی — روز و شب در تردد آزار
عمر با حرص بر نمے آید — ایں بغایت کم است وآں بسیار
از دوروئی نتیجۂ طمع است — طمع از ناکساں مدار مدار
طمع از ناکسان نتر دامن — بر قناعت وسیر دریا بار
چشم سیری کنها تو می بینم — باز آں کرگساں جیفہ خوار
در چنیں موج خیز آشوب — روئے خواہش بہ ناخدا انگار
ناخدا کیست کشتی لئے کجاست — باخدا باش تا رسی بہ کنار

با امید بتان مکن کارے / که شوی همچو من پشیمان کار

آه از جور غمزهٔ خون ریز / داد از دست چشم جادو کار

دل سپردن بزلف پر خم و پیچ / شب تار است و راه ناهموار

چشم ظاهر چراغ شیطان است / راه دزد است و رخنهٔ دیوار

صرفهٔ نیست در نظر بازی / با تنک مایگان چه سود قمار

هوس دل به از دل است کسے / پیش این گلرخان لاله عذار

صورتے را که نقش دیوار است / بهتر از آئینه بود زنگار

نقشے میکشی ملاحظه کن / دوسه روزے که هستی آئینه دار

عمر چون رفته رفته خواهد رفت / رفتنی میشوی تو هم ناچار

یاد آن دم بکن که تا دم صور / چرخ ساکن شود زمین سیار

رنگ برخیزد از سیاه و سفید / بگسلد تار و پود لیل و نهار

شمع خورشید و مه شود خاموش / گردد این کهنه دیر تیره و تار

آسمان ها زهم فرو ریزند / خاک برخیزد از جهان چو غبار

مزرع روزگار خشک شود / آسیائے جهان فتد از کار

بے جهان با جهانیان گوید / لِمَنِ الْمُلْکُ واحد القهار

چون سرانجام کار دانستی / که ترا با خدا بود سر و کار

نیست شو نیست تا که هست شوی / جز خدا هرچه هست نیست شمار

آنچنان زی که وقت هیچاهیچ / نشوی دل شکسته چون طومار

در شمار آن بود بروز حساب / که حسابے برد بروز شمار

بے بها در گفت بهانه نهند / تو بجائے بها بها نه میار

جهل کے عذر میشود که بسے / رهنمائے پیشگان محکم کار

کرده اند انگشت زخضر و زغول ‌‌ ‌— گفته اند این زمرداست آن مار
این جہان شاہدیست در ظاہر — در نہان پیر زال جادو کار
اسم اعظم بخوان و در ہم سوز — این ہمہ زیور رنگ و نقش و نگار
فاش گویم کہ اسم اعظم چیست — با تو ظاہر کنم حقیقت کار
اسم اعظم بغیر آن نبود — کہ ببری نام حیدر کرار
علیؑ آن آفتاب عرش سپہر — علیؑ آن آفتاب ماہ سوار
علیؑ آن پردہ دار خلوت دوست — علیؑ آن راز دان محفل یار
علیؑ آن ملجا قلیل و کثیر — علیؑ آن مرجع صغار و کبار
جز علیؑ کیست مجمع البحرین — جز علیؑ کیست منبع الآثار
معنی ناطق کلام اللہ — سورۂ فتح احمدؐ مختار
گاہ در طور ترجمان شد و گفت — لن ترانی بہ طالب دیدار
گاہ شد شیر خوار اژدر کش — گاہ شد شیر خوے خصم شکار
گاہ چون روز روشن آن شبقدر — کرد یک شب بچند جا افطار
در شکستن کفش چہا کہ نکرد — با در خیبر و دل کفار
کعبہ با آن شرف بخاک درش — خاکساری کند ز گوشہ کنار
روضہ اش بر زمانہ سایہ فگن — لامکان در مکان گرفتہ قرار
اے خوش آن شرم دان تہی دستی — کہ نہم با دو چشم گوہر بار
رو بآن روضۂ بہشت آئین — سر بآن آستان فیض آثار

نہ تنہا پیش طاق این عمارت در جہان طاق است
بنایش چون بنائے کعبۂ دل عرش را ساقست

رواقش تکیہ چوں بر آسماں زد حزم دانستم
که محکم کاری ایں نیم طاق از بہر الطاف است
چو طفلاں پیش طاقش آسماں را در بغل دارد
دریں درگاه چرخش را نظر بر لطف و الطافست
بہ صحنش جوش خدام است بارو ہائے نورانی
کہ ہم شمع اند و ہم پروانہ یا دلہائے عشاقست
مکن کوتاه دست نالہ را از دامن صحنش
کہ فیض او بعالم روشن و مشہور آفاقست
برنگ سرمہ شامش چوں بسازد چشم را روشن
کہ شام او لباس کعبہ جان ہائے مشتاقست
نمودہ نہ رواق آسماں در جنب طاق او
بود چوں کہنہ اوراقے کہ در یک گوشہ طاقست
بہشتے را کہ نامش روضۂ شاہِ نجف باشد
چہ تعریفش کند مجذوب مطلب زیر اوراقست

حسن را آئینہ در کار بود ۔ جوہر دل قابل دیدار بود
روبرو گر اندک اندک تار بود ۔ اندک ایں جا در نظر بسیار بود
عشق را صیقل گری آموختند
آتش تابندہ شد روز الست ۔ حکم شد بر امتثال ہر کہ ہست
ہر کہ زد بر آتش از اندوہ رست ۔ آں کہ سستی کرد در آتش نشست
یار از ناگشت و یاراں سوختند
آں یکے شد خلق از روے بہشت ۔ واں دگر از طینت اعمال زشت

شد بسوے کعبہ رندے از کنشت　　زاہدے پا از حرم در دیر ہشت
در خور ہر کس قبائے دوختند

سر ہوائے سجدۂ آں شاہ داشت　　آشنائی ہا دراں درگاہ داشت
ہر طرف میگشت و عزم راہ داشت　　راہ ناہموار و بود و چاہ داشت
شمع دل را در جہاں افروختند

مہوشاں چین و ماچین و فرنگ　　سرو قد و لالہ رنگ و شوخ و شنگ
قصد دل کردند بود ایں راہ تنگ　　بے بصر را پائے دل آمد بہ سنگ
پاک بیناں از ہوس و اسوختند

روز و شب از سیر ماہ و آفتاب　　عمر را کردند سرگرم شتاب
بے غماں دادند تن بر خورد و خواب　　عشق بازاں از غم یوم الحساب
از نماز شب چراغ افروختند

پنج روز ایں حیات مستعار　　در حقیقت بود پر بے اعتبار
آخر اندیشانِ استغنا شعار　　گنج را بر رنج کردند اختیار
دین بدنیاے دنی نفروختند

تا سرم پا از عدم بیروں نہاد　　ذرہ ام بال ہوا داری کشاد
دل بفکر ننگِ عریانی فتاد　　از وفا و صبر و نور اعتقاد
جامۂ بر قامت دل دوختند

آسمان تا گوہرم را شد صدف　　تاج شاہی خواستم آرام بکف
یک طواف روضۂ شاہ نجف　　بر رخم درہا کشود از ہر طرف
در ازل ایں سجدہ ام آموختند

اے شوق تو رہنماے دلہا　　دعوت ہمہ جا دواے دلہا

بے زیا درخت نسوخت شمع — در مجمع با صفائے دلہا
با قد تو سرو جا ندارد — در گلشن دل کشائے دلہا
عشقت شدہ آتش نیستاں — فکرے بکن از برائے دلہا
ہرگز بہ ستم دلے میازار — اندیشہ کن از خدائے دلہا
در پیروی رضائے معبود — غافل مشو از رضائے دلہا
داری ہوس جہاں کشائی — ہمت طلب از دعائے دلہا
از بہر دعائے خیر گشتند — شاہان ہمگی گدائے دلہا
از دولت التفاوت دردت — من ہم شدم آشنائے دلہا
بیدرد فراق جاں گدازت — تا چند کند جفائے دلہا

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

از ہجر تو زار چند گریم — بے تو شب تار چند گریم
از حسرت بزم دل نشینت — در گوشہ کنار چند گریم
ہر شب تنہا نشستہ بر خاک — چوں شمع مزار چند گریم
در دائرہ غمت چو دولاب — با نالہ زار چند گریم
با یاد رخت چو در چمن ہا — چوں ابر بہار چند گریم
با داغ تو رو نہادہ برکوہ — اے لالہ عذار چند گریم
از حسرت غنچہ دہانت — با صوت ہزار چند گریم
در عشق تو چوں کباب نارس — با جاں فگار چند گریم
در غربت ہجر آستانت — بے یار و دیار چند گریم
در گوشہ عجز ناتوانی — دل خستہ و زار چند گریم

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

چشمم باشد پر آب تا کے
بے بہرہ بود ز خواب تا کے

با شیم من و تو دور از ہم
چوں ذرۂ آفتاب تا کے

بے روے تو از جمال بختم
یکسو نشود نقاب تا کے

از حسرت لعل دل فریبت
غمگیں کندم شراب تا کے

لب تشنگی ام ز دل زند موج
در راہ تو چوں سراب تا کے

روشن نکند دلم چراغے
با نالۂ مستجاب تا کے

باشند خجل ز دیدہ و دل
بے روے تو آب و تاب تا کے

از بہر ہلاک ہشت خاکی
چوں عمر کنی شتاب تا کے

از دور کنم سلام تو چند
آہستہ دہی جواب تا کے

چوں چشم ستارہ در فراقت
چشمم نرود بخواب تا کے

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

تا آتش ایں ہوا مرا سوخت
بر من دل آتش و ہوا سوخت

صبر است دواے درد عاشق
بیچارہ دل مرا دوا سوخت

بستی درِ مدعا بر ویم
چنداں کہ دلم بہ مدعا سوخت

باشد نمک وفا خلاشس
آں دل کہ بآتش جفا سوخت

از حسن شماست تابش شمع
پروانہ بآتش شما سوخت

دل گرم بآتش دل ماست
آتشکدۂ کہ سالہا سوخت

ہرگز ہوس ندادہ ام دل
چوں شمع دلم بیک ہوا سوخت

بیگانہ بخاطرش نماند — آں دل کہ بیادِ آشنا سوخت

در آتشِ عشق یک جفاجوے — ہر دل بہ بہانۂ جدا سوخت

از درد کرا کنم خبردار — چوں من غمِ عشق تا کرا سوخت

تا کے باشم بغم گرفتار

باز آ باز آ کہ رفتم از کار

تا کے ز درِ تو دُور باشم — دل با تو و من صبور باشم

تا چند در آتشِ جدائی — افروختہ چوں تنور باشم

گردم بہ شکار گاہت — باشد روزے ضرور باشم

با مہرِ رخِ تو مے توانم — نظارہ فریبِ طور باشم

آنست صفا کہ با دلِ جمع — در بزمِ تو محض نور باشم

آں روز کہ جاں کنم فدایت — در عشقِ تو بے قصور باشم

کو جنت عارضت کہ دائم — در عشرت و در سرور باشم

دانم کہ بہ از توئی نباشد — ہر چند کہ بے شعور باشم

اے کاش عیاں شدی کہ تا کے — از بزمِ حضور دُور باشم

تا کے بجہاں ز تنگیِ دل — گنجیدہ بچشمِ مور باشم

تا کے باشم بغم گرفتار

باز آ باز آ کہ رفتم از کار

گر جسم نقابِ جاں نباشد — جز روئے تو در میاں نباشد

گویند بلند تا قیامت — رعنا تر ازیں جواں نباشد

برگردِ تو بے رقیب گردم — آں روز کہ آسماں نباشد

افسردہ دلے کہ بعدِ مرگش — دردِ تو بجائے جاں نباشد

چشمے کہ شناخت آنِ حسنت / در حسرت این و آں نباشد
این رنگ شگفتہ چشم بد دور / با لالہ دار غواں نباشد
یک نقطہ چو خال عنبر ینت / در دایرۂ جہاں نباشد
از گریہ دلم کجا شود پاک / این آب اگر رواں نباشد
از بین وفا حجاب دوری / وقت است کہ درمیاں نباشد

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

کارے بجز از وفا ندارم / شغلے بجز از دعا ندارم
صد شکر کہ در غمت امیدے / غیر از کرم خدا ندارم
معشوقی و عاشقم دل صاف / دارم خبر از کجا ندارم
آئینہ دل بیا کہ صاف است / دیگر غم رو نما ندارم
از بہر نثار خاک پایت / دارم سر و جاں جزا ندارم
اقرار بہ نقص اگر کمال است / در عالم خویش تا ندارم
درد و غم و سوز و نالہ و آہ / در دل ز تو من چہا ندارم
کے روے دہد کہ ہمچو زلفت / سر از قدمت جدا ندارم

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

اے سرو بہشت زندگانی / اے گلبنِ گلشن جوانی
اے خسرو دلبرانِ خودرائے / اے ماہ سپہر کامرانی
سودائے تو سود بے نہایت / درد تو بہشت جاودانی
وصل تو دوائے درد دوری / ہجر تو بلائے آسمانی

بیہوش فتادہ ہمچو صورت | از حیرت سیرت تو بانی
وصفت چہ کنم کہ در ثنایت | خاموشی ماست در فشانی
اے صاحب خط و خال و ہندو | اے مالک لعل ارغوانی
از نام شکستۂ چہ پرسی | خاک تو سگ تو ہر چہ دانی
عمریست کہ در غم تو مجذوب | افتادہ بکنج ناتوانی
وقت است کہ با کمال عزت | از خواری محنتم رہانی

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

وقت است کہ رخ بما نمائی | بر عہد ازل وفا نمائی
آئی ز حرم بجانب دیر | بر خلق رہ خدا نمائی
وقت است کہ با لب شکر ریز | درد ہمہ را دوا نمائی
برقع ز جمال خود کنی دور | با ہر نظر آشنا نمائی
در پردہ چہا ندیدم از تو | تا فاش بما چہا نمائی
دیگر نہ کنند سعی دنیا | در مردۂ دل صفا نمائی
عمریست کہ از تو دورم | وقتست کہ لطف ہا نمائی
وقتست کہ راہ رستگاری | از معجزہ نما نمائی

تا کے باشم بغم گرفتار
باز آ باز آ کہ رفتم از کار

خاطرش از بسکہ کار دنیا ز استغنائے کرد | گر علم را چوب ہم میکنی آہستہ نیست
خاکساری کن کہ بر خود راہ را پرور کرد | آئینہ در راہ طلب افتاد و آہستہ نیست
در حرم اخلاص و در میخانہ ہمت می خرند | پیش دلبر ہر چہ غیر از دلی شائستہ نیست

چه هیچی درین عالم پنج گنج
که خالیست از راحت و پر ز رنج

گره بسته داشت طفلی بدست
فگند از کف و در کمینش نشست

روان طفل دیگر ربودش ز جا
چو بکشود دردی نه بد جز هوا

گره بسته دنیا و طفل آن دنیست
بگویش که چیزی درون بسته نیست

به تعلیم یک گردش چشم یار
چها تا کند گردش روزگار

همانست این گنبد کج نهاد
کز و رفت تخت سلیمان بباد

همان منزلست این بیابان تنگ
که ره بسته بر کیقباد و هوشنگ

فلک را همانست آن دست زور
که برد افسر از ایرج و سلم و طور

همان به درین فتنه خیز فنا
که با چشم ساقی شوی آشنا

کند فارغ از غصه زاهدت
می و مطرب و ساقی و شاهدت

بده ساقی آن کیمیای وجود
که ظاهر کنم تا کدامست جود

نه همت همین سیم و زر دادن است
که همت براه تو سر دادن است

نگه کرد شاهی بوقت شکار
بسر منزل ژنده پوشی گذار

طلب کرد آبی ازان بی وجود
که چون شعله نم در وجودش نبود

روان از پی آب آن باده دست
سبکروح چون شعله از جای جست

لب جام شه را چو بر لب رسید
تو گفتی سکندر به مطلب رسید

شهش خواست بر سر نهد تاج خویش
رساند تنی را به معراج خویش

همان مرد در فقر ثابت قدم
چو درویش از تاج شه کرد رم

ز منت چو مردی گل گل شگفت
تبسمی بی نیازانه خندید و گفت

تو باید که بر خود ترحم کنی
که این جود بر مال مردم کنی

بمال کسان جود کردن خطاست
ازین مال اگر بگذری آن سخاست

من از سر گذشتم تو از تاج زر — بہ از تاج بخشی بود ترک سر

بدہ ساقی آں آب آتش مزاج — کہ افسردگی را ہماں شد علاج

خبر نیست از دل دل افسردہ را — کجا نشہ جاں بود مردہ را

جہاں را کہ بر آب و گل بستہ اند — طلسمے است بر نام دل بستہ اند

نوشتند بر جوہر دل نہ جسم — کہ ایں لوح باشد کلید طلسم

بدہ ساقی آں آب گلنار رنگ — کہ مشتاق صلح است و بیتاب جنگ

صلاح خرد گرچہ در صلح ماست — جنوں را دلے باخرد جنگ ہاست

دریں عرصہ در جنگ باشد کشاد — کہ دید است فتح و ظفر بے جہاد

کسے را کہ ابلیس غل مے کند — بہ بے غیرتی صلح کل می کند

دلے را کہ دیں غیرت آموز نیست — ز جنگش بترسی کہ فیروز نیست

بتابد دلیرا نہ ملحد شدن — نہ از ترس تشنیع زاہد شدن

بدہ ساقی آں آب بیگانہ دوست — کہ فیروزی ملت خیر اوست

دل خستہ را چارہ از غیر نیست — دعائے بہ از نیت خیر نیست

کسے را بسر شود حال نیک — کہ دائم زند بہر خود فال نیک

رفیق نکو مشرب سادہ دوست — ہماں نیت خیر دانم نکوست

شبے چشم عبرت بہ پیرے کشود — کہ خرما شبے تربیت می نمود

بہ تشنیع گفتش کہ اے پر امل — بیسے سال حاصل کنی در بغل

چنیں گفت آں پیر نیکو خصال — کہ با دا بکام دولت ماہ و سال

ز پیشینیاں بہرہ خوردیم ما — ز ما ہم برند آنچہ بردیم ما

نمود آں سخن شاہ را چوں گہر — بگفتش کہ بخشند یک بدرہ زر

دگر گفت آں پیر نیکو بیاں — کہ دائم بود نخل عمرت جواں

چرا کشت کاری کند کاہلم — کہ زر سال اول دہد حاصلم
خوش افتاد شہ را دگر آں سخن — دگر بدرۂ یافت پیر کہن
دگر گفت آں پیر فرخندہ فال — کہ سر سبز باشد قدرت ماہ و سال
بیا لائے آں نخل چوں نگرم — کہ در سال اول دو حاصل برم
خوش افتاد شہ را دگر ماجرا — بگفتا کنندش مکرر عطا
ز احسانِ شہ پیر گل گل شگفت — دگر بار چوں غنچہ خندید و گفت
کہ حاصل دریں گنبد لاجورد — چنیں نیست جز یادگارے کہ کرد
دگر بار فرمود آں شہریار — کہ ہر سال زرہا کنندش نثار
بدہ ساقی آں آتش دل فروز — کہ باشد ریا دشمن و زہد سوز
دلے کز ریا یافت سوء المزاج — بجز آتش مے ندارد علاج
علاج ریا کن اگر عارفی — کہ کفر عظیم است و شرک خفی
بدہ ساقی آں آتش لعل فام — کہ در راست گوئی مثل شد مدام
پئے رستگاری ازیں دام گاہ — بجز راستی نیست مارا پناہ
دل کج دلاں باب محراب نیست — کہ محراب کج قبلہ را باب نیست
دل کج دلاں را نباشد نجات — مجو قبلۂ راست از سومنات
اگر شاہ شاہان بود یا گدا — نجاتش بود راستی از بلا
بدہ ساقی آں آب آتش نہاد — کزو شد توکل قوی اعتقاد
دمے گلبن ہمتت گل کند — کہ عزمِ درستِ توکل کند
دلے را دریں رہ شود بخت یار — کہ گردد بجعفر توکل دو چار
چہ شد راہ دوست و تو کاہلی — توکل گرت نیست در منزلی
بیا ساقی آں آب آئینہ فام — کزو یافتی دولت جم نظام

بمن ده گز و اذن حاصل کنم — نظر بر رخ دولت دل کنم

رخ دولت دل بحال کسے است — که در باد شاهاں گدایش بسے است

رخے را که برقع بجز نور نیست — ز چشم و دل صاف مستور نیست

حجابش بجز جانِ افسرده نیست — دل صاف اگر هست در پرده نیست

بده ساقی آں کیمیائے وفا — که بازوئے جراست و پائے وفا

چه شد راه عشقش که پر پیچ بود — که در پیش راه وفا هیچ بود

دلے را که سرکش بود جوششش — وفا می زند آب بر آتشش

شنیدم که مردے به گیلاں زمیں — ز عشق بتے سوختش عقل و دیں

سرائے زنے داشت کز هر بسیچ — نگنجید درو سے بجز ناله هیچ

نمی شد ازاں خانه بیروں چو دود — که وصلے دراں خانه رو داده بود

بدل گرمئ وعدهٔ وصل یار — دراں خانه عمرے گرفته قرار

قضا را دراں پیشهٔ امتحاں — نسیم قدر گشت آتش فشاں

چو آں باد آتش فشاں برفروخت — بسے خانه از نے دراں بیشه سوخت

عیاں دید آں دربلا استوار — که آں خانه را گشت آتش حصار

نترسید ازاں آتش امتحاں — که بود آتش سینه اش بیش ازاں

دلش آں چناں با وفا یار شد — که ابر کرم آفریں بار شد

چناں حکم شد بر سحاب قدر — که گرداب از قطره باید شرر

هنوز ابر بود از کرم قطره بار — که زد آب بر آتشش وصلِ یار

بده ساقی آں آتشِ لعل فام — کز و کار دیوانگی شد تمام

بدیوانگی ذوق صهبا خوش است — گر چه جنوں هم و بالا خوش است

شراب و جنوں چوں کشائند دست — کنند آسماں را باقبال پست

بعون خدا اتو طالب مطلوب وصناع حبیب محبوب

این نسخه خوب کلام مرغوب نظیر دیوان خواجه حافظ شیرازی

الموسوم به

دیوان مجذوب

مورخہ سنہ ۱۰۶۶ھ

از ردیف ذ تا آخر میم

منقول از کتبخانہ حکیم میرزا در علیصاحب رعد دواخانہ واڑی چنگشن

حیدرآباد (دکن)

مطبوعہ حیدری پریس لاہور اندرون موچی دروازہ

باہر و ماہ حوصلۂ آں جمال نیست
با نورِ آفتاب سہا را چہ اختیار

چوں دوست دوست داشت پریشانِ خلقش را
در پیچ و تابِ زلف دوتا را چہ اختیار

چوں ترکِ غمزہ دست بیغما بر آورد
جلادیِ نگاہ و بلا را چہ اختیار

خواہی بلطف باش بہ خواہ ناز کن
ما را در اختیار تو یا را چہ اختیار

بیمارِ عشق عیبِ مسیحا چرا کند
چوں درد بے دوا است دوا را چہ اختیار

جائے کہ بادشاہ گدائے شما بود!
مجذوب بے نوائے شما را چہ اختیار

عشق در زیست من چوں موج در وے بیقرار
موج را در بیقراری ہا نباشد اختیار

من نمی گویم کہ دادند اختیار کُل ترا
یا نہ پنداری کہ ہستی ہمچو دستِ رعشہ دار

اختیار جزوی داری کہ گوئی ہست و نیست
ہمچو آں ماہی کہ آید خود بروں از آبشار

از رہِ انصاف آں صوفی بصافِ باغ گفت
اختیار ہست اختیار است اختیار است اختیار

عقلِ خود را از گدازِ عشق جوہر دار کن
کاتش از آہن تواند ساخت تیغ آبدار

عقل پر تدبیر را ہر چند اسباب است جمع
عشق ساماں سوز را ہر چند مکار لیست کار

تند بادِ عشق پیش از شعلۂ ادراکِ عقل
میتواند عالمے را ساختن با یک شرار

چوں گذشت برلب دریا فتد از راہِ دل
با توکل دل بدریا کردہ خاطر جمع دار

گرچہ از طرز غزل گفتن بدور افتادہ ام
میتوانم باز آمد چونکہ دارم اختیار

سایہ دارم پیشِ تو اے آفتاب سایہ دار
تا تو بالا میکشی چوں من نگاہم سایہ دار

ماہ را ہرگز ندیدم سرو قد و لالہ رنگ
یا کہ خورشیدے بگیرد بر سرِ سروے قرار

ہر کجا ہستم خیالت سیرِ گلزار من است
زلف سنبل چشم نرگس چہرہ گل عارض بہار

گریہ ام را در حضورت آب و رنگ دیگر است
باگل خورشید رنگیں تر نماید لالہ زار

از کفِ مجذوب ماول سادہ رویاں مے برند
از کفِ من خط عنبر فام و حسن سکہ دار

بردی دلِ من تبا نگہدار
حقت بود از بلا نگہدار

دل دادی و دل ربودی از من
در خاطرت ایں ادا نگہدار

کارے بجز از وفا نداریم
دستِ تو ہم از بلا نگہدار

در خامۂ قدرتت خطا نیست
یارب دلم از خطا نگہدار

خوش گفت بہ خستۂ طبیبے
خود را برو از دوا نگہدار

تا بہرہ خوری ز آشنائی
حقِ نمک و وفا نگہدار

افتادہ بسر ہوائے وصلت
در دامن صبر پا نگہدار

بلبل مشو از بہار نومید
این ست رسیدہ جا نگہدار

تا شاہ نشیں کنی دلت را
پاکیزہ و با صفا نگہدار

اے باد بگو بکبک خرم
شہباز رسیدہ جا نگہدار

مجذوب ازاں خزینۂ لعل
بخشے ز برائے ما نگہدار

آہوئے فیض را نکند بوالہوس شکار
کے شوق عنکبوت کند جز مگس شکار

غیر از نگار تا کہ ز خوباں ربودہ دل
خورشید و ماہ را نکند ہیچکس شکار

جز دل کہ یافت معرفت از آشیانِ دل
عنقا نہ دیدہ ام کہ کند با قفس شکار

روشن بود بوقتِ مناجات شمعِ دل
در کوہ طور نیست بغیر از قبس شکار

کوشش بقدر خود کن و امیدوار باش
بے جستجوئے چارہ نگردد بکس شکار

واعظ کہ مے زند رہِ مردم بگفتگو
ایں اژدہا نگر کہ کند با نفس شکار

دستار و ریش اگر نہ فریبد مرید را
آگہ شود کہ دام نہ خار و نہ خس شکار

شیطاں مگو مقید آں طوقِ لعنت است
کماں پیر سگ ہمیشہ کند دسترش شکار

مجذوب دل مدہ بہ تمنا کہ ہیچکس
آہوئے فیض را نکند با ہوس شکار

کمندِ زلفِ کجت کردہ ماہ را تسخیر
نگاہ صف شکنت آب کردہ زہرۂ شیر

زدامِ زلفِ بلندت کہ میتواند جست
کہ مے کنند دریں حلقۂ ماہ در زنجیر

ہزار حلقہ و ہر حلقہ اش ہزار اسیر
فدائے سر شکنش ہمچو من ہزار اسیر

تو خواہ در قفسم دار و خواہ در گلشن
کہ من مدام تو افتادہ ام بہ نیم صفیر

غمت کہ از غمِ دنیا و آخرت طاقست
خلاص کردہ مرا از غمِ قلیل و کثیر

چہ عارضی است لباس ہمہ چہ کہنہ و نو
چو رفتن است حیات ہمہ چہ زود چہ دیر

بعمر رفتہ تاسف چہ سود مے بخشد
بروں چو رفت دگر باز پس نیاید تیر

چہ دل نہیم بایں کہنہ دیر تنگ و خراب
کہ عنقریب کنندش زخشتِ ما تعمیر

دلے کہ دادہ جہانش بآب و رنگِ فریب
شگفتگی بشناسد چو غنچۂ تصویر

بکار ہم ہمہ اجزائے دہر درکار اند
بیکدگر ہمہ را بستہ اند چوں زنجیر

بہشت را بہ تصور نمے تواں سنجید
ضمیر صاف دلانرا مگر کنم تصویر

بہشت را بہ تمنا نمے دہند بکس
مگر بہ بندۂ خوش اعتقاد پاک ضمیر

زراز انجم و افلاک آنکس آگاہ است
کہ بستہ ایں ہمہ دیوانہ را بہ یک زنجیر

بہر چہ خیر تو باشد شتاب کن مجذوب
کہ گفتہ اند بسے آفت است در تاخیر

در سرم نیست بجز سرِ تو سودائے دگر
در دلم نیست بغیر از تو دل آرائے دگر

بولائے تو کہ سرمایۂ ہر معرفت است
جز تولائے توام نیست تولائے دگر

جز وصالِ تو کہ نا یافتنش کفرِ دل است
کافرم در دل اگر ہست تمنائے دگر

نیست روزے کہ دریں میکدہ از بادۂ عشق
بر زباں ہا بفتد قصۂ رسوائے دگر

خرم آں بادیہ پیما کہ دلِ تنگش را
بردہ سودائے تو ہر لحظہ بہ صحرائے دگر

روشن آں چشم کہ در میکدۂ صاف دلاں
ہر زماں محو کنندش بہ تماشائے دگر

خوشدل آں بیدلِ شوریدہ کہ طفلانِ دیار
ہر زماں از پیش افتند بغوغائے دگر

کارِ امروز تو ہر روز بفردا افتاد
تا چہ پیش آورد ایں دوسہ فردائے دگر

گر توانی بسرِ خواہش خود پائے نہاد
راست بر منزلِ مقصود نہی پائے دگر

رو گدائے درِ دل شو کہ باقبال بلند
ہر دمت مژدۂ فتحے رسد از جائے دگر

گرچہ بیفائدہ باشد غمِ دنیا مجذوب
ایں غمِ ہیچ تو ہم بر سرِ غمہائے دگر

دل از کف دادہ را یارانِ کے نامہربان بہتر
تبسم مست و پیمانِ تغافل سرگراں بہتر

شبے کز غیر بشناسد گرفتارِ بلاکش را
گر اندازش بجائے سنگ تیر امتحاں بہتر

ز دل تا میتوانی دردِ دل شب آہ را سردہ
کہ حکم انداز گر نزدیک باشد بر نشاں بہتر

سخاوت شاہ و منت را قناعت با و ہمت را
کرم اعلامت اما ہست استغنا ازاں بہتر

نہ مستاں را ملامت کن نہ زاہد را دل آزاری
نباشد گر دولت اندیشہ ناکے ایں آں بہتر

مکن منع از درِ میخانہ ام بانگِ نادانی
کہ سر بر آستانے سودہ ام از آسماں بہتر

اگر مجذوب چوں خورشید عالمگیر شہرت شد
مراد ز گنج عزت عالمے باشد ازاں بہتر

دشنام دوست خوشتر از حرفِ خوشترِ غیر
زہرے کہ آید از دوست خوشتر ز شکّرِ غیر

از فقر و فاقہ مردن بہتر کہ منتِ خلق
در زیرِ خاک بودن بہتر کہ بر درِ غیر

در خانۂ توکل چل سال عیش کردم
دیگر مراد جستن کفر است از درِ غیر

با صد ہزار منت ہر چند صبر کردیم
باما نشد موافق طبعِ ستمگرِ دوست

هرگز دلم نمی شد دشمن به هیچ دشمن
کز حرف آشنائی بودی بدفتر غیر

میراث خوار منعم چون مرگ در کمین است
دیگر چه خیر بیند بیچاره از زر غیر

شعر بلند مجذوب از هر دلی برد زنگ
هر چند نیست باشد طبع مکدر غیر

رفت اگر مجنون ازین صحرا به هامون دگر
عشق لیلیٰ را بود هر ذره مجنون دگر

هر نفس مجنون دیگر از بیابان جنون
میرود با حسرت لیلیٰ به هامون دگر

تا نیفتد غمزهٔ شوخش ز مشق التفات
درد دلم هر دم به تقریبی کند خون دگر

از شکنج دام تا فکر رهائی من کنم
میکند از تو گرفتارم با فسون دگر

دل پر از امید و خاطر جمع با هم سینه صاف
غیر ازین در بزم مستان نیست قانون دگر

حیرت از گم گشتن قارون و گنج او مکن
می رود هر روزش از دنبال قارون دگر

می بکش مجذوب فرصت دان که در سر پنج روز
روزگار دیگر است و دور مجنون دگر

زهی بحسن و ملاحت ز دیگران ممتاز
بغمزه هوش فریب و بعشوه مهر طراز

کرشمه ساز و تمنا فریب و وعده خلاف
بهانه جوی و جگر خون کن و سراپا ناز

نگاه دزد و جفا پیشه و وفا دشمن
دلیر و دلبر و دلدار و دلکش و طناز

مسلم آن که هوای تو باشدش در سر
مرفه آنکه خیال تو باشدش دمساز

اگر نه خواهش معشوق دلربا باشد
که میکشد دل محمود را بزلف ایاز

بیا بکوی خرابات سجدهٔ زیبا
که این گروه بیک قبله میکنند نماز

کسی که خضر توکل نمایدش ره راست
بیک طریق کند سیر در نشیب و فراز

به هیچ جا نرسد همتی که کوتاه است
چو طائری که بیک بال می کند پرواز

اگر ز نسبت خارا و شیشه آگاهی
دلت چه تاب گرانی نیاورد بگداز

بکار سازی دنیا و آخرت مجذوب
بسوز عشق قناعت کن و بسوز بساز

سحرگهان که موذن بر آورد آواز
کنند بر رخ دلها در عنایت باز

کشند نالهٔ مناجاتیان بعالم قدس
زنند بر صف کار آگهان صلائے نماز

کشد بروئے کواکب زمانه پردهٔ نور
شود سفید و سیاهش ز یکدگر ممتاز

گلاب صبح کند شست و شوئے سرمهٔ خواب
نوائے مرغ به پرواز دل کند پرواز

دراں زماں ز دل ناتواں کشم آہے
که ہیچ جا نه کند مکث تا به محفل راز

بکام دل به ہماں ناله کارها سازم
بعون مرحمت کارساز بنده نواز

ہزار شکر که کارم بکام احباب است
رقیب رفته و من مست و دوستان دمساز

بدی ندیده کس از فال نیک و نیت خیر
ہمیشه کار من ایں دو شیوه یافته ساز

زخواب بخت بلندم تنگ آمده است
کجاست مطرب خوش لهجهٔ بلند آواز

بیار باده که از یک بهشت مے خیزد
ہوائے جنت تبریز و گلشن شیراز

سزد که باز نباشد بزور خود مغرور
دراں ہوا که بعنقائے رسد پرواز

بشعر دلکش مجذوب تا که گوش کند
دراں مقام که حافظ بر آورد آواز

بده ساقی شراب ناب تبریز
که دارد فیض دیگر آب تبریز

نشاها مے دهندت از شب قدر
مے ناب و شب مهتاب تبریز

ز عیش اصفهانم میدهد یاد
نسیم صبحگاه و خواب تبریز

نه از بیدردی حب وطن بود
که گشتم در نجف بیتاب تبریز

بگو با ملحد بے دین نامرد
که نتواں دم زدن در باب تبریز

الهی پیر و برخوردار گردد
نهال نورس شاداب تبریز

ز بے برگی مشو مجذوب دلگیر
کہ خوابے دیدہ ام در باب تبریز

مژدهٔ وصلم صبا آورد و گریانم هنوز — نیش بر دل مے زند اندوه هجرانم هنوز
صبح وصلم رُخ نمود و نور عالم را گرفت — میکند خوں در دلم خورشید تابانم هنوز
پائے تا سر پیکرم چوں شمع در آتش گداخت — بر ندارد سوزِ دل دست از گریبانم هنوز
سالها صحرائے دل را با جنوں پیموده ام — چوں فلک در ابتدائے ایں بیابانم هنوز
بارها از خصم بے تمکیں تحمل کرده ام — سخت مشکل مے نماید کار آسانم هنوز
چوں غمت گنجے دریں ویرانہ پیدا کرده ام — منعم بے درد پندارد پریشانم هنوز
بے ریا یک عمر در میخانہ خدمت کرده ام — زاهد بے دیں سگے داند مسلمانم هنوز
همچو شمع آتشِ دل بر زباں افتاده است — پرده می پوشد جنوں بر رازِ پنهانم هنوز
بزم دلها را پر از گلهائے رنگیں کرده ام — کامرانی هائے دیگر هست در شانم هنوز
آنچه من از التفاتِ ایں کریماں دیده ام — گر دو عالم را بمن بخشند خواهانم هنوز
علم اگر گویم بجهل خویش پیدا کرده ام — لافِ دانش میزنم البته نادانم هنوز

آیۃ الکرسی زبانم را کلید فتح ساخت
نیست مجذوب آگہ از توفیق یزدانم هنوز

صبح شد ساقی بده جامے کہ باز — شد درے بر روئے ما از غیب باز
پر بده جامِ صبوحی تا برت — با حضورِ قلب بگذارم نماز
شیشه را پر مے کن و عبرت بگیر — از تماشائے سپهر شیشه باز
پیشِ مستاں شیشهٔ خالی ز مے — بے صفا باشد چو روئے بے نماز
چوں صراحی آنچه داری صرف کن — تا دهندت باز و باشی سرفراز
گر بسازی با قناعت همچو من — کارها سازی بلطفِ کارساز

ره بزاهد بسته اند از چار سو / دلق و تسبیح و ردا و جانماز
فیض خواهی رنج بیداری بکش / در کمین صید باشد چشم باز
کے شود بے کاهش تن دل قوی / شمع کے بر خویش بالد بیگداز
شیشهٔ دل را بدست عشق ده / تا شوی ایمن ز سنگ حرص و آز

خاکساری پیشه کن مجذوب وار
تا شوی پیش جوانان سرفراز

حافظ - دل من در هوای روی فرخ + بود آشفته همچون موی فرخ

باز در اشتیاق روی نیاز / رو نهادم بخاک کوی نیاز
خوش نگاهان شهر ما باهم / همه دارند گفت و گوی نیاز
در خیال نیاز نامه و مهر / گفتگو مے کنم ز روی نیاز
کیست امروز از بتان که دلش / نیست مشتاق گفتگوی نیاز
نشود با نیاز من همه رام / تند و تلخست بسکه خوی نیاز
راز دل با نیاز مے گفتم / دارم اندیشه از عموی نیاز
شهر اگر پر شود ز مهرویان / نکنم رو مگر بسوی نیاز
این نیاز بتان هرجائی / بے نیازم بآبروی نیاز

بجز هندوی زلفش هیچ کس نیست + که برخوردار شد از روی فرخ

مه ندیدم بایں صفا هرگز / مهر را نیست ایں ضیا هرگز
گل چنیں سرخ روے باشد / غنچه را نیست ایں حیا هرگز
حسن را با حیا نگهبان است / نشود عشق بے وفا هرگز
یارب ایں خاطر شگفتهٔ من / نشود از غمت جدا هرگز
مطلب از عشق هر کرا هوس است / نه برد پے بمدعا هرگز
سفر عشق کار شیر دلیست / که نه پرهیزد از بلا هرگز

آبرو پیش پادشاهی بر — که نگر دیده مبتلا هرگز
از جفا شکوه پیش آنکس کن — که نگر دیده بی نوا هرگز
تا نه نوشی شراب وسوسه سوز — نه شوی فارغ از ریا هرگز
بی ریا گر دمی توانی گشت — نشوی غافل از خدا هرگز
تا زبان و دولت یکی نه شود — نه بری بهره از دعا هرگز

کار ها ساخت با دعا مجذوب
بد نه بیند کس از دعا هرگز

مستانه شو بخانه زین آشیانه ساز — روی زمین ز خلق تهی خانه خانه ساز
از پیکرم هنوز کفی استخوان بجاست — خواهی در آتش افگن و خواهی نشانه ساز
با قاصدم عتاب وگر لطف میکنی — تا میرسد بزودی زودش روانه ساز
بارے برغم غیر که همدوش میرود — دستی بدوش من نه و مستی بهانه ساز
طول امل موافق طبع زمانه نیست — گر ساز عیش می طلبی با زمانه ساز
فارغ نشین و گوشهٔ غم را بیاد دوست — رشک هزار انجمن خسروانه ساز
خواهی که بر رخت در میخانه وا کنند — روشن چراغ دیده ازین آشیانه ساز
عمر ترا فنا و عدم در میان گرفت — یعنی تو کار هر دو جهان درمیانه ساز
منعم مگو که توشهٔ فردا بزر خرید — سودی ز رشک نیست تو اشکی روانه ساز

مجذوب ترک صومعه و دام و دانه کن
هر جا که خاطرت بکشد آشیانه ساز

صیقل مرآت دل صهبای گلفام است و بس — کیمیای خوشدلی در حلقهٔ جام است و بس
گفته ای ایم و از بوسه کامت میدهم — خوشدلم با آنکه دانم مفرغ پیغام است و بس
آنچه عمر بی بدل را می شود نعم البدل — بادهٔ گلگون و معشوق گل اندام است و بس

نے بدست آور کہ اینک روزگار از دست رفت	عین فاحش پیش مستاں عین ایام است وبس
نیست آساں از ریا خود را مبرا ساختن	ایں ہمہ مخصوص رندِ دردآشام است وبس
خطِ آزادی بدستت در گرفتاری دہند	دانۂ آسودگی در حلقۂ دام است وبس
حرص دنیا را از آسائش نباشد بہرۂ	نشۂ کردار ایں مے تلخی کام است وبس
پر نزد مرغِ نگاہت در فضائے کوہ قاف	خود نظر تنگی مگو عنقا ہمیں نام است وبس

نیست مجذوب ترا از غیر چشم التفات
مے پرستاں را نظر بر رحمتِ عام است وبس

اے پسر اہلِ وفا را بشناس	آشنائی کن و ما را بشناس
نظرِ بو الہوساں ناپاک است	چشم من خصمِ حیا را بشناس
نظرِ پاک دہد رنگ بہ حسن	اے سہیل ایں ہمہ جا را بشناس
بے غرض خاکِ رہِ عشق تو ایم	قدرِ بے قیمت ما را بشناس
با توکل نظر از خلق بپوش	خالق ارض و سما را بشناس
خاک راہِ نجف اشرف کرد	ہمچو من راہ خدا را بشناس
بعقب تافت کفش پنجۂ مہر	قدرتِ شیرِ خدا را بشناس
جبرئیل است کہ شاگردِ علیست	شانِ پیغمبرِ ما را بشناس
تا بہ محشر نہ شوی سرگرداں	صاحبِ حمد و لوا را بشناس
ہمت از شاہ خراساں بطلب	راہِ تسلیم و رضا را بشناس
سیر تبریز بکن بے مے ناب	قدر ایں آب و ہوا را بشناس

حیرت از جرأتِ مجذوب مکن
نظر لطفِ خدا را بشناس

از خمِ زلفِ کمند افگن مترس	از فریبِ غمزۂ پرفن مترس

عشق در زد بیم از قاضی مکن ‌‌ ‌ مے کش و از مفتی کودن مترس

مے خلاصم کرد از وسواس عقل ‌‌ ‌ میتوانی شد تو ہم چوں من مترس

عشق را از تیغ دشمن باک نیست ‌‌ ‌ آتشت آہ است از آہن مترس

با توکل اژدہا را رام ساز ‌‌ ‌ از عصا و وادئ ایمن مترس

میکشد از ظالماں چرخ انتقام ‌‌ ‌ اژدہا تا ہست از بہمن مترس

راست گوی و راست باش و راست رو ‌‌ ‌ از دو عالم یکسر سوزن مترس

صاف دل را از فلک اندیشہ نیست ‌‌ ‌ دوست با ما باش و از دشمن مترس

بر صف دلہا بہ تنہائی مناز ‌‌ ‌ برق سوزاں باش و از خرمن مترس

ہمچو مجذوب اسم اعظم یاد گیر
یا علیؑ گوئے و از اہرمن مترس

ز ہر چہ در نظر آید مرا جمالت بس ‌‌ ‌ ز عیش آنچہ بخاطر رسد خیالت بس

ز گنج خانہ چینم شکنج زلفت بہ ‌‌ ‌ ز ملک ہند و تتارم خیال خالت بس

مرا ز لعل لبت آرزوئے دیگر نیست ‌‌ ‌ ہمیں کہ دادہ بمن وعدۂ وصالت بس

بناز دل ز کف و مشورت بہ عقل مکن ‌‌ ‌ دریں معاملہ توفیق لا یزالت بس

اگرچہ مجلس وعظت مراد آگاہی است ‌‌ ‌ ہماں تامل احوال پارسالت بس

شراب تلخ ہوا دار عمر بے بدل است ‌‌ ‌ ہمیں نصیحت شیریں ہزار سالت بس

دلا بحلقۂ ہر در کف نیاز مزن ‌‌ ‌ در کشادۂ دانائے کل حالت بس

مگو تمام جہاں دشمن اند و من تنہا ‌‌ ‌ پناہ امن خداوند ذوالجلالت بس

بجز کمال ادب دم مزن ز ہیچ کمال ‌‌ ‌ کہ در میان جوانان ہمیں کمالت بس

اگر دہند سلامت بگیر و قانع شو ‌‌ ‌ ہمیں قدر طمع از صاحبان مالت بس

امید بادہ پرستان ہمیں بلطف خداست ‌‌ ‌ تو محو طاعت خویشی ہمیں وبالت بس

تمام عمر اگر کردهٔ گنہ **مجذوب**
شگفتہ باش کہ مہر علیؔ مآلت بس

بفکر نرگست افتادہ نرگس
بخواب ناز رخصت دادہ نرگس

ز فکر چشم خواب آلود مستت
مژہ بر یکدگر بنہادہ نرگس

ندارد خواب بیداری کہ دیدہ است
کہ بیاید ببستاں بادہ نرگس

بعمر خود قدح ننہادہ از کف
بفکر عمر تا ننہادہ نرگس

ز بیم فوت فرصت ننہد از دست
قدح را در سر سجادہ نرگس

برغم دہر بے بنیاد فانی
قدح بر کف ز مادر زادہ نرگس

اگر از فیض ساغر نیست آگاہ
بفرقش از چہ رو جا دادہ نرگس

بدور نرگس مستت چو **مجذوب**
بیک ساغر دل از کف دادہ نرگس

بیار ساقی ازاں آفت خمار عبوس
کہ ناید از دل ما ہمچو شمع از فانوس

چو دید ساقی ما از بط شراب کہ باز
رقم بخون کبوتر کشید چشم خروس

بکام دل گروہ از عمر خویش تا گیری
ز دست سادہ رخے ساغرے بگیر و ببوس

بنام نیک چو زاہد ز بادہ ننگ مکن
بیا بکوئے خرابات و سیر کن ناموس

حساب سال جہاں را بروز طفلاں پرس
چہ شد بچشم تو آراست خویش را چو عروس

مشو فریفتہ ایں عروس شوہر کش
کہ کام ازو نہ تہمتن گرفت و نے کاؤس

شمار فرصت امروز کار فردا نیست
کہ نیست کار تو فردا جز آہ با افسوس

ازاں بفکر فرو رفتہ خواجہ تا داند
چہ شد خزینۂ قارون و گنج دقیانوس

بلند مرتبہ ہرگز کسے بہ مکر نشد
باسماں نتوانست رفت کیکاؤس

دلے بجوئے کہ چوں نے تمام نالہ بود
نہ آنکہ رفت بر آوازہ وتہی چوں کوس

رسید وقت کہ مجذوب باز با دلِ شاد
رُخے نیاز بساید بخاکِ خطۂ طوس

دلبرہائے کہ بجز لطف نباشد کارش — صبر کن صبر کہ لطف است یقیں آزارش

روشن آں چشم کہ یارش نگذارد از چشم — خرم آں دل کہ ہوا دار بود دلدارش

آں مفرح کہ ہلاک طلبش خضر بود — چوں مسیحا شود از دل و جاں بیمارش

یار را عاشقِ آئینۂ معشوق نماست — دل صافی اگرت ہست مکن در کارش

کے ز رخسار بیکسو فگند برقعِ ناز — تا مقابل نہ شود چشم و دلِ بیمارش

صاف دل ناشدہ بیجا نہ شوی منکرِ عشق — کیمیاگر چو نۂ ہرزہ مکن انکارش

باز اشک از سفر ملکتے مے آید — کہ تہی دست غنی تر شود از دیدارش

آنچہ بند دہن خصم زبانِ خوش تست — ہر کہ افسوں بودش حفظ چہ بیم از مارش

خاکساری نہ حصاریست کہ آید بنظر — سایہ بر تارکِ گردوں فگند دیوارش

تو ہمیں معجر و دستار ز ہم فرق مکن — مرد آنست کہ مردانہ بود اقرارش

باز مجذوب بر دیست در دل نالہ کشود
کار مے آید ازو ہاں نکنی بیکارش

تا دلم را کند سرائے خودش — لطف ہا میکند بجائے خودش

سالہا دست و پا زدم تا دوست — شاید آید برم بپائے خودش

جاں بپائش فگندم و خجلم — جز خودش نیست رونمائے خودش

ساخت بیگانہ ام جنوں از خویش — تا شوم روز و شب گدائے خودش

ہر کہ قانع شود بخاطرِ جمع — پادشاہست در سرائے خودش

غم ز دشنام غائبانہ مخور — ہرزہ گفتہ از برائے خودش

ہر کہ در قصد ما سپردن بخود — ما سپردیم با خدائے خودش

گر ورا نیست تاب سیلی باد　　بنشینند بگو بجائے خودش

سیل با کوه چوں در آویزد　　میکند جاه از برائے خودش

راست کے میشود باتش ہم　　آنکہ کج باخت باخدائے خودش

شوق مجذوب بادهٔ تبریز

کے شود غافل از ہوائے خودش

آں راکہ بہ میخانۂ دل راه دہندش　　با جام جہان و دل آگاه دہندش

آں راکہ بر درویش در توفیق کشایند　　اول خبر از ملک سحرگاه دہندش

تا قطع تعلق نکند ہمت عیسےٰ　　کے مہر درخشنده ترازماه دہندش

چوں دلق مرقع نشود خاطر درویش　　کز مژدهٔ تشریف شہنشاه دہندش

دور فلکش دائره جاه نماید　　آں راکہ نجات از ہوس جاه دہندش

افتادگی اول قدش بر سر جاه است　　ایں رتبہ نہ با ہمت کوتاه دہندش

تا بجبہتی نقش جبیں است نگیں را　　اکسیر مراد از نظر شاه دہندش

تا چند کشی آه دل صاف بدست آر　　تا منصب کونین بیک آه دہندش

مجذوب صفت ہر کہ باخلاص رود راه

توفیق و سلامت روی راه دہندش

گویند پندے ہمہ گوش و تمام ادراک باش　　خواستی در چشم دشمن خاک پاشی خاک باش

خون دل را نعمت الوان شمار و شکر کن　　کو دل دشمن ز حسرت ہائے رنگیں خاک باش

دامن عیسےٰ در آغوش ملائک جا گرفت　　گر بپنا دامن بجوئی ز پاکاں پاک باش

من نگویم خدمت زاہد گزیں یا میفروش　　ہر کہ خوش حالت کند در خدمتش چالاک باش

کشتی خصمانہ را بست و کشاد دیگر است　　کوری امساک دشمن دشمن مہاک باش

کلبۂ تاریک حدو بیشاں پر از امن است و بس　　بارگاه سرکشاں کو برتر از افلاک باش

تا شوی مقبول بزم عاشقاں چوں جام مے ۔۔۔ با دل پر آتش و با دیدۂ نمناک باش
ہمچو زاہد از عبادت گر بہشت آرزوست ۔۔۔ با ردا و سبحہ و سجادہ و مسواک باش

گر بہشت وصل میخواہی برو **مجذوب** وار
عاشقِ صاحب مذاق و مے کش و بے باک باش

خوشا تبریز و فیض صبح و شامش ۔۔۔ الٰہی تا ابد باشد نظامش
بحمد اللہ بکام دوستانست ۔۔۔ بصبح و شام فیض خاص و عامش
ازاں تبریز حقایق شد بہ اقراں ۔۔۔ کہ اسم بامسمی گشت نامش
مقام صاحب الامر است تبریز ۔۔۔ ازاں خواند جہاں قائم مقامش
فغاں از ناز معشوقانِ ایں شہر ۔۔۔ کہ خونہا خوردہ ام از ہر کدامش
دلم شوریدۂ وحشی غزالیست ۔۔۔ کہ نتواں با محبت کرد رامش
بتِ شکر لبِ من تند خویست ۔۔۔ کہ نتواں زیرِ لب کردن سلامش
جہاں دام است و غم صیاد و ما صید ۔۔۔ بکش مے تا زنی آتش بدامش
بسر کش جام دہ از دوراں بکن یاد ۔۔۔ کز و نے جم اماں یابد نہ جامش
ندارم بر جہاں بر خسروے رشک ۔۔۔ مگر شکر لبے باشد بکامش
بدہ توفیق یا رب شاہ مرداں ۔۔۔ کہ تا باشد جہاں باشد بکامش

دعائے خواست **مجذوبِ** تو از ما
بود لعلِ لبت یا رب بکامش

ہمیشہ طالب عیشی ہمیشہ عاشق باش ۔۔۔ نجاتِ ہر دو جہانت بو است صادق باش
علم بہ چرخ مقوس براستی بفراز ۔۔۔ خدنگ خارہ شگاف دل منافق باش
بہر چہ خیر تو باشد صلاحِ خود آں کن ۔۔۔ اگر صلاح تو در فسق تست فاسق باش
زکار دست کشیدن کمال بیدردی است ۔۔۔ علاقہ را مدہ از دست و بے علایق باش

دراں جناب کہ شاہاں ز عجز ناچار اند
تمام عجز شود بر تمام فایق باش

فضائے گلشن دل جائے نامناسب نیست
دلت بحجلۂ عذرا کشید واثق باش

دراں مقام کہ بزم نفاق آرایند
گریز اگر ندہد رو تو ہم موافق باش

حضور قلب و دل صاف و اعتقاد درست
بقبلہ عرض کن و قبلۂ خلایق باش

برغم من کہ ز مے توبہ کردہ ام **مجذوب**
تو شوخ و رند و نظرباز و مست و عاشق باش

باخدا اگر واگذاری کار خویش
بد نہ بینی ہرگز از کردار خویش

بندگی کن تا ہست زندگی
کار او کن تا کند او کار خویش

یار نیکاں شو کہ در بازار عدل
حشر ہر کس میشود با یار خویش

بے بہار خلق نتواں ساختن
خار زار خشم را گلزار خویش

دانۂ اشکے بیفشاں بر زمیں
تا کند باران رحمت کار خویش

میشود معلوم در پائے حساب
تا چہ دارد ہر کسے در بار خویش

جان من ترک نماز شب مکن
پا مزن بر دولت بیدار خویش

یاد رفتنہا دوائے حرص ہاست
ایں دوا جو از دل بیمار خویش

توبہ چوں **مجذوب** از مستی مکن
توبہ کن از ترک استغفار خویش

دادہ ام دل بہ نگارے کہ نشاں از دہنش
نتواں یافت اگر در بفشاند سخنش

تا ابد لب بلب ساغر مقصود دہد
نشکند گر دل ما را لب شکر شکنش

نیست بے وجہ کہ افتادہ پریشاں شب و روز
سنبل زلف کہ پہلو زدہ بر یاسمنش

بر رخ عاشق بے دل کہ کشاید در دل
دست نکشاید اگر غمزۂ ناوک فگنش

بایدم ساخت دریں کوچۂ بازار رقیب
چکنم چوں گل بے خار ندارد چمنش

مے شود بسترِ آسائشم از خار تہی — گر شبے بوئے گلابے کشم از پیرہنش

اے صبا چوں گذری شاد بگلزارِ رقیب — خاک بوسی و دعائے بر ساقی زمنش

کیست بر عرصہ کہ بر حرف تو انگشت نہد — ہر کہ ساکت نشود مشت منت و دہنش

خوشدل آں رندِ سیہ مست کہ چوں شیشۂ مے — خندہ ہا بر غمِ دنیا زند و مکر و فنش

اے خوش آں روز کہ مجذوب بتوفیقِ خدا
بادلِ شاد شود جرعہ کشِ انجمنش

بلبلے میگفت و گل میکرد گوش — فصلِ گل دائم نباشد مے بنوش

گرچہ گل شد سرخ اما خوب گفت — بے تامل دم مزن یا شو خموش

ہیچ جا بے صرفہ ہرگز دم مزن — چشمِ من دیوار و در دارند گوش

تا بہ مطلب ہا رسی از راہِ راست — راست باش و راست گوئی سر بپوش

بر جہاں و سرخ و زردش دل مبند — ہفتۂ باشد دکانِ گل فروش

ہمچو خورشید از سرایں کہنہ دلق — بگذر از سوزِ دلِ زر بفت پوش

شاد باش از غم کہ تا دنیا بجاست — ہست با غم شادی و با نیش نوش

عشوۂ دنیائے دوں خواہی خرید — گر نباشی آشنا با مے فروش

مے بدست آور کہ در اقلیمِ عشق — فقر تو شاہی و بیہوشی است ہوش

چشم گرم عشق را از غیر نیست — زاتشِ خود بادہ مے آید بجوش

جرمِ بے اندازۂ مجذوبِ ما
سہل باشد با کریمِ عیب پوش

بستہ ام دل بلعلِ خندانش — بردہ ام پے باآبِ حیوانش

خوش در آور ماہ را بکمند — زلفِ پرچینِ عنبر افشانش

زدہ پہلو بیاسمین شب و روز — نکہتِ سنبلِ پریشانش

خرم آن گلشنِ ہمیشہ بہار — نکہتِ سنبلِ پریشانش

کعبہ طرح از مقامِ دل برداشت — میتوان یافت از بیابانش

در مکافات خانہ دل مشکن — بایدش داد جان بتاوانش

باطنِ ہر کہ ہست از بد و نیک — ہست ظاہر ز عہد و پیمانش

آنکہ عہدش درست پیمان نیست — مزن انگشت بر نمکدانش

حلقۂ چشمِ سیر چشم بود — بہتر از خاتمِ سلیمانش

خانہ بردار گشت چون عیسیٰ — آسمان شد چہار ایوانش

دلِ مجذوب چون نباشد شاد — کردہ امید وار قرآنش

آمد رسول و باز شدیم از بلا خلاص — از ہر بلا شدیم بلطفِ خدا خلاص

دامِ بلا اگر خمِ آن زلفِ دلکشاست — یارب دلم مباد ز دامِ بلا خلاص

ماہ از کمندِ زلفِ تو بیرون نمے رود — در حیرتم کہ چون شدہ بادِ صبا خلاص

واعظ گرفتم آنکہ مے است و ہزار عیب — اما چہ خوب میکندت از ریا خلاص

آتش بہوش و وسوسۂ عقل را بسوز — شاید ازان مرض کندت این دوا خلاص

عشقم گداخت بانظرِ کیمیا اثر — تا گشتم از کدورتِ دل چون طلا خلاص

چون شمع تا دلت نشود با زبان یکے — کے میشوی ز ننگِ خودی با دعا خلاص

با خونِ دل بساز کہ با صد شگفتگی — سازد قناعتت ز غمِ کیمیا خلاص

مغرورِ خود پرست یقین شکار نیست — منصور ازان نگشت ز دارِ فنا خلاص

درگاہِ غیر حاجب رزقِ مقرر است — زین در نمے شود ز گدائی گدا خلاص

شکرِ خدا کہ ہمتِ مجذوب و عقلِ من — از ہر بلا شدند بہ یمنِ دعا خلاص

ساقی بیا کہ جوش زد از لالہ زار فیض
بے نشئۂ شراب نہ بخشد بہار فیض

رخ برفراز از مے و آہنگ باغ کن
تا از بہارِ فیض برو لالہ زارِ فیض

آں را کہ دل ز حسرتِ لعل تو خوں نشد
چوں جام کے برد ز مے خوشگوارِ فیض

مجموع خاطرے کہ پریشانِ زلف تست
خرم دلے کہ بردہ ز شبہائے تارِ فیض

چوں صبح خندہ روئے کدورت گداز باش
تا جوشد از جبینِ تو بے اختیار فیض

در صبحدم کہ قسمت ارزاق مے کنند
خوابیدہ را نیاورد اندر شمارِ فیض

چوں من بشوق گریۂ مستانہ مے بنوش
تا از گناہِ خویش بری صد ہزار فیض

چوں مے نفاق سوز و مصفا ضمیر باش
تا رو نہد بہ بزم تو از ہر کنارِ فیض

فکرِ زمانہ مایۂ تشویش خاطر است
ہرگز نہ بردہ کس ز غمِ روزگار فیض

مجذوب گریہ با کرم او بہانہ ایست
از ما بہانہ آید و از کردگار فیض

چوں شود صبحدم ہوا فیاض
بدر عالم کنند ندا فیاض

کیست گوید بہ عجز یا فتاح
کیست گوید بصدق یا فیاض

کیست یعنی بجز خدا رازق
کیست یعنی بجز خدا فیاض

یکنفس بے سوال فیض مباش
جرم خوش دارد از گدا فیاض

تا نیارد بدست دل ہا را
نشود طرۂ دوتا فیاض

سنبلستان زلف اگر نبود
بچہ ساماں شود صبا فیاض

عشق تا صاف و بے غشت نکند
نشود ہمچو کیمیا فیاض

دائم از کیمیائے صاف دلی
در کشاید بروئے ما فیاض

تا بود نام فیض در عالم
باشدت شاہ اولیا فیاض

تحفۂ نیست چوں دعا مجذوب
بسکہ خوش دارد از دعا فیاض

(از سحر غمزه حسن بردل درد...)

برگرد لاله زار خجالت دمیده خط — خورشید را بحلقهٔ سودا کشیده خط

کو سبزهٔ بهشت که بنمایمش ز دور — کز باغِ عارضت بچه سامان دمیده خط

اسباب دل تمام بتاراج زلف رفت — اکنون رقم بخونِ اسیران کشیده خط

تا از میان قطع دلِ زلفت کشیده دست — خوش شو و در کنار رخت آرمیده خط

در گلشنِ جمال تو با یک بنفشه زار — چون منعمان چه این همه بر بیش چیده خط

این شکر چون کنم که بگوشِ تو سنگدل — دیدم که حلقه‌های نمایان کشیده خط

مجذوب هم بدولتِ من شاد و خرم است — از زلفت انتقام مرا تا کشیده خط

(از ... بر طرف بناگوش از رخ پرده خط)

برگ بنفشه بر ورق لاله چیده خط — با عارضت بخونِ شقایق کشیده خط

پیوسته با زلال لبت سبز و خرم است — چون خضر تا به چشمهٔ حیوان رسیده خط

زلفت زگرد غالیه بر گل نهاده خال — حسنت بگرد ماه ز عنبر کشیده خط

خواهد نوشت گلشن راز سے بخط نوشت — بر صفحهٔ جمال تو مسطر کشیده خط

خط را حصارِ حسن کند از نگاهِ غیر — هندو بگرد آتش از آن رو کشیده خط

عاشق دعائے خط تو البته مے کند — راه نگاه بو الهوسان را بریده خط

تا منشی صباح نویسد براتِ فیض — بر صفحهٔ سپهر کشد تا سفیده خط

باشند دوستانِ تو چون گل شگفته رو — خصم تو چون شفق کشد از خون دیده خط

مجذوب در ازل خط آزادیت نوشت — آنکو بدستِ قدرتِ خود آفریده خط

خواهی شگفته نوش کنی جامِ اختلاط — خوش خلق باش ورنه مپرام اختلاط

زندان نمایدش به نظر گلشنِ فراغ — مرغے که گشته دانه خور دام اختلاط

باید ترا مصاحب بد رام مے کند — دیگر از آن نه تو ز دشنام اختلاط

خیزد ز اختلاط پریشاں ہزار عیب
دنیا ازیں جہت شدہ بدنام اختلاط

تا اختلاط ساختہ را گرم کردہ اند
از گل فشردہ تر شدہ انجام اختلاط

گویم علاج خبث و نفاق و دروغ چیست
دیوانہ باش تا نہ شوی رام اختلاط

مشکل کشا اگر نبود ہمتِ جنوں
عقلت خلاص کے شود از دام اختلاط

من خود ز اختلاط پریشاں نیافتم
سودے بجز تأسفِ ایام اختلاط

یکعمر در نصیحتِ او سوختیم دماغ
مجذوب ما ہنوز بود خام اختلاط

کارے بجز گناہ نداریم یا حفیظ
عذرے بغیر آہ نداریم یا حفیظ

ہر چند رُوسیاہ و گنہگار و مجرمیم
جز رحمتت پناہ نداریم یا حفیظ

بالطف رحمتت کہ سپہر شفاعت است
اندیشہ از گناہ نداریم یا حفیظ

چوں بازگشت بر لبِ دریائے رحمت است
یک نامہ سیاہ نداریم یا حفیظ

غیر از درِ تو قبلۂ دیگر چہ دیگراں
در دیر و خانقاہ نداریم یا حفیظ

شوقِ تو آتش است چہ باک از ہجومِ خصم
اندیشہ از گناہ نداریم یا حفیظ

بے باک رند دست و خراباتیِ تو ایم
اندیشہ ما ز شاہ نداریم یا حفیظ

در فتنہ خیز عرصۂ دنیا و آخرت
جز درگہت پناہ نداریم یا حفیظ

مجذوب ما ز لطفِ تو امید بستہ ایم
غیر از تو ہم گواہ نداریم یا حفیظ

ما حشمت و سپاہ نداریم یا حفیظ
جز درگہت پناہ نداریم یا حفیظ

توفیق در رہِ تو رفیق است و پاسباں
باکے ز دزد و راہ نداریم یا حفیظ

شوقِ تو دادہ شمع ہدایت بدستِ ما
باک از زمینِ چاہ نداریم یا حفیظ

چوں شمع در وفا دل ما با زباں یکیست
غیر از وفا گواہ نداریم یا حفیظ

بارو سفیدی غمِ عشقِ تو ہیچ غم
از خصم روسیاہ نداریم یا حفیظ

تنہا چو اعتماد بلطفِ تو کردہ ایم
اندیشہ از سپاہ نداریم یا حفیظ

ہر چند کردہ حفظ تو مجذوب را دلیر
جز در گہت پناہ نداریم یا حفیظ

تا شدم بر آتشِ عشقت گدازاں ہمچو شمع
از جبینم نورِ مہرت گشت تاباں ہمچو شمع

تا بکے با یادِ زلف و عارضت از سوزِ دل
شعلۂ آتش کشم در شیشۂ جاں ہمچو شمع

تا سراسر مشہدِ پروانہ گردد روئے خاک
دور گرداں برقع از رخسارِ تاباں ہمچو شمع

کوہ را برقِ تجلی نرم سازد ہمچو موم
چوں نباشد عاشقِ بیدل گدازاں ہمچو شمع

بر نخواہم داشت دست از دامنش تا زندہ ام
بستہ ام با آتشِ دل عہد و پیماں ہمچو شمع

خدمتِ شب زندہ داران خراباتی گزیں
تا دراں محفل دلت گردد فروزاں ہمچو شمع

دیدۂ بیدارِ دل را گریہ روشن مے کند
عاشقاں از گریہ میگردند خنداں ہمچو شمع

تا سحرگاہِ ابد با سوزِ دل مے کرد عشق
دیدۂ پروانہ گرمی بود گریاں ہمچو شمع

پردہ پوشی را حصارِ دل مکن فانوس وار
تا شود از یادِ تشنیعت نگہباں ہمچو شمع

سعی کن تا مے کشاں در بزمِ خاصت جا دہند
با دلِ پر آتش و رخسارِ خنداں ہمچو شمع

یکزبان و یکدل و روشن ضمیر و صاف باش
تا توانی شد دلیلِ راہ جویاں ہمچو شمع

آنکہ انوارِ ہدایت تابد از بیشانیش
کے رساند نقصِ نا بیناش نقصاں ہمچو شمع

[illegible]

ہمچو من مجذوب اگر قانع شوی با سوزِ دل
آتشت را عشق سازد آبِ حیواں ہمچو شمع

عارضت را نقاب گشتہ شعاع
برقعِ آفتاب گشتہ شعاع

پرتوِ عارضت فتادہ بہ مے
یا ز عکسِ تو آب گشتہ شعاع

تا جلالت فگندہ عکس بجام
کیمیائے شراب گشتہ شعاع

سیز نتواں ترا تماشا کرد
مانع آفتاب گشتہ شعاع

عشق در دل نہ گنجد از شادی
تا صبا را حجاب گشتہ شعاع

عارضت را نقاب حاجت نیست
زانکہ نائب مناب گشتہ شعاع

کردۂ تا نقاب از رخ دور
زینتِ آفتاب گشتہ شعاع

در جبینم ز فیض درگاہت
پنجۂ آفتاب کردہ شعاع

روشن است از جبین با مجذوب
کز کجا آفتاب گشتہ شعاع

صبحگاہاں شمع خاور چوں کند شب را وداع
چرخ گردد ہمچو قندیلِ زجاجی پر شعاع

حکم دور بادہ را طغرا کش زریں قلم
بر بیاضِ صبح سازد نقش با خط شعاع

در خرابات مغاں از دور جام زر نگار
فاش گردد بانگ نوشا نوش و آہنگ سماع

شب کند پہلو تہی از مہر چوں دیوا ز شہاب
روز گردد چوں جبینِ شاہ لبریزِ شعاع

صبحدم گوید مبارکباد بارندِ مطیع
شوق گردد سجدہ ریزہ میفروشانِ سماع

چوں نخواہد عقل کل دنیا پرستاں را گلاب
روز و شب با یکدگر محشور و دائم در نزاع

رخت قاروں ہم بچاہ ویل از دنبال گنج
ہر کہ خوش دارد بگو انس بہا انس متاع

اہل منصب را سلیم الطبع بودن آفت است
بد نظر دارند ہم را ہمچو گرگانِ سباع

فاش میگویم بتو مجذوب از درگاہ کیست
شیر یزداں شہسوار از دیں شہنشاہ شجاع

غزلے سر کنم برائے چراغ
بنویسم بہ خاک پائے چراغ

کو صبا تا ز گلشن تبریز
برساند دعا بیائے چراغ

پیش پائے چراغ چوں حافظ
خاکپا یم بخاکپائے چراغ

صبح شد ساقیا ہماں بہتر
کہ صراحی بود بجائے چراغ

دلِ پروانه خواں شود عمرے / تا نیفتد شبے بپائے چراغ

شوقِ پروانه رسد به مراد / که دهد جاں برونمائے چراغ

عشقِ پروانه بچنگ آرد / گر بسوزد بمدعائے چراغ

گرد پروانه بگردد عشق / کز دل وجاں شود فدائے چراغ

جرأت عندلیب را نکند / عاشق روئے دلکشائے چراغ

کارِ پروانه رود از پیش / که نبا بدرخ از جفائے چراغ

بزمِ درویش بے تعلق را / دل روشن بود بجائے چراغ

عیش در شب کند دلِ مجذوب
شب فزوں تر شود صفائے چراغ

ساقیا فصلِ بہار است و ہوائے گشتِ باغ / بوئے گل کے میکند بے بادہ ترطیب دماغ

ہر چه داری صرفِ مے کن تا دریں ویرانه / ورنه نامردن کند سودائے گنجت بے دماغ

خیز و در ساغر بریز آں آبِ آتش رنگ را / کز لطافت در شبِ تاریک سوزد چوں چراغ

مے بده ساقی باں نیت که باشی سالہا / شاہدِ بزم و ندرو گلشن و آہوئے باغ

گنج آں باشد که با معشوقِ سیمیں غبغبے / واکشی مستانه و خاطر جمع در کنجِ فراغ

تا توانی مے بدست آور که در صحنِ چمن / لاله را عمر کم و آں جام خالی کرده داغ

بوالہوس را بہرهٔ از احتشامِ عشق نیست / فرِ اقبالِ ہما کے سایه اندازد بزاغ

عزت داغِ دلِ پرخوں شناس و شکر کن / تا بسانِ لاله دائم مشک ریزندت بداغ

گو بمیت مجذوب تدبیرِ غمِ ایام چیست
روز و شب مے نوش تا ہرگز نباشی بے دماغ

صبحدم چوں خسرو خاور کند تیغ از غلاف / زیر خاک آرد سپاه ہند را گرد مصاف

از دعائے صبح خیز آں چوں جمال آفتاب / رو نماید فتح در آئینهٔ دلہائے صاف

عطر آئیں بر ثریا پیچد از بازارِ حسن
در خطا آہو گذارد بر زمیں بیہوش ناف

بادۂ گلگوں بود رونق فزائے بزمِ جم
خیزد از آئینۂ دلہا غبارِ اختلاف

عشق بازاں را دریں وادیٔ وفا دل میدہد
ورنہ تابِ صبرِ عاشق را ندارد کوہِ قاف

روئے نیکو را بچشمِ پاک اگر بینی چہ باک
واجب علینی است در شرعِ محبت بخلاف

آنکہ زغمِ دل کشاید بر رخش دریائے فتح
چشم چوں بردارد از مژگانِ شوخ دل شگاف

ساقیا گر زندگانی میدہی ساغر بدہ
نوبتِ دورانِ ما آمد مکن خود را معاف

گوش کن مجذوب تا بنمایمت راہِ نجات
تا توانی بر گناہ و عجزِ خود کن اعتراف

سر نہ پیچم دامنش ہر چند دیر آید بکف
بودہ ام بر آستانش سر مرا بس ایں شرف

مے بدہ ساقی کہ آمد یار و شوق از کار رفت
چوں دلِ خوں گشتہ ام در خویش گنجد از شعف

گفتمش بنشیں دمے گفتا تو اصبح بر کنار
گفتمش جاں پیشکش گفتا تکلف برطرف

گفتمش راہِ وفا ورامت گفتا لا تنم
گفتمش خوباں جفا کارند گفتا لا تخف

تا نشد ابرِ کرم چوں چشمِ عاشق قطرہ بار
گوہرِ غلطاں نشد در یتیمش در صدف

سر بہ صحرا دہ تو ہم ایں عقل دور اندیش را
تا جنوں درہا کشاید بر رخت از ہر طرف

خود پسنداں را با آدم ہیچ نسبت نیست نیست
با پدر ہم سر نشد ایں جاہلانِ ناخلف

رو گدائے پادشاہے شوکہ با صد احتشام
روزِ حشرت باکریماں جا دہد در پیش صف

گریہ تحسینے دل مجذوب را آری بدست
مطلبت از آدمِ پاکاں دہد شاہِ نجف

سرمہ دیدہ شد از آمدنت گردِ طریق
میرسی باز خدا ہمرہ و توفیق رفیق

از ازل تا بہ ابد قافلہ پیوستہ بہم
تا کرا فکر و خیال تو بود یار و رفیق

آنچناں رو کہ دعائے ہمہ کس با تو بود
دور رفتن از رفیقاں نہ بود شرطِ طریق

تا بزلفِ نسزند محو زنخدانِ تو دست — نیست ممکن کہ بروں آید ازاں چاہ عمیق

چوں کمر لیک بفکرِ کمرت پیچیدم — کردہ دیوانہ و شوریدہ ام آں فکرِ دقیق

حکم بر مرد و قبول ہمہ کس کارِ تو نیست — بگماں خرم مکن آنچہ ندانی تحقیق

عقل مضطر شود از معجزۂ سحر گداز — از دلائل ہمہ جا بس بودت ایں تصدیق

تند خو خوار نشیند ہمہ جا بر سر خار — تو کہ عزت طلبی با ہمہ کس باش خلیق

خاطرت را ہمہ جا شاد کن از نیتِ خیر
تا بہ ہر کارِ تو مجذوب دہندت توفیق

از باغِ کفر و اسلام یک میوہ چیدہ عاشق — یعنے ازیں دو مذہب حق را گزیدہ عاشق

در وادیِ محبت چوں مرغ نیم بسمل — تا چشم میکند کار در خوں طپیدہ عاشق

شکرِ خدا کہ دائم درگاہِ دوست باز است — روئے کہ میتواں دید رُو از تو دیدہ عاشق

از کاسہ ہائے پر خوں بر چیں نکردہ ابرو — خوش بادہ ہائے گلگوں بر سر کشیدہ عاشق

انجام دل طپیدن آسائشِ وصال است — بے اضطراب اے دل کے آرمیدہ عاشق

در باب صبح دولت مفتاح دلکشائیست — آہے کہ شام ہجراں از دل کشیدہ عاشق

دیدم کہ در گلستاں بلبل بگوش گل گفت — خوباں وفا ندارند حرفے شنیدہ عاشق

پروانۂ بشب دوش با شمع خویش میگفت — تا جاں فدا نہ کردہ کے آرمیدہ عاشق

مجنوں بیادِ لیلیٰ خود را کند فراموش — خود با خیالِ خوباں از خود بریدہ عاشق

احوالِ کوہکن را جستم ز بیستوں گفت — مانندِ صیدِ زخمی از خود رمیدہ عاشق

مجذوب صبح وصلے باشد کند تلافی
در روزگارِ ہجراں روزے ندیدہ عاشق

مے ہنوش از عقدہ ہائے عقل پیچاں چہ باک — چوں ترا مشکل کشا یار است از مشکل چہ باک

سینۂ صافاں راز فکر کج دلاں اندیشہ نیست — لطفِ حق چوں یارِ ما حق است از باطل چہ باک

روئے آتش ہمچو گل خنداں شود از بیشِ خار
سینۂ دیوار را از طعنۂ ساقل چہ باک

عشق را اندیشہ از اندیشہائے عقل نیست
شیر را از حیلہ ہائے روبۂ کج دل چہ باک

با توکل عشق را از راہِ دور اندیشہ نیست
دل بدریا دادہ را از دوریِ ساحل چہ باک

مشرق و مغرب بود خورشید را یکروزہ راہ
ہمتِ مردانہ را از دوریِ منزل چہ باک

چوں فلک مجذوب گو دنیا سراسر عقدہ باش
چوں ترا مشکل کشا یار است از مشکل چہ باک

با یدم شد بر آستانِ تو خاک
تا نہم پائے بر سرِ افلاک

شکر للہ در آستانۂ دوست
خاکم و از فلک ندارم باک

در پناہِ تو ام ز غیر چہ بیم
با سلیمانم وز دیو چہ باک

آفتابم ز فیض یکرنگی
صبحگاہم بدولت دل پاک

حبذا من دنی و عاد الیک
مرحبا من اتیٰ و صار فذالک

پادشاہی دگر چہ مے باشد
مستم رند و عاشق و بے باک

خرم آں دل کہ فیض احسانش
مست و ہشیار را رسد چوں تاک

ہنرے نیست بہتر از احساں
مرضے نیست بدتر از امساک

آنکہ نشناخت مے فروشاں را
بہرہ ہرگز نہ برد از املاک

حق و باطل چہ روبرو کردند
خجلت از ہر دو میکشد شکاک

ہمچو مجذوب تا شوی خوشنود
بگذر از آب و باد و آتش و خاک

صحیفہ ایست بانشائے کاتبانِ ازل
کہ از حصارِ دعا کوتہ است دست خلل

ز التماسِ قبول تصدق است و دعا
کہ وعدہ را بدو انداخت اضطرابِ اجل

ز سعد و نحس چہ پرسی نو فالِ نیک بزن
کہ مشتری بتو نزدیک تر بود ز زحل

عطای لولوالتاج سل من الفیاض
فضائے مشرق و مغرب بذرع پیمودن
برو بدرسہ دیا دگیر صلح و صلاح
کشاد دل طلبی صاف و پاک باید باخت
چنانکہ قوت پرواز از دو بال دہند
غلط زتست نہ از دیگرے غلط نکنی
ہمیں بود ہمہ را سر نوشت پیشانی

فانہا قطراۃ من السحاب نزل
ہماں دو دیدۂ عمر است و راہ طول امل
بیا بہ میکدہ و دور شو ز جنگ و جدل
خدا بکوری شیطان نبی دہد بہ دغل
ہمیشہ فائدہ باہم دہند علم و عمل
کہ قبلہ با ہمہ عالم نشست مستقبل
کہ ہیچکس نہ برد جاں ز دست بر اجل

چنانکہ فن رباعی مسلم است بہ من
خیال تازۂ مجذوب ماست فن غزل

ساقی بیار جامے زاں کیمیائے اقبال
بازم بکید و ساغر آزاد کن ز ہر قید
گہ آں کنی کہ دلہا گردند از تو خوشنود
بخشم نشان گنجت میخانہ را نشاں کن
کارے بکن کہ عمرت از خود خجل نباشد
احوال عمر ضائع بیجا مگو بواعظ
حکمے مکن کہ چوں مہر رویت سیاہ گردد
امید رستگاری از علم بے عمل نیست
وا رسی ہوائے دولت بیدار باش تا صبح

یارب ہمیشہ باشی مسکین نواز خوش حال
تا در رہت فشانم جان و دل و سر و مال
باشد دعائے خیرت ہر جا روی ز دنبال
تا سازدت تونگر آں کیمیائے سیال
روزے کہ گردد آخر روز و شب و مہ و سال
از ورنہ آنچہ ماند آخر مدہ بہ رمال
روزے کہ قہر خیزد از نامہ ہائے اعمال
پرواز کے تواں کرد زیں دامگہ بیک بال
خورشید را ازیں در باشد ہمیشہ اقبال

از دولت تو مجذوب گردیدہ ام سحر خیز
یارب ہمیشہ باشی بیدار بخت و خوش حال

لطف لعلت کردہ بر جاں ہا سبیل
کوثر و تسنیم را چوں سلسبیل

تا ز لعلت یافت تعلیم سخن
کانِ قرآں شد زبانِ جبرئیل
یاد گلزارِ بہشتِ عارضت
کرد آتش را گلستاں بر خلیل
شوق خط سبز و یاقوتِ لبت
خضر را بر آبِ حیواں شد دلیل
ذرۂ مہرت بہ از ہر طاعت است
بیشتر از ہر کثیر است ایں قلیل
گر نیارد سر بخاکِ مقدمت
سنگ بارد بر سرِ اصحابِ فیل
چوں طبیبِ علتِ دلہا توئی
جملہ را باید شدن از جاں علیل
مدعی سودے ندارد از امید
میرود از خاطرش ذکرِ جمیل
قدرتِ عشق و فسونِ مدعی
پنجۂ شیر است و روباہِ محیل
دشمنت یارب شود امروز ہم
رو سیاہ و عاجز و خوار و ذلیل
ظلِ اقبالت بفرقِ دوستاں
باد در دنیا و عقبیٰ مستطیل

جان و دل مجذوبِ مہرِ حیدر است
مغز اینست و دگرہا قال و قیل

بنوش بادۂ عشرت بدولت و اقبال
شگفتہ باش بشب روز و ہفتہ و مہ و سال
بیار بادہ کہ ایامِ غم بہ خیر گذشت
شگفتہ باش کہ عارض نمود صبحِ وصال
بیا کہ رفت قرار از دلم ز بسکہ طپید
بیا کہ جان بلب آمد ز شوقِ استقبال
چنانکہ چشمِ من از دیدنِ تو روشن شد
ہمیشہ روئے تو باشد شگفتہ و خوشحال
بگوشِ نوگلِ خود بلبلے چہ خوش میگفت
کہ بے جفائے خزاں کس نگشت فارغ بال
ہمیشہ دیدۂ مجنوں بماہ سے نگرد
بیاد عارضِ لیلےٰ چرا نگیرد فال
سرت ز عشق چہ خواہی باوجِ ماہ رسید
تو ہم بشوقِ دل آرائے خود ز در دنبال
مکن ملامتِ ناصح از گرفتاری
ندیدہ مرغِ دلت دامِ زلف و دانۂ خال
بزورِ حیلہ و دستان و فازِ دہر مجوئے
کہ گشتہ بر سرِ ہم صد ہزار رستم زال

همیشه فال نکو زن برائے خود مجذوب
ز فال نیک کس البته می شود خوش حال

ساقی بده آں ساغر خورشید شمائل — تا ظلمتِ عقلم به تمامی رود از دل
سررشتهٔ دولت بکف عقل نداوند — یعنے که بنادانیِ خود باش تو قائل
اقرار بنادانیِ خود کن که همین است — سررشتهٔ فهمیدن مجموع رسائل
اندیشهٔ کج را بدمِ آتش مے ده — تا عقل نه سوزد نه شود وسوسه زائل
با معجزه اندیشهٔ کج محض عناد است — ایں نکته ترا بس بود از کل دلائل
خوں خور که کند در سفر عشق دلیرت — گر شیر نهٔ مگذر ازیں بیشهٔ هائل
تا مے نه کشی عقل تو دیوانه نه گردد — تا مست نگردی نشود حل مسائل
گفتند با آوازِ بلند آدم و خاتم — کز روز ازل عفو تو ما را شده شامل

مجذوب طلب کن که بدنیا و به عقبے
گر دوست کریم است همیں باش تو سائل

عشق ساقی شد مئے بے غش زدیم — خویش را مستانه بر آتش زدیم
بوئے عشقے با تنک ظرفاں نه بود — باده با رندانِ دریاکش زدیم
عشق تا دریائے آتش مے نمود — دل بدریا کرده در آتش زدیم
بارها از جام ماه و آفتاب — باده ها بر یاد آں مهوش زدیم
تار میدیم از مکدّر طینتاں — با نکویاں بادهٔ بے غش زدیم
سینهٔ ما صاف پر بے درد بود — باده با رندانِ دردی کش زدیم
نقش پهلو ترکشِ پر تیر ماست — صیدها با تیرِ ایں ترکش زدیم
طعنهٔ بے جائے دشمن را بجا — بر دلش با ناوک پرکش زدیم
تا نماید فکر دشمن شبه ناک — خویشتن را بر محک بیغش زدیم

بدنشاں بُد ابرش دنیائے دوں — پشت پا بر پشت ایں ابرشش زدیم
عمر ما چوں شد دل ما ہمچو لعل — بوسہ تا بر لعل آں مہوشش زدیم

ما ہمیں مجذوب از روز ازل
یا علی گفتیم و بر آتش زدیم

روز عائے شد کہ من دردی کش میخانہ ام — مشق درویش است کار ہمت شاہانہ ام
قطرہ ام دریا ولیست و ذرہ ام خورشید رنگ — عقل حیران است ہر جا بگذرد افسانہ ام
پیش زاں کایں بحر اخضر پدید از ذرخوشاب — شور دریا داشت در سر گوہر یکدانہ ام
خویش را چوں شعلہ بر آتش زدم روز الست — در دو عالم رو سفید از ہمت مردانہ ام
سالہا بر گرد دل گردیدہ ام در بزم قدس — دل ہماں شمع فروزاں من ہماں دیوانہ ام
ما چوں دریا کشتی ما کردہ ام روز ازل — عاقلاں فکرے کہ در اندازآں سرخانہ ام
سینہ سوزان دلم را زندۂ جاوید ساخت — آب حیوان سمندر دار و آتشخانہ ام
بر دلم تا عشق طرح کعبہ و بتخانہ ریخت — پر ز تسبیح ملائک شد برہمن خانہ ام
شمع رخسار دگر آتش پرستم کردہ است — باز عشقے ہم سمندر کردہ ہم پروانہ ام
گفتگوئے واعظاں بر گوش من بادست باد — نیستم کودک کہ بفریبند با افسانہ ام
تا بود در خلوتم یک شیشۂ مے باہوشے — آرزوئے سر بہ صحرا گر کنم دیوانہ ام

من کہ باشم عاشق و دیوانہ و مجذوب مست
از کہ جویم عذر خود کز خویش ہم بیگانہ ام

یار از ما جان دمار از یار ساغر خواستیم — جاں بجاں دادیم و جاں بردیم و دیگر خواستیم
ساغر بسیار با یکجاں نمے شد خواستن — جاں گرفتیم از لبش ہر بار و بہتر خواستیم
نامناسب را دریں دو آبرو دیدیم نیست — آبرو از درگہش با دیدۂ تر خواستیم
ہر دو عالم را بیکجا خواستن ممکن نبود — پادشاہی در لباس فقر ازیں در خواستیم

خاکساری در طریقت کیمیائے عزت است
در رہش ہر چند افتادیم بہتر خواستیم

عشق دام امتحاں گسترد و زاہد سبحہ خواست
برہمن زنار و ما زلفِ معنبر خواستیم

در جہادِ آرزو مردانہ ما بستیم صف
از توکل جوشن و از ہمت افسر خواستیم

در فلک نقارۂ فتح و بشارت کوفتند
از دعائے اہلِ دل ہر جا کہ لشکر خواستیم

از جہان و سرخ و زردش کس وفا ہرگز ندید
اندریں رنگ ہا چوں بوئے گل برخواستیم

دولتِ دیدار او مجذوب آساں رو نداد
از سرِ جاں بارہا از جان و دل برخواستیم

بیادت صبح بر گلشن گذشتم
ز سرو و لالہ و سوسن گذشتم

نہ سرو باغ را دیدیم قباپوش
نہ بر آں چاک پیراہن گذشتم

نہ خط عنبریں بر لالہ دیدم
نہ بر یک سبزۂ روشن گذشتم

نہ با نرگس نگاہ صف شکن بود
نہ بر آہوئے صید افگن گذشتم

دلیلِ غنچہ را دیدم مے آلود
نہ بر آں نرگسِ پُرفن گذشتم

نہ رنگ مشک و عنبر داشت سنبل
نہ بر زلف کمند افگن گذشتم

نہ بر دوشِ صنوبر ماہ دیدم
نہ بر یک سرو سیمیں تن گذشتم

نہ یک گل را سخنداں چوں تو دیدم
نہ بر یک بلبلے چوں من گذشتم

سراپا آتشم چوں گلبنِ طور
مگر بر وادیِ ایمن گذشتم

تمنا را نگاہم آنچناں سوخت
کہ چوں برق از سرِ خرمن گذشتم

مدہ با زینت دنیا فریبم
کہ از آرائش این زن گذشتم

فلک کو خاک را گرد و ز آغوش
کہ من از گرد این دامن گذشتم

نیاید عاشقی با کج روی راست
مکرر بر دلِ دشمن گذشتم

بگو دشمن کند فکر سر خویش
کہ من از سر بیک دیدن گذشتم

[illegible]

بهشتم کردو ذکر خیر مجذوب
نه هرجا با دل روشن گذشتم

سروے بقامت تو در اشرف ندیده ام
ماہے چو عارض تو به مصحف ندیده ام

صف در برت کشیده شرار آفتاب و ماه
در مجمع ملائکه ایں صف ندیده ام

ایں جاه و سلطنت به سلیماں نداده اند
ایں عز و شاں ز شوکت آصف ندیده ام

یارے گزیده ام که بدوران حسن او
یک زاهد نداده دل از کف ندیده ام

رسواست وجد ساختهٔ صوفیاں به قهر
یکباره رقص بے نے و بے دف ندیده ام

محبوس دام انجمن وعظ چوں شوم
چوں بهترش ز میکده مصرف ندیده ام

تنها همیں نه پیش نماز است بے سواد
یک اعتقاد و صاف دراں صف ندیده ام

پنهاں شراب خوردن مجذوب هم بیاست
دیوانه مطیع مکلف ندیده ام

از قسیم گر شنیدی توبه از مے کرده ام
کذب، تهمت، افترا، بهتاں کجا کے کرده ام

کے تواند دور ازیں وهم بازوم فکر رقیب
پیش ازیں ایں کوچه ها را میش اندو سطے کرده ام

همچو واعظ کے کنم همدم غم ایام را
منکه دفع ایں بلا پیوسته با مے کرده ام

تا دلم گردیده صاف از دولت خاک درت
کے نظر بر جام جم یا افسر کے کرده ام

گر دمادم چشم مسنفت ساغرم بخشد رواست
سجدهٔ محراب آں ابرو بیلیے کرده ام

گر سلامت رخت بر منزل کشیدم دور نیست
باد پائے چوں هوس را در رهش پے کرده ام

کافر بخشنده هم ساقی ز آتش امین است
مے بده تحقیق حال حاتم طے کرده ام

نالهٔ بے پرده را مطرب فوائد دیگر است
بارها ایں نکته را تحقیق از نے کرده ام

توبه از مے گر کنی مجذوب تکلیفم مکن
گوش بر حرف پشیمانی تو من کے کرده ام

جامے بدہ کہ از دل و جانت دعا کنیم
ساغر بگیر و وسوسۂ عقل گو مباش
سہل است از شراب ریا سوز اجتناب
ناچار مے بکش کہ ریا درد بے دوا ست
باشی تو ہم ہمیشہ جوان شگفتہ رُو
روشن ز خاک میکدہ کن چشم خویش را
باشد ز آسمان و زمیں قدر ما فزوں
تا شوقِ سلطنت نشود سدِ راہ ما
بگذار تا بپائے تو افتادہ جاں دہیم
داریم دو نظر نظرِ کیمیا اثر

چوں جانِ خود وجود ترا بے بلا کنیم
عقل آں بود کہ تکیہ بلطف خدا کنیم
اے مشہور توبہ بیا از ریا کنیم
باشد ازیں وسیلہ اش از دل جدا کنیم
با پیر مے فروش اگر آشنا کنیم
تا بے نیازت از ہوس کیمیا کنیم
مردانہ گر بعہد امانت وفا کنیم
باید در آستانِ تو خود را گدا کنیم
باشد نماز ہائے قضا را ادا کنیم
باید کہ خاک پائے ترا توتیا کنیم

مجذوب تا ترا ہمہ یاراں دعا کنند
باید کہ بے ریا ہمگی را دعا کنیم

قدح زمرد و مے لعل و دست ساقی سیم
نہاں بہ سینہ درخشندہ گوہرے دارم
خزینہائے دگر دارم و نمے گویم
ہزار شکر کہ کارم بمدعائے دل است
بہر دو زلف تو دانستہ مے کنم بازی
ز دام زلف دلم را دگر رہائی نیست
غمے کہ داشت فلاطوں بجز خیال چہ داشت
نظر بسوئے کرم بہ کہ دل بہ فکر عذاب
رضائے دوست اگر جاں طلب کند مجذوب

خزینۂ بکف آوردہ ام بیک تسلیم
کہ نامِ آں نہ دُر است و نہ زر و نہ لعل و سیم
کہ پیرِ میکدہ ام دادہ ایں چنیں تعلیم
شراب بیغش و من مست و میفروش کریم
کہ تا ز غصۂ دل مدعی شود بدو نیم
بجیرتم کہ خلاصی چگونہ یافت نسیم
کسے کہ پے بہ خم بادہ برد اوست حکیم
امیدوار خود و بادہ غصہ صاحب بیم
بگو بچشم و بکن سجدہ و بشو تسلیم

بہار آمد چرا بے بادہ باشیم — بکنج غم چرا افتادہ باشیم

چرا با مہلت شش روزہ چوں گل — سر مستانہ نکشادہ باشیم

بیا در روئے خوباں روئے خود را — چرا بر روئے گل ننہادہ باشیم

بشوق گل رخاں چوں بلبل مست — بپائے گل چرا افتادہ باشیم

سر آلودہ را ستانہ بے باک — بپائے خم چرا ننہادہ باشیم

غم ایام ساقی در کمین است — بیا تا جنگ را آمادہ باشیم

بیار آں آتشیں آب ریا سوز — اگر ہم در سر سجادہ باشیم

دریں بازار ایماں مے فروشند — چہ باشد ما دل از کف دادہ باشیم

نفسہا را حساب آساں تواں داد — خواب نفس خود گر دادہ باشیم

چو عاشق سایۂ معشوق خویش است — ہماں بہتر کہ ما افتادہ باشیم

بہشت نقد آں باشد کہ مستاں — رفیق دلبران سادہ باشیم

دریں غمخانہ چوں مجذوب آں بہ
کہ با معشوق و جام و بادہ باشیم

دارم بسر کہ خدمت پیر مغاں کنم — تا عیش ہا ز دولت بخت جواں کنم

ہرگز کسے بدولت خود پا نہ مے زند — تا سر بجالت خدمت ایں آستاں کنم

مشفقت نالہ ام کہ بہ شب میرود بپیش — درس است گریہ ام کہ بمستی رواں کنم

لعل لبت اگر دہدم صد ہزار جاں — تا من بکام دل نفسے جاں فشاں کنم

ساقی بیار آں قدح سبز رنگ مے — تا خون رشک در دل ہفت آسماں کنم

عشقم بگوش گل بہزار آب ذناب گفت — یاقوت را چہ تاب اگر امتحاں کنم

ہا نیش خار خندۂ گل دلکشا تر است — دیوانگی است شکوہ گر از باغباں کنم

بے غور حرف لب بکشا در جواب من — تا من بیک اشارہ ترا نکتہ داں کنم

در روزگارِ پیری اگر با منست دل | بازش بعشق تازہ جوانی جواں کنم

مجذوب سرکش ز پے شہوارِ عشق
تا آگہت ز جرأتِ صاحب قرآں کنم

کارِ خود را با لطفِ کارساز انداختیم | تا نظر بر چہرۂ آں دلنواز انداختیم

سینۂ ما سالہا آماجگاہ غمزہ شد | تا ز روزنہائے دل گوشے برانداختیم

دولتِ محمود از بادِ فنا ایمن نبود | خویش را بر حلقۂ زلفِ ایاز انداختیم

مصلحت را کیمیا ساز و غمزت تدبیر دید | خویش را در بوتۂ صبر و گداز انداختیم

ارغنوں پرواز ایں نہ پردہ یک آہنگ بود | ہر کجا در بزمِ دل گوشے برانداختیم

ریزۂ دنیا شکار ہمت مستانہ نیست | بارہا دانستہ بر کنجشک باز انداختیم

مے بکش زاہد کہ ما ہم مدتے در خانقاہ | دامِ تزویری بجائے جانماز انداختیم

خرقۂ آلودۂ دنیا نمائے نیست نیست | کے ز دوش ایں خرقہ را ما در نماز انداختیم

مدعی را صیتِ عالم گیر ما از پا فگند | صید را ما با صدائے طبل باز انداختیم

مشکلِ مجذوب را مشکل کشا از ہم کشود
کارِ خود را با لطفِ کارساز انداختیم

کے رو دہد کہ با تو شبے گفتگو کنم | چوں ماہ لافِ حسن زند رو برو کنم

تا چند در خیالِ تو اے آفتابِ حسن | با ماہ ہر زماں ز ورے گفتگو کنم

دستے بلند ساز و بخونم خضاب کن | تا خونِ رشک در دلِ پر آرزو کنم

با آبروئے مہر تو با کم ز حشر نیست | صد التماس ہم بہماں آبرو کنم

زاہد بتے کہ بردہ دلم چشمِ مست داشت | باید روم بہ میکدہ تا جستجو کنم

خواری مکش بمیکدہ با من سرے بکش | چوں گل بیک پیالہ ترا سر خرد کنم

انبے چرا ہمیشہ نباشم شگفتہ رو | خود را بزہرِ غصہ چرا تندخو کنم

دیدار خوب در همه کارے مبارک است — ساقی بیا بیاد تو مے در سبو کنم

هرگز عدم به پیش نیاید درین سفر — توفیق اگر دهند که خود را نکو کنم

مجذوب روزِ عید سراپایم آرزوست
تا خویش را فدائے سراپائے او کنم

من که دردی کش بے ساخته و بے باکم — ساعت ساخته هرگز نکند غمناکم

مے چرا در گرد عمر بساغر نکنم — پیش ازاں روز که پیمانه کنند از خاکم

پیشِ من شیشۂ پُر به بود از خم تهی — تاج بر عقلِ فلاطون ندهد ادراکم

آتشِ دوزخم از عهده نیاید بیروں — آب میخانه نسازد ز ریا گر پاکم

نتواں شد خجل از مغبچۂ باده فروش — ورنه جز غصّه چه حاصل بود املاکم

ازهماں روز دلم شمع هدایت فروخت — کآتشِ عشق تو آمیخته شد باخاکم

طائرِ قدسم و باغ وطنم رفته زیاد — تا کجا بار کنند از کره افلاکم

گره رشتۂ جانم که سرِ عاریت است — نکشاید مگر از حلقۂ آں فتراکم

رند و دردی کش و مجذوب و نظر باز و مست
فکر بے فائده هرگز نکند غمناکم

ز هر شان و شوکت بس ایں عزتم — که از خاکسارانِ ایں حضرتم

جبینے به از آفتابم بس است — نشانِ نمایانِ ایں دولتم

ازیں در چو خورشید زربفت پوش — هماں نورِ دل بس بود خلعتم

ز اخلاص پوشیده ام خلعتے — که تا حشر بالا بجود شوکتم

مباشم چرا خاکِ آں آستاں — که در خاکساری بود عزّتم

سرم چوں کند سهو در سجدۂ — که دل جمع سازد ز هر طاعتم

بایں سجده خو کرده ام در ازل — نخواهد فراموش شد عادتم

دریں در ازاں گشته عَلم گدا — که ظاهر شود بر جهاں همتم
گناهم بامید لطفِ خداست — گواهی نباشد به از جرأتم
دگر وقت آں شد که از درگهش — کشادی دهد رو بهر ساعتم
کند بے نیازم ز هر آرزو — همیں آرزو باشد از حضرتم

به مجذوب ای دل بگو مژده باد
که نزدیک شد وعدهٔ دولتم

ساغرے گر ز لب لعل تو دریوزه کنم — خاک در کاسهٔ ایں گنبدِ فیروزه کنم
نکند تشنه لبم جام جم و آبِ حیات — مگر آں آب که با یاد تو دریوزه کنم
یارب اندیشهٔ فردا نرود از یادم — تا قناعت بهماں قسمت هر روزه کنم
روز شنبه بکف آورمے و تا جمعه بنوش — تا خبر دارت ازیں مهلت شش روزه کنم
بهر یک بوسهٔ آں مغبچهٔ ماه جبیں — بر در دیر مغاں خدمت سی روزه کنم
تا بگنج گهرم شاه و گدا رشک برند — دیده را بر در دل کاسهٔ دریوزه کنم
چوں بتوفیقِ خدا خون نکنم در دل خصم — منکه افطار بخونِ جگر از روزه کنم

اشکِ مجذوب اگر صبر کند من همه را
لعل و یاقوت و عقیق و در و فیروزه کنم

من باین در ز پئے نعمت و ناز آمده ام — طاق ابروئے تو دیدم به نماز آمده ام
نکهت زلف تو پیچیده بگلزار بهشت — به طلبگاری آں عمر دراز آمده ام
از پئے مصلحتے در قفسم داشته اند — طائرِ قدسم و از گلشنِ راز آمده ام
عجز افتادگی و مسکنتم در کار است — مشت خاکم که بدرگاه نیاز آمده ام
طاعت بنده عیاں بود که نافرمانی است — بامید کرم بنده نواز آمده ام
باشد آبے بزند بر جگرم باده فروش — بر در میکده با سوز و گداز آمده ام

بر در خانقه و صومعه مستان بگذر
از شبستان عدم تا به نظرگاه وجود
از پی صید غمت باز دلم ها کشود

تا بدانی که چرا از همه باز آمده ام
همه جا سیر کنان گوش بسانه آمده ام
کو بکو این همه راه از پی باز آمده ام

سرگذشت من مجذوب شنیدن دارد
گوش کن کز سفر دور و دراز آمده ام

زاهد مگو که مست شراب سه ساله ام
واقف نه که چون بکندم گرفته است
هرگز براه میکده خود سر نرفته ام
چون دیدهٔ مدام نباشد بخط جام
یکدم خیال روئے خوش صنعت خدا
تا گوشهٔ ز ملک قناعت بجان خرید
بالطف آن مزاج ندانم که از چه رُو
شکر خدا که از لب لعلت نهان نبود
دو چشم بیاد خط تو دیوانه کرده بود

چشمے گرفته است بیاد پیاله ام
با زلف عنبرین بست مشکین کلاله ام
قسمت کدام کرده باین در حواله ام
این خط خلاص کرده ز قید رساله ام
بهتر بود ز طاعت هفتاد ساله ام
در سینه داغها شده مهر قباله ام
هرگز بخاطر تو گران نیست ناله ام
آن زهرها که ریخت غمت در پیاله ام
دیدار ماه چارده و دور هاله ام

مجذوب از قرینه توان یافتن که دوست
آزرده نیست خاطرش از آه و ناله ام

مستیم و گنهگار بجز آه نداریم
بے باک و سراسر رد و رندیم و نظرباز
جا ہے که نه دولت بود و دولت فقر است
شهرے که در دولت و اقبال فروشند
داریم بتوفیق خدا سلطنت فقر

باک از عسس و محتسب و شاه نداریم
در دل هوسے جز رخ چون ماه نداریم
آن نیست که ما دوستی از جاه نداریم
نزدیک تر از ملک سحرگاه نداریم
ما رشک بدرویش و شهنشاه نداریم

اعمال ره از عقل و جنون هر دو گرفتیم | نزدیک تر از راه جنون راه نداریم
تنهاست جنون گر همه راهست بیابان | تا امن تر از راه خرد راه نداریم
بر دامن تشریف بلندش نرسید است | تا دست امید از همه کوتاه نداریم

مجذوب در شاه کرم خاک مراد است
امید بغیر از کرم شاه نداریم

اے سراپا ناز قربانت شوم | ناز کن تا باز قربانت شوم
جمله خوبان جهان صید تو اند | من هم اے شهباز قربانت شوم
آخر نیش زندهٔ اعجاز تست | اے تمام اعجاز قربانت شوم
شمع رویت کو که دل پروانه وار | تا کند پرواز قربانت شوم
میشوم قربان آں ساعت که باز | بینمت دمساز قربانت شوم
صد هم گر باز گردانی ز راه | باز گردم باز قربانت شوم
هر که قربان تو شد ممتاز شد | باز آ ممتاز قربانت شوم
گر کنم صد جان فدایت هر زمان | از دل و جان باز قربانت شوم

دیدهٔ مجذوب حیران تو شد
من هم اے شهباز قربانت شوم

ما باین در زپے برگ و نوا آمده ایم | در دمندیم و بامید دوا آمده ایم
چوں تواں آمدن از عهدهٔ این شکر بروں | که بامید بدرگاه شما آمده ایم
با وفا مهر تو از روز ازل پیماں بست | بر سر وعدهٔ آں مهر و وفا آمده ایم
بهواے سر کوے تو زگلزار بهشت | همرهٔ قافلهٔ باد صبا آمده ایم
از سر شام عدم تا به سحرگاه وجود | بهواداری آں زلف دوتا آمده ایم
طاق ابروے محبت و بره دل قبله ماست | ما باین در زپے قبله نما آمده ایم

یکجهان آتش دل شعله ور از کوئے تو شد — از پے آتش این طور لقا آمده ایم
خاک میخانه شو و جان جهان بین یکبار — تا بدانی ز کجا تا بکجا آمده ایم
دو جهان را بسر خوانِ کرم خواند کریم — از عدم جمله بآواز صلا آمده ایم
از بیابانِ حرم تا بدر پیرِ مغان — همه جا بر اثر راه نما آمده ایم

بهوائے من مجذوب ز گلزار بهشت
بهر تسلیم بدرگاه خدا آمده ایم

دارد بسر هوائے رخت آفتاب هم — خور کرده خنده آب بدل لعل ناب هم
در پرده ز و جمال تو آتش بکائنات — یعنی نداشت تاب جمالت نقاب هم
پیچیده سنبل از غم زلفت بخویشتن — در برگ غنچه پرده نشین شد گلاب هم
از تاب باده بر گل رویت عرق نشست — یا آتش از رخِ تو خجل گشت و آب هم
خورشید را نهان نکند پرده هائے راز — محوت کدام ذره فتد در نقاب هم
خورسند شو چو لعل بدخشان بخونِ دل — تا از جگر شراب دهندت کباب هم
جامے درین جهان بجگر تشنهٔ بده — تا آن جهان نجات دهندت ثواب هم
خود را بشوق گریه مستانه مست کن — تا ناله ات دعا شود و مستجاب هم
سنجیده گوئے و آنچه نپرسند هم مگوئے — این نکته را ز من بشنو و ز کتاب هم
دیدیم ما ملازم درویش بوده است — آسایشے که شاه نه بیند بخواب هم

آه هم خجالت از دلِ مجذوب میکشد
شکر خدا که رفت غم و اضطراب هم

توبه کردم که دگر توبه ز صهبا نه کنم — در غمهائے جهان را بعبث وا نه کنم
ساقیا مایهٔ غم عقل کج اندیشهٔ ماست — مے بده تا دگر اندیشهٔ بیجا نه کنم
من هم از قهقهه چون خندهٔ مینا شب و روز — غل چرا در دلِ این گنبد مینا نه کنم

غم دنیای دنی دشمن دین و دل ماست
نیست مردی که علاج غم دنیا نکنم

ناکسم گر به هواداری آن زلف دوتا
پنجه در پنجهٔ مرد افگن جوزا نکنم

منکه اشکم همه جا گنج گهر کرده روان
خنده چون برزنم کم خنچ ثریا نکنم

همه را فقر و فنای همه روشن شده است
از تو هم جز تو همان به که تمنا نکنم

شمع رخسار تو فرمود که در روز و شبم
کار پروانه کنم من هم و پروا نکنم

صبر و هوش و خرد و دین و دلم رفته ز دست
نروم تا همه را پیش تو پیدا نکنم

آن هنر نیست که بد بینم و گویم هنر است
هنر آنست که بد بینم و رسوا نکنم

کربلا گر چه ربود از دل مجذوب قرار
من چرا در نجف آسوده تماشا نکنم

دل داده ایم و تحفهٔ دردی گرفته ایم
خون خورده ایم و چهرهٔ زردی گرفته ایم

خورشید و ماه را که سر از آسمان گذشت
از دفتر جمال تو فردی گرفته ایم

سرگشتهٔ تو ایم و فلک پیش خیال است
در وادی جنون پی گردی گرفته ایم

ما را هوای میکده بر سر فتاده است
آنجا نشان چارهٔ دردی گرفته ایم

چشم و چراغ ما دل صاف است چون سپهر
تا از کتاب حسن تو فردی گرفته ایم

آبی مگر بهشت زند بر هوای ما
آنجا نشان چشمهٔ سردی گرفته ایم

دنیا زن است و عاشق دنیا نه زن نه مرد
این پند را بگوش ز مردی گرفته ایم

مجذوب مدتی است که از ما کشیده سر
یکباره ترک بادیه گردی گرفته ایم

ما تن بعیش مفت مسلم نمی دهیم
یعنی غم ترا بدو عالم نمی دهیم

تشریف غم ز روز ازل سرنوشت ماست
او هم نمی ستاند و ما هم نمی دهیم

ما دل بجاه گوشهٔ میخانه بسته ایم
این گوشه را بسلطنت جم نمی دهیم

لذت ز غم نیافته حیرت مکن طبیب
گر دل به مهربانی مرهم نمی دهیم

آشفتگی ز خاطرِ پاکم نمی شود
تا دل بدست طرهٔ پرخم نمی دهیم

ویران سرای حادثه را آن ثبات نیست
رخصت به سیلِ اشک دمادم نمی دهیم

نگذشته بود از سر آوازهٔ سخا
انصاف بر سخاوتِ حاتم نمی دهیم

ای دل شگفته باش که غم نیست در بهشت
این مژده را بمردم بی غم نمی دهیم

با یاد تو رفاقت مجذوب در کنج غم
این گوشه را بعیش دو عالم نمی دهیم

تا پای همت میرود از آرزو خم میکنم
دست از تمنا می کشم تسخیر عالم میکنم

کی رو دهد با سیم و زر با گنج یاقوت و گهر
این عیش ها کز دولت اشک دمادم میکنم

بر زلف آن ماه چگل دل بسته ام از جان و دل
خود را مسلم مستقل از شوق اهلم میکنم

در گلشنِ صبر و وفا کاری ندارم جز دعا
گاهی شکایت با صبا از زلفِ پرخم میکنم

گفتم شدم دیوانه ات عمریست در میخانه ات
گفتا بیک پیمانه ات من نیز آدم میکنم

زاهد ندانی کیستم کی چون تو بی می زیستم
بی فکر هرگز نیستم طاعت مگو کم میکنم

هرچند بیهوش از نیم از مرگ هم غافل نیم
جامی که بر سر میکشم یادی هم از جم میکنم

افیون و می با یکدگر گر کیفیت دیگر دهد
زان غصه را با خونِ دل پیوسته درهم میکنم

خوش می نماید دم بدم دریا دلِ مجذوب هم
صبری که من در کنجِ غم با چشمِ پرنم میکنم

از دامنِ خود دست کشیدیم و گذشتیم
از غیر تو مردانه بریدیم و گذشتیم

دیدیم گرانی همه از خاک پرستیست
چون شعله سر از خاک کشیدیم و گذشتیم

راهی که در و ریگ روان شیشهٔ دلهاست
هر گام بصد کعبه رسیدیم و گذشتیم

از باغ تمنا که دهد رنگی ثمر اوست
چون بوی گل آهسته پریدیم و گذشتیم

ہر بوالہوسے واسنے از غنچہ و گل چید	ما دامن ازین طائفہ چیدیم و گذشتیم
با دامن ہر غنچہ دو آویختہ صد خار	بر طبع ہزاراں نہ خلیدیم و گذشتیم
در پردۂ آں نور کہ پیدا و نہاں است	پیدا و نہاں را ہمہ دیدیم و گذشتیم
در باغ ہوس میوہ صفرا شکنے نیست	از شاخ طمع دست کشیدیم و گذشتیم

در بادیہ گاہے کہ رسیدیم بہ مجذوب
بوئے ہم از دور کشیدیم و گذشتیم

من از اں کلاہ ہمت کہ بطرف سر شکستم	چو طلسم آرزو ہا کہ بیکدگر شکستم
نہ بہ درد سر اسیرم نہ بہ جبیں جبر ائیل	نہ خمار شام غم را زمے سحر شکستم
بہ شکست شیشہ دل خصم کو نبازو	کہ من ایں شکستنی را ز تو بیشتر شکستم
چہ بقوت ضعیفی چہ بزور ناتوانی	دل دشمنان خود را نہ بزور و زر شکستم
گل و لالہ زار چشم ز ہوا نگشتہ رنگیں	سر خارہائے غم را ہمہ در جگر شکستم
دل خویش را ندانم دل است پاک آہن	ز غم تو بسکہ در دل سر نیشتر شکستم
بہ شکستگی دلم را ہمہ جا شکست زلفت	چہ عجب اگر گشادے بدر بہ ہر شکستم
بہ پناہ آستانے شدہ ام چو نوح آدم	کہ دراں سفینہ ہرگز نہ بہ خطر شکستم

ہمہ جا کشیدہ دریا بر خم وعائے مجذوب
بہ شمارۂ طلسمے کہ درین سفر شکستم

دگر رفتم کہ در میخانہ باشم	رفیق شیشہ و پیمانہ باشم
زمے نوشی رود کا دین از پیش	روم در کار خود مردانہ باشم
دل دریا کشم خوشنود از اں است	کہ من دردی کش خمخانہ باشم
چرا از مے فروشاں دور گردم	چرا با آشنا بیگانہ باشم
دراں مجلس کہ ساقی شمع بزم است	چرا حسرت کش پروانہ باشم

بحرف ناصح و فریاد واعظ — اگر عاقل شوم دیوانه باشم
برو زاہد ریا عشقت بے عیش — چو در دامم چرا بیدانه باشم
بیا ساقی بہ غم کور طبعاں — خراب نرگسِ مستانه باشم
تو می باید که دائم شاد باشی — چه باشم من که باشم یا نه باشم
تو الفت آشنا را آشنا ساخت — اگر بیگانه بیگانه باشم

چه حاصل از غمِ ایام مجذوب
همان بهتر که در میخانه باشم

ہر زماں از خونِ دل جامِ شرابے میزنم — در غمِ شکر لبے بر آتش آبے میزنم
نیستم پروانه تا خود را بہر آتش زنم — ذره ام لاف وفائے آفتابے میزنم
غنچه را مے بوسم و یادے ز لعلت میکنم — ساغرِ مے نوشم و فالِ صوابے میزنم
گوشهٔ میخواہم و یک شیشهٔ مے با ہوشی — بر صفِ ہم صحبتاں بازِ انتخابے میزنم
از صبوحی مطلبم جز گریهٔ مستانه نیست — بخت خواب آلوده را بر رخ گلابے میزنم
از تماشائے کواکب حیرتم را مطلبے است — با خیالِ شوخ چشماں راه خوابے میزنم
میکنم دل را تسلی با خیالِ عارضت — آتشِ پروانه را بر اضطرابے میزنم

این کمالم بس که چوں مجذوب در دیر مغاں
دم ز خدمت گاریِ عالی جنابے میزنم

پیمانه کش و رند و خراباتی و مستیم — تزویر ندانیم همینم که ہستیم
جز پیروی و پیر مغاں در سر ما نیست — ما بر سر اقرارِ ہماں روز الستیم
آں نیست که با ہم بہ غم توبه نباشیم — ما توبه که کردیم ہماں روز شکستیم
بانگ خودی و ذوق ز مستی نتواں یافت — گو خلق بدانند که ما باده پرستیم
از دل غمِ بیفائده گردے شد و برخاست — آں روز که لب بر لب پیمانه نشستیم

بی قطع تعلق نتوان گشت گرفتار — آن روز بدام تو فتادیم که رستیم
چون طره پریشان شدن و شانه نشستن — عهدیست که با زلف من و شانه تو بستیم
بر ما مفلسان دست که ما بی سر و پایان — بر دامن لطف تو سراپا همه دستیم

از صحبت مجذوب چه گلها که نچیدیم
صد بار درستست که با توبه شکستیم

مقصد آشفتگی چون موج هر سو بی قرار افتم — از این دریای طوفان خیز شاید بر کنار افتم
غزال فیض بس وحشی است کو انجام کثرت سوز — که بیخود گرد دم تنها بدنبال شکار افتم
چرا پوشم درین میخانه چشم از روی آن ساقی — که گل گل بشکفد گلزار من در خار خار افتم
وراں هیچاده شوقم را تمنا در کنار افتد — که مست از پای خم برخیزم و در پای یار افتم
شعور عقل را چون نیست عار از ننگ نادانی — روم در عالم مستی [illegible] بعار افتم
جنون از داغهای سینه ام آن لحظه گل چیند — که با یاد رخت مستان [illegible] افتم

دلم آن لحظه خاطر جمع گردد از پریشانی
که در پای تو چون زلف دوتا بی اختیار افتم

چشم تر آخر بر رویش بی نقاب انداختیم — دامن آلوده بر آفتاب انداختیم
اشک ما را با غبار دل نشاط دیگر است — ای خوش آن دلها با هم در گلاب انداختیم
عقل دور اندیش را دیدیم جز بی چاره نیست — این کتاب پر غلط را ما بآب انداختیم
همچو خواب آهوی فیض از چشم ما رم کرده بود — در کمینش خویشتن را با بخواب انداختیم
باز با صد بیقراری بهر آن یکدانه خال — مرغ دل را خوش بدام اضطراب انداختیم
غصه را با خون دل پیوسته بر سر میکشم — ای خوش آن افیون که با هم در شراب انداختیم
سیر دارد دامن این دشت ما از کنار — ناظر از دور در موج سراب انداختیم
تا هوا [illegible] مجذوب [illegible] در سر [illegible] — خویش را چون [illegible] سراب انداختیم

از ریا طرفے نہ بستم ترک عادت میکنم
میروم در حلقهٔ مستاں عبادت میکنم

بهتر از اشک ندامت هیچ استغفار نیست
بعد ازیں با گریهٔ مستانه طاعت میکنم

کار وبار مے فروشاں دل بدست آوردن است
میروم تفتیش ارباب مروت میکنم

آمدم بر آستانت تا کنم جاں را نثار
جاں چه باشد آنچه مقدور است خدمت میکنم

بے رخت با نالهٔ آتش در گلستاں میزنم
بے قدت سروے که می بینم قیامت میکنم

در خیال لعل میگونت دلم خوں مے شود
تا نمکدانی بکارِ ایں جراحت میکنم

گر کنم گاہے رقیباں را نوازش دور نیست
همچو مجنوں با سگِ لیلے محبت میکنم

چوں ملائک تا شوم در محفلِ جاں شمع بزم
خویش را پروانهٔ خدام حضرت میکنم

دولتِ بیدار دل جز دیدهٔ بیدار نیست
چشم باز خویشتن را یار دولت میکنم

از گناه خویشتن مجذوب خاطر جمع دار
التماس از بادشاهِ دین و دولت میکنم

چه غم دارم غمِ دلدار دارم
چه کم دارم غم بسیار دارم

ندانستم دلم را چوں ربودند
زیاں از گرمیٔ بازار دارم

دلم جمع است با زلفِ پریشاں
مسلمانم سرِ زنار دارم

زبس در کوچه ها بیهوده گشتم
خجالت از در و دیوار دارم

رقیب از خاطرم نگذشته هرگز
شکایت گونهٔ از یار دارم

سلیماں خاتمے افگنده از دست
درین بیغوله من هم کار دارم

ز خصم کج زباں اندیشه ام نیست
زبانِ خوش برائے مار دارم

سراپا عیبم و نیکم شناسند
کریمے را همے ستار دارم

از آنم چشم بر مال کسے نیست
که من هم چشم گوهر بار دارم

دل از کف داده مجذوب مستم
بغیر از عاشقی صد کار دارم

ایدل بیا که مژدهٔ وصلے شنیده ام
روز خوشی بطالع خود باز دیده ام

در بزم وصل نالہ یقیں دلکشاتر است
منعم مکن که بلبلِ هجراں کشیده ام

پروانه وار روز و شبم در نظر یکے است
بے دوست روشنی ندہد نور دیده ام

در سینه داغ نیست که در غم شگفته است
از لالہ زارِ عشق تو گلہاست چیده ام

با یاد زلف و روئے تو واللیل والضحیٰ
حرزے که در فراقِ تو بر خود دمیده ام

دردت عزیز تر بود از جان غافلم
حق با منست زانکه بہا ارزاں خریده ام

دست دہنده آب بر آتش زند مدام
ساقی شنیده بود و لے بنده دیده ام

تنہا به پیش پیرِ مغاں مے به از ریاست
از مفتیانِ مدرسه هم وا رسیده ام

در عشق سیل حادثه بستم نے کند
چوں کوه در حصار فلک آرمیده ام

مجذوب مژده باد که آمد بہار وصل
بالیدنی بطالع خود باز دیده ام

هر کجا مستاں بآں سرو رواں برخورده ایم
از جہاں گل چیده از بخت جہاں برخورده ایم

گرد غم از خاطرِ ما سرو قداں مے برند
ما بدور قبه آخر زباں برخورده ایم

چوں نباشد از پے قامت بلنداں چشم ما
ما ز شاخ سدره در باغ جناں برخورده ایم

سالہا خوں خورده ام از حسرت یاقوتِ نمک
تا شبِ قدرے بایں گنج رواں برخورده ایم

دانه هائے اشک ما تسبیحہا پریشاں گشته اند
تا بدام حلقهٔ عنبر فشاں برخورده ایم

در دیار عشق باشد زندگی در یاد یار
گرچه ما دل داده ایم اما بجاں برخورده ایم

عیشِ درویشاں کجا و عشرت شاہاں کجا
ما به بزم خسرو آئیں کیاں برخورده ایم

خیر خواهاں علے را کرده با ما خیر خواه
آنچه ما را بود در نیت بآں برخورده ایم

روز و شب با نشهٔ مستی تماشا خوشتر است
چوں به بازیہائے خوب آسماں برخورده ایم

از دم پیرِ مغاں هر دم من و مجذوب را
دولتے رو داده از بخت جواں برخورده ایم

بخون دیده مکتوبے نگارم — یکایک عرضه وارم آنچه دارم

هوالمطلوب در عنوان کنم نقش — باین عنوان ز عاشق یاد آرم

حکایت هائے ایام جفا را — بتقریب وفا یک یک شمارم

کشم طغرا بمضمون هائے دلسوز — کنم ختمش بامیدے که دارم

بهم پیچیده چون مار آهستش — ببال طائر قدسی سپارم

بیمن آن همایون بال شاید — بفارغ بال از غم سر برآرم

الٰهی مهربان گردان دلش را — ز لطف مهر ما هر کس ندارم

بزودی باز گردان آن بهارا — که دیگر نیست تاب انتظارم

بده ساقی شراب ارغوان رنگ — بآن نیت که بینم روئے یارم

بامید وفا از دل کشم برد — جفاجوئے که کرد امید وارم

باین شرط از کفم دل برد دلدار — که دست از دامن او بر ندارم

اگر عشقم نه بخشد عمر جاوید — چه حاصل از حیات مستعارم

الٰهی عمر جاویدم کن احسان — که احسان ترا یک یک شمارم

تعجب نیست از اقبال مجذوب
که همت بسته یارش را بیارم

کو همت مردانه تا از تمنا رم کنم — چون کامل این عالم شوم تسخیر آن عالم کنم

کو عشق مه رخساره کو شوق آتش پاره — تا با سرشک لاله گون خون صد دل عالم کنم

کو زلف آن ماه چگل کو آن بلائے دین و دل — تا خاطر مجموع را آشفته و درهم کنم

کو دوستے تا یار من مستان شویم اندر چمن — او رو نهد بر شاخ گل من نالهٔ شبنم کنم

کو طوق سیمین غبغبے کو خاتم لعل لبے — تا اسم اعظم را روان از نقش آن خاتم کنم

گه دار گنه هم تنگدل گاه از عبادت منفعل — کو گریهٔ مستانه تا هر دو را باهم کنم

هرگز نه سیرم گر شبی شیرین کنم کام از لبش
دل آب حیوان در کشد من سیر جام جم کنم

تخت کیان بر باد شد دوران که از جم یاد شد
جامی بده تا آگهت از جرأت رستم کنم

شاها نوازش کن مرا تا مجمع خصم ترا
سازم پریشان و فنا یا حلقهٔ ماتم کنم

گر خصم کج سرکش شود یا شعلهٔ آتش شود
من با خدنگ راستی همچون کمانش خم کنم

تا گشته ام میشیت گدا می گویم و باشد روا
تا ناز بر نوشیروان یا خنده بر حاتم کنم

گر چند روزی با جا صبری بود مجذوب را
از دولت غم عیشها با خاطر خرم کنم

هرجا ز سرگذشت خود افسانه بسته ایم
بندی بپای عاقل و دیوانه بسته ایم

مشتاق یک نظارهٔ دیدار آشناست
چشمی که از عنایت بیگانه بسته ایم

در ملک فقر ما غم یاجوج حرص نیست
سدیست ما بهمت شاهانه بسته ایم

در جستجوی دل که بهان خانهٔ خداست
احرام کعبه در ره میخانه بسته ایم

سیمای شمع در دل شب خوش نما ترست
ما دل بزلف یار حکیمانه بسته ایم

خواهش کجا به جذبهٔ معشوق میرسد
تهمت به عشق بازی پروانه بسته ایم

با التفات ساقی و احسان میفروش
پیمان بدستیاری پیمانه بسته ایم

مجذوب باده نوش که مائیم و یک امید
آن هم بالتفات کریمانه بسته ایم

گر دیده ام غبار و پناهی گرفته ام
برطرف دامنی سر راهی گرفته ام

در خاطرم شکست طلسمات آرزوست
پیمانه هم از کف ساقی گرفته ام

گنج قناعتم ز عنایات لطف اوست
این ملک را به تحفهٔ آهی گرفته ام

منعم مکن ز حلقهٔ مستان سینه صاف
من هم درین حصار پناهی گرفته ام

پای طلب بکوی خرابات چون کنم
آنجا نشان خانقاهی گرفته ام

چوں شمع دل گداخته صد بار جراتم — تا رخصت نهفته نگاهے گرفته ام
تا خجلت از کرم نه برو روز بازخواست — بر هر گناه زتوبه گواهے گرفته ام
مجذوب خاکسارم و در انتظار دوست — در کوچهٔ وفا سر راهے گرفته ام

خیز تا از در میخانه گذارے بکنیم — بالب مغبچهٔ دفع خمارے بکنیم
راه ظلمات ولب چشمهٔ حیواں دور است — التماسے زلب لعل نگارے بکنیم
ماهماں به که دریں دائره حیرانی — خویش را محو رخ لاله عذارے بکنیم
نیست در انجمن وعظ بجز غصه و آه — عیش آنست که با مہر نگارے بکنیم
در مقامے که بیا ولب او مے بکشند — زاں میاں مصلحت آنست کنارے بکنیم
ماندانیم پریشانی ما تا کے و چند — با سر زلف تو خوب است قرارے بکنیم
عمر نقدیست که البته زکف خواهد شد — خوشتر آنست که صرف غم یارے بکنیم
خواب را سرده وبرخیز که با دیدهٔ باز — شاهبازے برسانیم وشکارے بکنیم
عمر تا چند شود صرف شمار زر و سیم — باید اندیشه هم از روز شمارے بکنیم
بیش ازیں هم نتواں کرد مدارا با خصم — تیر آہے بکشیم از دل و کارے بکنیم
عمر مجذوب نه ایں روز و شب و سال و مه است — عمر آنست که صرف غم یارے بکنیم

مے روم تا گریهٔ در دامن هاموں کنم — تحفهٔ من هم نثار تربت مجنوں کنم
نیست رخصت ورنه بتوانم بزور اشک و آه — بحر را بے آب سازم دشت را جیحوں کنم
کوه غم عشقے که در خاطر نشستند کوه کوه — تا زرشک غنچه خوں در دل گردوں کنم
دولت دیدار آں باشد که در بزم وصال — دیده را آئینه دار حسن روز افزوں کنم
! هیچ نگفتم آں دهاں را لب بدشنامم کشود — خاطرش از هیچ میترسد ندانم چوں کنم

بے لبش جز خونِ دل جا ہم نباشد در نظر
ساغرم خالی چو گردد دیدہ را پرخوں کنم

دلبرم طفل است واز حال رقیب آگاہ نیست
دوست از دشمن ہمے داند ندانم چوں کنم

جوہر دل را نشاید بے گداز آئینہ ساخت
ایں خیالِ خام را باید ز سر بیروں کنم

خواجہ را گفتم فزوں تر شو بفکرِ مالِ خویش
تا خبر وارت ز اقوالِ زرِ قاروں کنم

غم مخور مجذوب تہید جنونی کردہ ام
باز میخواہم بیک ساغر ترا ممنوں کنم

آں شب کہ با خیال لبت غنچہ خفتہ ام
صبح از نسیم زلفِ تو گل گل شگفتہ ام

بیدار کردہ صبح سعادت مرا ز خواب
آں شب کہ در خیال تو بیدار خفتہ ام

دائم لبت بہ خندہ و رویت شگفتہ باد
چوں گل بیک پیالہ کنی گر شگفتہ ام

صد رہ میانِ خوف و رجا فکرتم گداخت
با آنکہ مژدہ ہا ز کلامت شنفتہ ام

باید ز آستانِ تو جویم دوائے خویش
آگاہ جز تو کیست ز راز نہفتہ ام

از خار پائے ہمتم اندیشہ کے کند
در راہِ دل کہ با مژہ یکسر رفتہ ام

حیرت مکن ز ہمتِ مجذوب در زورِ عشق
گر شش ہزار بیت بیک ماہ گفتہ ام

نیکو نگر کہ نسخہ دیوان محشر است
ایں شش ہزار دُر کہ بیک ماہ سفتہ ام

مجذوب لاف عشق زدن عاشقانہ نیست
ایں نکتہ را بگوشِ تو صد بار گفتہ ام

بقیہ اشعار مثنوی ردیف (د) صفحہ ۶۴

معنی نوائے طرب ساز کن
طرب را دریں پردہ آواز کن

نوائے دلم عاشق ساز تست
خوش آں دل کہ مشتاق آواز تست

مگو فاش رسوا با آواز نے
کہ ایں فتنہ نے جم گزارد نہ کے

مغنی مگو فاش با تار چنگ
که جائی مگو ع است این هر تنگ

بشنو تا چه خوش گفت آواز دف
که زین دائره هیچ ماند بکف

شنیدے تار طنبور دیدم گریست
که جز خون هر دو رگی دید کاسه چیست

چه خوش گفت ناقوس این کهنه دیر
که یزدان کریم است و انجام خیر

الهی به مستان روز الست
که دل بر تو بستند از هر چه هست

بآن هر دو یک تن که روز ازل
کشیدند ساغر به کین هبل

بدریا کش بزم روحانیان
کز و شد زمین قبلهٔ آسمان

بشاهی که در مسندِ من عرف
کشیده بسر ساغر لو کشف

به لعل لب مخزن اجتبا
که یابند از و زهر نوشان شفا

به شیری که در بیشهٔ امتحان
نتابید از قهر آتش عنان

بآن رونق افزای عنوان دین
که زینت از و یافت عرش برین

بآب دو رخ باغ و بستان علم
بچشم و چراغ گلستان حلم

بشاهی که داوند از صدق تاج
که یابد از و دین پاکان رواج

بفیض ده کشور علم دین
که بود افسرش نقش والکاظمین

بنور دل آرای شاه رضا
کز و آشکار است راه رضا

بجود جوادی که روز نظر
گنهگار تر را کند شاد تر

باقبال آن شاه عالیجناب
که برج دهم را بود آفتاب

بشاهنشهی کز سجود درش
فزون از ملائک بود عسکرش

بخاک ره آن شهنشاه دین
که بر وی شود ختم فتح مبین

بآن چارده تن که با یکدگر
کشیدند جام شفاعت بسر

که مجذوب را پیش مولای او
ز جام نجاتش کنی سرخ رو

به نزد شهان با دل پر امید — کنی وز دو عالم مرا رو سفید
چنان کن که بر درگهت جان کنف — بریزند خونم بخاک نجف

آتشے شب در نیستانے فتاد — سوخت چوں عشقے که در جانے فتاد
شعله تا مشغول کار خویش بود — هر نیئ شمع مزار خویش بود
شمع ساں آتش زبانے زاں گروه — با دل پر از شکایت کوه کوه
بانگ بر زد بر شعله کے بیدادگر — آفت دوراں بلائے خشک و تر
بے سبب ایں فتنه و آشوب چیست — در شکست دل ترا مطلوب چیست
بیگناہے را جدا کردن چراست — بند بند از هم جدا کردن چراست
گفت آتش بے سبب نفروختم — دعوی بے معنیت را سوختم
با چنیں دعوی چرا اے کم عیار — برگ خود ساختی هر نوبهار
هر کجا گفتی منم با صد نمود — همچناں در بند خود بودی که بود
سایه ساں دائم به پستی مانده — در پس دیوار هستی مانده
از فنا گر تشنه مے داشتی — از شرر تخمے بدل مے کاشتی
گرچه خاکستر نشینت کرده ام — برتر از چرخ برینت کرده ام
کار من نیک است کے بس میکنم — ناکسے تا هست من کس میکنم
همچو نے مجذوب برگ خود مساز — چوں حریفان زبانی کج مباز
اهل دل مائل به پستی نیستند — همچو نے در بند هستی نیستند

اتمام متفرقات باقی غزلیات از ردیف ن تا ختم دیوان
زیر طبع ہے

صحت نامہ از ردیف الف تا ختم د

دیوان مجذوب تبریزی

صحیح	صفحہ وسطر	صحیح	صفحہ وسطر
ردیف الف			
زملامت	صہ ۶ سطر ۹	کشادہ	صہ ۹ سطر ۴
سیر آہنگ	صہ ۷ سطر ۱۱	پارۂ زر	״ سطر ۵
بگیرو	صہ ۸ سطر ۶	نشست	صہ ۹ سطر ۲۰
میگیرد	״ سطر ۱۳	جلیست	صہ ۱۰ سطر ۱
خورشید ومہ	صہ ۹ سطر ۱۳	از فروغ	صہ ۱۷ سطر ۱۱
آفرو گر	״ سطر آخر	ہرجا الے	صہ ۱۸ سطر ۱
بخشندگی	رباعی نمبر ۶	دادہ رو	״ سطر آخر
از دیدن زر	״ نمبر ۱۰	انتعاش	صہ ۱۹ سطر ۴
مطلب مطلب	״ نمبر ۷	پرورش	صہ ۲۰ سطر ۲
شہسوار	صہ ۱۶ ...	بگیر بہ از	صہ ۲۴ .. ..
بکام دل ترا	״ سطر ۲۰	راز	رباعی نمبر ۲۱
راتیت	״ سطر آخر	نشد	رباعی نمبر ۲۴
(ب)			
برق سحاب	صہ ۱ مطلع اول	بے توبہ فرد بردہ نفس	״ نمبر ۳۴
دعوٰی زہد فکر کتاب	״ مقطع	رانکشی	
آئینہ حار	صہ ۴ سطر ۱۳	جمالی	״ نمبر ۳۷
(ت)			
قربان بسے شود	صہ ۹ سطر ۱	تنک بساط	״ نمبر ۳۸

تو تیا ست	صـ۳۲ سطر ۱
بے چین	سطر ۹
آیۃ الکرسی بخواں و راہ رو	"

(د)

طالعش	صـ۶ ...
فریبندہ	صـ۸ ...
چہ شُد	صـ۹ سطر ۲
بیدار	صـ۱۰ سطر ۲۰
درسیست	صـ۱۱ ...
آں زلف	صـ۱۴ سطر ۱۱
زور	صـ۱۵ سطر ۵
آرد	" سطر ۱۰
فسوں	صـ۱۶ سطر ۱۲
محمل	" سطر ۱۴
زرتار	صـ۱۷ ...
خونابہ	" سطر ۲۰

مندرجہ ذیل دو شعر سہواً باقی رہ گئے صـ۱۸ سطر ۹ کے بعد لکھے

نشستہ بجائے نمی رسد برخیز
کہ ہر قدم بتو صد خضر راہ مے گذرد
بقطرۂ شدہ خورسند گوہر از دریا
قناعت ہست کہ نازش بہ شاہ میگذرد

شعلۂ شوق	صـ۲۱ سطر ۵
بدست	صـ۲۰ سطر ۲۰
حدیثے است	" سطر ۲
راہ پُر دور است	صـ۲۴ سطر ۱
نقل و	" سطر ۶
ازما شد	صـ۲۵ سطر ۳
ایں	صـ۲۸ سطر آخر

صـ۳۰ سطر ۱۰ کے بعد یہ شعر لکھنا تھا ؎

فکرم بیاد زلف پریشان و درہم است
پیچیدہ بود و درہم و شب ہم دراز بود

جام	صـ۳۲ سطر ۱
بے عیب	صـ۳۳ سطر ۱۵
مستعار	صـ۳۵ سطر آخر
کہ چوں نامِ خدا	صـ۳۹ سطر ۱۴
بپایان	" سطر ۱۶
باتو	صـ۴۰ سطر ۱
منشیں	" سطر ۱۶

صـ۴۱ سطر ۲ کا مصرع ثانی یہ ہے

تائے فتح و جیم جرأت تاج اقبال تو باد

صـ۴۱ سطر ۶ حائے فتح و کا مصرع اول یہ ہے

دال در میم محبت دم بدم حاصل تست

رند	صـ۴۲ سطر ۱۴

صفحہ ۴۲ سطر ۷ کے بعد یہ شعر ہونا تھا ؎

آنکہ از کم فرصتی ہائے اجل آگاہ شد
توبہ دیگر از مے گلفام نتوانست کرد

کے فلک تخت و آسماں اکلیل | صفحہ ۴۲ سطر ۱۹

صفحہ ۴۲ سطر ۹ کے بعد یہ شعر ہونا چاہیئے ؎

یاد او کن از خدا غافل مباش
باش در ذکر خدا با یاد او

یہ شعر مقدم ہے	صفحہ ۴۹	سطر ۱۳
؍ ؍ موخر ہے	؍؍	سطر ۱۲

دنی	صفحہ ۵۵	سطر ۱۴
شمعے	صفحہ ۵۶	سطر ۱
- -	صفحہ ۶۰	سطر ۹

خاطرش ازبسکہ وارد ناز استغنائے حسن
گر دعا را زیر لب ہم میکنی آہستہ نیست

از درِ تو دوُرم	صفحہ ۶۰	سطر ۱۵
- -	صفحہ ۶۱	سطر ۱۹

زمینت چو رم کرد و گل گل شگفت
- - - - - - - -

باقی دال، واو اور نقطہ کم و بیش کی صحت خود ظاہر ہے ۔صحتنامہ از ردیف ا تاختم د تمام ہوا۔ باقی بر ردیف ن تا ی

غزلیات نادر حصہ اول ۳؍ حصہ دوم ۱؍
حصہ سوم زیر طبع ہے۔ دیوان مجذوب کے خریداروں کو

غزلیات نادر مُفت

المشتہر

حکیم میر ناور علی بعد نبیرہٴ حضرت میر احمد علی خاں شہید دہلوی
مرحوم المخاطب بہ میر الشعرا از سرکار شاہ دکن نواب ناصر الدولہ بہادر مغفور

دیوان مجذوب ردیف م میں یہ غزل سہواً باقی رہ گئی ہے

چوں جام بادہ کوئے مغانست مسکنم	پاکست طینتم چہ شد آلودہ دامنم
میخانہ را بجائے بہشتم نمودہ اند	تا از خیال محو نہ گردد نشیمنم
آب وہوائے میکدہ ام گشتہ سازگار	زاں رو کہ سایہ پرور طوباست گلشنم
ساقی بیار ساغر آئینہ فام را	باشد نظر بچہرۂ مقصود افگنم
باکم بہ یمن عشق ز شمشیر خصم نیست	از آتشم بترس مترساں ز آہنم
اندیشہ نیست بیژن دل را ز چاہ تن	پروردۂ تہمتن عشق است بیژنم
عیسیٰ مکن بہ فقر کہ چوں شمع آفتاب	با نور دل لباس گرانست بر تنم
خدمت نکردہ کس بمقامے نمی رسد	ایں نکتہ بس بود ز مقامات ہر فنم

مجذوب می کشم سر شوریدہ را بدوش
تا روئے دوست بینم و در پاش افگنم

غزلیات جامع دیوان مجذوب۔ از حکیم میر نادر علی رعد منصبدار و حکیم دواخانہ واڑی جنکشن ۔ دکن

جمال نور حقیقت محمد عربی	کمال حسن رسالت محمد عربی
گل سر سبد خلق زینت کونین	بہار گلشن قدرت محمد عربی
ضیائے صبح ازل رونق دوام ابد	شفیع روز قیامت محمد عربی
کھلا اسی سے تھا لولاک قفل ابجد کا	ہے اسم مقصد فطرت محمد عربی
خدا نے خلق کیا سب سے اول آپکا نور	انیس خلوت وحدت محمد عربی
نہ عبد تجھ سا نہ معبود کے سوا معبود	یہی ہے اصل حقیقت محمد عربی
جو سرفراز تھا عرش بریں شب معراج	ترے قدم سے ہے عزت محمد عربی
نہیں مجال بشر کی ہے خود خدا مداح	رقم ہو کیا تری عظمت محمد عربی

محالِ حِسّی و عقلی خدا کی رُویت ہے
دکھا دے اپنی ہی صورت محمدِ عربی

حدیثِ وحیِ خدا ہے تو بس یہی کافی
کتابِ حق تری ہی عزت محمدِ عربی

خدا کے واسطے اشعارِ رعدؔ ہوں مقبول
یہی ہے نذرِ عقیدت محمدِ عربی

کمالِ صنعتِ قدرت محمدِ عربی
مآلِ ختمِ رسالت محمدِ عربی

ضیائے صبحِ ازل رونقِ دوامِ ابد
بہارِ گلشنِ قدرت محمدِ عربی

نہیں ہے سایہ کا سایہ دلیلِ روشن ہے
کہ خود ہے سایۂ رحمت محمدِ عربی

کسی نبی کی رسائی جہاں نہیں ممکن
تری وہ منزلِ رفعت محمدِ عربی

جو بیحساب رہے بیحساب جنت میں
وہ خاص تیری ہے امت محمدِ عربی

عطائے رب سے فترضیٰ ہے شانِ اقدس میں
کہ دو جہاں میں ہے رحمت محمدِ عربی

وہ لاشریک ہے لیکن اُسی کے نام کیساتھ
تمہارے نام کی شرکت محمدِ عربی

مقامِ اقدسِ اعلیٰ ہوا ہے جمع الجمع
محیطِ کثرت و وحدت محمدِ عربی

دکن میں رعدؔ ہے مثلِ اویس طالبِ دید
ہے اشتیاقِ زیارت محمدِ عربی

ہوا ہے مجھ کو حاصل نعت میں فخرِ ثنا خوانی
صلہ ہر بیت کا بیتِ جناں ہی فیضِ سبحانی

مقدم انبیاء سے نام اقدس ہے محمدؐ کا
کہ ہر سورۃ میں بسم اللہ ہے عنوانِ قرآنی

بنا ہے وصفِ رُخ میں بدرِ کامل مصرعِ اول
ہوا ہے آفتابِ صبحِ روشن مصرعِ ثانی

کلیمؑ و طور ہے بامِ مسیحؑ و حضرتِ عیسیٰؑ
سرِ عرشِ بریں تجھکو ہوئی معراجِ جسمانی

ترے شاگرد کا شاگرد جبریلِ امیں بھی ہے
تو ہے امّی لقب اے مظہرِ عرفانِ ربانی

حدیثِ نور کو دیکھو اگر دیوانِ خلقت میں
محمدؐ مطلعِ اول علیؑ ہے مطلعِ ثانی

کلامِ حق نبیؐ کی آلِ اطہر ہادیؑ رہبر
مخالف فی الحقیقت ہے اسیرِ دامِ شیطانی

بہتّر دوزخی ہیں ایک فرقہ اہلِ جنت ہے
محبانِ علیؑ ناجی ہیں باقی سب ہیں نیرانی

سخاوت تیری جنت بخش و کوثر بخش ہے شاہا
تری رافت کی رحمت کی ہے ہر مومن پہ ارزانی

ہنوں زوار دنیا میں رہوں جنت میں عقبیٰ میں
یہی دارین میں ہے مدعائے شوقِ ایمانی

مدد اے قبلۂ دیں المدد اے کعبۂ ایماں
کہ یہ دردِ جدائی ہو گیا ہے دشمنِ جانی

نہیں ہے سرنوشتِ رعد سے اب تک گلہ شکوہ
مگر ہو آستانِ روضۂ اقدس پہ پیشانی

کہاں تک دردِ فرقت میں ہو ضبط سوزِ پنہانی
پریشانی سے میری خود پریشاں ہے پریشانی

تری درگاہِ عالی کا گدا ہوں اے شہِ خوباں
یہاں شاہی فقیری اور درویشی ہے سلطانی

وطن میں یہ سفر کب تک مدینہ میں طلب فرما
کہ آسانی ہے مشکل اور مشکل میں ہے آسانی

دمِ معجز نمائی اے مسیحا کے مسیحا ہے
طوافِ روضۂ اقدس شغلۂ دردِ روحانی

شفاعت کا بھروسہ ہے گناہوں سے پشیماں ہوں
پشیمانی ہے توبہ اور توبہ ہے پشیمانی

ترے سلمانؓ کے خادم کا ہوں میں خادم
عطا ہو دین و دنیا میں مجھے تختِ سلیمانی

ترے خوانِ کرم سے نعمتِ دارین حاصل ہے
نصیبِ غیر خوانِ اغنیا پر ہو مگس رانی

خدا کا تھا جو مہماں میزباں ہے اہلِ جنت کا
شبِ معراج تھی عرشِ بریں پر تیری مہمانی

یہی تجریدِ مطلق اور آئینہ ہے وحدت کا
ترے روئے منور سے عیاں ہے نورِ سبحانی

خدا کی معرفت حاصل ہوئی تیرے توسل سے
وسیلہ گر نہ سمجھیں تجھ کو ہے یہ انکی نادانی

کتاب اللہ تیری آلِ اطہر ہادی و رہبر
ترا فرمان ہے حکمِ خدا و وحی ربانی

ہے تجھ میں حسن کے نو حصے پھر سو میں کے یہ دس ہیں
کہ تو اہلِ جہاں پر ایک حسنِ ماہِ کنعانی

صلہ ممدوح سے دارین میں ہے حاصلِ قسمت
لکھوائے رعدؔ پھر نعتِ نبی میں مطلعِ ثانی

محمد باعثِ لولاک اے محبوبِ یزدانی
ترے قد کا نہ تھا سایہ تو پھر تیرا کہاں ثانی

الف آدم میں اول اور آخر یا ہے عیسیٰ میں | محمد مصطفےٰ میں یا ہے ختم یائے امکانی
کتابت میں بھی آخر یا کی دو قسمیں مقرر ہیں | نبوت مصطفےٰ پر ختم ہے یہ یا ہے برہانی
ہوا نورِ محمد خلق یہ آدم آب و گل میں تھے | رہا لاکھوں برس مصروف ذکر و حمد سبحانی
یہی ہے معنیِ قدرت یہی ہے باعثِ خلقت | اسی پر کنتُ کنزاً کا عیاں ہے سرِ پنہانی
ہوئے آدم جو مسجودِ ملائک ہے سبب ظاہر | کہ تھی نورِ محمد سے منور اُن کی پیشانی
کسی کو یہ شرف آدم سے تا عیسیٰ نہیں حاصل | کہ سبحان الذی اسریٰ سے ہے معراجِ جسمانی
مخاطب انبیا ہیں اپنے نام سے ہر جا | مگر تیرے لئے القاب ہیں آیاتِ قرآنی
خدا جسم و جہت سے ہے بری دیدار ناممکن | محمد مظہرِ نورِ خدا ہے وجہ عرفانی
نبوت ختم ہے اُن پر امامت ختم ہے اِن پر | نظیر احمد کا عالم میں نہ مہدی کا کوئی ثانی

خدا کے حکم سے اے رعدؔ فرمانِ محمد سے
ہوا ہوں تابع آلِ نبی و حکمِ قرآنی

مخمس بر اشعارِ مجذوب تبریزی از حکیم میر نادر علی رعدؔ (دکن)

تا بود کار تو ہمہ کردار عدل | نطق و گفتار تو شد گفتار عدل
شعر مجذوب است رعد اظہار عدل | یار نیکان شو کہ در بازار عدل
حشر ہر کس میشود با یار خویش

(۲)

یا علی حب تو باشد بہتر از ہر طاعتے | مومناں را ہست باید بہتر از ہر طاعتے
رعد چوں مجذوب خواند بہتر از ہر طاعتے | ہر کہ مہرت را نداند بہتر از ہر طاعتے

(۳)

جنت و خلد بہ زر قربت نیست | طاعت عارفان اجرت نیست | گو بشو دست از نماز و روزہ حج و زکوٰة
بہتریں نفع خیر طاعت نیست | ہیچ سودے بہ از عبادت نیست
تو عبادت برائے سود مکن

(۴)

گنج را ہر گنج ادا کرد | حاجی بے ذکر سجدہ پیدا کرد
دلق و تسبیح را تماشا کرد | ترک دنیا برائے دنیا کرد
زاہدا آنچہ کہ در فن دغلیست

بعون خالق علام الغیوب و غفار الذنوب

این کلام مرغوب نظیر دیوان خواجہ حافظ شیرازی یعنی دیوان مجذوب تبریزی الموسوم بہ

دیوان مجذوب

سنہ ۱۰۶۶ھ

از ردیف ن تا ختم ی

منقول از کتبخانہ حکیم میر نادر علی صاحب رعد حیدرآباد دکن

مطبوعہ عماد پریس چھتہ بازار حیدرآباد دکن

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مجنون ترا آنکه به روی دگری دیدن
با ماه سخن گفتن و زخوابت پری دیدن

عمریست که سرگردان در کوی تو میگردد
آن قامت رعنا را در جلوه گری دیدن

در چشم شهیدانت کمتر ز قیامت نیست
خورشید که نتوانش پیش از نظری دیدن

هان ای دل ناپیدا باز آ که خوش باشد
بعد از سفر ناخوش روی سفری دیدن

واعظ چو گریزی نیست از جنت و غلمانت
بیجا چه کنی منعم از حور و پری دیدن

ای منکر شب خیزان برخیز و تماشا کن
در تیرگی شب ها فیض سحری دیدن

دانی که تصوف چیست آن با همه خوشیان
درویش نظر کردن دیدار پری دیدن

ای مست مشو پنهان از شیخ کزو دراست
با آن همه خود بینی عیب دگری دیدن

دانی که فراغت چیست آن بی سر و پا گشتن
از هر دو جهان حق را یکبار بری دیدن

مجذوب من از مجنون تعلیم نهم داریم
رفتار جوانان را در کبک دری دیدن

پیش تبان مذمت خورشید و ماه کن
در گفتگو به مشرب هر کس نگاه کن

با خلق جز بلطف و به نرمی مرو به پیش
از دل بدل چو رشتهٔ تسبیح راه کن

رد و قبول دیر و حرم بخت و طالع است
با دوست باش میکده را خانقاه کن

بارے اگر نیافتهٔ ذوق گریه را
در وقت خنده وضع جهان را نگاه کن

باشد بدامنے نرسد دست کوتهت
خود را بروفتاده تر از خاک راه کن

آنرا که دل چو آئینه یکرو و صاف نیست
رویش مبین تصور زنگ سیاه کن

همت چه اکند ز گدا پادشاه را
خود را بزور همت خود پادشاه کن

هرگز کسے نشسته بجائے نمی رسد
خواهی به منزلے برسی عزم راه کن

ایدل بگو که نامهٔ اعمال خویش را
از هر دو رو چه کاغذِ مشقی سیاه کن

مجذوب چوں معاملهٔ حشر با علی است
من ضامنِ تو تا بتوانی گناه کن

اینکه آمد یارِ ما خورشید تابانست این
ماه خوش رفتار یا سروِ چراغانست این

اینکه پیشا پیش آمد با هزاران زود باش
می شناسم غمزهٔ جلاد فتانست این

اینکه صیادانه باشد پیچ در خم دارد شتاب
حلقهٔ دامِ بلا زلفِ پریشانست این

این نگاه شوخ کز دور آشنائی میدهد
خوب میدانم همان آشوب دورانست این

اینکه جانرا از تبسم قوت دل می دهد
غنچهٔ گلزار خوبی لعل خندانست این

اینکه می آید بچشم آشنا بیگانه هم
التفات آشکار و لطف پنهانست این

آنکه زود از خاطرت رفت آشنا ناست ناز
اینکه عاشق یادش آمد عهد و پیمانست این

شام هجران را سحر کردن مگو پر مشکل است
گر وفا و صبر باشد سخت آسانست این

بوسه ها بر لعل جانان کے زند هر بے جگر
از سر جاں هم کسے چوں بگذرد جانست این

در دو عالم ضامن مجذوب اگر شد و نیست
خسروِ دنیا و دیں شاهِ خراسانست این

آنشب کز آتش مے گردد ایاغ روشن
پروانه میکشان را گوید چراغ روشن

پروانه ها چو بینند ساقیست شمعِ مجلس
ما شب بخیر گوییم ایشان چراغ روشن

تا شمع دل که دائم با یاد عارضت سوخت
باشد همیشه ما را کنج فراغ روشن

مستان بسیر گلشن گل گل شگفته بخرام
تا گردد از جمالت اطراف باغ روشن

رخشان تر از کواکب آید بچشم افلاک
نرگس اگر ز رویت سازد چراغ روشن

عمرہا داغ باید در جستجوے دل سوخت
این شمع را نساز دہر بے دماغ روشن

با کاسہ ہاے پرخون کے سرخرو کنندت
چون لالہ تا نسازی دل را ز داغ روشن

این لطف تازہ مجذوب کاس ایزہ برداشت
ہم مرحمت مبارک ہم چشم داغ روشن

دوست یارب چہ دید باز از من
کہ ہمی تافت رخ بناز از من

بادشاہی و کبر و ناز از تو
عجز و درویشی و نیاز از من

مہر را از نگاہ ذرہ چہ باک
کم کن از دور احتراز از من

خندۂ روزہاے عیش از تو
گریہ ہاے شب دراز از من

نظر پاک صیقل است و مہیل
روے خود را نہان مساز از من

خاطر شاد و خندہ ناک از تو
آہ دلدوز جان گداز از من

کردہ ام رو بطاق ابروے
کہ نخواہد بجز نماز از من

فکر غوغاے رستخیز از تو
یاد آن [illegible] ہمراز از من

یکنفس بے شراب نتاہد نیست
اینکہ پنہان [illegible] راز از من

از تو باشد زر جہان مجذوب
غم آن یار دل نواز از من

دشمنی با ما بحرف دیگران دیگر مکن
ہرچہ گوید مدعی در حق ما باور مکن

بوالہوس را فرق از عاشق نکردن ہیچ نیست
امتحانش جز برنگ زرد و چشم تر مکن

دوستی با دشمنے خود در محبت کافریست
آنچہ با شمشیر باید کرد با خنجر مکن

فصل فصل از ہم جدا کن آنچہ بیدی آبنیست
ہمچو طفلان روز و شب بازی بہ ہر دفتر مکن

از سر آسایش دنیا چو نتوانی گزشت
چون زنان مردے کہ بینی فخر بر زیور مکن

در برہمن خانہ مپیش آہنگ تہہا از زر است
تا توانی بت پرستی با خیال زر مکن

تا نظر بر خلق داری واعظ مردم مشو   خویش را رسوائے عالم بر سر منبر مکن

تا نسازی فاش یکجا جہل و ناہلی و رشک   پیش مردم جنت بیجائے ز خود بہتر مکن

تا شوی از جام ہمت در دو عالم سرخ رو   رنگ خود را پیش مردم از طمع چون زر مکن

تا توانی ہمچو مجذوب اسم اعظم یاد گیر
از دعا یعنی بجز نادعلیؑ از بر مکن

یار دل را بے تکلف کرد جائے خویشتن   صورت آئینہ خود شد بر دنمائے خویشتن

پردہ بردار از گل رخسار تا در صحن باغ   گل شود بیہوش بلبل بے نوائے خویشتن

گفتگوئے با توام چون دبر خوش دادہ رو   از جفا ہائے تو گویم یا وفائے خویشتن

با تو گویم دولت دیدار را چون دادہ رو   گرد جاناں با دلم لطفے بجائے خویشتن

گر برآری حاجتے را مطلب دل حاصل است   دل بدست آور کہ یابی مدعائے خویشتن

از ہوائے ابر ستاں را نشاط دیگر است   ہر سرے را ہست دو تے با نوائے خویشتن

وجد صوفی را نداند ساغر و مینا و خم   بے ادب اینجا کہ می جنبد ز جائے خویشتن

سفر خشک اے ملا در گوشہ میخانہ نیست   تا کشد ہر کس بقدر اشتہائے خویشتن

دولت دیدار او مجذوب از قرآں طلب
تا توانی فال نیکو کن برائے خویشتن

بے طمع باش و عاقبت ہا کن   ترک ایں خوی و خاصیت ہا کن

صبح تا چاشت در توکل شو   چاشت تا شام عافیت ہا کن

بفشاں خرقہ را ز گرد ریا   خاک در چشم معصیت ہا کن

نفسے گر اماں دہد اجلت   فخر آنکہ بعاریت ہا کن

طفل بدخو شدہ ز حرص دولت   قالعش ساز و تربیت ہا کن

مرض حرص چوں بطول کشد   شکر اسباب تعزیت ہا کن

چوں قناعت علاج حرص کند | رو دے دلِ من و تہنیت ہا کن

از جہان خراب چوں مجذوب
گوشۂ گیر و عافیت ہا کن

نیست مرا در نظر جز رخت اے ماہِ من | لطف تو ہم کم مکن از دلِ آگاہِ من
لطف نمایاں تو در دو غمِ عشق تست | شکر کہ شد روز و شب لطف تو ہمراہِ من
شاہ و گدا ہر یکے رو بہ درے کردہ اند | نیست مرا قبلہ جز درت اے شاہِ من
خاطرِ خود را بروں از دلِ غم کردہ ام | تا کہ برنجد ز من خاطرِ دلخواہِ من
در طپش روز و شب بر درِ دل ہا شدم | در دلِ درویش بو حب شہنشاہِ من
بر درِ میخانہ ہم طعنۂ بے جا مزن | خدمتِ ایں آستاں بو چو در راہِ من
سرمۂ شب گر دہد چشم دلت را جلا | روز درخشاں ترا زہر بود ماہِ من

رحم تو باید کنی بر دلِ مجذوب خویش
جز تو کسے آگاہ نیست از دلِ آگاہِ من

باصل و نسل مباہات اے پسر کم کن | تو خویش را خلفِ دودمانِ آدم کن
دلت چو تحفۂ داغے بجنگ اندازد | مجو علاج ز مرہم علاجِ مرہم کن
گہے کہ ذوق تنعم ترا فریب دہد | بجائے شیر و شکر خون و زہر در ہم کن
سفینہ ایست و فالنگرش بگویم چیست | بہر کہ دست دہی پایۂ خویش محکم کن
زمانہ چشم ترا تا نہ بستہ است زخاک | نگیر جام و بہ عبرت نگاہ در جم کن
نگاہِ داشتن آبروے جواں مردی است | طمع مدار و سخاوت بکار حاتم کن
فریب خلق جہاں در کمال آسانی است | کسے کہ رام تو مشکل شود از و رم کن
خدنگ راست کشید ایں سخن بگوش کماں | کہ پشتِ دشمنِ خود را براستی خم کن

چہ رشک می بری اے بے شعور بر مجذوب

بیا به میکده خود را تو نیز آدم کن

ای فلک دی ز تماشا ہاں گرچه باج از حد برون
من به درویشی گرفتم از تو تاج از حد برون

دامن صبح وصال آں سان نیاورم بکف
ناله کردم در دل شبهای داج از حد برون

دیده گریه نم شد و دل بی تراوش در نسیت
دیده ام برای سیه چشمان خراج از حد برون

ر طبیبا خویش را رسوا مکن کار تو نیست
کرده ام بیماری دل را علاج از حد برون

خاکساری کن که طبع یار بسیار نازک است
عجز باید کردنت با آں مزاج از حد برون

چند گوئی کوچه راحت فروشاں در کجاست
هر کجا دارد تهی دستی رواج از حد برون

هیچ دانی لطف بی پایاں چه میخواهد ز ما
شرمساری بی نهایت احتیاج از حد برون

من دماغ آشفته و مجذوب بی پروا است
هرزه تا کی می بری ناصح لجاج از حد برون

خویش را تند و تلخ زود مکن
آتش خشم را سجود مکن

روی خود را چو آسماں از خشم
رنگ رخسار را کبود مکن

آتش خشم را مزن بر دل
پیش آئینه خانه دود مکن

چوں صراحی بعزم نیت خیر
سرکشی هرگز از سجود مکن

هیچ سودی به از عبادت نیست
تو عبادت بقصد سود مکن

بزم خود را فسرده چوں زاهد
بی می و مطرب و سرود مکن

تا توانی نمود جوهر خویش
همچو شمشیر بر نمود مکن

جز به پیش جواد چوں مجذوب
خویش را دستشناس جود مکن

خویش را رسوای شهر و کوچه و بازار کن
همچو من با ساده رویاں عشق در زنهار کن

ساده رویاں اگر کمتر به بازار آورند
نوخطان را بین و سیر حسن جوهردار کن

خیر خود در ہر چہ بینی با خلائقش خو مگیر
یار چوں ساقی شود از توبہ استغفار کن

دولت بیدار عاشق جز دل بیمار نیست
چشم خود را پاسبان دولت بیدار کن

نالہ فرسا کن دل با درد و غم پیچیدہ را
با نسیم صبحدم ایں غنچہ را بیدار کن

چشم اگر داری کہ بر بالائے جنت جا دہند
ہمچو ابرو از شہادت ہائے بد انکار کن

دیدہ ات ہر چند نابینا ز کینہ قدرت است
آنقدر یا رب کہ می بینی بعجز اقرار کن

تا بکے دل را ز بدخواہی مکدر میکنی
یک دعائے خیر ہم در حق ایں بیمار کن

سبحہ را زنار کردن شیوۂ اسلام نیست
برہمن شو راستی یا ترک ایں زنار کن

در طریقت مسجد و میخانہ در یک خانہ اند
رو بہر در میکنی مردانہ باش و کار کن

تا شوی مجذوب وارا از قید خود رائی خلاص
وجد صوفی سوز را در خانۂ خمار کن

خوشا در جستجویت از پئے رنگ فنا گشتن
ترا از در غافل دیدن و دست دعا گشتن

خوشا دائم ترا بر تخت شاہی کامراں دیدن
مرا ہر دم ز بہر حاجت دیگر گدا گشتن

خوشا در پیش اعیار از نگاہت کام دل جستن
با یما عرض حاجت کردن و حاجت روا گشتن

خوشا در صحن باغ از دیدنت از خویش بالیدن
برنگے ہر زماں آمادۂ نشو و نما گشتن

خوشا در انتظارت روز تا شب خون دل خوردن
بصد امید شب تا صبح مشغول دعا گشتن

خوشا چوں لالہ در دشت جنوں با یاد رخسار
سر مستانہ وا کردن دست از ہوا گشتن

خوشا از بیم مردم روزہا در کنج غم بودن
بگرد خانہ ات شبہا بصد ذوق حفا گشتن

خوشا بعد از غم ہجراں بہ بزم وصل برخوردن
بگرد شمع رخسار تو چوں پروانہ ہا گشتن

بہشت خاطر مجذوب گشت روضۂ صوابی
من و تسلیم و گرد روضۂ شاہ رضا گشتن

سرمکش از سرائے درویشاں
رخ متاب از دعائے درویشاں

باامید دعائے خیر شدند	ہمہ شاہاں گدائے درویشاں
تاج بر مند شہاں نہ دہد	گوشہ دلکشائے درویشاں
سلطنت فقر و فقر سلطنت است	باعطائے خدائے درویشاں
کرم دوست میکند شب و روز	عاشقی بالقائے درویشاں
گر تو خواہی نواگدائی کن	از دل بے نوائے درویشاں
دست پُر زر اگرچہ پر زور است	چہ کنند باغنائے درویشاں
بخدا شاہ را میسر نیست	عیش بے انتہائے درویشاں
خلق حور و بہشت چوں نہ کند	اجردار جفائے درویشاں
تا دعا خیر خواہ سلطنت است	بادیارب بقائے درویشاں
رو طلب کن بسان شاہ نشیں	از دل باصفائے درویشاں

کیست گفتی دریں میاں مجذوب
ذرۂ خاک پائے درویشاں

بادۂ ناب را تماشا کن	صافی آب را تماشا کن
بنشیں بر کنار کشتی مے	عالم آب را تماشا کن
با خیال سہرے ہمراہ تو نہ	مزۂ خواب را تماشا کن
چوں در آئی بہ بزم ما غافل	رنگ مہتاب را تماشا کن
از دہانت بہ ہیچ راضی نیست	دل بیتاب را تماشا کن
بنشیں در میان دیدۂ دل	بحر سیماب را تماشا کن
تا بردکوہ غم ز دلت	رنگ سرخاب را تماشا کن

بگذر از عیب خلق چوں مجذوب
ردئے احباب را تماشا کن

ماہے کہ کسب نور کند آفتاب ازو	ہر ذرہ بدہ الست بہ آب و تاب ازو

مارا چه کار با دل و با اضطراب دل
ما بے دلاں از دل و از اضطراب از و

خواہی شود مطیع تو جز دوست ہر چه ہست
جز دوست ہر چه ہست بکن اجتناب از و

رمز آشنا کسے نشود از کتاب دوست
تا دل ورق ورق نشود چوں کتاب از و

منشیں بروئے بحر فنا با ہوائے نفس
کاخر سرت بباد رود چوں حباب از و

مستے که کرد لطف خدا ایش امیدوار
کوثر یقین دریغ ندارد شراب از و

خوارش مبیں که با گل پژمرده فیض ہاست
عبرت تواں گرفت بجائے گلاب از و

دشمن مشو بدشمن دشمن که دوست است
مے دشمن ریاست مکن اجتناب از و

با اعتقاد صاف اگر دیر اگر حرم
ہر جا دعا کنند شود مستجاب از و

مجذوب کار با کرم بے نہایت است
نومید کے شود گنه بے حساب از و

روز عید ست روئے مہوش تو
شب قدر است زلف دلکش تو

کار من آں نگاه اول ساخت
آه ازاں تیر روئے ترکش تو

از جمال تو روشن است که شمع
سوخت پروانه را باتش تو

منکر سلسبیل و کوثر نیست
جرعه نوش شراب بے غش تو

شاخ طوبیٰ کشیده قد بہشت
به تماشائے سرو سرکش تو

خیره دارد نظاره خود را
آفتاب از قبائے زرکش تو

شاه راہست شوق پابوست
بر طرهٔ مشوش تو

در ره شوق بال و پر بخشد
صید دل را خدنگ ترکش تو

بادهٔ بے خمار خون دل است
مرحبا عاشق بلاکش تو

عافیت ہاست در جفا مجذوب
اے خوشا خاطر مشوش تو

نیستم چو معتقد طاعت بے گریہ مشو — نرسد کشتۂ بے آب بہ سرحد درو
من نگویم کہ ز پیمانہ کشی توبہ مکن — ہر چہ خواہی بکن از گریۂ مستانہ مشو
بطلب جام شراب از لب ساقی و بنوش — کہ بایں دست تواں یافتن از عمر گرو
ہم دریں ازرہ شد تخت سلیماں برباد — جام جم خواہ نظر کن بہ سر کیخسرو
صاف دل باش دریں حلقہ تو ہم چوں خورشید — تا بعالم فگند شمع جمالت پرتو
پیر دہقاں چہ نکو گفت بہ نباوۂ خویش — کاے پسر خوشۂ گندم نشود دانۂ جو
جز خدا ہیچکس از حال کسے آگہ نیست — کشت دکار ہمہ معلوم شود وقت درو
دہر ہر روز ترا تازہ تر آید بہ نظر — چہ بدیہا کہ بپوشید دریں کہنہ و نو
بشنو ایں نکتہ کہ از خضر بخاطر دارم — کہ بہر حرف دریں بادیہ از راہ مرو

کار مجذوب دریں پردہ نہ صوت و غزل است
کار ما کار شعور است نہ با گفت و شنو

زاہد چہ سازم با چشم و ابرو — آں ناوک افگن ایں سخت بازو
زاہد ندیدی آں خال و آں لب — کافر نبیند آں زلف و آں رو
زاہد چہ دانی چوں میکند سحر — در عشق سازی آں چشم جادو
ہر چند خواہی اقبال دارد — در بردن دل آں قد دلجو
خود را بافسوں مردانہ انداخت — بر بوے آتش آں خال ہندو
در خانۂ صنع یک مو خطا نیست — شد از کجی راست محراب ابرو
در عالم دل رواز تو دیدیم — با ہر دو عالم کردیم یکرو
دیدار خواہی بیکار مگذار — لب راز یارب دل را ز یاہو
باید چہل روز گردد سحر خیز — تا خون شود مشک در ناف آہو

مجذوب مطلب از دل تواں یافت

گر صاف باشد آئینہ یکرو

اے ہمہ سرو قامتاں خاکِ رہِ نیاز تو / عجز تمام خوشنما بر در کبر و ناز تو

چشم امید در رہت مبشر از اشارہ شد / تا کہ افگند نظر نرگسِ عشوہ سازِ تو

در دلِ غنچہ تا آید خندۂ گل گرہ شود / گر نرسد بخاطرش خندۂ دل نواز تو

آبِ حیات در جہاں نام گلاب و گل شود / پردہ نشیں اگر شود در دلِ غنچہ راز تو

روز قیامت از خدا خواست کہ سایہ افگند / بر سرِ سرو قامتاں قامت سرفراز تو

چشم زمانہ فتنہ جو دشمنِ دوست منتظر / تا چہ قیامت آورد ایں سفرِ دراز تو

سنبلۂ فلک شود بوسہ نسر طایرش / عزم شکار چوں کند ہمت شاہباز تو

ناظرِ جنبر آں جہاں ریل روزگار ہم / رہ بہ حبیب مانمی دہد نا نبود جواز تو

جرکنم وفا کنم از تہ دل دعا کنم / دور شود ز جانِ ما دوری جانگداز تو

دیدۂ آفتاب را خیرہ نمود جبہ اش / قامت ہر کہ چوں فلک خم شدہ در نماز تو

از پے طرحِ ایں غزل موج بود تخلصم
کز دل و جاں کہ طبعِ من گشتہ فدائے ناز تو

اے فرِ عز و جاہ عیاں از جبینِ تو / اقبال زرخریدۂ لعل نگینِ تو

شد عمرہا کہ غلغلہ در آسماں فگند / آوازۂ بشارتِ فتحِ مبینِ تو

نزدیک شد کہ دست قوی پنجۂ قضا / مفتاحِ فتح در کشد از آستینِ تو

چشم رمد کشیدہ کند آفتاب را / نیلوفرے کہ سبز شود در زمینِ تو

تسخیر کردہ عالم دل را بیک نگاہ / صد آفریں بغمزۂ سحر آفرینِ تو

اندیشہ از بلائے دو عالم نمی کند / دستے کہ محکم است بحبل المتینِ تو

مجذوب را ز گوشۂ خاطر مساز محو / روزے کہ خاک گردد و بوسد زمینِ تو

باید چناں زدن بزمیں دیو حرص را / کز آسماں فرشتہ کند آفرینِ تو

مجذوب سر بسجدۂ ایں آستاں بکش
تا آفتاب رشک برد بر جبین تو

اے کنت کنزاً آیۂ نقش نگین تو
گنجور گنج شارع شرع مبین تو

گر کام کائنات سراسر شود زباں
یارا کرا کہ دم زند از آفرین تو

راز تو بال حوصلۂ بہر رحمت است
ہمراز ہم ز لطف تو خواہد زمین تو

در ہر سری ز مہر تو سوئے دیگر است
در ہر تنی نشستہ دلے در کمین تو

مقبول کبریائے تو یک سجدہ سر زند
از صد ہزار زاہد خلوت نشین تو

خرم دلے کہ گرم نماز و دعا [illegible]
خوف و رجائے دوزخ و خلد برین تو

در صفحۂ وجود تو دانی چہا نگاشت
با یک دو حرف خامۂ صنع آفرین تو

راہ نجات در قدم خاکساریست
گردد از آں سپہر مگر در زمین تو

دست مراد دامن لطفت مکن جدا
یارب باستواری حبل المتین تو

تابندہ ساز شمع دلم را بسوز عشق
یارب بسوز سینۂ مستان دین تو

مجذوب را ببخش بپاکان راہ راست
یارب بحق شارع شرع مبین تو

ہاتفم داد مژدہ از نو
کہ بکش جام و ناامید مشو

مے بکش مے کہ میرود برباد
تخت جمشید و تاج کیخسرو

رہنمائے برہروے میگفت
خاطر از توشہ جمع ساز و برو

آں خیاں رو کہ در نمانی تنگ
چوں بگویند کشتہ را بدرو

گر سراسر جہاں رفیق شود
بے توکل بہ ہیچ راہ مرو

آنکہ دادہ مونت گندم
کے ستاند بجائے گندم جو

تا نہ خیزی ز خاک ذرہ صفت
کے کند ذرہ پروری پرتو

تا دهندت نجات چوں مجذوب
راستی پیشه ساز و راست برو

چشمت که دل از زاهد صد ساله گرفته
خود مائل خود گشته و دنباله گرفته

چوں نقطه نگاهم شده در دائره حیراں
تا ماه ترا حظ تو در هاله گرفته

از دائره عشق تو بیروں نتواں رفت
گردش جهیم شعله جواله گرفته

باز ایں چه بهار است که تا چشم کند کار
آتش بگل افتاده و در لاله گرفته

چوں خانه ویراں که فتد بر سر سیلاب
هر کاله ز چشم پیئے هر کاله گرفته

اشک است که از قطره دوں مانده در ایں راه
تا سینه گردوں به قفس لاله گرفته

بر اطلس تشریف ازل مهر نشان است
آں داغ که از دست غمت لاله گرفته

صیت سخنم از دم تیغ شه ایران
از ملک عجم کشور بنگاله گرفته

سودائے تو یا رب چه بهشت است که مجذوب
عقل و دل و دیں باخته و ناله گرفته

بازم تو غارت خرد و هوش کرده
بازم بیک نگاه تو مدهوش کرده

دانسته که حسرت ماهم قیامت است
با خود اگر تو دست در آغوش کرده

آگه ترا ز حال دل خویش چوں کنم
کے همچو من ز آتش دل جوش کرده

سرو شگفته را خبر از داغ لاله نیست
من کاسه هائے خون تو مے نوش کرده

گل از تو در کدام چمن چیده اند باز
خود را بسر دماغ که هم دوش کرده

یکبار مژده شب وصلم نمی دهی
ایں دعوه را نکرده فراموش کرده

در ناله اختیار ندارم وگر نه تو
فهم شکایت از لب خاموش کرده

ایں عزتم بس است که در پیش مدعی
از زیر چشم حرف مرا گوش کرده

جمع است خاطرم که دل خسته مرا
با حلقه هائے زلف گره پوش کرده

مجذوب تن بخواب شد دم غنیمت است
برخیز شمع ناله چه خاموش کردهٔ

ای روشن از خاک درت چشم جهان بین همه
مهر تو چون شیر و شکر با جان شیرین همه

برقع برافگن در چمن با لاله و سرو و سمن
تا پاک سوزد همچو من اسباب رنگین همه

گرم است از رخسار تو بازار ماه و آفتاب
گردیدن گرد سرت گردیده آئین همه

بیرون خرام و در رکاب اند از شاهان امم تمام
تا آفتاب از گوشه خندد به تمکین همه

رخ برفروز ای ماه من اسپ بتاز ای شاه من
تا مات گردد جابجا بی شاه فرزین همه

با گوشهٔ ابروی خود بنمای خوبان ایمن
تا افتد از طاق دلم ابروی پرچین همه

آن دلق زاهد چاک کن در جام صوفی خاک کن
روی جهان را پاک کن از دین و آئین همه

خورشید گردد چون عیان شب را نباشد تاب آن
یک ذره از مهر تو و عالم پر آذین همه

شد عمرها کاندر رهت مال و سر و جان می‌دهم
چون من فدایت روز و شب جان و دل و دین همه

دارا ترا خواند جهان صاحب ادا اندر زمان
خواهی شید از آسمان آخر تو هم کین همه

برده به عالم پیشه را از آستان شاه هست
تا پر بریزد در برش از دور شاهین همه

گر فسق و گر طاعت کنم بر دشمنت لعنت کنم
همچون دعای دوستان فرض است نفرین همه

مجذوب جهل از جان و دل شاها گدای درگهت
من نیز هستم روز و شب درویش و مسکین همه

زمانه طعنهٔ خوبی به آفتاب زده
ز لطف آمده ذره یا شراب زده

کشوده دست و فلک را بچرخ آورده
فگنده برقع و آتش به آفتاب زده

بهانه جو شده هردم برای دیدن خویش
هزار بار بر آئینه انتخاب زده

بنا بر آئینه آب بسته عالم را
برای دیدن خود نقشها بر آب زده

چه عشوه‌ها که نه در غنچه یاد داده بگل
چه طعنه‌ها که نه در پرده بر گلاب زده

چگونه عرض تمنائے دل تواند کرد
لبے که بوسه برین در بصد حجاب زده

عروج نالهٔ مستان سینه صاف کرد
که پا بدوش دعاهائے مستجاب زده

سری به جیب تفکر همیشه دارد عقل
مگر جنون بسرش تختهٔ کتاب زده

نشانِ گنج در خاکدان گرفته سپهر
که خیمه بر سر این منزل خراب زده

به همت از دم غیبی گذشته چون مجذوب
بصدق هر که دم از مهر بوتراب زده

نه صورت می توانم گفت نے ماه
باقبالت نگاهم نیست کوتاه

برافگن پرده تا دیگر ننازند
زمین و آسمان بر مهر و بر ماه

مه و خورشید را دیدم شب و روز
تراهم دیده ام الحمدلله

اگر بارم دهی از دور گر دم
اگر دورم کنی الحکم لله

بحمدالله زمینِ عشق دارم
جوانی و شراب و یار دلخواه

شراب و زاهدی هیهات هیهات
من و انکار مے استغفر الله

بگیر از راستی بر کف عصائے
که اینجا هر قدم چاهیست در راه

مکن یکساله راه هند را طے
بیک شب رو باقلیم سحرگاه

بکش مجذوب مے با خاطر جمع
که آمد مژدهٔ فتح شهنشاه

شده در شیشهٔ ما بے تو مئے ناب گره
مفگن این همه بر خاطر احباب گره

روزگاریست که بے عارض ماهت شده است
در دل روزن ما حسرت مهتاب گره

گر ز مسجد گذری حسرت ابروئے کجت
همچو قندیل شود در دل محراب گره

روشن آن باده که پیموده با حباب لبت
در گلو شد نفس خصم تو چون آب گره

به شکر خنده اگر لب بگشائی در باغ
خونِ حسرت نشود در دل عناب گره

منم آں صید کہ چوں رشتۂ مرجاں شب و روز
شدہ خوں در دلم از حسرت قصاب گرہ

آرزو از دل افسردہ بُرد دی بُرد دہ
دیر تر وا شود از رشتۂ مہتاب گرہ

بے طپیدن دل خوں گشتۂ ما وا نشود
خود بخود وا شود از قطرۂ سیماب گرہ

ہمچو دریا دل ما ساختہ با تلخی کام
تا چو گوہر نشود در نظرش آب گرہ

بر رُخِ دولت بیدار نظر کے فگنی
شدہ در چشم تو چوں مردمک خواب گرہ

فارغ از گریہ بہ ہر فصل چو مجذوب مباش
تا کشاید ز کار تو بہ ہر باب گرہ

سحر چوں رخ نماید آفتاب آہستہ آہستہ
کشد با ساغر زرین شراب آہستہ آہستہ

پریشاں زلفِ شب از روے مہ بر یک کنار افتد
برون آید رخِ روز از نقاب آہستہ آہستہ

روم تا در گہ پیرِ مغاں از دستِ غم نالاں
بگویم حالِ خود با آنجناب آہستہ آہستہ

برو اے بخت خواب آلود خود آبے زنم از مے
کشایم دیدۂ دل را ز خواب آہستہ آہستہ

اگر پایاں ندارد شامِ ہجراں صبر پیش آور
کہ خواہد شد بیکسو ایں حجاب آہستہ آہستہ

دلِ بیمار خود را گر توانی بے تعلق ساختن
شود آہت دعا مستجاب آہستہ آہستہ

دلے کز وے کشد معمارِ غم دستِ تصرف را
شود چوں ملکِ بے صاحب خراب آہستہ آہستہ

نوائے گریہ خواہی بر جگر از عشق آتش زن
کہ حاصل می شود از گل گلاب آہستہ آہستہ

مشو مجذوب نومید از شبِ غم صبر پیش آور
کہ عارض می نماید آفتاب آہستہ آہستہ

روئیست کہ عالم از تو دیدہ
یا گلشنِ ہیچکس ندیدہ

در گلشنِ عارضِ تو چشمے است
یا آہوے خود بخود رمیدہ

زلفاست دو ہاں میاں پریشاں
یا سنبلِ ہیچکس ندیدہ

در بازی طاق جفت طاق است
ابروے مقوس کشیدہ

نازاست کہ سرکشید از ما | یا قامت سرو نو کشید
حال دلِ بیدلاں چہ پرسی | صیدیست بخاک و خوں طپید
کے نالۂ ما رسد بگوشت | گوشیست کہ نالہ ہا شنید
خاموشی ما ہمہ زباں است | چوں رنگِ شکستہ پرید

باز آی کہ چشم باز مجذوب
بے روے تو روز خوش ندید

اے نہ فلک از بحر عطائے تو حبابے | وے ہشت بہشت انجمن لطف تو بابے
با مہرِ رخت آتش موسیٰ است سرِ شمع | با آبِ لبت آبِ خضر موجِ سرابے
در صفحۂ انشائے تو ہر نکتہ حکیمے | در دفترِ ابداعِ تو ہر حرف کتابے
ہم بحرِ فلک پرکنی از دُرِّ کواکب | ہم گوہرِ غلطاں کنی از قطرۂ آبے
بر درگہِ تعظیمِ تو ہر سجدہ گناہے | در جلوہ گہِ لطفِ تو ہر جرم ثوابے
با ہستی بیچونِ تو کونین خیالے | با مستی عشقِ تو خرد صورتِ بابے

یا رب بہ کرم باز بخشائے بہ مجذوب
باشد ز ثنائے تو کند شرم و حجابے

اے آستانِ قدرت لبریز پادشاہی | ذاتِ تو فردِ اول از قدرتِ الٰہی
با سرِّ لوحِ محفوظ ہر سینہ آشنا یست | غیر از خدا کہ داند ذاتِ ترا کماہی
نامِ بلند قدرت مشکل کشائے دلہاست | افزوں ترا ز کواکب شد مہر اِیں گواہی
اے جبینِ آستینت موجِ محیطِ اقبال | وے خاکِ آستانت اکسیر ہر چہ خواہی
تدرِ رسائے رحمت خطِ نظامِ عالم | مقراضِ ذوالفقارت پرکارِ چترِ شاہی
تاباں شعاعِ رایت از ذرہ تا بخورشید | باراں سحابِ لطفت از ماہ تا بہ ماہی
روزے کہ چہرہ پرداز گرد شرابِ لطفت | ترسم کہ زنگ باز و سیائے بے گناہی

هرگز لبش نخندد یک روز اگر نباشد — آئینه دار مهرت خورشید صبح گاهی

بار شحهٔ ز شوقت دریاے غم سرابے — با ذرهٔ ز لطفت کوه گناه کاهی

مهر تو کرد مارا دل جمع از اوامر — لطف تو ساخت مارا بے باک از نواهی

در پاسبانی دیں هم گنج و هم نگهبان — در انتظام دولت هم شاه و هم سپاهی

مفتاح دلکشاے در آستان شاهیت — دادم نشانِ گنجت آنجاست هرچه خواهی

گنجیست دل امانت در گوشهٔ خرابات — کے آوری بدستش با زهد خانقاهی

شاهاں ز شوکت و شان ایں بس مرا که گویند
مجذوب خاکساریست در آستان شاهی

اے مصحفِ جمالِ تو از رحمت آیتی — با عارضِ تو قصهٔ یوسف حکایتی

دارند اتفاق قضا و قدر که باز — پر راز ولایت تو شود هر ولایتی

در خاطرش گره نه شود آرزوے تاج — آن سر کز آستانِ تو یابد حمایتی

با پاے شوق راه بیابان عشق را — صد بار اگر شتافتهٔ در بدایتی

یک ذره نیست بے غمت اے عشق سینه سوز — کوتاهی سخن که تو هم بے نهایتی

ساقی شراب تلخ بده دم غنیمت است — تا گویمت ز خسرو و شیریں حکایتی

زاهد به مے فروش نه اسباب شیدا — تا هرگزت ز بخت نباشد شکایتی

یکعمر بے نفاق تواں با بداں نشست — با خوے هم نشیں نبود گر سرایتی

مجذوب احترام تو بر چرخ واجب است
چوں خاکسار درگه شاه ولایتی

منظورِ دلِ پاک پر از نور تو بودی — از صنعتِ ایں آئینه منظور تو بودی

یا دوشت گلستان ز تو شد آتش دشمن — صاحب نسق انجمنِ طور تو بودی

آوازۀ ارباب کرم گرچه بلند است / پیوسته درین سلسله مشهور تو بودی
هر چند گمان را غلط انداز تو کردی / در دیدۀ بی نور یقین نور تو بودی
از نام تو عیسیٰ نفسان حرز نوشتند / دیدند علاجِ دلِ رنجور تو بودی
از مهر تو آئینۀ خورشید جلا یافت / روشن گر دلهای پر از نور تو بودی
گشتیم چو نور نظر آفاق جهان را / در دیدۀ صاحب نظران نور تو بودی
هر چند که در کفۀ میزانِ دو عالم / سنجیده شدی از همه پر زور تو بودی
پیوسته گرفتیم خبر از درِ دلها / در کعبه و در بتکده مشهور تو بودی

از سجدۀ درگاهِ تو مجذوب شفا یافت
سامان دهِ سرهای پر از شور تو بودی

ای از ورقِ حسنِ تو هر حرف کتابی / خلق حسن از دفترِ اخلاق تو بابی
بسیار چو عیسیٰ و خضر چشم براه اند / یوسف صفت از چهره برانداز نقابی
عالم شود آن روز گلستان که جمالت / باران کند از لطف بهر گوشه سحابی
از شوق زمین بوسِ تو خورشید جهان تاب / عمریست که چون عمر گذشتست شتابی
ای دولت بیدار چه گردد که دهد رو / نظارۀ رخسار تو در پردۀ خوابی
ساقی مکن از گریۀ مستانه خموشم / باشد برخ بخت بپاشیم گلابی
دنیای دنی درخور این طولِ امل نیست / این تشنه لبی را چه کند موج سرابی
چون گرد ریا کهنه شود ظلمت کفر است / در میکده خود را برسان بر سر آبی
از دار فنا دور مدان رفتن خود را / تا دم زده گم شود از بحر حبابی

مجذوب ز امید تو خوشنود نگردم
تا در لب کوثر نه کشم جام شرابی

سلامی چون نسیمِ صبح گاهی / بآن رونق فزای بزم شاهی

انیس الدولہ آں خاقانِ اعظم
رواج آموز لطف بادشاہی

چمن پیرائے سر دستانِ اقبال
چراغ افروز بزم خیر خواہی

نبود دم ہیچ وقتے بے دعایت
زمن اظہار راز دلہا گواہی

بود تا خیر خواہت نیت خیر
مہیا باشدت ہر خیر خواہی

دل درویش از ہم دستی شاہ
نگر داند عناں از بادشاہی

اگر صد سال باشد ہمدمِ لعل
نگردد کہربا از رنگ کاہی

بیا ساقی کہ آں خصمِ اجل نام
نہ ہم از شاہ دارد نے سپاہی

نشاید شد حریفِ بازی چرخ
کہ آخر می برد از خیر خواہی

نفس را دوستی میدان زیاں گاہ
کہ شد ہم زندگی ہم عمر کاہی

بخوبی صرف کن عمر و نفس را
کہ دارد زندہ است چندانکہ خواہی

اگر درویش اگر شاہ است مجذوب
بود راہ نجاتش خیر خواہی

ز بس پیچیدہ ام خود را بفکر نازک اندامی
خیالے گشتہ ام موہوم آں ہم نارسِ خامی

زاندوہ کہ میکاہد بامید کہ می نالد
اگر نمودہ خود را بماہ از گوشۂ بامی

ز اعجاز کہ می آید بغیر از لعلِ نیکو بیت
کہ سازد بیجاں دل را فدائے خود بہ پیغامی

ز محنت ہائے ہجرِ دل مشو نومید از وصلش
کہ باشد خندۂ صبحی پس از اندوہِ ہر شامی

بہ شادی بگذراں باے اجل تاکے رسد ازے
چنیں گفتند چنگ و نے بہ بند دُرد آشامی

ز مردن تا قیامت عقدہ بسیاست در راہت
دریں رہ نہ فلک ہم حلقہ تنگ ست از دامی

ز دستت تا بر آید شاد کن از خویش دلہا را
مکرر با تو ایں گفتم بیا ساقی بدہ جامی

بود مجذوب قدرش برتر از افلاک در رحمت
بہ نیکی گر بر آرد مشت خاکش در جہاں نامی

نہ با خورشید و مہ این چرخ بازی گر کند بازی
خم چوگانِ ایں بیداد گر بر سر کند بازی

ہمیں نقش تو از افلاک می بینی و خورسندی
چو طفلِ بے سوادے کو بہر دفتر کند بازی

دماغ آشفتہ از ناسازی گردوں نباید شد
کہ پیشت ہر زماں در پردۂ دیگر کند بازی

تعجب نیست از گردوں اگر دستِ بلند او
بہ تختِ کیقباد و افسرِ سنجر کند بازی

دلیری کے نماید عشق چوں شیراں بخوں خوردن
کہ خواہی وحش حر صحبت ہر زماں بازر کند بازی

تنت خاکی دلت سنگی تو با افلاک در جنگی
اگر نیستی راضی بگو کمتر کند بازی

قیامت قامتے راہ کہ دید اقرار محشر کرد
کہ با ہر جلوہ اش آشوبِ صد محشر کند بازی

دل افسردہ را مجذوب وار از سینہ بیروں کن
خلیلے جو کہ در بتخانۂ آزر کند بازی

بیا ساقی کہ سردی میکند دے
تو ہم گرمی بکن با آتش مے

بیار آں آتشیں لعلِ رواں را
کہ خوں را روح سازد در رگ و پے

سخاوت پیشہ کن ساقی کز آتش
خلاصی یافت کفرِ حاتم طے

چرا بے مے نشیند آنکہ مرگش
جدا ہرگز نشد چوں سایہ از پے

بجش مے تا نہ گردد زہرہ ات آب
دراں ساعت کہ مرگ از پے زند ہے

نظر بر جام جم کن تا بدانی
چہ شد تخت قباد و افسر کے

کجا بہرام فارغ گشت از گور
کجا کے جان چنگش برد کے

مکن زنہار شمعِ نالہ خاموش
موذن چوں بر آرد بانگ یا حے

دل بے نالہ از جاں خشک و خالیست
شنو ایں نکتہ از بے پردہ از نے

خرد از ہر دو پالنگ است مے خور
مگر بے خود کنی ایں راہ را طے

مکن مجذوب دست از بادہ کوتاہ
کہ من عمر دانچہا دیدم از وے

سرگشتہ و پریشاں گر کو بکو نگردی — واقف ز رازِ ایں بحر چوں آبجو نگردی
خود را چنانکہ ہستی باید کہ وانمائی — تا چوں سراب آخر بے آبرو نگردی
یا با خدا چو ابلیس دانستہ سرکشی کن — یا ہمچو او مگو من تا ہمچو او نگردی
در چہرۂ سرخ روئی جوہر نمی نمایند — با خصم خود چو شمشیر تا روبرو نگردی
بے اختلاطِ مستاں مستاں نمی تواں شد — تا با سبو نگردی ہرگز سبو نگردی
امروز تا توانی از بادہ کام دل گیر — فردا کہ خاک گردی شاید سبو نگردی
مکشا بخندہ لب را چوں غنچہ با دلِ تنگ — تا ہمچو گل بزردی از رنگ و بو نگردی
کے شاہدِ مرادت دست آورد در آغوش — تا مو بمو پریشاں چوں زلفِ او نگردی

بیخود شود چو مجذوب دنبالِ خضر دیگر
با خود مرو کہ دیگر از جستجو نگردی

یکشیشہ از مئے ناب با یار سیم ساقی — گنج است اگر دہد رو در گوشۂ وثاقی
گہ با نیاز پنہاں در زیر لب دعائے — گہ با نگاہِ خیرہ اظہارِ اشتیاقی
ہرگز بت نباشد چوں گل ز خندہ خالی — باشد شکر لبے را گر با تو اتفاقی
یکروز مست بنگر زاہد بطاقِ ابرو — محراب اگر نسازی در فنِّ خویش طاقی
فکرِ عجوزِ دنیا رسواست در خرابات — آنجاست شاہدِ عقل گر میدہی طلاقی
آساں نباشد از خاک رفتن ببامِ افلاک — باید ز بامِ ہمت ایں راہ را براقی
با یادِ گل چو بلبل مستی ز خونِ دل کن — کے رو دہد وصالت بے محنتِ فراقی

مجذوب ذکرِ حیرت خواہی جہاں بگیرد
باید دلت نورزد با ہیچ دل نفاقی

باز در آتشم ز روئے کسے — میکشند خاطرم بسوئے کسے
باز چوں آفتاب تنہا گرد — شدہ ام گرم جستجوئے کسے

باز باشور دل کشائے جنون | باخودم هست گفتگوے کسے
این نسیم از کجا وزید که باز | چون گل آشفتم ببوے کسے
بے نگاہے ز پیش ما مگذر | مبتلا دید رنگ و بوے کسے
گفتگوے تو روے تا ندہد | تا ہم دل بہ گفتگوے کسے
روز محشر کہ بہر چارۂ خویش | رو نهد ہر کسے بسوے کسے
رو برو چون کنند با علم | آن امیدم بآبروے کسے

وقت آن شد بہ ہمت مجذوب
کہ نہم رخ بخاک کوے کسے

ایدل نہفتہ نالہ و افغان چہ میکنی | رازے کہ برملا شدہ پنہان چہ میکنی
درکوچۂ کہ آب ملامت ز سر گذشت | بیہودہ منع دیدۂ گریان چہ میکنی
آن آہوے رمیدہ نگردد شکار کس | تکلیفم اے جنون بہ بیابان چہ میکنی
اے آنکہ بوے سنبلت آشفتہ میکند | گر دل دہی بزلف پریشان چہ میکنی
زاہد ترا کہ خشت و گل از جا ہمی برد | گر بنگری با بروئے جانان چہ میکنی
کار تو اے طبیب خدا دواے عشق نیست | آگہ ز درد ناشدہ درمان چہ میکنی
بہر دو روزہ عمر کہ خاکیست آخرش | طاق و رواق و منظر و ایوان چہ میکنی
در بہر چہار روز دونانت کفایت است | خود را ہلاک منت دونان چہ میکنی
اے عقل پیش عشق بجز عجز چارہ نیست | مورے محقری بہ سلیمان چہ میکنی

مجذوب عیش سلطنت روم و ہند را
با التفات شاہ خراسان چہ میکنی

گرت ہواست کہ در دیدہ جہان بنمائی | چنانکہ ہستی باید کہ آنچنان بنمائی
بگرد سجدہ زراندود ساز لوح جبین را | گرت ہواست بخورشید و ماہ تابان بنمائی

در آستانهٔ میخانه نیست باب تکبر
فتاده باش که راهے بر رهروان نمائی

حصار میکده در برزخ ملائکه شاید
چه لازم است که خود را بآسمان نمائی

بیا بگلشن میخانه در هوائے گلستان
گلے بچین که توانی بار غوان بنمائی

شراب و عیش جوان میکنند پیر کهن را
چه خوش بود که به پیرانه سر جوان نمائی

جمال خوبی نیکان همیشه در نظر آید
بنام نیک توانی که جاودان نمائی

بچشم تنگ جهان گرچه مشت خاک ضعیفی
ز دست خویش توانی که بحر و کان نمائی

دل فسرده نگیرند مهوشان ز تو مجذوب
دلے بجو که توانی بدلبران بنمائی

نیست بار ادا فهمان حاجت دُرافشانی
شوق دیدنت دارم آنقدر که بتوانی

حُسن ماهِ کنعان را با تو چون کسے سنجد
باید اولش گفتن اوست یوسفِ ثانی

بے نظیر و بے مثلی بے شریک و بے مانند
از کمالت آگاهم با کمالِ نادانی

اسمِ اعظمِ شه را نقش کرده ام بر دل
تا کنم بایں خاتم دعوی سلیمانی

زهر در خونِ دل باهم کاسه همبودم
وصلِ او تو پنداری داده رو بآسانی

در عجب مرا انداخت خونِ دیدهٔ بلبل
باد لش چها کرده غنچه هائے پیکانی

هر که هست در عالم چشم بر کرم دارم
بهترین اخلاقت همت است تا دانی

چون بخیل و حاتم را در صفِ جزا آرند
بد نما تر از کفر است خبث از مسلمانی

تا به شکرِ خون خوردن رخ بخونِ خود شستم
گفته اند نعمت را شکر میشود نانی

مرد تا نبازد سر سجده اش نمازی نیست
عشق را همی باشد سرنوشت پیشانی

خونِ خویش را مجذوب وقف کن بخاک کو
در طریقِ سربازان این بود خدا دانی

تا شدم آشنائے تنہائی ‏ فارغم از جفائے تنہائی
سازگار است ہمچو آبِ حیات ‏ با مزاجم ہوائے تنہائی
تنگی جا نمی کشد ہرگز ‏ ہیچکس در فضائے تنہائی
ہرچہ گویداز آں کشادہ تر است ‏ مرحبا تنگنائے تنہائی
بہتر از ترک آشنائی نیست ‏ چارۂ از برائے تنہائی
چہ نشان ہا کہ از بہشت نداد ‏ گوشہ دل کشائے تنہائی

ہرکہ شد بے نفاق چوں مجذوب
فارغ است از جفائے تنہائی

در دلم خوں جہاں جہاں کردی ‏ آنچہ دل خواست آنچناں کردی
شکر للہ کہ در وفا ما را ‏ آزمودی و امتحاں کردی
آسماں کیست تا ازو ترسم ‏ آسماں را تو آسماں کردی
از کہ جویم دوائے درد ترا ‏ کہ برابر تواش بجاں کردی
کار جاں در دلت کند غمِ یار ‏ ہمچو جانش اگر نہاں کردی
چشم بکشا کہ طرفہ بازاریست ‏ تا کہ غافل شدی زیاں کردی
گریہ روشن کند سواد ترا ‏ کے تو ایں درس را رواں کردی

عاشقی پیشہ کن کہ چوں مجذوب
ہرچہ کردی بجز ایں زیاں کردی

عیش عیشِ ما باشد گر تو یار ما باشی ‏ میدہی دمی پوشی راز دار ما باشی
ما بلائے غربت را در وطن چرا بینیم ‏ تا یکے زما غافل در دیار ما باشی
وعدہ را وفا کردن شیوۂ کریماں است ‏ گر نرفتہ از یادت قرض دار ما باشی

گفته اند دلها رهست سوے هم راہے | از قرار این باید بے قرار ما باشی
از خدا ترا یار را ما جدا نمی دانیم | یار ما خدا باشد گر تو یار ما باشی
آفتاب محشر هم سایه از تو می جوید | سایه بر مدار از ما تا حصار ما باشی

مطلب ترا درخواست میکنیم ما مجذوب
با دعا تو هم باید دستیار ما باشی

خورم دلے که در همه جا بیش نظر کنی | آگه کسے که هم ز خودش بے خبر کنی
خوش حال بیدلے که بیک جام التفات | از خاطرش غم دوجهان را بدر کنی
فیروز طالعے که بیک آهِ صبحگاه | مستغنی اش ز فائده هر سحر کنی
روشن نظارهٔ که تجمل عنایتش | چشم و چراغ مردم صاحب نظر کنی
شاد آن همیشه مست که با اعتقاد صاف | زان میکند گنه که کرم بیشتر کنی
ساقیا بیار باده که خیر است عاقبت | نوعے مکن که بے خبران را خبر کنی
راه نجات هر دو جهان می نمایدت | یک سجدهٔ بجا که درین ره گذر کنی
امید دار و صاف دل و صبح خیز باش | تا خنده ها ز گریه وقت سحر کنی

مجذوب جبهه را مکن از گرد سجده پاک
تا خون رشک در دل شمس و قمر کنی

بیاور ساقی آن آب خرد سوز | کز و ملک جنون دارد نظامی
من و میخانهٔ کانجا نیرزد | دو صد خم عقل افلاطون بجامی
بیا ساقی که مستان تیز دارند | عجب هنگامه و طرفه مقامی
سراپا سوختی در آتش جهل | هنوز اے عقل خام اندیش خامی
شود ذکر ملایک نام نیکت | بنیکی گر بماند از تو نامی
ز جهل خود گر آگاهی حکیمی | به نقص خود چو پے بردی تمامی

نکوئی کن که خصم کینه جو را
توانی دوست کردن باسلامی

برو زخم بآں امید خوش باش
که صبحے هست از دنبال شامی

مکن از مهوشاں دوری چو مجذوب
اگر خواهی رسد کامت بکامی

ای شوخ اضطراب برائے چه میکنی
گر عاشقی شتاب برائے چه میکنی

خود را اسیر عشق ز خود بے وفا تری
ای خانماں خراب برائے چه میکنی

آں رنگ آفتابی گلگل شگفته را
هم رنگ ماهتاب برائے چه میکنی

چوں یافتی که بالب میگوں چه نشه هاست
منع من از شراب برائے چه میکنی

رسوائے خلق گشتی و همدرد ما شدی
از ما دگر حجاب برائے چه میکنی

دانسته که عشق سراپا محبت است
از دوست اجتناب برائے چه میکنی

دانسته که ناله مجذوب از چه روست
با ما دگر عتاب برائے چه میکنی

گرفتارم بخال پر فریب چشم جادوئے
بغارت داده ام دین و دل از ترک هندوئے

بیابائے که من دانم دگر دل برد از دستم
وفا دارے جفا جوئے دل آرائے پری روئے

بیغما داده ام گر دین و دل زاهد مکن منعم
سرو کارت نیفتاد است با ترک جفاجوئے

نکردی جاں نثار نیم باز گوشه چشمے
عتابے بر دلت ناخن نزد از چین ابروئے

ندارد التفات چشم مستے سر خوشت زاهد
نکردی سجده مستانه در پیش ابروئے

ترا گر پرده غفلت نظر چوں غنچه تو بر تو
کجا دیدی نگاهے غافلی از چشم جادوئے

نخواهی گشت آزاد از گرفتاری مگر وقتے
که شیدایت کند بیگانه خوئے آشنا روئے

بسر چوں میکنی ایں راه را طے بے تعلق باش
قلم را کوه قافے میشود در هر سر موئے

باقبال سحر درہا زرخسار اثر داشد | دلا وقعتیست آب اشک چشمے یار بے ھوئے

بجائے شکوہ از بیداد خوباں شکر کن مجذوب
وفا دارست کہ میخواند نباشد با جفا جوئے

ساقی بیار جامی زاں آب ارغوانی | باشد گلے بچینیم از گلشن جوانی
برخیز و در قدح کن آں آب آتشیں را | باشد زنیم آبے بر آتش نہانی
آں زندہ کرد یک تن ایں صد ہزار دل را | لعل ترا کہ سنجد با آب زندگانی
زاہد اگر ببینی آں شکل وآں شمایل | حیراں وخشک مانی مانند نقش مانی
عاشق شو وگذر کن بر کوچہ خرابات | کا بجا می) تواں کرد لبے عیش زندگانی
دائم زعشق بازی خود را بر جواں کن | تا در رہست نہ پیچد پیری و ناتوانی
در خانقہ نہ بنشیں تواں ترا نگہدا شت | گر ہیچ ما گریباں از دست غم رہانی
با قوت قناعت در خاک کن ہوس را | کایں خصم بر نیاید با زور ناتوانی

مہر قبول مجذوب از سجدہ میتواں یافت
تا افسر سعادت بر آسماں سانی

بر دیر مغاں گذر نداری | از مستی ما خبر نداری
دل داری و دلبرے بجستی | داری نظر و نظر نداری
زہدت ہوس شراب دارد | داری جگر و جگر نداری
ساقی زعطائے خود مکش دست | دلکش ترازیں ہنر نداری
بختت نشود زخواب بیدار | تا پاس دم سحر نداری
چوں راہ بسر ی بذوق و مستی | یک نالۂ بے اثر نداری
از باغ حیات گل نہ چینی | تا دیدہ باشک تر نداری

مجذوب مشو ز ناله خاموش
نیکو تر ازیں هنر نداری

گل رنگ و بباز و گر در چمن در آئی	گوش از صدف کند در چون در سخن در آئی
از ذره پروری ها چندان عجب نباشد	چون آفتاب تابان گر بهر من در آئی
راه نظر نه بستم یک لحظه بر خیالت	باشد بدل ازیں راه چون جان بتن در آئی
گلها همه بگیا بر آفتاب خندند	با ایں جمال تابان گر در چمن در آئی
بے پرده شاهد ما گر بگذرد به مسجد	واعظ تو نیز رسوا در انجمن در آئی
روز لف دلبرے را حبل المتین خود کن	باشد که شاد و خرم از چاه تن در آئی
با جوشن توکل از فتنه باش ایمن	کے با سپهر کج رو با مکر و فن در آئی
از نالهٔ دست خود را هرگز مساز کوتاه	از چاه نفس شاید با ایں رسن در آئی
خیر الکلام باید باشد همیشه حرفت	تا جمله گوش گردد چون در سخن در آئی

مجذوب اسم اعظم از نام شاه کن حفظ
خواهی که چون سلیمان با اهرمن در آئی

حاشا که ماه چارده و شمع خاوری	در چند پردهٔ تو عیان در برابری
صورت نگار حسن تو صورت پری	هر چند ساخت از همه بسیار بهتری
سروے چو قامت تو نگردید در چمن	ماهے چو عارض تو نتابید از دری
هرگز کسے بکنه جمال تو ره نیافت	چندانکه دیده اند ز هر باب بهتری
یاقوت لعل بر اجل از روئے خود کنم	گر در کشم ز بادهٔ لعل تو ساغری
چوں آگهت کنم ز دل و اضطراب دل	عشقت که در بغل نه فگندست اخگری
آں هفته که با مے و معشوق بگذرد	خود را چناں بداں که شه هفت کشوری
خود را نکو شمار که در چشم اعتبار	از آفتاب برتر و از ذره کمتری

۱۳۴۷ھ	مجذوب بہ تماشود ہمہ عالم مسخر ت تیغ از دعا طلب کن و از سجدہ افسری	ختم دیوان

گزارش

غزلیات الف کے آخر میں لکھا گیا تھا کہ مجذوب کا نام معلوم نہو سکا۔ اس اطلاع کے بعد بھی اکثر حضرات کو نام و حالات مجذوب مطلوب ہیں۔ لہذا مکرر عرض ہے کہ اس دیوان قلمی کے اول کے دو صفحہ مجھکو ملنے سے پہلے ضایع ہو چکے ہیں۔ شاید کہ صفحہ اول پر مصنف کا نام ہو گا۔ قصاید حمد و نعت و منقبت سے ابتدا تھی۔ غزلیات مکمل ہیں اس کے آغاز پر "دیوان مجذوب تبریزی سنہ ۱۰۶۶ھ" لکھا ہوا ہے۔ اس دیوان کا قلم بہت خفی ہے تقطیع خورد مثل حمائل اور اعلےٰ درجہ کے خوشنویس اعجاز رقم ایرانی کا خط ہے۔ جدول طلائی کاغذ قدیم ہے غزلیات کے بعد متفرقات اور رباعیات ہیں رباعیات کے آخر میں بھی اوراق کم ہیں۔ اول و آخر کے اوراق ضایع ہونے سے مصنف کا نام معلوم نہ ہو سکا۔ اس قابل نمایش گاہ لایق کتب خانہ شہنشاہ کتابت و کلام کے دیوان کی قیمت ایکسو روپیہ مل رہی تھی لیکن بخیال طبع کسی کے ہاتھ فروخت نہ کیا اور یہ گنج باد آورد میرے ہاں محفوظ رہا۔ غزلیات مکمل طبع ہو کر

نقل مطابق اصل آخر میں متفرقات و رباعیات کا باقاعدہ طبع ہونا ضرور تھا۔ لیکن بطور نمونہ غزلیات کے ساتھ متفرقات دریافت طلب شایع ہوئے تھے کہ اگر یہ دیوان قلمی یا مطبوعہ کسی فہرست و کتب خانہ و تذکرہ میں ہو تو ناظرین مطلع فرمائیں۔ مگر کتب خانہ سرکاری وغیرہ اور کسی فہرست و تذکرہ سے مجذوب کے نام اور کلام کا پتہ نہیں چلا۔ میری امکانی کوشش کا خاتمہ ہو چکا تو بالآخر ضایع ہونے کے خوف سے طبع کر کے شایع کیا طبع ثانی میں انشا اللہ غزلیات مکمل کے بعد متفرقات کا انتظام رہے گا۔ مجھکو بے حد حیرت ہے کہ یہ دیوان قدیم میرے سوا کسی کو نہ ملا اور نقل النقل سے محفوظ رہا۔ تذکرۂ آتشکدہ صفحہ ۳۵۵ حضرت حافظ شیرازی کے حالات میں لکھا ہے کہ (وکلام ایشاں را حالتے است کہ در گفتار ہیچیک از استاداں نیست و بکلام باہیچکس مشتبہ نمی شود) بیشک اس قول سے سب کو اتفاق ہے لیکن اگر دیوان مجذوب کو دیکھتے تو لکھتے کہ (اما می توانم گفت کہ کلام مجذوب مثل[1] یا مثال کلام حافظ می شود) ع

مغذور دار مست کہ تو ایں را ندیدۂ

صاحب آتشکدہ بارھویں صدی میں تھے تمام شعرائے عجم کے حالات و اشعار لکھے مگر ان کو بھی مجذوب کا نام و کلام نہ ملا۔

---

[1] حاشیہ مثل اس کو کہتے ہیں جو سب صفتوں میں مساوی ہو۔ اور مثال کے لیے سب صفتوں میں برابری شرط نہیں ہے۔ رعلی

ہاں یہ تو ظاہر ہے کہ حافظ اس رنگ کے موجد ہیں مجذوب مقلد اُن کی فصاحت بدرجۂ اعلیٰ ہے ان کی بدرجۂ اول وہ مشہور ہیں یہ گمنام وہ مجذوب سالک یہ سالک مجذوب ۔ باقی حالات مجذوب تقرب شاہ و انیس الدولہ کلام کے سوا معلوم نہ ہو سکے ۔ حکیم ۔ واعظ عالم ۔ حاجی زوار عابد تہجد گزار تھے ۔ المختصر ۔ حضرت حافظ کے رنگ میں اس کے سوا کوئی کلام ہوا ہے نہ ہو گا ۔ ان تمام خوبیوں کے قطع نظر صرف اس واحد خیال سے میں نے اس دیوان کو شایع کیا ہے کہ مجذوب مداح رسول و آل رسول تھے اگر باوجود امکان اس کو طبع نہ کرتا تو یہ اوراق کہنہ دیمک کے مطالعہ سے ضایع ہو جاتے ۔ حافظ و فرخ نبات کی طرح مجذوب و نیاز کا حال ردیف ز سے ظاہر ہے لیکن کسی تذکرہ سے ثابت نہیں ہے ۔ حافظ کے رنگ میں کلام اور پھر وہ بھی ایک ماہ میں اتمام یہ مجذوب کی کرامت ہے ۔

حیرت مکن ز ہمت مجذوب زور عشق — گر شش ہزار بیت بیک ماہ گفتہ ام

آپ کے استاد کا حال بھی معلوم نہ ہو سکا ۔

مجذوب خود بسراز پئے حافظ نمی رود — ایں راہ از کرامت استاد میرود

واضح ہو کہ شاہ اسمٰعیل صفوی دسویں صدی میں تھے ۔ اور شاہ عباس صفوی بزمانہ مجذوب گیارھویں صدی میں اور سال وفات شاہ شجاع ۷۸۶ھ مجذوب کے وقت کے شاہ شجاع کا حال معلوم نہ ہوا ۔

فاش میگویم بتو مجذوب از درگاہ کیست — شیر یزداں شہسوار دیں شہنشاہ شجاع

مخفی نہ رہے کہ خواجہ حافظ کے دیوان کے جواب میں اور بھی دیوان مثل عیون الزلال از کمال الدین حسین ضمیری اصفہانی وغیرہ تذکرہ سے ظاہر ہیں اس رنگ کے کلام کی مجھ کو برسوں سے تلاش تھی مگر دیوان مجذوب کے سوا کوئی نہ ملا۔ ضمیری کے اشعار کا نمونہ۔

علاج درد ضمیری نشد نمی دانم
کہ گفتہ بود کہ دردش دوا پذیر مباد

طبیبے گفت درمانے ندارد درد مہجوری
غلط می گفت خود را کشتم و درمان خود کردم

تاریخ طبع دیوان مجذوب تبریزی از حکیم میرزا در علی رعد نبیرۂ حضرت میر احمد علی خاں شہید دہلوی مرحوم المخاطب بہ میر الشعرا۔

بود باغ سخن سرسبز و شاداب
من و گلگشت و ساقی و مے ناب

مکمل طبع شد دیوان مجذوب
کہ بود او ثانی حافظ بالقاب

ہزار و شصت و شش از سال ہجری
ز کاتب شد رقم با خط از ہاب

بہ ظلمت چوں نہاں آب بقا بود
من آوردم برائے نذر احباب

کتب خانہ ازیں دیواں قاصر
ز نقلش بود عاجز دست طلاب

نہ در آتشکدہ مجذوب و نامش
نہ صاحب تذکرہ داخل دریں باب

نہ در ہند و دکن شد پیش ازیں چاپ
کہ در ملک عجم ہم بود نایاب

نہ در فہرست یا در تذکرہ نام
نہ در بیداریش دیدی نہ در خواب

بہ معنی رونق بازار عشق است
ندارد حسن یوسف تاب انقاب

بماند تا کے و تا چند محجوب
بہ ابر عارضی مہر جہاں تاب

رسید از دست غیب اشعار مجذوب
بدست من کہ شد مجموع اسباب

نہ مثلش تا قیامت ہیچ مجذوب
کہ بود او حاجی و زوار ابواب

نظیر و ثانی دیوان حافظ
ہمیں دیوان مجذوب است دریاب

زشیراز است حافظ سالکِ عشق
کلامِ حافظ و مجذوب بنگر

ز تبریز است ایں مجذوب بیتاب
فصاحت ختم شد بر ہر دو اصحاب

برائے سالِ طبعش رعد تاریخ
بگو۔ دیوانِ مجذوب است نایاب
۱۳۴۷ھ

تمت بالخیر

غزل از جامع دیوان مجذوب ـ حکیم میر نادر علی رعدؔ ـ

طالب دید کیوں نہو بے تاب ۔۔۔ ملئے تیرا یہ بے حجاب حجاب

حشر برپا نقاب سے بھی ہے ۔۔۔ اور کیا ہو اگر اٹھائے نقاب

کیا اُٹھائے وہ حُسن بارِ نگاہ ۔۔۔ جو اُٹھائے کبھی نہ بارِ نقاب

ہے بقا بحر میں فنا ہونا ۔۔۔ نقش بر آب ہے نمودِ حباب

بعد مردن مدام ہیں بیدار ۔۔۔ زندگانی تھی اپنی عالمِ خواب

وصل دلبر ہے ہجر دلبر ہے ۔۔۔ مذہب عشق میں ثواب و عذاب

برق ہے صاعقہ ہے یہ جانسوز ۔۔۔ حُسن بے مثل اور سنِ شباب

بیوفا بھی ہو باوفا لیکن ۔۔۔ قلب بیتاب کو اگر ہو تاب

وصل معشوق جیتے جی ہے محال ۔۔۔ ہے یہ انجام عشق خانہ خراب

کشتۂ عشق زندۂ جاوید ۔۔۔ زندگانی تھی اس کی مثلِ سراب

موت کی آرزو میں جیتے ہیں ۔۔۔ ہے یہی اپنی زندگی کا حساب

جانتے ہیں مریض فرقت کو ۔۔۔ اور پھر پوچھتے ہیں حالِ خراب

مجھکو اصرار ان کو ہے انکار ۔۔۔ روز و شب ہے یہی سوال و جواب

ساقیا دے شراب ـ کیا جانے ۔۔۔ زاہدِ خشک فیضِ عالمِ آب

میں ہوں بیمار پھر لے واعظ ۔۔۔ کیا دوا میں بھی ہے حرام شراب

دردِ فرقت کا ہے علاج آساں ۔۔۔ جان دیکر ہوا ہوں صحت یاب

یہ غزل رعدؔ کیوں نہو مقبول
قافیہ اس کا ہے شراب کباب

تمت